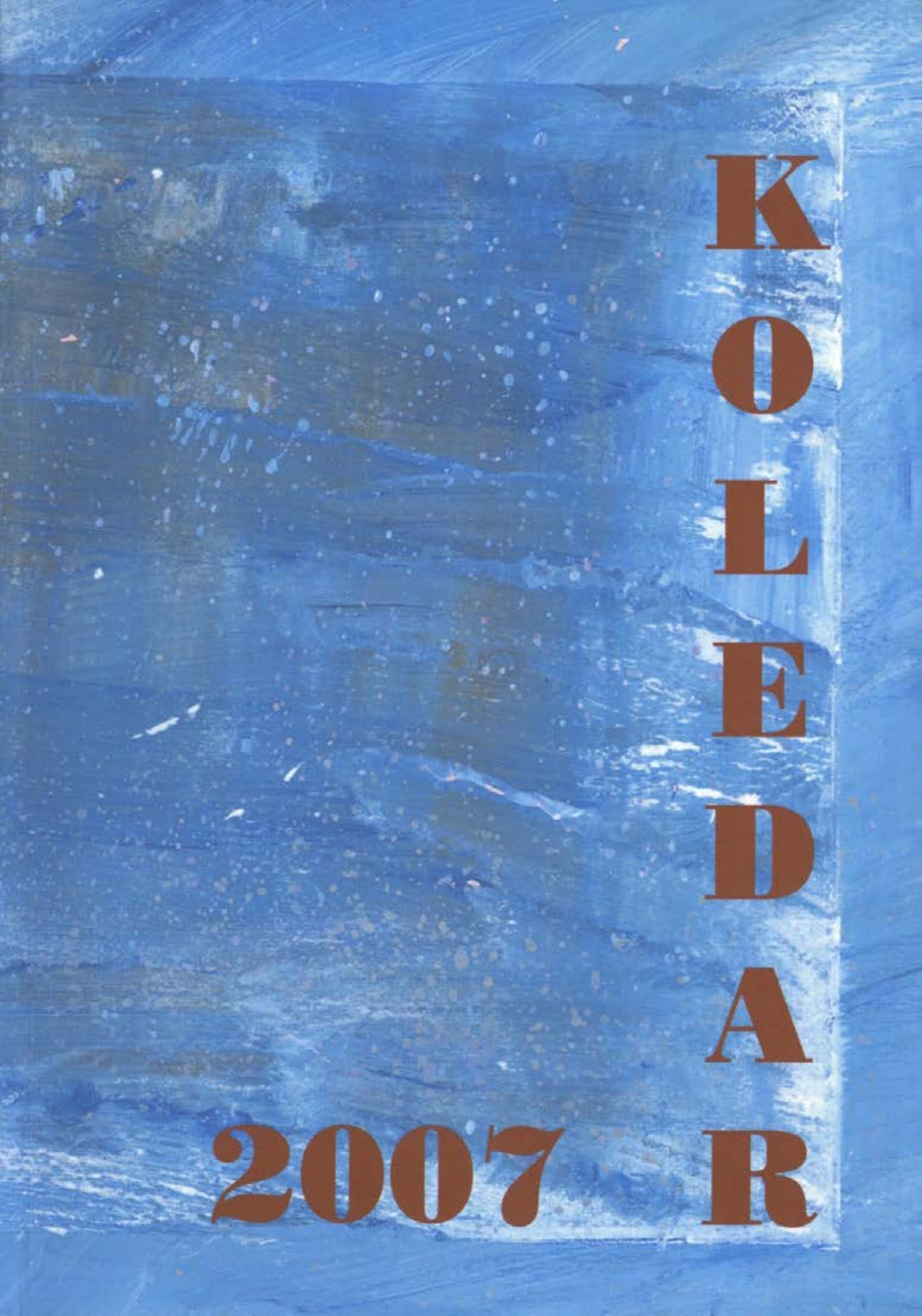

KOLEDAR
2007

Koledar uredil
dr. Jože Markuža

Za Koledar odgovarja
Marko Tavčar

Platnice in koledarski del opremila
Magda Starec Tavčar

Prelom
Mirjam Simčič

Izdala
Goriška Mohorjeva družba

Založila
Zadruga Goriška Mohorjeva

Natisnila
Tiskarna Budin v Gorici, 2006

Kratice za Koledar

ap apostol; **cs** cesar(ica); **c. uč** cerkveni učitelj;
ev evangelist; **dh** duhovnik; **dk** diakon;
dv devica; **kn** knez; **kg** kneginja; **km** kmet;
kr kralj(ica); **oč** očak; **pr** prerok; **op** opat(inja);
mč mučen(ec)ka; **mh** menih; **pp** papež;
rd redovni(k)ica; **sv. ž** svetopisemska žena;
sp spokorni(k)ica; **šk** škof; **pšč** puščavni(k)ca;
us ustanovitelj(ica); **vd** vdova

ISSN 1124-6561
Registrirano na sodišču v Gorici
dne 26. avgusta 1968 – št. 69

KOLEDAR

2007

GORIŠKA
MOHORJEVA
DRUŽBA

JANUAR

PROSINEC - 31 DNI

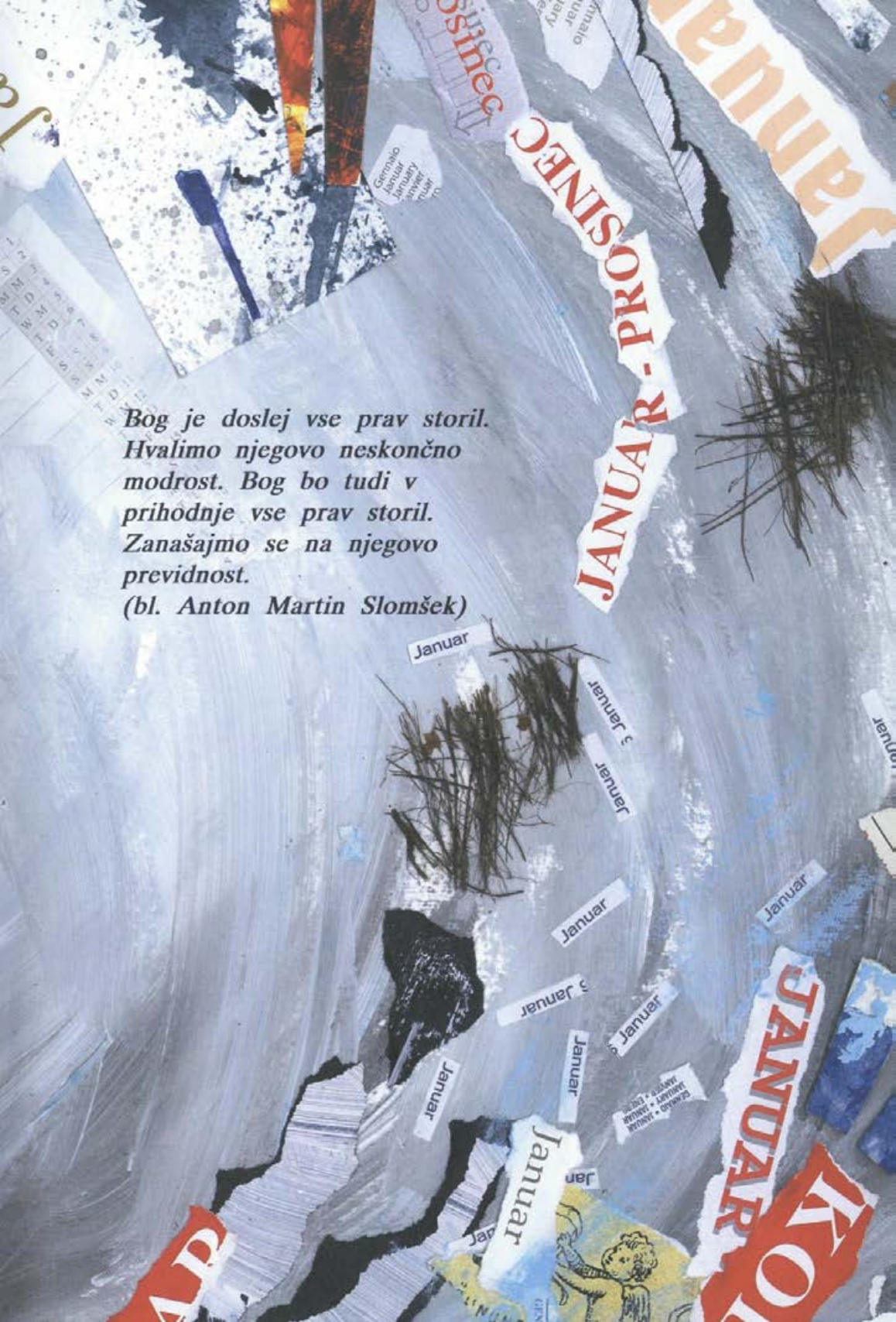
1 P NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
2 T Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč
○ 3 S SV. JEZUSOVO IME; Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč
4 Č Angela Fol., rd; Benedikta, mč
5 P Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
6 S GOSPODOVO RAZGLAŠENJE - Sv. Trije kralji
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
7 N NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; Rajmund Penjaf., dh
Oče pričuje o Sinu (Lk 3, 16-16, 21-22)
8 P Severin Noriški, op; Erhard, šk
9 T Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op
10 S Viljem, šk; Aldo, pšč
☾ 11 Č Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
12 P Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk
13 S Hilarij (Radovan), šk c. uč; Veronika, dv
14 N 2. navadna nedelja; Feliks (Srečko) Nolanski, dh
Jezusov prvi čudež (Jn 2, 1-11)
15 P Pavel, pšč; Maver, op
16 T Marcel I., pp; Berard, Oton in Peter, mč
17 S Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč
18 Č Marjeta Ogrska, rd; *začetek molitvene osmine*
● 19 P Knut, kr; Marij in drugi mč
20 S Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mučenca
21 N 3. nav. ned.; Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
Pismo se izpolnjuje na Jezusu (Lk 1, 1-4, 4. 14-21)
22 P Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
23 T Emerencijana, mč; Ildefonz (Ilde), šk
24 S Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
25 Č Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
☽ 26 P Timotej in Tit, šk; Pavla, sp
27 S Angela Mérici, dv; Julijan, mč
28 N 4. nav. ned.; Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
Jezus ni prerok samo za Jude (Lk 4, 21-30)
29 P Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
30 T Martina, dv mč; Hijacinta, rd
31 S Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

Goriška knjižnica Franceta Bevka - NOVA GORICA

LUNE

ščip - polna luna: 3. ob 14.57 mlaj - nova luna: 19. ob 5.01
zadnji krajec: 11. ob 13.45 prvi krajec: 26. ob 0.01

Co P N 28.679/2006

Bog je doslej vse prav storil. Hvalimo njegovo neskončno modrost. Bog bo tudi v prihodnje vse prav storil. Zanašajmo se na njegovo previdnost.
(bl. Anton Martin Slomšek)

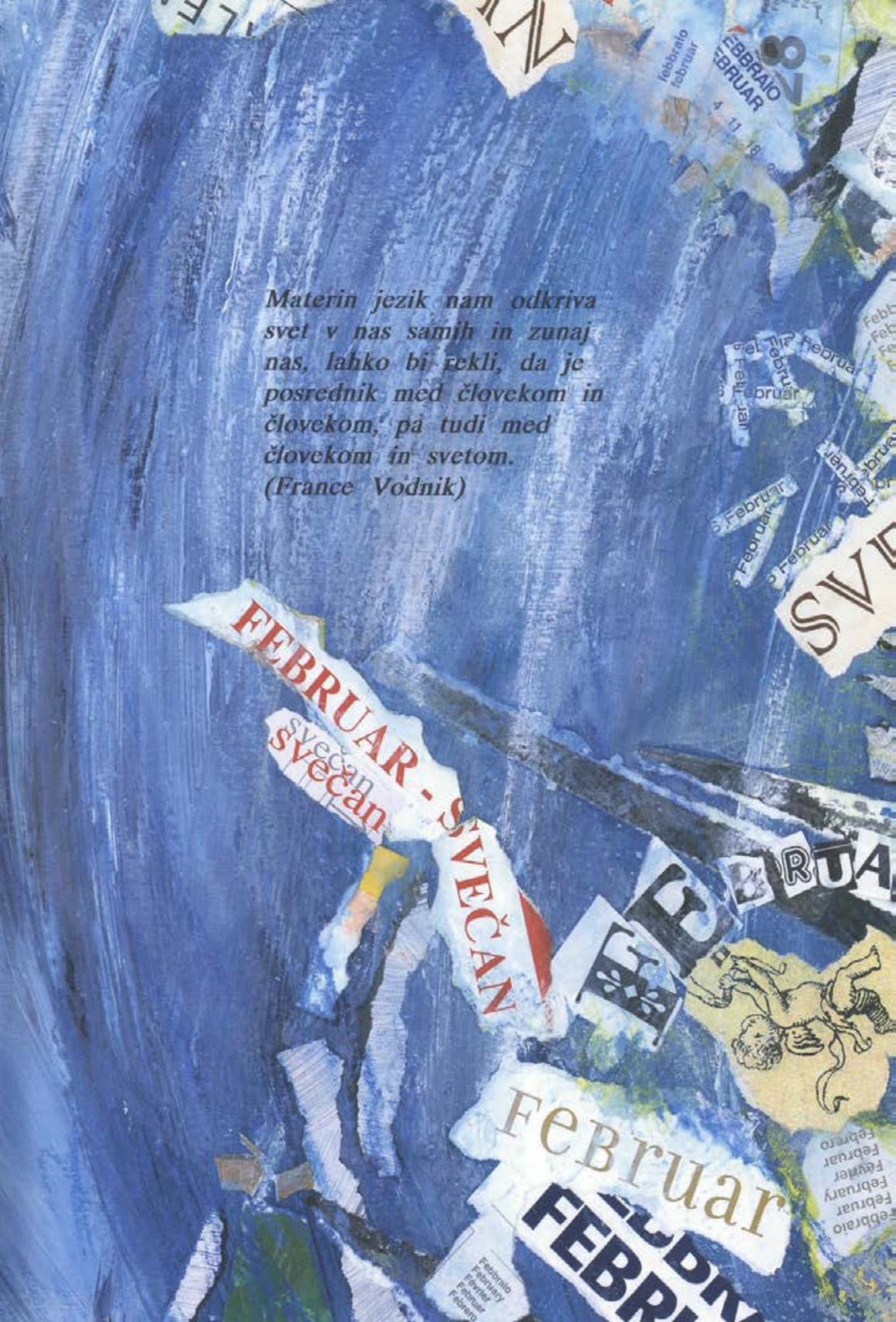
FEBRUAR

SVEČAN - 28 DNI

	1	Č	Brigita Irska, dv; Pionij, mč
○	2	P	SVEČNICA – GOSPODOVO DAROVANJE
	3	S	Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk
	4	N	5. nav. ned.; Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh Apostoli pustijo vse in gredo za Jezusom (Lk 5, 1-11)
	5	P	Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
	6	T	Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk
	7	S	Rihard, kr; Adavkt in frigijski mučenci
	8	Č	Hieronim Emiliani, rd; Jožica Bakhita, dv
	9	P	Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
☾	10	S	Sholastika, dv; Viljem Veliki, pšč; bl. Alojzij Stepinac, šk
	11	N	6. nav. ned.; Lurška Mati Božja; Saturnin, mč Blagor ubogim, gorje bogatinom (Lk 6, 17.20-26)
	12	P	Evlalija, mč; Benedikt A., op
	13	T	Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd
	14	S	Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
	15	Č	Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
	16	P	Julijana, mč; Onezim, šk
●	17	S	Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
	18	N	7. nav. ned.; Simeon Jeruz., šk mč; Flavij, šk Bodite usmiljeni, kakor je Bog usmiljen (Lk 6, 27-38)
	19	P	Konrad, sp; Barbat, šk
	20	T	Sadot in tov., perzijski mč; Leon Sicilski, šk
	21	S	PEPELNICA; Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
	22	Č	Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
	23	P	Polikarp, šk mč; Dositej, mh
☽	24	S	Lucij, mč; Sergij, mč (v Sloveniji: Matija, ap)
	25	N	1. postna ned.; Valburga, dv; Tarazij (Taras), šk Jezus zavrne skušnjavca (Lk 4, 1-13)
	26	P	Aleksander, šk; Matilda, dv
	27	T	Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp
	28	S	Roman, op; Hilarij, pp

LUNE

polna luna: 2. ob 6.45 mlaj: 17. ob 17.14
zadnji krajec: 10. ob 10.51 prvi krajec: 24. ob 8.56

Materin jezik nam odkriva svet v nas samih in zunaj nas, lahko bi rekli, da je posrednik med človekom in človekom, pa tudi med človekom in svetom.
(France Vodnik)
FEBRUAR - SVEČAN
svečan
svečan
FEBRUAR
Februar

MAREC

SUŠEC - 31 DNI

1 Č Albin, šk; Antonina, mč
2 P Neža Praška, dv; Henrik, rd
3 S Kunigunda, cs; Marin, mč
○ 4 N 2. postna ned.; Kazimir, poljski kraljevič
Jezus se med molitvijo spremeni (Lk 9, 28b-36)
5 P Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
6 T Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd
7 S Perpetua in Felicita, mč; Gavdioz (Veselko), šk
8 Č Janez od Boga, rd us; Beata, mč
9 P Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c. uč
10 S 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
11 N 3. postna ned.; Sofronij, šk; Konstantin, sp
Pokora odvzame božjo kazen (Lk 13, 1-9)
☾ 12 P Doroteja (Dora), mč; bl. Luigi Orione, rd
13 T Teodora (Božidara), mč; Nikefor, šk
14 S Matilda, kr; Florentina, op
15 Č Klemen (Milko) Dvoržak, rd
16 P Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
17 S Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
18 N 4. postna ned.; Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
Izgubljeni sin se vrne k očetu (Lk 15,1-3.11-32)
● 19 P *Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik*
20 T Klavdija in tov. mč; Kutbert, šk; Martin iz Brage, šk
21 S Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
22 Č Lea, sp; Zaharija, pp
23 P Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
24 S Dionizij Palestinski, mč; Katarina Švedska, rd
☽ 25 N 5. postna ned.; Dizma, desni razbojnik
Grešnik ne sme obsojati grešnika (Lk 8, 1-11)
26 P GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Ludgar, šk; Lara Krimska, mč
27 T Lidija, mč; Rupert Solnograški, šk
28 S Bojan, kn mč; Sikst III., pp
29 Č Bertold, rd; Ciril, dk
30 P Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
31 S Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

LUNE

polna luna: 4. ob 0.17 mlaj: 19. ob 3.43
zadnji krajec: 12. ob 4.54 prvi krajec: 25. ob 19.16

MAREC - SUŠEC
Dejanja so preizkusni kamen pristnosti naše vere. Samo vera, ki se uresničuje v ljubezni, je trdna, grajena na skali. (Franc Rode)
marec
MARZO/MAREC

APRIL

MALI TRAVEN - 30 DNI

1 N 6. postna – cvetna ned.; Hugo, šk; Venancij, šk mč
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Lk 22, 14-23, 56)
○ 2 P Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
3 T Sikst I., pp; Rihard, šk; Agapa, mč
4 S Izidor Seviljski, šk; Platon, op
5 Č *Veliki četrtek;* Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
6 P *Veliki petek;* Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
7 S *Velika sobota;* Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
8 N VELIKA NOČ – GOSPODOVO VSTAJENJE
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
9 P Velikonočni ponedeljek; Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tol., mč
☾ 10 T Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd
11 S Stanislav, šk mč; Gemma (Biserka) Galgani, rd
12 Č Zeno, šk; Julij, pp
13 P Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
14 S Valerijan in tov. mč; Lidvina, dv
15 N 2. velikonočna ned.; nedelja Božjega Usmiljenja; Milena, kg
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
16 P Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
● 17 T Rudolf, mč; Fortunat, mč; Kateri Tekakwitha, dv
18 S Elevterij Ilirski, mč; Apolonij, mč
19 Č Leon IX., pp; Ema, rd
20 P Teotim, šk; Hilda, dv; Sulpicij, mč
21 S Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
22 N 3. velikonočna ned.; Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
Jezus da apostolom jesti (Jn 21, 1-19)
23 P Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
☽ 24 T Fidelis (Zvesti) Sigmarinški, dh mč; Honorij, šk
25 S Marko, ev; Ermin, šk mč; Dan osvoboditve
26 Č Mati dobrega sveta; Pashazij, op
27 P Cita, dv; Hozana Kotorska, dv
28 S Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
29 N 4. velikonočna ned.; Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
Dobri pastir daje večno življenje (Jn 10, 27-30)
30 P Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us

LUNE

polna luna: 2. ob 18.15 mlaj: 17. ob 12.36
zadnji krajec: 10. ob 19.04 prvi krajec: 24. ob 7.36

O mati, v učenosti ni ljubezni - ti pa si ljubezen sama, že tvoj smehljaj je paradiž, vesel in sončen, brez črnega spoznanja.
(Ivan Cankar)

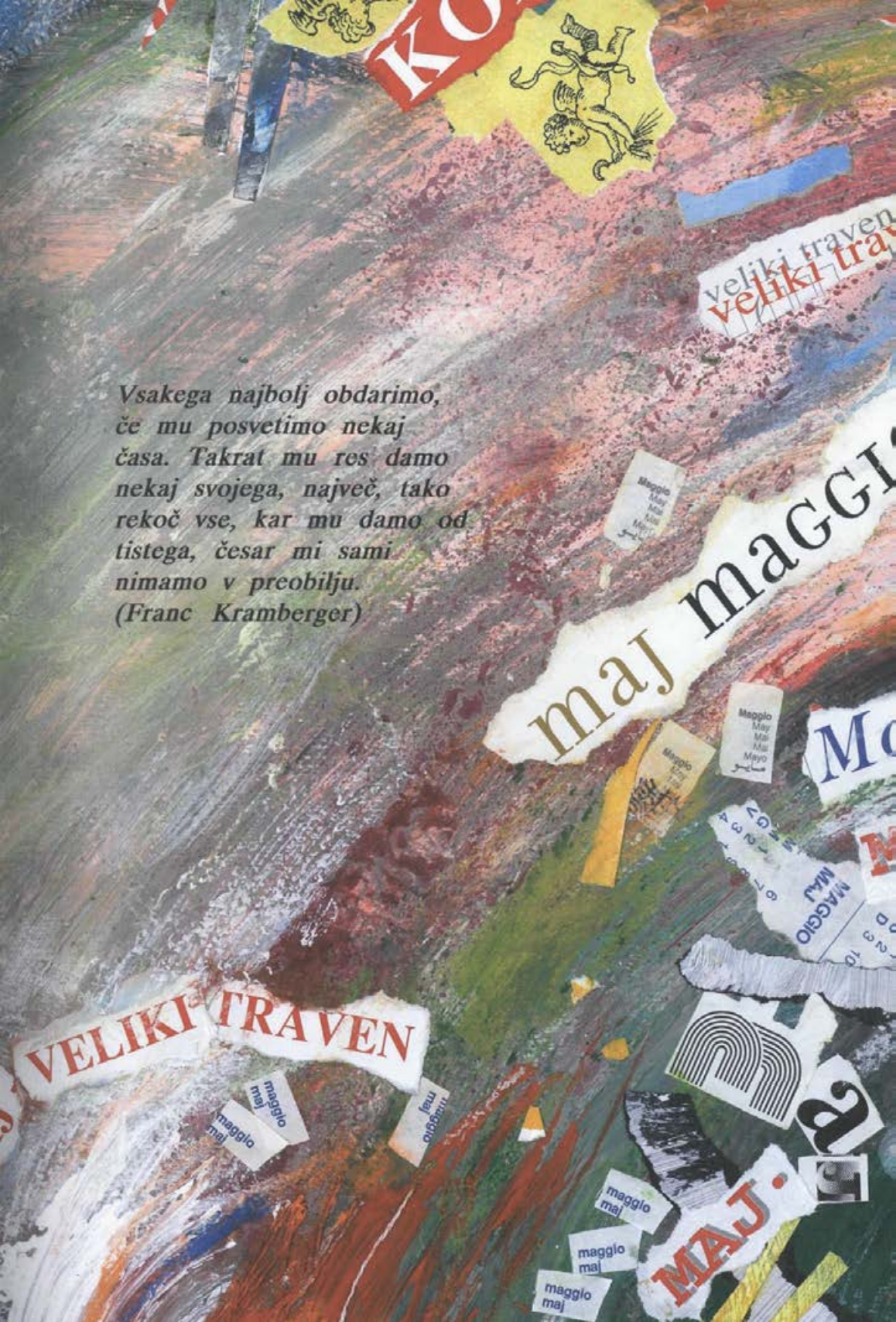
MAJ

VELIKI TRAVEN - 31 DNI

1 T Jožef Delavec; Mednarodni praznik dela
○ 2 S Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
3 Č Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola
4 P Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
5 S Gotard, šk; Angel, mč
6 N 5. velikonočna ned.; Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
Nova zapoved medsebojne ljubezni (Jn 13, 31-33a.34-35)
7 P Gizela, op; Flavij, mč
8 T Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
9 S Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
☾ 10 Č Antonin, šk; Trsatska Mati Božja
11 P Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
12 S Leopold Bogdan Mandi, rd; Pankracij, mč
13 N 6. velikonočna ned.; Fatimska Mati Božja; Marija Mazzarello, rd
Sveti Duh nas uči evangelij (Jn 14, 23-29)
14 P Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
15 T Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
● 16 S Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
17 Č Pashal Baylon, rd; Jošt, op
18 P Janez I., pp mč; Erik, kr
19 S Peter Celestin, rd; Ivo, dh
20 N GOSPODOV VNEBOHOD; Bernardin Sienski, rd; Plavtila, op
Jezus blagoslavlja apostole in gre v nebo (Lk 24, 46-53)
21 P Krispin, rd; Evtihij, mč; Krištof Magallanes in mehiški mučenci
22 T Rita (Rjeta) Kasijska, rd; Renata, sp
☽ 23 S Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
24 Č *Marija Pomočnica kristjanov;* Socerb Tržaški, mč
25 P Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
26 S Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
27 N BINKOŠTI – PRIHOD SV. DUHA; Avguštin Canterburyski, šk
Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20, 19-23)
28 P *Marija, Mati Cerkve*; German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
29 T Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
30 S Kancij in tov., oglejski mč
31 Č *Marijino obiskanje*; Petronila, dv

LUNE

polna luna: 2. ob 11.09 mlaj: 16. ob 20.27
zadnji krajec: 10. ob 5.27 prvi krajec: 23. ob 22.03

Vsakega najbolj obdarimo, če mu posvetimo nekaj časa. Takrat mu res damo nekaj svojega, največ, tako rekoč vse, kar mu damo od tistega, česar mi sami nimamo v preobilju.
(Franc Kramberger)

JUNIJ

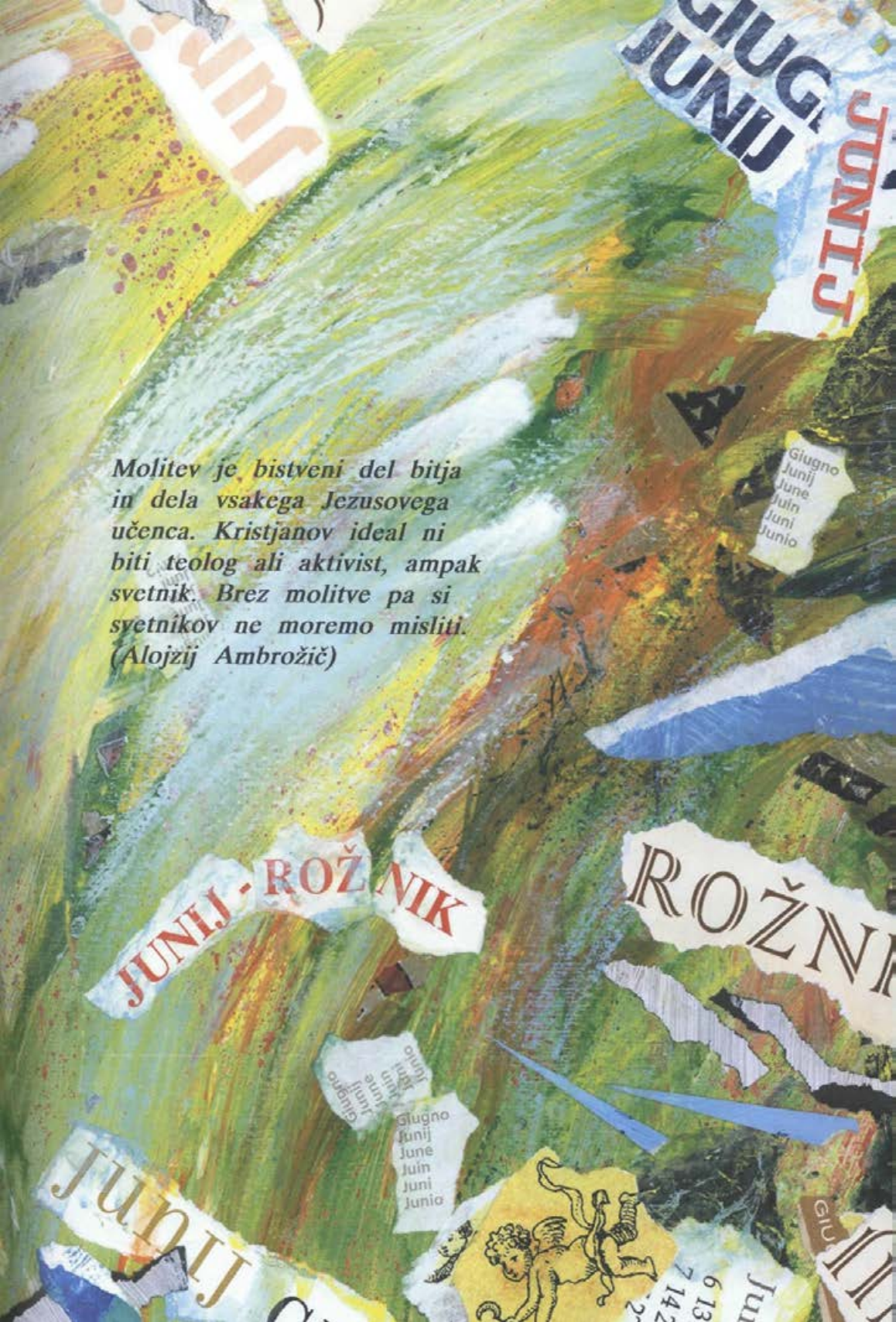
ROŽNIK - 30 DNI

○	1	P	Justin, mč; Klavdij, op
	2	S	Marcelin in Peter, mč; Erazem, šk mč; Dan republike
	3	N	SVETA TROJICA; Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr Duh oznanja, kar ima Sin od Očeta (Jn 16, 12-15)
	4	P	Frančišek Caracciolo, rd us
	5	T	Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn
	6	S	Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
	7	Č	Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
☾	8	P	Medard, šk; Viljem, šk
	9	S	Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč
	10	N	SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Bogumil, šk Vsi so jedli in se nasitili (Lk 9, 11b-17)
	11	P	Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
	12	T	Janez Fak., rd; Adela, dv
	13	S	Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
	14	Č	Elizej, pr; Valerij, mč
●	15	P	JEZUSOVO PRESVETO SRCE; Vid (Vitomir), mč; Prot, oglej. mč
	16	S	BREZMADEŽNO MARIJINO SRCE; Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
	17	N	11. nav. ned.; Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk Jezus odpusti spokorjeni grešnici (Lk 7, 36.8, 3)
	18	P	Marcelijan in Marko, mč
	19	T	Romuald, op; Nazarij, šk
	20	S	Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
	21	Č	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
☽	22	P	Niceta, oglej. šk; Tomaž More, mč; John Fisher, šk mč
	23	S	Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh
	24	N	Rojstvo Janeza Krstnika; Faust, mč Janez je njegovo ime (Lk 1, 57-66. 80)
	25	P	Eleonora, kr; Doroteja, dv
	26	T	Vigilij (Stojan), šk; Janez in Pavel, mč
	27	S	Ema Krška, kg; Ladislav, kr; Ciril Aleksandrijski, šk c. uč
	28	Č	Irenej (Hotimir), šk mč
	29	P	*Peter in Pavel, prvaka apostolov*
○	30	S	Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

LUNE

polna luna: 1. ob 2.04 in 30. ob 14.49 mlaj: 15. ob 4.13

zadnji krajec: 8. ob 12.43 prvi krajec: 22. ob 14.15

Molitev je bistveni del bitja in dela vsakega Jezusovega učenca. Kristjanov ideal ni biti teolog ali aktivist, ampak svetnik. Brez molitve pa si svetnikov ne moremo misliti. (Alojzij Ambrožič)

JULIJ

MALI SRPAN - 31 DNI

1 N 13. nav. ned.; Teobald (Bogoslav), pšč; Estera, sv. ž
Jezusove zahteve do učencev (Lk 9, 51-62)
2 P Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
3 T Tomaž, ap; Heliodor, šk
4 S Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
5 Č Ciril in Metod, ap (v slov. škofijah.); Anton M., dh
6 P Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
☾ 7 S Izaija, pr; Vilibald, šk
8 N 14. nav. ned.; Kilijan, šk mč; Prokop, mč
Kristusovi učenci prinašajo mir (Lk 10, 1-12.17-20)
9 P Veronika Giuliani, op; Avguštin Zhao Rong, dh, in kitajski mč
10 T Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč
11 S Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
12 Č Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
13 P Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
● 14 S Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
15 N 15. nav. ned.; Bonaventura, šk c. uč; Vladimir Kijevski, kn
Kdo je moj bližnji? (Lk 10, 25-37)
16 P Karmelska Mati Božja; Elvira, op
17 T Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv
18 S Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
19 Č Avrea (Zlatka), dv; Arsen, pšč
20 P Marjeta Antiohijska, dv mč; Elija, pr
21 S Lovrenc iz Brindisija, dh c. uč; Danijel, pr
☽ 22 N 16. nav. ned.; Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
Marta sprejme Jezusa (Lk 10, 38-42)
23 P Brigita Švedska, rd; Apolinarij, šk mč
24 T Krištof, mč; Kristina, mč; Šarbel Makluf, dh
25 S Jakob st., ap; Olimpija, vd
26 Č Joahim in Ana, starša Device Marije
27 P Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
28 S Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
29 N 17. nav. ned.; Marta iz Betanije, sv. ž; Olaf, kr
Jezus obljublja uslišanje vztrajne molitve (Lk 11, 1-13)
○ 30 P Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč
31 T Ignacij (Igo) Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč

LUNE

zadnji krajec: 7. ob 17.54 prvi krajec: 22. ob 7.29
mlaj: 14. ob 13.04 polna luna: 30. ob 1.48

Luglio
MALI SRPAN
Sobice večnosti vse so odprte,
duše naše več niso potrte,
zlati odsevi sijejo k nam,
čutiš, da nisi več sam.
(Srečko Kosovel)
JULIJ
MALI SRPAN
Julij
4 11 18 25
2 9 16 26

AVGUST

VELIKI SRPAN - 31 DNI

	1	S	Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
	2	Č	Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
	3	P	Lidija, sv. ž; Avguštin Kazoti, šk
	4	S	Janez M. Vianney, dh
☾	5	N	18. nav. ned.; Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr Jezus svari pred lakomnostjo (Lk 12, 13-21)
	6	P	*Jezusova spremenitev na gori*
	7	T	Sikst II., pp, in tov. mč; Kajetan, dh
	8	S	Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
	9	Č	Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
	10	P	Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
	11	S	Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
	12	N	19. nav. ned.; Hilarija, mč; Inocenc XI., pp; Frančiška de Chantal, rd Vedno moramo biti pripravljeni (Lk 12, 32-48)
●	13	P	Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mučenca
	14	T	Maksimilijan Kolbe, rd mč; Evzebij, dh
	15	S	MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč Bog povišuje nizke (Lk 1, 39-56)
	16	Č	Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
	17	P	Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
	18	S	Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
	19	N	20. nav. ned.; Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč Za Jezusa se je treba odločiti (Lk 12, 49-53)
	20	P	Bernard, op c. uč; Samuel, pr
☽	21	T	Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk
	22	S	*Devica Marija Kraljica;* Sigfrid (Zmago), op
	23	Č	Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
	24	P	Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
	25	S	Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
	26	N	21. nav. ned.; Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us Jezus je odrešenik vseh ljudi (Lk 13, 22-30)
	27	P	Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
○	28	T	Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč
	29	S	Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč
	30	Č	Feliks (Srečko), mč; Gavdencija, mč
	31	P	Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

LUNE

zadnji krajec: 5. ob 22.20 prvi krajec: 21. ob 0.54
mlaj: 13. ob 0.03 polna luna: 28. ob 11. 35

AVGUST
- VELIKI SRPAN
velikI srpan
AVGUS
dVG
Visoko číslam učenjaka,
ki nam preganja temo
zmot, a bolj še cenim
poštenjaka, ki ve in hodi
pravo pot.
(Simon Gregorčič)
agosto
avgust
Avgust
Agosto
Avgust
August
Août
August
Agosto
AVGUSTO

SEPTEMBER

KIMAVEC - 30 DNI

	1	S	Egidij (Tilen), op; Verena, dv
	2	N	22. nav. ned.; Maksima, mč; Emerik, kr
			Kdor se ponižuje, bo povišan (Lk 14, 1.7-14)
	3	P	Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
☾	4	T	Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp
	5	S	Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč
	6	Č	Petronij, šk; Evelina, mč
	7	P	Regina, dv mč; Bronislava, rd
	8	S	*Rojstvo Device Marije;* Hadrijan, mč
	9	N	23. nav. ned; Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
			Odpoved prinaša svobodo (Lk 14, 25-33)
	10	P	Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
●	11	T	Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp
	12	S	*Sveto Marijino ime;* Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč
	13	Č	Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
	14	P	*Povišanje sv. Križa;* Notburga, dv
	15	S	*Žalostna Mati Božja (Dolores);* Melita, mč
	16	N	24. nav. ned.; Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
			Veselje v nebesih zaradi spreobrnjenja grešnikov (Lk 15, 1-32)
	17	P	Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
	18	T	Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč
☽	19	S	Januarij, šk mč; Teodor (Božidar, Darko), šk
	20	Č	Andrej Kim, dh, in korejski mučenci
	21	P	Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
	22	S	Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
	23	N	25. nav. ned.; Lin, pp; Pij iz Pietrelcine, rd
			Izbira med Bogom in bogastvom (Lk 16, 1-13)
	24	P	Bl. Anton M. Slomšek, šk
	25	T	Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op
○	26	S	Kozma in Damijan, mč; Nil, op
	27	Č	Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv
	28	P	Venceslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Ruiz in japonski mč
	29	S	Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
	30	N	26. nav. ned.; Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp
			V večnosti ima vse drugačno vrednost (Lk 16, 19-31)

LUNE

zadnji krajec: 4. ob 3.32 prvi krajec: 19. ob 17.48
mlaj: 11. ob 13.44 polna luna: 26. ob 20.45

Dozoreti kot osebnost, doseči nravno popolnost, poplemeniti svoj značaj, to je velika naloga človekovega življenja. (Janez Janežekovič)

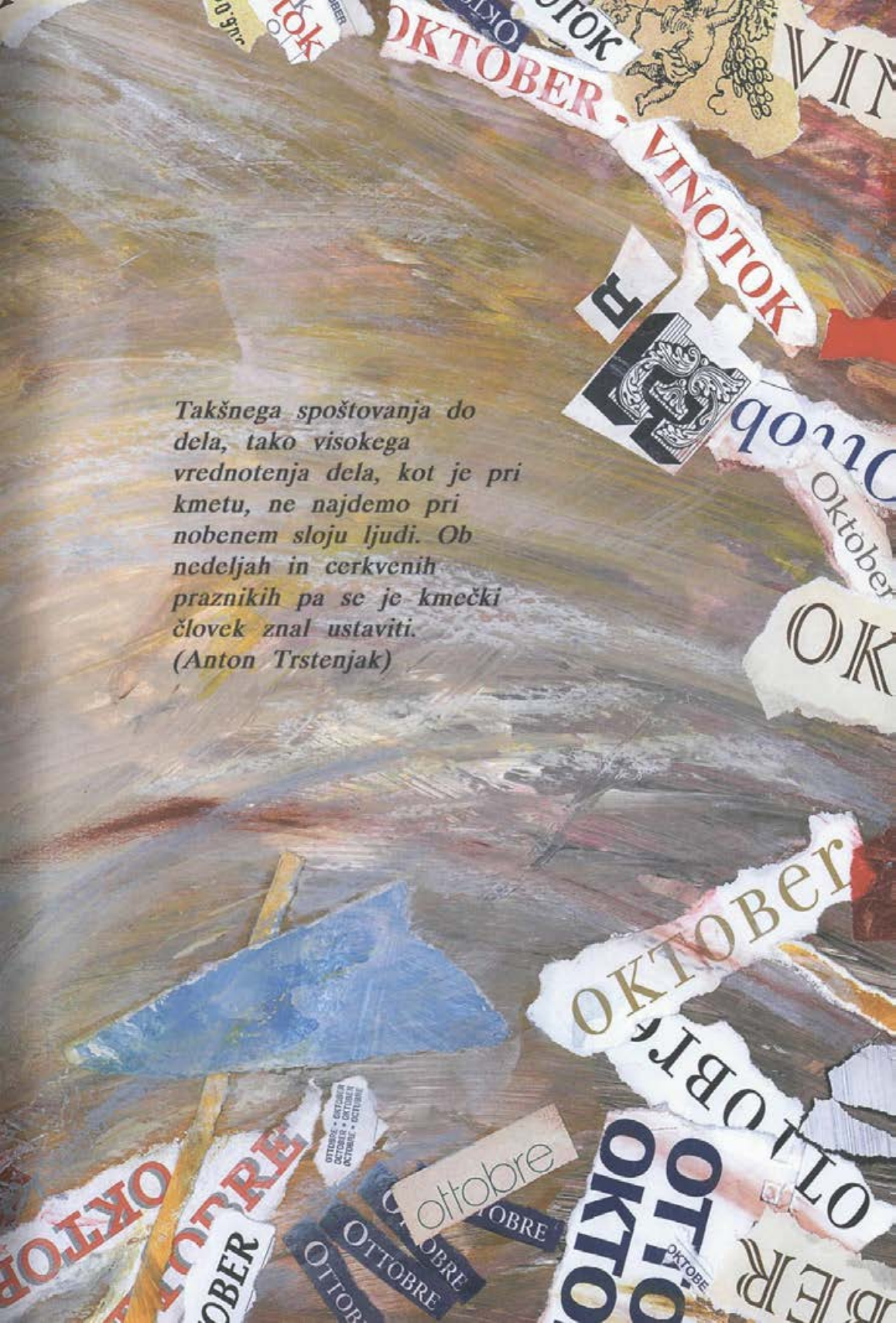
OKTOBER

VINOTOK 31 DNI

1 P Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
2 T Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp
☾ 3 S Kandid (Žarko), mč; Evald, mč
4 Č Frančišek Asiški, rd us
5 P Faustyna Kowalska, rd; Luigi Scrosoppi, dh; Marcelin, šk
6 S Bruno, rd us; Renato, šk
7 N 27. nav. ned.; Rožnovenska Mati Božja; Marko I., pp
Prosimo za močno vero (Lk 17, 5-10)
8 P Sergij Tržaški, mč; Demetrij (Mitja) Solunski, mč
9 T Dioniz (Denis), šk, in tov. mč; Janez Leonardi, dh
10 S Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
● 11 Č German, šk; Aleksander Sauli, šk
12 P Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd
13 S Edvard, kr; Koloman, mč
14 N 28. nav. ned.; Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
Pohvala hvaležnega ozdravljenca (Lk 17, 11-19)
15 P Terezija Velika Avilska, rd c. uč
16 T Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv
17 S Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
18 Č Luka, ev; Julijan, pšč
☽ 19 P Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
20 S Vendelin, op; Irena (Miroslava, Mira), mč
21 N 29. nav. ned.; Uršula, dv mč; Celina, sp
Bog pomaga do pravice (Lk 18, 1-8)
22 P Marija Saloma, sv. ž; Bertilda, rd
23 T Janez Kapistran, rd; Severin, mč
24 S Anton M. Claret, šk rd us; Martin, op
25 Č Krizant in Darja, mč; Krišpin, šk mč
○ 26 P Lucijan, mč; Florij, mč
27 S Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
28 N 30. nav. ned.; Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dv mč
Bog odpušča skesanemu grešniku (Lk 18, 9-14)
29 P Mihael Rua, rd; Narcis, šk
30 T Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd
31 S Volbenk, šk; Kvintin, mč

LUNE

zadnji krajec: 3. ob 11.06 prvi krajec: 19. ob 9.33
mlaj: 11. ob 6.01 polna luna: 26. ob 5.52

Takšnega spoštovanja do dela, tako visokega vrednotenja dela, kot je pri kmetu, ne najdemo pri nobenem sloju ljudi. Ob nedeljah in cerkvenih praznikih pa se je kmečki človek znal ustaviti.
(Anton Trstenjak)

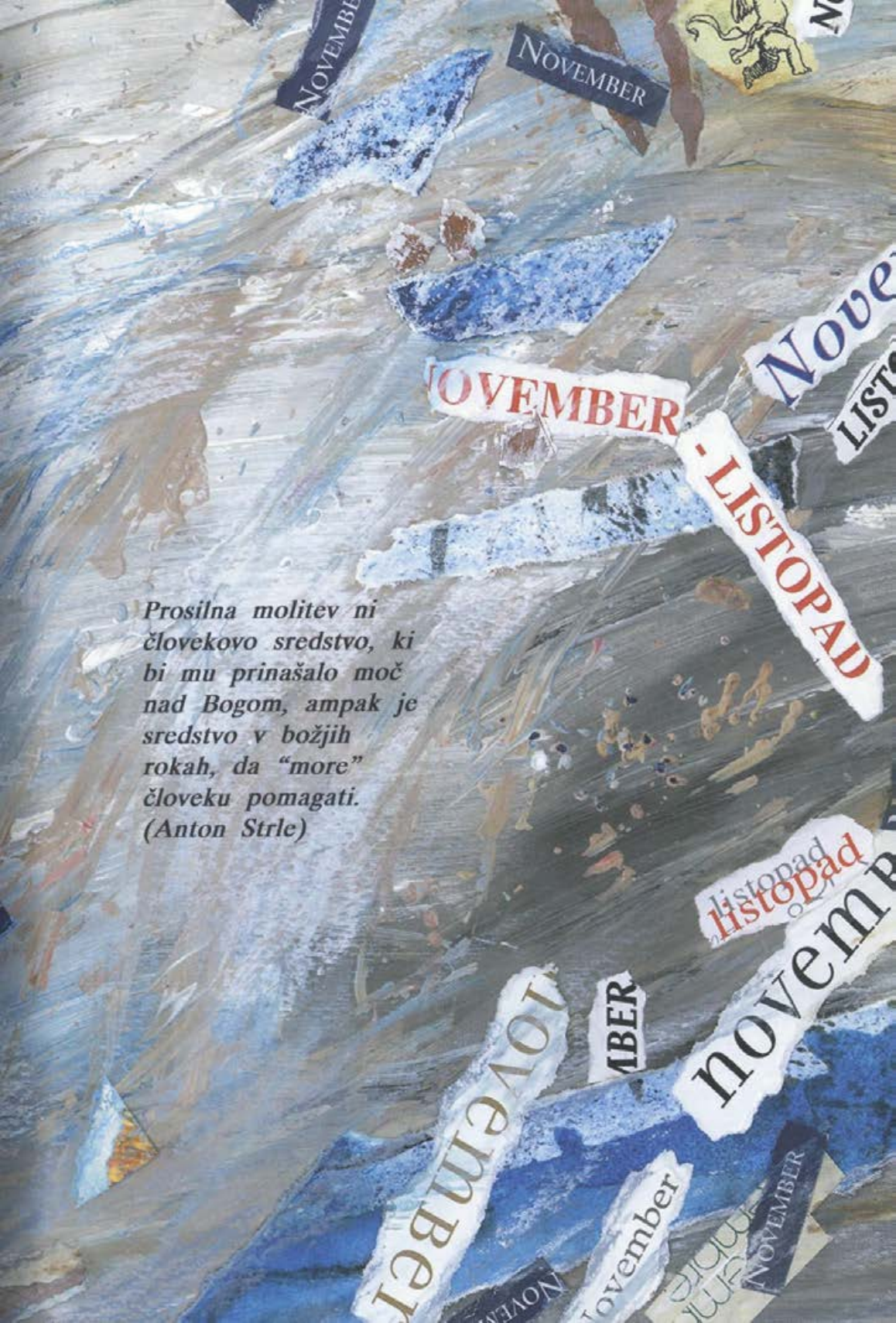
NOVEMBER

LISTOPAD - 30 DNI

1 Č **VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
2 P *Spomin vseh vernih rajnih*
3 S Just Tržaški, mč; Viktorin Ptujski, šk mč
4 N 31. nav. ned.; Karel (Drago) Boromejski, šk
Jezus vabi grešnike k pokori (Lk 19, 1-10)
5 P Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika
6 T Lenart (Narte), op; Sever, šk
7 S Engelbert, šk; Ernest, mč
8 Č Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
9 P Posvetitev lateranske bazilike v Rimu; Teodor (Darko), rd
10 S Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh
11 N 32. nav. ned.; Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
Bog daje večno življenje (Lk 20, 27-38)
12 P Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk
13 T Stanislav Kostka, rd; Bric, šk
14 S Nikolaj Taveli, mč; Didak (Diego), rd
15 Č Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
16 P Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
17 S Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogrska, rd
18 N 33. nav. ned.; Posvetitev rimskih bazilik Petra in Pavla; Abdija, pr
Stanovitno čakajmo Kristusov prihod (Lk 21, 5-19)
19 P Neža Asiška, dv; Barlam, mč
20 T Edmund, kr; Feliks Valois, rd
21 S *Marijino darovanje* (Marija od zdravja); Gelazij I., pp
22 Č Cecilija, mč; Maver, šk mč
23 P Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
24 S Andrej Dung-Lac in tov., vietnamski mč; Krizogon, mč
25 N **PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA - KRALJA VESOLJSTVA**
Desni razbojnik prosi za sprejem v Kristusovo kraljestvo (Lk 23, 35-43)
26 P Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
27 T Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk
28 S Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
29 Č Saturnin, mč; Radogost, šk
30 P Andrej, ap; Justina, dv mč

LUNE

zadnji krajec: 1. ob 22.18. prvi krajec: 17. ob 23.33
mlaj: 10. ob 0.03 polna luna: 24. ob 15.30

Prosilna molitev ni človekovo sredstvo, ki bi mu prinašalo moč nad Bogom, ampak je sredstvo v božjih rokah, da "more" človeku pomagati. (Anton Strle)

DECEMBER

GRUDEN - 31 DNI

☾	1	S	Eligij, šk; Natalija (Božena), sp
	2	N	1. adventna ned.; Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč
			Bodite budni, da boste pripravljeni (Mt 24, 37-44)
	3	P	Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
	4	T	Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč
	5	S	Saba (Sava), op; Krispina, mč
	6	Č	Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
	7	P	Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
	8	S	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE
			Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
●	9	N	2. adventna ned.; Valerija, mč; Peter Fourier, rd
			Spreobrnite se, približalo se je nebeško kraljestvo (Mt 3, 1-12)
	10	P	Loretska Mati Božja; Melkijad, pp
	11	T	Damaz I., pp; Danijel Stilit (Stolpnik), pšč
	12	S	Edburga, rd ; Simon Hoa, mč
	13	Č	Lucija, dv mč; Otilija, op
	14	P	Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
	15	S	Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
	16	N	3. adventna ned.; Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
			Janez Krstnik sprašuje o Kristusu (Mt 11, 2-11)
☽	17	P	Lazar iz Betanije; Vivina, dv
	18	T	Teotim in Bazilijan, mč; Gracijan, šk
	19	S	Urban V., pp; Favsta, sp
	20	Č	Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
	21	P	Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
	22	S	Demetrij (Mitja) Afriški, mč; Francesca Cabrini, rd
	23	N	4. adventna ned.; Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
			Jezus se bo rodil Mariji, Jožefovi zaročenki (Mt 1, 18-24)
○	24	P	Božična vigilija – Sveti večer; prastarša Adam in Eva
	25	T	BOŽIČ - GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč
			Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
	26	S	Štefan, dk prvi mučenec
	27	Č	Janez, ap ev; Fabiola, sp
	28	P	Nedolžni otroci, mučenci
	29	S	Tomaž Becket, šk mč; David, kr
	30	N	SVETA DRUŽINA; Evgen, šk; Liberij, šk
			Jožef po Božji volji reši Sveto Družino (Mt 2, 13-15.19-23)
☾	31	P	Silvester, pp; Melanija, op

LUNE

zadnji krajec: 1. ob 13. 44 in 31. ob 8. 51
mlaj: 9. ob 18.40
prvi krajec: 17. ob 11.18
polna luna: 24. ob 2.16

Pred vsakim človeškim rojstvom bi se morali globoko prikloniti, ga sprejeti z velikim spoštovanjem in še z večjim veseljem in hvaležnostjo. (Janez Zupet)
DECEMBER
DÉCEMBRE
december
diciembre

ASTRONOMSKI PODATKI ZA LETO 2007

1. januar leta 2007 našega (gregorijanskega) koledarja je

19. december 2006 po julijanskem koledarju
23. keihak 1723 po koptskem koledarju
11. tébeth 5767 po judovskem koledarju
11. dou-l-hidjja 1427 po muslimanskem koledarju

Začetek letnih časov

pomlad	21. marca	ob 1.07
poletje	21. junija	ob 19.06
jesen	23. septembra	ob 10.51
zima	22. decembra	ob 7.08

Sonce je v periheliju (najbližje Zemlji) 3. januarja ob 21.00 in v afheliju (najbolj oddaljene) 7. julija ob 1.00.

Sončeva mrka

19. marca bo mrk delen. Viden bo v Aziji in na Aljaski. Začetek ob 1.38, maksimum ob 3.32 in konec ob 5.25.
11. septembra bo mrk delen. Viden bo na južnem delu Južne Amerike in delu Antarktike. Začetek ob 11.26, maksimum ob 13.31 in konec ob 15.37

Lunina mrka

3. - 4. marca bo mrk popol in viden v Evropi in Afriki; kot delen bo viden v obeh Amerikah, Aziji in Avstraliji. Začetek 3. marca ob 21.18, maksimum bo naslednjega dne ob 0.21 in konec ob 3.24. Začetek popolnega mrka bo ob 23.44 in konec ob 0.57.
28. avgusta bo mrk popoln in viden na Pacifiku; kot delen bo viden v obeh Amerikah, Avstraliji in vzhodnem delu Azije. Začetek ob 8.53, maksimum ob 11.37 in konec ob 14.21. Trajanje popolnega mrka od 10.52 do 12.22.

NB. Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je treba prišteti eno uro.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

JOŽE ZADRAVEC

NOVE ŠKOFIJE V SLOVENIJI

NAJ CERKEV RASTE IN SE RAZCVETA

"Naj Ti bosta sveta apostola Peter in Pavel, velika služabnika edinosti Cerkve, vzor pri Tvojem delu za blagor Božjega ljudstva, ki Ti je zaupano." Pozdravne besede papeža Benedikta XVI. nadškofu metropolitu Francu Krambergerju, Petrovo leta Gospodovega 2006, v cerkvi sv. Petra v Rimu, ob izročitvi palija – znamenja metropolitove povezanosti s svetim očetom ter njegove oblasti v cerkveni pokrajini. Edinost, vdanost, povezanost in blagor vseh! Besede, ki so bile in bodo vselej program Cerkve.

"Strah me je, kar sem za vas; v tolažbo pa mi je, da sem z vami. Za vas sem škof, z vami pa sem kristjan. Škof je ime dolžnosti, kristjan pa je ime milosti. Prvo je ime nevarnosti, drugo pa ime zveličanja." Tako je govoril sv. Avguštin.

V grški besedi *episcopeo* je vsebovana narava škofovega apostolskega poslanstva: *premišljujem, preudarjam, obiskujem, skrbim za ljudi v stiski, onemogle, umirajoče, opazujem, ogledujem si, preiskujem...* Vse to – in še mnogo več temu podobnega – se oklepa osebe, ki se imenuje škof. Čim bolj ti odnosi zorijo v njem, tem bolj je pričevalec Boga, tem bolj se uresničuje kot človek vere, upanja in ljubezni, tem bolj je glasnik življenjskega smisla in Božjega usmiljenja. Dežela po njem postaja svetniško rodovitna, dragocena dediščina duha.

Mariborski nadškof in metropolit dr. Franc Kramberger (foto Gašper Furman)

Vsa gesla, vsi programi, vse resolucije cerkvenih ustanov naj resnično utirajo pota za prijazen dom, varno družinsko zavetje, požrtvovalno delo, solidarnost, k srčni odprtosti za vse, kar ustvarja družbo srečnih ljudi!

Upravna preureditev krajevne Cerkve na Slovenskem je s prvim septembrom leta 2006 dosegla svoj epilog. Šest škofij pomeni: 811 župnij, 826 duhovnikov, v občestvih posvečenega življenja pa 662 redovnic in 335 redovnikov! V okviru teh struktur živi 1.650.000 katoličanov.

Metropolija in nadškofija Ljubljana šteje 232 župnij, 283 duhovnikov; njej pripadata še škofiji Koper z 216 župnijami in 160 duhovniki ter Novo mesto z 72

župnijami in 80 duhovniki. Mariborska cerkvena pokrajina obsega 144 župnij s 153 duhovniki; njej pripadata še škofiji Celje s 111 župnijami in 105 duhovniki ter Murska Sobota s 36 župnijami in 45 duhovniki.

Kakor koli je že bilo, kakor koli je že, kakor koli še bo!

Zamisel o novih škofijah na slovenskih tleh je nova, je stara, je starodavna. Uresničila pa se je v naših dneh.

Odločila je božja tehtnica, ki je naše zgolj umsko preračunavanje prehitela s svojimi nepredvidljivimi, neulovljivimi in nedoumljivimi utežmi. "Človek obrača, Bog pa obrne," pravijo dobri slovenski ljudje. "V človekovem srcu je veliko načrtov, uresniči pa se Gospodov sklep," je zapisano v Svetem pismu.

V petek, 7. aprila leta Gospodovega 2006, se je zgodilo, kar smo že dolgo časa pričakovali. Apostolski nuncij v Republiki Sloveniji nadškof msgr. Santos Abril y Castello je predsednika Slovenske škofovske konference, mariborskega škofa dr. Franca Krambergerja, seznanil z odlokom papeža Benedikta XVI. o treh novih škofijah v Cerkvi na Slovenskem, dosedanjo mariborsko škofijo pa je povzdignil v nadškofijo in metropolijo, torej drugo cerkveno pokrajino na slovenskih tleh.

Ljubljanski pomožni škof msgr. Andrej Glavan je postal ordinarij novomeške škofije, mariborski pomožni škof msgr. dr. Anton Stres je postal ordinarij celjske škofije, ordinarij murskosoboške pa msgr. dr. Marijan Turnšek, dotlej rektor mariborskega bogoslovnega semenišča.

Uradne razglasitve so se vrstile v novih stolnih cerkvah: v Celju 21. maja 2006 v cerkvi sv. Danijela, v Novem mestu 10. junija v kapiteljski cerkvi sv. Nikolaja, v Murski Soboti 25. junija v cerkvi sv. Nikolaja. Poleg množice vernega ljudstva in duhovnikov so se prazničnih shodov udeležili (nad)škofje iz Slovenije in sestrinskih Cerkva sosednih držav, zastopniki najvišjih družbenopolitičnih oblasti Republike Slovenije, njenih kulturnih, izobraževalnih in gospodarskih ustanov, številni veleposlaniki, župani ter člani mnogoterih vej pastoralnega življenja krajevnih Cerkva na slovenskih tleh.

Papež Benedikt XVI. je 15. novembra 2005 imenoval direktorja Zavoda sv. Stanislava prelata dr. Antona Jamnika za naslovnega škofa vinenskega in pomožnega škofa v Ljubljani. V škofa je bil posvečen v nedeljo, 8. januarja 2006. Novi ljubljanski škof si je izbral za svoje škofovsko geslo: Vi ste moji prijatelji.

Upravnim preureditvam Cerkve na Slovenskem se je na praznik Marije Pomočnice, v sredo, 24. maja, navrglo še novo presenečenje. Predsednik Slovenske škofovske konference nadškof dr. Franc Kramberger je razglasil odlok papeža Benedikta XVI. o imenovanju novega pomožnega škofa mariborske nadškofije, dr. Petra Štumpfa, salezijanskega duhovnika, župnika in dekana pri Mariji Pomočnici na Rakovniku v Ljubljani. V nedeljo, 10. septembra 2006, je bil v mariborski stolnici sv. Janeza Krstnika dr. Štumpf posvečen v škofa. V svojem nagovoru je glavni posvečevalec nadškof Kramberger med drugim dejal: "Naš novi pomožni škof

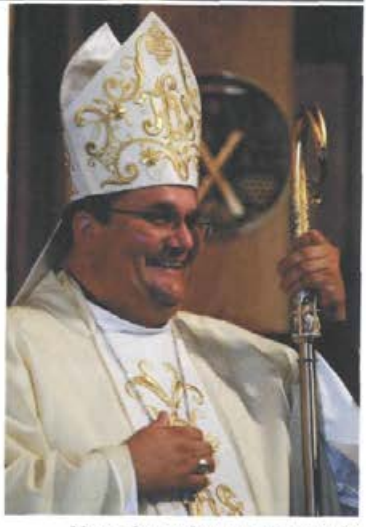
Peter, vabim te, pridi, da bova skupaj orala eno brazdo na veliki Božji njivi. Pristopi, da bova obdelovala eno, Slomškovo vrsto v Božjem vinogradu, v Cerkvi na Slovenskem. Vabim te, da z današnjim posvečenjem stopiš med nas slovenske škofe in si z nami: Kristusov učenec, njegova priča, oznanjevalec evangelija, posvečevalec ljudi, dobri pastir in služabnik."

Ni ravno moderno govoriti o strukturah, še manj pa ustvarjati nove!

Pa vendar! Zgodovinska izkušnja potrjuje, da so skozi stoletja prav strukture pogojevale zdrav potek narodnega in cerkvenega življenja. To najbolj zgovorno potrjuje, denimo, Slomškova odločitev, da je leta 1859 prenesel škofijski sedež iz Št. Andraža v Labotski dolini v Maribor; provincialno štajersko mesto se je nenadoma začelo vsestransko razvijati, s Slomškovim poudarkom na šolstvu se je Maribor začel razvijati med drugim tudi v univerzitetno mesto. Če Slomšek tega ne bi storil, verjetno tudi general Maister v letu 1918 ne bi imel kaj pridruževati Sloveniji.

O povezanosti papežev oziroma Svetega sedeža z našim ozemljem govori množica papeških listin, hranjenih v domačih in tujih arhivih. Najstarejša ohranjena papeška listina pri nas je svinčena bula na listini papeža Honorija III. z dne 10. novembra leta 1220. Katalog, ki ga je ob razstavi papeških listin leta 1996 v Ljubljani pripravila Narodna univerzitetna knjižnica, omenja, da je samo v domačih arhivih ohranjenih 800 listin, ki govorijo o povezanosti Svetega sedeža s cerkvenimi ali svetnimi ustanovami na slovenskih tleh.

Nova slovenska pomožna škofa: dr. Anton Jamnik - Ljubljana (zgoraj), dr. Peter Štumpf - Maribor (foto Gašper Furman)

Na začetku **pokristjanjevanja na slovenskih tleh** (8. st.) so trije papeži (Zaharija, Štefan II., Pavel I.) potrdili "kanonično poslanstvo"; izjemno vlogo je imela posebna "škofija za Slovence" pri Gospe Sveti na Koroškem, katere prvi škof je s soglasjem papeža Štefana II. (okrog leta 757) postal sv. Modest. V istem času je ta papež ustanovil tudi škofijo v Kopru, po izročilu pa je bil tu že v šestem stoletju škof Nazarij. Papež Virgilij je okrog leta 549 ustanovil škofijo v Trstu.

Najstarejša škofija na slovenskih tleh je koprska; v leto 599 sega pisni vir o prvem škofu. Po razburljivih ujmah skozi stoletja, po raznih preureditvah dandanes koprska škofija ozemeljsko zajema prostor od Trente do Istre, vinskih trt

Goriških Brd in Vipavske doline do istrskih oljčnih nasadov, od najvišjega pogorja do morskega obrežja. Med Bovcem, župnijo na skrajnem zahodnem robu škofije in Koprom, kjer je sedež škofije, je razdalja 144,5 km.

Ustanovno listino škofije v **Ljubljani** je leta 1462 podpisal papež Pij II., v nadškofijo je bila povzdignjena leta 1961, cerkvena pokrajina je postala leta 1968; pripadli sta ji škofiji Maribor (1968) in Koper (1977). Ljubljanski nadškofiji od aprila 2006 pripadata škofiji v Novem mestu in Kopru; skupaj z Ljubljano sestavljajo ljubljansko cerkveno pokrajino.

Začetki škofije **Maribor** segajo v 13. stoletje, ko je slovenski prostor doživljal vrsto sprememb na vseh področjih življenja. Vodstvo škofije s sedežem v Št. Andražu v Labotski dolini so prevzemali škofje, ki so izšli iz slovenskega okolja. Za voditelja škofije je 30. maja 1846 bil imenovan celjski opat Anton Martin Slomšek; po dogovoru s škofi sosednjih škofij je ta leta 1859 prenesel sedež škofije v Maribor. V času, ko je bil sedež lavantinske škofije v Št. Andražu, jo je vodilo 53 škofov, po prenosu sedeža v Maribor je bl. škofu Antonu Martinu Slomšku v vodstvu škofije sledilo 6 škofov. V dosedanjem časovnem loku je Franc Kramberger šestdeseti škof lavantinsko-mariborske škofije.

V okviru sedanje mariborske nadškofije ima častitljivo mesto Ptuj, v rimskem času imenovan Poetovio, 3000 let stara človeška naselbina, nekoč stičišče več religij in kultur, mesto sv. Viktorina, prvega razlagalca Svetega pisma, dandanes mesto muzej z bogastvom dragocenih spomenikov, arhitekturnih stavb, dokumentov stvariteljskih in organizacijskih sposobnosti naših prednikov, ki so jo skozi stoletja ustvarjali ter zapuščali v njej sledove svojega dela in trpljenja, življenjske volje in lepotnega hotenja.

Novo mesto – mesto na sedmerih gričih Dolenjske

Poslej sedež nove škofije z zavetnikom sv. Jožefom. Vsaj od šestnajstega stoletja je v kolegiatnem kapitlju v Novem mestu živela zamisel škofijskega središča. Ta evangeljska novost, ki je sveže tlela v zgodovinskem spominu skozi stoletja, se je uresničila v naših dneh. Dežela, prepojena s krvjo na tisoče in tisoče mučencev, nedolžnih žrtev, blagoslovljena z duhom svetniških ljudi, gorečih misijonarjev, požrtvovalnih in Cerkvi zvestih škofov in duhovnikov, redovnikov in redovnic, menihov kontemplativne pleterske kartuzije in nekdanje kostanjeviške cisterce. V zgodovinskem spominu novomeškega kapitlja zavzema odlično mesto prošt Jurij Slatkonja (1500-1522), glasbenik, pevec, vrhovni kapelnik dunajskega dvornega zbora, od leta 1513 do smrti dunajski in hkrati pičenski škof, ljubljanski in novomeški prošt, upravitelj več slovenskih župnij. Bil je ugledna osebnost takratne Srednje Evrope, velik prijatelj cesarja Maksimilijana I., umen gospodar, prizadeven za sožitje med klerom in verniki, škofom in dunajsko univerzo, zaupen in uspešen svetovalec dunajske vlade, skrben dušni pastir, pobožen in skromen, posebej si je prizadeval za cerkveno glasbo v svoji stolnici. Dve leti pred

svojo smrtjo si je v stranski kapeli stolnice sv. Štefana uredil grobnico z napisom, ki ga je sam sestavil; v slovenskem prevodu se glasi: "Sem Zlatkonja, ki v nebo grede v zemskem čaka še prahu. Deva preblaga, glej in pesmi poslušaj glas, ki naša ti jih grla pojo in hvalnice naših ust, ki te Devica slave. Usmili se vendar služabnika, ki te prosi, in popelji Pomočnica me s svojo roko nad zvezde." Novomeška škofija je ob uradni razglasitvi obsegala 72 župnij (6 dekanij), imela je 80 duhovnikov, 55 redovnic in redovnikov, v njenih mejah je živelo 159.595 prebivalcev, od tega 137.424 katoličanov.

Novomeški škof msgr. Andrej Glavan (zgoraj)
Celjski škof dr. Anton Stres (foto Gašper Furman)

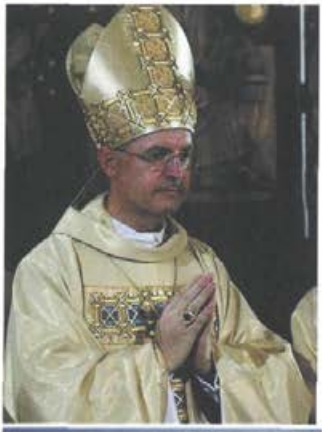
Celje! Naj se prenavlja in duhovno zori!

V antiki *Celeia*, zatem *Cylia, Cylie, Celeiae, Keleia* –, še dandanašnji spominsko zaznamovano kot knežje mesto, v naših dneh je spet sedež škofije, kot je bilo že v antični dobi, pred 1400 leti. Z zvrhano mero se je polnila duhovna zakladnica te savinjske metropole v velikem časovnem loku, ki je ob koncu tretjega stoletja pognal iz mučeniške krvi sv. Maksimilijana Celjskega in se dopolnil sredi dvajsetega stoletja, ko se je mimo Starega Piskra vila nepregledna množica ljudi in na Teharjih kalvarijsko izkrvavela v spravno daritev za posvetitev in opomin prihodnjim rodovom.

Celje, zaznamovano s spominom na šolarja in opata, danes bl. Antona Martina Slomška, je postalo duhovno središče za verujoče ljudi, ki naseljujejo prostor od Logarske doline do sotočja Sotle in Save, od Donačke gore in Boča do zasavskih hribov, od Pohorja do Menine planine, od kozjanskih gričev do celjske kotline. Zaupanje, sodelovanje in veselje – tri temeljne drže, ki bodo ustvarjale zdravo prihodnost nove družbe. Ob razglasitvi škofije in umestitvi msgr. dr. Antona Stresa za prvega škofa ordinarija je celjska škofija obsegala 111 župnij (11 dekanij), 105 duhovnikov, 57 redovnic in redovnikov, v mejah škofije je bilo 287.529 prebivalcev, od teh 235.367 katoličanov.

Celje, eno najhitreje rastočih mest v Sloveniji, ki je v zadnjem desetletju naredilo preboj v slovenskem prostoru, se razcvetelo gospodarsko in kulturno, z novim škofijskim središčem pa se mu obeta tudi pospešeni duhovni razcvet.

Goriška knjižnica Franceta Bevka

Murskosoboški škof dr. Marjan Turnšek (foto s. Aleša Stritar) in stolna cerkev v Murski Soboti (foto Gašper Furman)

Murska Sobota – tri polja, en sam cvet!

Na tleh murskosoboške škofije biva Cerkev od rimskih časov: od sv. Martina in svetih bratov Cirila in Metoda do neštetih rodov kristjanov, ki so z vero in molitvijo posvetili pomursko zemljo, da je bila sposobna roditi znane in neznane junake vere – vse do božjega služabnika Danijela Halasa. Zgodovinski spomin Cerkve ob Muri seže vsaj v leto 1071, ko se že omenja cerkev sv. Nikolaja (ecclesia in honorem sancti Nicolay), pisni vir za cerkev in župnijo Grad in Kančevci seže v začetek 13. stoletja, vikariat v Ljutomeru omenjen leta 1328, omemba prve cerkve in župnije v Bogojini leta 1334. V to dediščino so vgrajevali svoje napore velikani duha: prvi prekmurski katoliški pisatelj, očak Slovenske okrogline Miklouš Kuzmič, očak Slovenske okrogline, preroditelj Jožef Košič, prekmurski Slomšek Franc Ivanocy, prekmurski Mojzes in oče ogrskih Slovencev, veliki duhovni preroditelj Jožef Klekl st. Na drugi strani Mure pa vrsta slavnih mož: prvi slovenski kardinal Jakob Missia, zgodovinar Franc Kovačič, ugleden politik Anton Korošec, akademik Anton Trstenjak, psiholog in pedagog Valter Dermota.

Zgovorno sporočilo oddaja grb prvega murskosoboškega škofa dr. Marjana Turnška. Od treh polj prvo predstavlja levo stran Mure: Panonsko ravnino s prostranimi žitnimi polji (škof je širokega srca, vse zaobjema); drugo je simbol desne strani Mure, ovenčano z vinsko trto, simbolom svete evharistije ali daritve (škof je poslan k vsem, njegovo delo je ena sama daritev za vse); obe polji pa z mostom povezuje Mura (škof – pontifex – je povezovalec vseh ljudi na obeh straneh). "Bog je ljubezen" je geslo škofa Marjana – za vse, ki živijo na obeh straneh Mure v 36 župnijah (3 dekanije), kjer je med 120.146 prebivalci 95.463 katoličanov (med njimi 45 duhovnikov, 27 redovnic in redovnikov)

Slovenska krajina, posejana s križi preteklih rodov, orošena s trpljenjem, z vsakdanjo stisko za preživetje, zaznamovana s solzami in kriki srca ljudi, razseljenih po vsem svetu, blagoslovljena z molitvami mater in očetov, babic in prababic, dedkov in pradedkov, z imeni najplemenitejših, ki so svoje napore polagali v temelje slovenstva, dežela še do nedavnega obdarovana z žitnico duhovnih poklicev, nekateri med njimi, predvsem tisti iz davnine, so ostali v neizbrisnem zgodovinskem spominu, ker so po svojih najboljših močeh delali, živeli in trpeli za svoje ljudstvo na obeh bregovih Mure. Tisti med Rabo in Muro so stoletja bili prebičani od raznarodovalnih mehanizmov, toda v njihovih prsih sta kljub vsemu živeli dve poglavitni prvini življenja: vera in svoboda.

Varujte mi to deželo prelesti, deželo dobrih, plemenitih ljudi!

J.M.

DR. FRANC RODE
SLOVENSKI KARDINAL

Sveti oče Benedikt XVI. je nekdanjega ljubljanskega nadškofa dr. Franca Rodeta, prefekta Kongregacije za ustanove posvečenega življenja in družbe apostolskega življenja, imenoval za kardinala Rimske cerkve 22. februarja 2006, na spominski dan Sedeža sv. Petra v Rimu. Glavni in javni del konzistorija je bil v četrtek, 23. marca 2006, na Trgu sv. Petra v Rimu, ko je papež novoimenovanim kardinalom izročil kardinalsko pokrivalo ali biret ter bulo oz. listino o imenovanju in ime naslovne cerkve v Rimu, to je sv. Frančiška Ksaverija v Garbatelli. Kardinal dr. Franc Rode je naslovno cerkev prevzel v posest v soboto, 13. maja 2006, s slovesnim bogoslužjem.

Kardinal msgr. dr. Franc Rode na sprejemni slovesnosti pozdravlja zastopnike goriške nadškofije: (od leve) urednik goriškega škofijskega tednika Voce Isontina don Andrea Bellavite, urednik Novega glasa Jurij Paljk ter vikar za slovenske vernike msgr. Oskar Simčič (foto Danijel Devetak)

DANIJEL DEVETAK

NOVOMAŠNIK ALESSIO STASI

"TI SI DUHOVNIK ZA VEKOMAJ"

Alessio Stasi, po rodu iz Števerjana, je 24. junija 2006 v oglejski baziliki ponosno vzkliknil: "Tukaj sem!" in postal duhovnik. Goriški nadškof msgr. Dino De Antoni je bil na dan, ko so prejeli posvečenje štirje mladi fantje iz goriške nadškofije, vidno ganjen, saj novi mašniki pričajo o tem, da je goriška Cerkev živa in dejavna.

Kakšen smisel ima duhovniški poklic v današnjem času, v današnji družbi? Vprašanje je na Alessiovem novomašnem slavju v nedeljo, 2. julija, med homilijo v prenatrpani cerkvi sv. Florijana v Števerjanu postavil prisotnim msgr. Oskar Simčič. Kdor je videl solze sreče v očeh mladega duhovnika, pa tudi zaznal utrip številnih vaščanov, ki so napeli vse sile za uspešno izvedbo slavja, ter navzočih iz vsega zamejstva in Slovenije, ki so z zbranostjo in živo soudeleženostjo spremljali obred, je takoj razumel, da gre za dogodek, ki presega življenjsko izbiro in občutja posameznika. Duhovnik ni duhovnik zase, marveč je poklican v služenje Božjemu ljudstvu, je zatrdil msgr. Simčič. V času šibke in sekularizirane misli – ter mobilnih telefonov – je Božji klic vedno težje zaznati. In vendar je goriškega nadškofijskega vikarja za slovenske vernike na posvečenju v Ogleju presenetil Alessiov "jasni in odločni DA"; zaznal in zaslutil je, da se je Alessio odločil za duhovniški poklic, ker je zaslišal "šepet Božjega vabila" znotraj dogodkov in odnosov, stikov z ljudmi in knjig, v lepoti in "neizpolnjenosti, ki kliče po izpolnjenosti". Alessio je po besedah pridigarja poklican, da postane glasnik lepe novice človeškega odrešenja, da nadaljuje gradnjo Božjega kraljestva "v slovenskem sluhu srca" (V. Truhlar), na tem koščku zemlje in v tem času. Blagri bodo njegova "osnovna bivanjska orienta-

Novomašnik med darovanjem (foto Danijel Devetak)

cija", njih oznanjevanje blagoslov za človeštvo. "Postal si zakrament," je msgr. Simčič povedal novomašniku, "enkratno posebno Božje znamenje". Po vsakem novem duhovniku Kristus namreč posebej govori in izkazuje ljudem ljubezen. Kristus v kruhu in krvi povezuje vso naravo, vse človeštvo, vsemu daje okus svoje prisotnosti. Duhovnik je poklican, da s svojim življenjem tudi sam postaja evharistija. Duhovnik je tudi mož Božje besede, je poudaril msgr. Simčič; priča in oznanja, kar je tudi sam doživel (Jn). "Danes izgovarjati besede, ki jih Gospod polaga v srce in na ustnice, ni lahko," je ugotovil pridigar; veliko trpljenje je sejati in imeti občutek, da seme pada v prazno. Toda to, kar je sejano s srcem, prej ali slej obrodi sad, je dodal in naročil Alessiu, naj bo vedno zvest motu, ki si ga je izbral: svoje upanje naj stavi v Gospoda, da ne bo osramočen.

Alessio Stasi z novomašnim križem (foto Danijel Devetak)

Slavje so župljani odlično organizirali. Že dan prej so ga sprejeli z litanijami in blagoslovom, nakar so okrasili pročelje cerkve z venci in cvetjem. V nedeljo zjutraj so na zvoniku oznanjali veseli dogodek pritrkovalci, v stranski ladji je pel zbor pod vodstvom Mirka Ferlana, na koru solista Manuel in Nikolaj Pintar, na orgle je igral Mirko Butkovič, na godala pa izbrani glasbeniki. Sodelovali so celo otroci, ki so po vaškem trgu trosili cvetne liste pred sprevodom duhovnikov in novomašnika. Ker vsi niso našli prostora v prenatrpani cerkvi, so mnogi lahko spremljali obred na platnu v Sedejevem domu, za kar so poskrbeli tehniki, ki so v zakristiji režirali neposredni prenos dogajanja. Na začetku maše je v imenu občanov spregovoril župan Hadrijan Corsi, ki je spomnil, da v Števerjanu niso imeli nove maše že 65 let; zadnjo je namreč pel p. Matej Perše, doma iz Grojne, na Mohorjevo nedeljo 1941. Duhovnik je prijatelj in brat, učitelj in svetilnik v času, ko smo brezbrižni do pomembnih duhovnih in življenjskih vrednot, je povedal župan. Martin Pintar je kot pravi brat podaril Alessiu novomašniški križ z vrisanim znamenjem Božjega varstva ter se mu srčno zahvalil, ker je ob njem odkril dar vere. Med mašo je Alessio s križem v roki podelil novomašniški blagoslov, po Zahvalni pesmi pa papeški blagoslov s popolnim odpustkom. Tik pred tem se je zahvalil vsem, ki so ga vsa ta leta spremljali in podpirali, vaščanom za lepo slavje. Zahvalil se je mami in sestri, teti in stricu, družini, ki mu je darovala kelih in mašni plašč. Posebno hvaležnost

Pred števerjansko cerkvijo (zgoraj)
Blagoslov pred pričetkom prazničnega kosila v Borovcih (foto Danijel Devetak)

je izrazil mami za zgled poštenega in požrtvovalnega življenja, za to, da je kljub težkim razmeram s tihim delom vzgajala otroke. Spomnil se je tudi na očeta, kateremu je na smrtni postelji prvemu zaupno razodel, da bo nekega dne postal duhovnik. Martinu se je zahvalil za križ, "ki me bo spremljal, kamorkoli pojdem".

Po maši je na trgu nekaj primernih skladb zaigral pihalni orkester Brda, praznovanje in razposajeno vzdušje v lepem poletnem vremenu pa sta se nadaljevali pod velikim šotorom med Borovci, kjer so vaščani pogostili vse prisotne. Ob 18. uri je novomašnik v cerkvi vodil večernice, nato se je praznik nadaljeval tudi v družbi podnevi zadržanega goriškega nadškofa Dina De Antonija, ki je prisotne presenetil s svojim obiskom in očetovsko toplino. Vesela druščina je tudi njemu zapela v zahvalo in voščilo s srcem, polnim sreče za tako lep dan.

G. Alessio je naslednjo nedeljo, 9. julija, vodil letošnje bogoslužje ob proslavi sv. Cirila in Metoda v svetišču na Vejni na Tržaškem. Novo mašo je ponovil v duhovniji sv. Ivana v Gorici v nedeljo, 3. septembra; dva tedna kasneje, 17. septembra, pa je bil – skupno z g. Marijanom Markežičem, novim župnijskim upraviteljem dušnopastirskega središča, ki združuje vse slovenske vernike iz Gorice – uradno sprejet med goriške vernike kot kaplan oz. vikar.

Božo Rustja

TOROŠEV SIMPOZIJ V RIMU

Dr. Mihael Toroš

Slovenska teološka akademija in Inštitut za zgodovino Cerkve pri ljubljanski Teološki fakulteti sta v papeškem slovenskem zavodu Slovenik v Rimu med 11. in 14. septembrom organizirala simpozij o dr. Mihaelu Torošu, apostolskem administratorju slovenskega dela goriške nadškofije. Na njem je 25 slovenskih zgodovinarjev in teologov poskušalo osvetliti življenje in delo administratorja Toroša, obenem pa je bil namen simpozija osvetliti težko povojno obdobje, ko se je vzpostavljala nova cerkvena ureditev na področju, ki je doživelo burne in velike politične spremembe. V novih razmerah se je znašel dr. Mihael Toroš, ki se je rodil 12. avgusta 1884 v Medani, umrl pa 29. decembra 1963 na Kostanjevici nad Novo Gorico. Iz povojnega obdobja ni ohranjenih veliko dokumentov, saj so na takratnega administratorja oblasti tako pritiskale, da je ohranjal čim manj pisnega gradiva, ki bi lahko obremenjevalo njega in njegove sodelavce. Več gradiva je ohranjenega v arhivih tedanje politične tajne policije (UDBA), ki je Toroša zasliševala. Vendar je ta dokumentacija "prečiščena", saj je iz nje (začasno?) odstranjeno vse, kar bi lahko kompromitiralo uslužbence in sodelavce te nečastne organizacije, ohranjeno pa tisto, kar prikazuje Cerkev v nelepi luči.

Dr. Toroš je pred drugo svetovno vojno predaval cerkveno pravo v goriškem bogoslovju in se zavzemal za pravice primorskih Slovencev pod fašizmom. Takrat ga je zasledovala fašistična policija, o čemer obstaja obširna dokumentacija. Na to svoje zavzemanje za pravice Slovencev se je stalno skliceval pred jugoslovanskimi oblastmi.

Mihael Toroš je po uveljavitvi pariške mirovne pogodbe leta 1947 najprej upravljal poreško-puljsko škofijo, po nasilni odstranitvi dr. Franca Močnika iz Solkana pa tudi jugoslovanski del Goriške nadškofije. Junija 1950 se je dokončno naselil v samostanu na Kostanjevici (Kapeli) in z avtoriteto cerkvenega dostojanstvenika deloval med kompromisi in načelnimi stališči tako v odnosu do duhovnikov kot do tedanjih oblasti.

V prvem obdobju bivanja v Novi Gorici si je dr. Toroš prizadeval za ureditev razmer s takratno oblastjo. Z razliko od drugih dveh takratnih slovenskih ordina-

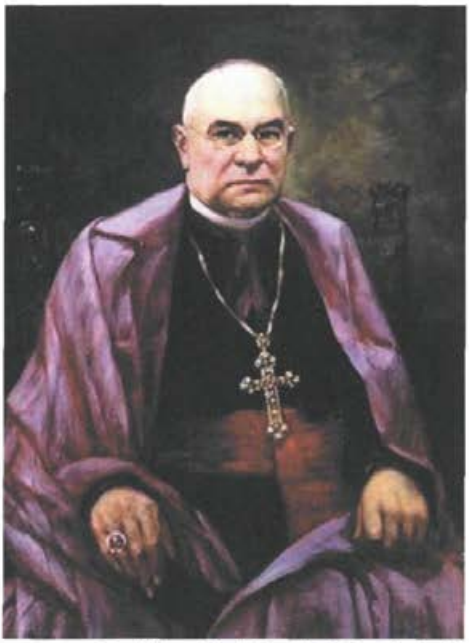
rijev se je v dobri veri vpisal v Ciril-metodijsko društvo in po težkih bitkah dosegel poleg nekaterih manjših stvari tudi dve izredno pomembni: ustanovitev Malega semenišča v Vipavi in verskega lista Družina. Obe ustanovi sta prerasli goriški in sploh primorski okvir ter postali pomembni tudi v vseslovenskem okviru. Prav zato lahko govorimo o Toroševem pomenu tudi za vseslovenski prostor. Nekateri so v preteklosti poudarjali razliko med "kooperativno" držo goriškega administratorja Toroša do revolucionarne oblasti in dosledno pokončno držo ljubljanskega škofa Antona Vovka. Zdi pa se, da je Toroš taktiziral z oblastjo, da bi dosegel vsaj nekaj pravic za Cerkev. Prav pri velikih ovirah, na katere je naletel pri stikih z oblastjo, je uvidel, da ga oblast želi samo izkoriščati. Izstopil je iz Ciril-metodijskega društva in pozneje tudi ostro nastopal proti njemu. Kljub temu da je v svojem pastoralnem delovanju bil zelo omejen, saj ni imel ne prave rezidence ne sodelavcev, je duhovnike spodbujal k zavzetemu pastoralnemu delu in želel v danih okoliščinah narediti, kar se je narediti dalo. Po svoji študijski formaciji je bil jurist, saj je z odliko doktoriral na papeški gregorijanski univerzi, in je tak ostal tudi kot apostolski administrator in se je vedno skliceval na pravo in zakone, tudi v odnosu do državne oblasti pa tudi do duhovnikov.

Lahko rečemo, da je bil apostolski administrator Mihael Toroš večplastna in nepredvidljiva osebnost v odnosu do oblasti, duhovnikov in vernikov. Kljub vzkipljivosti je imel rad svoje duhovnike in je znal vzkipeti tudi pred oblastmi, ko je šlo za pravice vernikov. Prav s svojo nepredvidljivo držo je velikokrat rešil, kar se je v danih okoliščinah pač rešiti dalo, in pri oblasteh včasih dosegel, kar se je zdelo nedosegljivo.

Poleg zgodovinarjev, teologov in drugih strokovnjakov se je simpozija udeležil koprski pomožni škof Jurij Bizjak, kot pomožni škof škofije, ki jo je kot administrator nekdaj vodil dr. Toroš. Udeležence simpozija sta pozdravila tudi oba slovenska veleposlanika v Rimu: dr. Ivan Rebernik, pri Sv. sedežu, in dr. Andrej Capuder pri republiki Italiji. Ob letošnjem simpoziju je izšel tudi zbornik z lanskega, ki je govoril o svetniškem tržaškem duhovniku dr. Jakobu Ukmarju.

FRANC KRALJ

STOLETNICA NASTOPA GORIŠKEGA NADŠKOFA DR. F. B. SEDEJA

Goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej

Splet srečnih okoliščin hoče, da obujamo letos spomin na dva velikana naše Goriške. Gre najprej za stoletnico smrti (24.11.1906) vsem Slovencem priljubljenega "goriškega slavčka", pesnika "po Božji milosti", duhovnika Simona Gregorčiča in na drugi strani za stoletnico nastopa (25.3.1906) zadnjega goriškega nadškofa slovenskega rodu dr. F. B. Sedeja. V razmeroma majhni deželi, kakršna je naša, je bilo skorajda neizogibno, da sta se moža takšnega kova srečala in da sta se njuni življenjski usodi vsaj deloma prepletali. Res je, da je bil Gregorčič deset let starejši od Sedeja, vendar je njun odnos temeljil na iskrenem prijateljstvu in medsebojnem spoštovanju zaradi zavezanosti Cerkvi v duhovniški službi, zaradi ljubezni in predanosti slovstvu, ne nazadnje tudi zaradi skupnih korenin. Oba sta namreč gorjana, doma iz svojstvene tolminske dežele: eden od soško-kobariške, drugi od idrijsko-cerkljanske strani. Njuno osebno poznanstvo sega v zrela leta obeh mož, ko je Gregorčič živel na Gradišču pri Prvačini in je rad zahajal v bližnjo Gorico, kjer je kot profesor in kanonik vidneje deloval Sedej. Medsebojna naklonjenost in spoštovanje prihaja do izraza v značilnem voščilu, ki ga je Sedej že kot goriški nadškof Gregorčiču napisal leta 1906: "Velecenjeni gospod prijatelj! K jutrajšnjemu slavnemu Vašemu godu iz celega srca voščim vse dobro, koristno in zveličavno za dušo in telo. Na mnoga leta naj Vas ljubi Bog ohrani domovini v čast in rast!"

O pesniku Gregorčiču letos poteka vrsta spominskih proslav, kar je prav. Prav tako pa je vreden spoštljivega spomina nepozabni goriški nadpastir Sedej, neustrašen pričevalec in branilec človekovih pravic.

Osebnost nadškofa Sedeja je zaradi njegovega mnogostranskega udejstvovanja na jezikovno in narodnostno mešanem ozemlju pritegnila pozornost mnogih piscev. Res je, da še čakamo na temeljito monografijo o zaslužnem možu, je pa na razpolago bogato gradivo. V slovenskem jeziku ne moremo mimo zbornika Sedejev simpozij v Rimu, v katerem so objavljeni prispevki 22 udeležencev znanstvenega posvetovanja, ki ga je septembra leta 1986 organizirala Slovenska

teološka akademija v Rimu. Prav tako je vredno primerne pozornosti novejše delo italijanskega pisca Ivana Portellija, ki je izšlo pred kratkim z naslovom: "Pastore dei suoi popoli – Mons. Sedej e l'arcidiocesi di Gorizia nel primo dopoguerra" (Pastir svojih ljudstev – Msgr. Sedej in goriška nadškofija neposredno po vojni).

Sedejevo biografijo bi lahko na kratko strnili v naslednji prikaz.

Rojen je bil 10. oktobra 1854 kot drugi od šestih otrok trdnemu kmetu Lovru in Mariji Bevk v Cerknem na Goriškem. Otroška leta je preživel v domačem kraju, kjer je tudi dovršil dva razreda osnovne šole. Jeseni 1863 je nadaljeval šolanje na goriški normalki. Po treh letih je bil leta 1866 goden za vpis na goriško nemško državno gimnazijo in bil hkrati sprejet kot gojenec v goriško Malo semenišče. Maturiral je poleti 1874 na frančiškanski gimnaziji na Kostanjevici (Kapeli) že kot bogoslovec prvega letnika goriškega Centralnega semenišča. V duhovnika je bil posvečen 26. avgusta 1877 in je naslednjega dne pel novo mašo v rodnem Cerknem. Po enoletnem kaplanovanju v Cerknem in v Šebreljah ga je nadškof Gollmayr septembra 1878 poslal v avstrijsko kovačnico cerkvenih kadrov v Avguštinej na Dunaj. Štiriletno specializacijo (1878-1882) v bibličnih vedah je zaključil z licenciatom iz teologije. Po vrnitvi v Gorico je bil najprej kaplan na Travniku in katehet na dekliški šoli goriških uršulink ter prefekt in knjižničar v centralnem bogoslovju. Študijsko izpopolnjevanje je okronal z doktoratom na Dunaju leta 1884 in tako postal doktor teologije. Pridobljeno znanje mu je odprlo predavateljsko pot docenta bibličnih ved v bogoslovnem učilišču, kjer je nasledil znamenitega polihistorija Štefana Kociančiča, v Malem semenišču pa je obenem poučeval cerkveno petje. Obetavno goriško službovanje je bilo 1889 prekinjeno z njegovim drugim odhodom na Dunaj. Kar devet let (1889-1898) je v avstro-ogrski prestolnici preživel kot dvorni kaplan, študijski ravnatelj bibličnih ved, knjižničar in ekonom v Avguštineju. Ugledno mesto mu je omogočilo številna potovanja po Balkanu, Italiji, Franciji in Nemčiji, ponovno tudi v Palestino, kjer se je prvič mudil že kot dunajski študent teologije na specializaciji v orientalistiki. Sicer pa je dunajska leta porabil za pisanje člankov v razne revije in časopise. Skrbno se je posvečal tudi slovenskim študentom, ki so prihajali iz vse Slovenije študirat na Dunaj. Bil je tako predsednik podpornega društva slovenskih akademikov in blagajnik Ambrozijevega društva, 1894 je končno botroval nastanku akademskega društva Danica. S prihodom v Gorico nadškofa in kasnejšega kardinala Jakoba Missia leta 1898 je bilo konec Sedejevega službovanja na Dunaju. Novi nadpastir ga je nemudoma pozval v Gorico, ga imenoval za kanonika teologa in stolnega župnika ter goriškega dekana. Sledila so nova imenovanja in službe: postal je prosinodalni izpraševalec, član deželnega šolskega sveta, škofijski nadzornik slovenskih in nemških šol ter glavni pobudnik cecilijanstva na Goriškem, v centralnem bogoslovju pa še profesor Stare in Nove zaveze.

Po smrti nadškofa Jordana leta 1905 so se le uresničila pričakovanja, da bo Sedej postal goriški nadškof. V dogovoru med avstrijskim cesarjem in Svetim sedežem je bil 25. marca 1906 posvečen in umeščen za goriškega nadškofa in ilirskega metropolita. Ko se je v prvi svetovni vojni leta 1915 odprla soška fronta, je prenehalo njegovo redno pastirovanje. Julija 1915, ko so granate že padale na nadškofijski vrt, se je za mesec dni umaknil v Vipavo (brivec Batič!), nato za dva meseca na Ravne pri Cerknem. Končno se mu je posrečil veliki met: uspelo mu je odpeljati vodstvo, gojence in knjižnico bogoslovnega semenišča v cistercijanski samostan Stična na Dolenjskem in tudi sam je našel varno zavetje med belimi menihi. V razrušeno Gorico se je vrnil 17. marca 1918. Po oblikovanju novih državnih meja (Rapalska pogodba 1920) mu je bila poleg goriške nadškofije naložena še uprava delov sosednjih škofij: iz ljubljanske škofije dekanije Idrija, Vipava, Postojna in Trnovo-Ilirska Bistrica ter gornjesavska župnija Bela peč, iz krško-celovške škofije dekanija Trbiž s Kanalsko dolino. Res je leta 1927 še slavil zlato mašo in 1931 srebrni jubilej škofovstva, vendar se je moral pred nevzdržnim pritiskom italijanske fašistične oblasti 23. oktobra 1931 odpovedati svoji ljubljeni nadškofiji. Imenovali so ga naslovnega škofa eginskega. Bolan in duševno strt je dober mesec za tem, 28. novembra 1931, umrl v Gorici; 1. decembra istega leta so ga pokopali v baziliki na Sveti Gori, kjer še danes počiva.

Znotraj teh skopih biografskih podatkov se skriva izredno bogastvo plemenite osebnosti. Osvežimo vsaj nekatera poglavja.

Sedej je na svet prinesel občuteno ljubezen do doma, domačega kraja, srčno navezanost na družino in čut za medsorodstveno solidarnost. Na teh vrednotah sloni tudi njegova globoka zavest pripadnosti zemlji in ljudstvu, iz katerega je izšel. Anžigovčevemu Lovretu, kakor so rekli Sedejevemu očetu, se je sreča nasmehnila, ko je našel življenjsko družico v Migučevi Mariji Bevk, Sedejevi materi. Le-ta je bila pred poroko za kuharico pri bratu Janezu Bevku, tedanjemu vikarju na Libušnjem, pri katerem je sedemletni Simon Gregorčič pričel šolanje in je z njegovo pomočjo našel pot v Gorico. Ni dvoma, da je to izkustvo botrovalo kasnejšemu prijateljevanju obeh velmož. In še nekaj. Z duhovništvom strica oziroma ujca Janeza Bevka se pričenja vrsta duhovnih poklicev v Sedejevem sorodstvu do današnjih dni. Stricu Janezu so na duhovniški poti sledili F.B. Sedej in njegov mlajši brat Janko, nečaka Miklavž Sedej in dolgoletni zaslužni števerjanski župnik Ciril Sedej, dalje nečak po nadškofovi sestri Mariji, poročeni Močnik, Franc Močnik, prapranečak mag. Andrej Sedej, župnik v Kanalu in v širšem sorodstvu Močnikovih lazarist dr. Robert Petkovšek. Ne nazadnje ne kaže prezreti nadškofove nečakinje Pavle Sedej, sestre števerjanskega župnika Cirila, ki ji je življenje tragično ugasnilo na Lajšah nad Cerknim leta 1944 v družbi kaplanov – mučencev Lada Piščanca in Ludvika Sluga. Nadškofova navezanost na dom in družino je izpričana. Ko je imel komaj devet let, je oče Lovro na prigovarjanje svaka Janeza Bevka, takratnega vikarja na Grahovem, in cerkljanskega dekana

Jožefa Jerama pristal, da da fanta v šole. Lepega jesenskega dne 1863 sta se oče Lovro in sin Frenčk podala na 12-urno peš hojo iz Cerkna čez Ščuro in Čepovan v goriško normalko (škof v košu!). Po tej poti (12 ur peš hoje!) se je vračal domov v počitnicah – od goriške normalke do dunajskih visokih šol. Misel in skrb za sorodnike ga je spremljala vse do smrti.

Z izjemno nadarjenostjo in pridnostjo se mlademu Maticu, kakor so mu šaljivo rekli sošolci, ni bilo težko prebiti v svet znanosti. Dejstvo, da je bil v gimnazijskih letih vedno odličnjak, v teologiji pa prva eminenca, je njegove predstojnike prepričalo, da mu je vredno nameniti znanstveno in pedagoško kariero. Obvladovanje številnih jezikov (menda vsaj deset – od živih do klasičnih in orientalskih) mu je omogočilo dosegati akademske naslove brez težav ter se posvetiti "virtuti et musis" (kreposti in vednosti), ne da bi se izneveril svojemu osnovnemu duhovniškemu poslanstvu. Kljub visoki izobrazbi je vedno ostal preprost.

Sedejeva zanimanja so segala na različna področja življenja. V mlajših študijskih letih ga je pritegnila slovenska beseda, za katero ga je navdušil pesnik in pisatelj Fran Levec. Njegovi slovenski spisi so napisani v za tisti čas izjemno dobrem jeziku, v nadvse kleni, čisti in izpiljeni slovenščini. Znano je npr. njegovo zbiranje narodnega blaga (ljudske pesmi, pripovedke, uganke, rečenice) s Cerkljanskega, ki ga je poslal slovitemu Baudouinu de Courtenayu. Dragoceno je njegovo sodelovanje s prijateljem in kasnejšim uglednim slavistom dr. Karlom Štrekljem, kateremu je izročil zbirko narodnih pesmi. Ni čudno, da se je po svojem drugem prihodu z Dunaja na prehodu v 20. stoletje tesno spoprijateljil s pesnikom Simonom Gregorčičem. "Goriški slavček" je o Sedeju imel zelo visoko mnenje in bi bil zelo rad videl Cerkljana za goriškega nadškofa že po smrti nadškofa Zorna 1897. Sedej mu je pozornost vračal s tem, da ga je nagovarjal k prevodom svetopisemskih besedil (Job, Jeremijeve žalostinke, Davidovi spokorni psalmi). Še več, ko se je pesnik z Gradišča pri Prvačini leta 1903 preselil v Gorico, mu je stolni župnik ponudil stanovanje v župnišču in kasneje kot nadškof celo v nadškofijski palači, vendar je pesnik obakrat hvaležno odklonil. Ni pa ostala brez odmeva pesnikova preroška voščilnica ob imenovanju Sedeja za nadškofa: "Mož cel na svojem mestu vsakdo bodi ... In mož ti boš, na svojem mestu pravi mož!" Kasneje kot nadškof je Sedej sicer manj posrečeno posegel v slovensko književnost, zlasti z enostranskim presojanjem pisatelja Ivana Preglja (Matkova Tina, Plebanus Joannes).

Predaleč bi nas zaneslo, če bi hoteli podrobneje predstaviti glavnino njegovega znanstvenega udejstvovanja, posebej na področju bibličnih ved, iz katerih je zapustil številne spise. Prav tako naj samo omenimo njegovo privrženost cerkveni glasbi, saj je bil kot dober pevec in igralec na harmonij, klavir in orgle vodilni cecilijanec na Goriškem. Bogato znanje, pridobljeno na Dunaju in v svetovnih muzejih, je pobudilo njegovo zanimanje za cerkveno likovno umetnost, kar mu je prav prišlo kot nadškofu pri ohranjanju goriške kulturne dediščine, od Ogleja in

veličastne stavbe Malega semenišča do svetogorske bazilike in številnih od vojne porušenih in poškodovanih cerkva.

Ob imenovanju in ustoličenju za goriškega nadškofa ni novi nadpastir slutil, da ga v 25-letnem škofovanju čaka le osem let razmeroma mirnega vladanja, naslednja vojna leta bo Goriška s krvjo, grozo in solzami napojena. Sledilo bo obdobje, ko bo njegov rod s pastirjem vred rod-mučenec, ki ga sovražni svet prezira in zatira.

Podedoval je škofijo, v kateri so Slovenci predstavljali skoraj dve tretjini prebivalstva (blizu 160.000), dobro tretjino je bilo Furlanov in Italijanov (90.000) in manjše število Nemcev (5.000) in drugih narodnosti. Deželno središče, Gorica, pa je imelo dobro polovico Furlanov in Italijanov (15.000), krepko naraščajoče število Slovencev (11.000) in par tisoč Nemcev.

Ob nastopu si je Sedej postavil zelo obetavno geslo: "Omnia restaurare in Christo" (Vse obnoviti v Kristusu). Iz njegovega prvega pastirskega pisma pa se le da razbrati, da se spričo ostrih strankarsko-političnih trenj med katoliško ljudsko stranko (klerikalci) in na drugi strani liberalci ter porajajočo se socialno demokracijo, dalje spričo vedno bolj napetih nacionalnih spopadov in razhajanj ne bo dalo lahko krmariti. Vsemu navkljub se je ves čas dosledno držal svečane obljube, "da nobenemu narodu ne bo delal krivice in da ne bo pristranski v kakršnemkoli oziru", ker "vsi ste moji otroci, moje ovčice brez razlike na položaj, narodnost ali stranko". Na prvem mestu so mu bila vedno verska in versko-moralna vprašanja in le v katoliški veri je iskal odgovor na socialne, kulturne, politične in nacionalne dileme.

V tem pogledu je izhajal iz neomejene vdanosti Svetemu sedežu, bil je rimski katolik v pristnem pomenu besede. Ne moremo hkrati prezreti njegove lojalnosti do oblasti v duhu avstrijske Cerkve, ki je videla v habsburški monarhiji jamstvo za ravnotežje v Srednji Evropi in branik katoličtva pred laicizmom, liberalizmom in materializmom. Do konca prve svetovne vojne sta mu bili Avstrija in katoliška Cerkev dopolnjujoči se ustanovi, ki omogočata obstoječi red in trdnost, napredek in blaginjo ter vsestranski kulturni in nacionalni razvoj.

V politične zdrahe na Goriškem običajno ni posegal, čeprav je bil kot virilist član deželnega zbora. Prepričan je bil namreč, da mora biti Cerkev nadnacionalna in univerzalna ustanova. Le ko je bil prisiljen, je okrcal vedenje strankarskih prvakov, ki so prisegali na katoliško izročilo (npr. Anton Gregorčič, furlanska ljudska stranka). Sicer pa se je s svojim nepristranskim pristopom trudil za sožitje, mir in spoštovanje med Slovenci, Furlani in Italijani, blažil in zadrževal razgrete nacionalne strasti in bil tako ves čas deležen splošnega priznanja. V tem okviru kaže presojati njegovo odklonitev podpisa k Majniški deklaraciji iz leta 1917, ki je predvidevala združitev Jugoslovanov iz monarhije v enotno državo pod habsburškim žezlom. Zavest o nadnacionalnosti in nepristranskosti njegove pastirske službe ga je tako odvrnila od objave spomenice z njegovim podpisom. Prav

tako ni podprl leta 1920 po Zboru svečenikov sv. Pavla predlagano ustanovitev personalne nadškofije za Slovane pod Italijo, ker je hotel biti in ostati škof Slovencev, Furlanov in Italijanov.

Ne glede na običajno poudarjanje Sedejevega javnega nastopanja kaže vendarle v prvi vrsti podčrtati njegovo temeljno poslanstvo dušnega pastirja goriškega ljudstva. Pri tem je upravičeno gradil na pomoči duhovščine, od katere je pričakoval zvestobo versko-moralnim načelom. V svojem 25-letnem škofovanju je štirikrat sistematično obiskal vse dušnopastirske postojanke. Spremljal je katehezo, liturgijo z zakramenti, vzgojo mladine, pastoralo družine in se trudil za duhovno prenovo škofije vzporedno s podobnim procesom na Slovenskem. Zato se v njegovem času uvajajo češčenje Evharistije in Srca Jezusovega, evharistični kongresi, Marijanski kult z Marijinimi družbami in shodi, ljudski misijoni. Socialna in karitativna naravnanost je prišla do izraza zlasti v prvi svetovni vojni, ko je sam begunec skušal organizirati učinkovito pomoč svojim na vse konce raztresenim vernikom in duhovnikom. Sicer pa je svoje ljudstvo redno nagovarjal s pastirskimi pismi, ki jih je napisal blizu 40. Ko se je po prvi svetovni vojni vrnil v opustošeno deželo in mesto, je bilo potrebno ozdraviti materialne in duhovne rane, iz ruševin in smrti priklicati življenje in zgraditi nov svet. Njegova povojna vztrajna pastoralna setev je vendarle šla v klasje. Ob zlatomašnem jubileju leta 1927 je mogel z zadoščenjem zapisati: "Versko-moralne vrednote, ki so bile zaradi splošne in divje vojne pri našem ljudstvu globoko padle, so se po žrtvovalnem in sistematičnem delovanju preč. duhovščine zopet dvignile." Zlo, gorje je prihajalo od drugod.

Ko je nad našimi kraji zavladala Italija, zlasti po vzponu fašizma, so nastopile nove okoliščine. Biti je moralo res hudo, da je bil goriški nadpastir, vzgojen v duhu lojalnosti do oblasti, po prepričanju in službi predan idejam nepristranskosti, nadnacionalnosti in pravičnosti, primoran postaviti se v bran človekovih naravnih in božjih pravic, pravice biti to, kar si, v konkretnem slučaju Slovenec in seveda tudi pravice Boga javno moliti in častiti v materinem jeziku, zato so imele njegove razne pobude tako verski kot narodni značaj.

Začelo se je že leta 1920, ko je podprl ustanovitev osrednje cerkveno-verske in narodnoobrambne ustanove Zbor svečenikov sv. Pavla. Ko je pobesneli fašizem sprožil divje preganjanje primorske duhovščine, je v dogovoru s tržaško-koprskim škofom Bartolomasijem dosegel 1921 posebno okrožnico papeža Benedikta XV. v njeno zaščito. Prav tako ni šel mimo njega razcvet Prosvetne zveze, Zadružne zveze, KTD s Katoliško knjigarno, ne nazadnje leta 1923 ustanovitev GMD, ki je bila deležna škofijskega pokroviteljstva. Narodni značaj slovenskega podeželja je zavaroval z dosledno nastavitvijo slovenske duhovščine proti pritisku režima, ki je vsiljeval italijanske duhovnike. Poskrbel je za izdajo slovenskega bogoslužnega molitvenika in nove cerkvene t.i. Vodopivčeve pesmarice. Posebno poglavje predstavlja njegov boj za pouk verouka v materinščini. V ihti nasilne italijanizacije našega življa je fašistična oblast izrinila slovenski verouk iz javnosti in ga v šolah

prepovedala (1928). Nadškof Sedej je prisluhnil primorski duhovščini in izdal posebno pastirsko pismo o krščanskem nauku v materinem jeziku, s katerim je uzakonil t.i. "župnijske oz. farne šole". V času, ko je bila slovenska beseda v javnosti prepovedana, so duhovniki po cerkvah in cerkvenih prostorih pogumno poučevali verouk v slovenščini in krepili ljubezen do materinega jezika, v cerkvah je odmevala slovenska beseda, molitev, pesem. Le nekaj mesecev pred smrtjo je s škofoma Fogarjem in Pederzollijem izdal znamenita "Navodila", ki so urejala rabo materinega jezika pri verouku in bogoslužju.

Sedejeva skrajna doslednost, kadar je šlo za načela, in neustrašena odkritost, s katero se je boril za resnico, sta prisilili tudi nasprotnike, da so ga spoštovali. Vendar niso sovražni krogi zamudili nobene priložnosti, da ga ne bi ne le zasramovali in mu grenili življenja, ampak so ga tudi tožarili tako na rimsko vlado kakor v Vatikan. Zgodilo se je celo, da so pri tem sodelovali trije vidni duhovniki italijanske narodnosti, čeprav so goriški Furlani pravičnega in nepristranskega Sedeja visoko cenili in ga kar oboževali. Glede na to, da je goriški nadškof postajal vedno bolj moteča oseba v odnosih med Vatikanom in fašističnim režimom, ga je Sveti sedež iz še ne docela pojasnjenih razlogov leta 1931 sklenil žrtvovati.

Pokoren želji svetega očeta je Sedej odstopil in se 1. novembra 1931 poslovil od vernikov in duhovnikov s slovesno pontifikalno mašo. Obljubljeno mu je bilo, da ga bo nasledil duhovnik, ki bo imel spoštljiv in pravičen odnos do vseh narodnosti v škofiji. Kakšno je bilo razočaranje, ko je zvedel, da je postal novi administrator skrajni italijanski nacionalist Giovanni Sirotti. Vatikanska diplomacija je (milo rečeno) vlekla vprašljive poteze, če je res, da je na Sedejev takojšen protest visok prelat v Vatikanu nadškofovega odposlanca grobo zavrnil z besedami: "Queste sono considerazioni che Lei può tenere per sè." (To so presoje, ki jih obdržite zase).

Nenadna in za mnoge nepričakovana smrt je nadškofa rešila nadaljnjih ponižanj. Njegov pogreb je bil veličastna manifestacija izredne priljubljenosti med goriškim ljudstvom. Nepregledna množica je spremljala nadškofovo zadnjo pot na Sveto Goro, kjer počiva v grobnici poleg kardinala Missia.

Tedaj in poslej so goriški Slovenci zaznali vso trpkost njegovega odhoda, ki ga je preroško nakazal v eni svojih pesmi Simon Gregorčič: "Mož on je bil bolečin – in naš je rod trpin, – on prerok je velik bil..."

Zato se hvaležno klanjamo njegovemu spominu.

VELIKA PROŠNJA

O, ljubi, sveti Duh, z Očetom, s Sinom
obnavljaš svet ob reki zgodovin –
ozri na nas se, ki smo majhen narod,
a ki si nam podaril velik dar!

O Magdaleni pojem, Górnikovi,
ki si učil jo bolečin žebljóv,
zabitih v Jezusa telo in živce,
in trnov krone, biča v razah tkiv.

Učil si Magdaleno z Njim trpeti,
za nas Slovence, naš slovenski svet;
in z Njim, ki si izbral je Tabernakelj,
hvaležno srkati trenutek vsak.

Ni to svetost, o Vir svetosti prave?
Povej nam, da si jo Nebesom dal –
da bomo nje in z njo se veselili
in Rad nam milosti boš z njo delil.

O, ljubi, sveti Duh, usliši prošnjo,
ki s srčnih strun jo pojem v šopek rož,
za v večno vazo naši Magdaleni –
mar ni ljubezen vsake pesmi sen?

(Glej članek o Magdaleni Gornik + 23.2.1896 v Koledarju GMD 2006, str. 57)

SILVESTER GABERŠČEK

MARIJA STEBER VERNOSTI PRI SLOVENCIH

Jurij Šubic, Obiskovanje
Ljubljana-Rožnik 1888

Slovensko pokrajino oblikujejo alpsko gorovje na severu, panonska nižina na vzhodu, mediteranski svet s kraškim robom na zahodu in osrednjeslovenski del z gričevjem in hribovjem, ki se razteza v dveh rokavih: od ljubljanske kotline do Gorjancev in Bele krajine ter od Spodnje Savinjske doline do Sotle.

Zemljepisna lega Slovenije, ki je kot eno samo veliko križišče med vzhodom in zahodom, severom in jugom, po katerem so se od prazgodovinskih časov premikala neznana in bolj znana plemena in ljudstva in so za seboj zapuščala sledove kulture, ki je bila vedno sad mešanja vsakokratnih novih priseljencev (osvajalcev) s staroselci. Pretekla zgodovinska in civilizacijska obdobja so ustvarila bogat humus, v katerega segajo korenine današnje slovenske kulture, ki se v poznoantičnih plasteh dotikajo ostalin zgodnjega krščanstva.(1)

Ob košatem deblu 15-stoletne "*slovenske lipe*", ki raste sredi slikovite pokrajine z mesti, vasmi in prepredene z obpotnimi znamenji in kozolci na poljih, ne moremo prezreti približno tisoč gradov in skoraj tri tisoč cerkva in cerkvic, ki se po hribčkih dvigajo v nebo ali pa gnezdijo sredi mestnih, trških in vaških naselij. Takšna je podoba Slovenije, ki se obiskovalcu vtisne v srce ob prvem obisku. Večplastnost kulture se izraža tudi v različnih slogih stavbarstva, večglasnem petju, množici narečij in močnih značajskih razlik med pokrajinami. Ob skupnem knjižnem jeziku je opazen še drugi skupni imenovalec, ki je imel v zgodovini naroda prepoznavno vlogo: *posebna predanost Mariji.* Eden izmed dokazov, ki to domnevo potrjuje, je podatek, da je med vsemi cerkvami na Slovenskem več kot 400 posvečenih njej, prišteti pa je potrebno še vse njej posvečene stranske oltarje po ostalih cerkvah in množico kapelic in znamenj ter domačih oltarčkov v "*Bohkovem*" kotu.

Sredi osmega stoletja se je na razvalinah zahodnega rimskega cesarstva pričela med predniki Slovencev oblikovati kultura, ki ji je krščanstvo vtisnilo globok in prepoznaven pečat. Pokristjanjevanje se je začelo širiti hkrati iz dveh pomembnih

Marija na stenski poslikavi Jancza Aquile v Turnišču, 14. stol. (zgoraj)
"Karlovska" Marija v Ljubljani 13. stol.

žarišč: Ogleja in Salzburga, na žalost so se za Kocljevim misijonom bratov Cirila in Metoda ob Blatnem jezeru zabrisale sledi s prihodom Madžarov v 10. stol.

Starodavni Oglej je bil s stolno cerkvijo Marijinega vnebovzetja pomembno središče krščanstva pozne antike že pred efeškim koncilom, na katerem so leta 431 Marijo razglasili za Božjo Mater (*Teotokos*). Ob preselitvi sedeža patriarhata v mesto Čedad (737) je bila tudi tamkajšnja nova stolna cerkev posvečena Marijinemu vnebovzetju, zato lahko sklepamo, da se je med našimi predniki ob "veselem oznanilu" hkrati širilo tudi čaščenje Marije.

Obsežen prostor na vzhodu južno od Drave je pripadel oglejski cerkveni pokrajini, ki jo je za časa Karla Velikega vodil patriarh Sv. Pavlin II. (2), ki je preuredil celotno metropolijo z vzpostavljanjem mreže pražupnij, med katerimi imajo starejša in pomembnejša cerkvena središča, po zgledu prvostolne cerkve, praviloma še danes za zavetnico Marijo.

Severno od Drave se je razprostirala salzburška nadškofija in njen nadškof Virgil je sredi VIII. stol. poslal med Karantance škofa Modesta (3), ki je na Gosposvetskem polju postavil prvotno stolno cerkev, ki je bila prav tako posvečena Mariji. Po vzoru obeh prvostolnih cerkva so že v prvem tisočletju nastale v pomembnejših cerkvenih središčih Marijina svetišča, npr.: Kanal, Kobarid, Tolmin (10. stol.), Slavina pri Postojni (9.stol.), Ravnica v Reziji (11. stol.), Blejski otok (9. stol.), Žihpolje – Maria Rein pri Celovcu (927), Marija na Vrbskem jezeru (9. stol.), Dobrova pri Ljubljani (970/1231), Ruše pri Mariboru (10. stol.), Turnišče (1090)...

S prihodom in delovanjem benediktinskih, cistercijanskih, kartuzijanskih, dominikanskih in templarskih menihov so v 12. in 13. stol. nastali pomembni samostani, ki so po končanih madžarskih vdorih odigrali v takratnih slovenskih deželah pomembno vlogo na verskem in kulturno gospodarskem področju. (4) Pod njihovim vplivom se je pojavil močan val gradenj Mariji posvečenih cerkva na Slovenskem; duhovnost njihovih ustanoviteljev je namreč poudarjala vodilo "*po Mariji k Bogu*". Ta misel se je v ljudstvu globoko zakoreninila in si jo je izbralo za zaščitnico, pribežališče in vladarico zlasti v časih težkih preizkušenj: turških vpadov, nalezljivih bolezni, naravnih nesreč, kmečkih puntov, splošne negotovosti zaradi pogosto sprijenega svetnega in cerkvenega gospostva, kar je posledično vzpodbudilo rojstvo in širjenje reformacije, na novo pozidalo največ njej posvečenih

votivnih in božjepotnih cerkva prav v 15. stol., tako da se je Trubar pritoževal, da cerkvice po Kranjskem rastejo kot gobe po dežju (Sv. Gora, Mirenski Grad, Log pri Vipavi, Velika Slevica, Planinska gora, Mengore, Homec...).

Ponovni razcvet gradnje novih Marijinih svetišč se je znova pojavil v času baroka, to je v umetniškem slogu, ki je vzniknil iz vrste močnih sočasnih karizmatičnih duhovnosti, ki so se v Evropi pojavile v času po reformi. (Tereza Avilska, Janez od Križa, Ignacij Lojolski, Angela Merici, Karel Boromejski, Filippo Neri).

Slovenska duša je v tem času, kot nikoli prej in tudi ne pozneje, zapela svoj "*Magnificat*" v vseh izraznih oblikah umetnosti; od stavbarstva (5), kiparstva (6), slikarstva (7), glasbe (8), besedne umetnosti v vezani in prozni kot tudi dramski obliki (9) in na drugih področjih (10), in to v visoki kot ljudski umetnosti. V tem času so bile zgrajene ali pa temeljito obnovljene mnoge in zelo lepe Marijine cerkve (Nova Štifta pri Gornjem Gradu, Nova Štifta pri Ribnici, Ljubno, Šmarna gora, Sladke gore, Žalostna gora, Marijino Celje, Puščava na Pohorju...).

Fortunat Bergant, Marija z otrokom, 17. stol.

Če sledimo zgodovinski poti ikonografskega upodabljanja Marije, potem je v slovenskem kulturnem prostoru verjetno najstarejša njena upodobitev na reliefu *Rathisovega* oltarja (11) iz 8. stol. v Čedajski stolnici, sledi po starosti lesena plastika sedeče Marije iz 11. stol. na Barbani pri Gradežu, ki je kot najstarejše Marijino božjepotno središče oglejskega patriarhata likovno vplivala na kasnejše upodobitve "sedečih Marij" širšega prostora Oglejske cerkve. V osrednji Sloveniji se ji časovno in slogovno zelo približuje lesena plastika Velesovske Marije iz 12. stol., v obmejnem pasu zahodne Slovenije pa so po tem vzorcu nastajale sorodne plastike Marije z detetom v naročju v furlanskih (12) in domačih (13) delavnicah še vse do sredine 17. stol. Podobne plastike so nastajale v različnih delavnicah tudi v kasnejših obdobjih po vsej Sloveniji. Posebno mesto med upodobitvami Marije z detetom zavzemata kamniti plastiki "Solčavska" (14) in "Krakovska" Marija iz 13. stol., ki sta nastali pod vplivom severnjaških umetniških tokov, ki je tudi sicer prepoznaven pri mnogih kasnejših lesenih ali kamnitih plastikah t.i. Marije kot Kristusove neveste, najdemo jih na delu Kranjske in še zlasti na Štajerskem, kjer je potrebno še posebej omeniti delavnico Ptujskogorske Marije s plaščem (15). Zanimivo, da se ikonografski vzorec Marije "*Blahernotissa*" (16) iz 12. stol. najdene v Grgarju pod Sveto Goro ni uveljavil v srednjeveških

"Mengorska" Marija, Mara Kralj 1928 (zgoraj)
"Moleča" Marija iz Grgarja 12. stol.

in kasnejših upodobitvah, saj so prišli v ospredje drugačni motivi, kot npr.: Marijina smrt – "dormitio", Žalostna M.B. ali pa Marija Zavetnica s plaščem, Marija – apokaliptična žena, Brezmadežna, Marija s sv. Ano...

Do baroka je, razen v Primorju, kjer je cvetelo vrhunsko beneško-furlansko štafelajno slikarstvo (17), prevladovalo upodabljanje Marije predvsem v figuraliki in fresko tehniki; zlasti v slednjo so se zapisali takratni uveljavljeni mojstri in delavnice: Janez Aquila, Mihael Beljaški in Janez Ljubljanski, Ivan iz Kastva, Jernej iz Loke, mojstri Suško-prileške delavnice in seveda mnogi tuji mojstri. V preostalem delu Slovenskega prostora se je razmahnilo upodabljanje najrazličnejših vrst Marijinih motivov šele s slikanjem na platno (štafelajno) in je povezano z začetkom delovanja Mojstra HGG (18), Giulia Quaglia (19) in Valentina Metzingerja (20) v našem prostoru. Od takrat naprej je do današnjih dni začela nastajati velika galerija Marijinih upodobitev, v katerih ne manjkajo dela najboljših domačih in tujih slikarjev, ki so ustvarjali na naših tleh; med pomembnejšimi slovenskimi umetniki ne smemo prezreti imen, kot so: Fortunat Bergant, Matevž Langus, Franc Jelovšek, Leopold Layer; Janez Andrej Strauss, Jožef Mrak, Matthias von Gorz, Johan Chrisostom Vogel, Jožef Mrak, Štefan, Janez in Jurij Šubici, Janez Wolf, J.M. Kremser Schmidt, Franc Kurz von Goldenstein, Matija Schiffer, Anton Cibej, Jožef Gobler, Josip Tominc, Ivan Vavpotič, Mihael Stroj, Ivan Grohar, Rihard Jakopič, Matej Strnen, Tomaž Fantoni, Anton Brollo, Pavel Kunel, Simon Fras, Riko Debenjak, Fran Klemenčič, M. Pija Garantini, M. Ignacija Klup, Maksim Gaspari, Slavko Pengov, Vladimir Lamut, Miha Maleš, Mira Pregelj, Ivan Čargo; Jože Gorjup, Stane Cuderman, Mara in Tone Kralj, Stane Kregar, Bara Remec, Marjan Tršar, Krištof Zupet, Lojze in Tomaž Perko, Lojze Čemažar, Marta Kunaver, Lucijan Bratuž, Veselka Šorli-Pucova, Mira Ličen-Krmpotić, Rudi Skočir, Valentin Oman, Maša Bersan Mašukova, Jošt Snoj, Marko Rupnik, ... v kiparstvu pa Ivan Zajc, Božidar Pengov, France Kralj, Ivan Napotnik, Jože Lapuh, Liza Hribar, Franc Gorše, Stane Jarm, Tone Demšar, Drago Tršar,...

Poleg odražanja likovne pripadnosti Mariji v sakralnem stavbarstvu, kiparstvu, slikarstvu najdemo močno prisot-

nost vsebin, povezanih z Marijo tudi v bogatem ljudskem izročilu – zlasti v slovstvu; Karel Štrekelj je v svoji zbirki ljudskih pesmi nabral lepo število ljudskih pesmi z Marijansko vsebino. Teološko globoka in zelo pomenljiva je pesem neznanega pesnika, ki jo je Trubar natisnil v svoji pesmarici in se v prvi kitici glasi: "*Kakor sonce skoz glaž gre, glaž ta se ne razbije: glej, tako je rojen bil, Jezus od Marije*"

O tem množičnem upodabljanju Marijanskih motivov pesnik Alojz Gradnik v eni izmed pesmi poroča: "*Slikarjev sto in sto je že prelest obraza Tvojega, o Božja Mati, iskalo v rože cvetu, v zarji zlati, v modrini morja in v sijaju zvezd*". Za njim bi lahko povzeli, da velja podobno tudi za veliko število ustvarjalcev v umetniški besedi. Iz del naših pomembnejših pesnikov in pisateljev iz različnih časovnih in slogovnih obdobij bi lahko nastala debela antologija, v kateri ne bi smela manjkati imena: Ivana Preglja, Valentina Staniča, Franceta Prešerna, Simona Jenka, Josipa Stritarja, Simona Gregorčiča, Ivana Cankarja, Dragutina Ketteja, Josipa Murna, Otona Župančiča, Antona Medveda, Ksaverja Meška, Ivana Gradnika, Joža Lovrenčiča, Pavla Golia, Franceta Bevka, Jožeta Cvelbarja, Ivana Trinka, Antona Vodnika, Boža Voduška, Jelice L. Jeloč, Edvarda Kocbeka, Jožeta Pogačnika, M. Elizabete Kremžarjeve, Karla Široka, Emilijana Cevca, Milana Bekarja Bršljanskega, Lada Piščanca, Ljubke Šorlijeve, Leopolda Turšiča, Alojzija Merharja Sardenka, Stanka Janežiča, Rafka Vodeba, Bogdana Budnika, Zore Piščanc, Berte Golob, Toneta Kuntnerja...

"Velesovska" Marija, 12. stol.

In kaj bi bila "slovenska duša", če ne bi pela? Že Marc Antonio Niccoletti, čedajski zgodovinar v XIV. stol., poroča, da v Posočju ljudje v svojem jeziku pojejo poleg *Kirie eleisom* tudi Marijine in druge ljudske pesmi (21). Akademik dr. Ivan Grafenauer je še danes priljubljeno pesem "*Lepa si roža Marija*" datiral v 13. stoletje, časovno pa ji sledi "*Je angel Gospodov oznanil Mariji*". Po oceni uglednih strokovnjakov (22) se število pevnih ali uglasbenih Marijinih pesmi, večje ali manjše kakovosti, približuje številu tisoč. V seznamu skladateljev, ki so dali vidnejši prispevek pri uglasbljenju Marijinih pesmi, je dolga vrsta znanih imen, med katerimi je potrebno omeniti vsaj nekatera: Jakob Gallus, Janez Dolar, Anton Foerster, Hugolin Sattner, Gregor Rihar, Franc Kimovec, Ignacij Hladnik, Matija Tomc, Gregor Zafošnik, Alojzij Mav, Lojze Bratuž, Vinko Vodopivec, Stanko Premru, Radovan Gobec, Emil Komel, Ubald Vrabec, Uroš Krek, Karlo Adamič, Lucijan Marija Škerjanc, Ivan Ščck, Stanko Jericijo, Andrej Bratuž, Marjan Gabrijelčič, Ciril Vremšak, Samo Vremšak,

Marija Kraljica v mariborski stolnici, ok. 1510 (zgoraj) "Magnificat" iz Rathisovega oltarja v Čedadu, 8. stol.

Marjan Lipovšek, Jakob Frančišek Zupan, Andrej Misson, Jože Trošt, Avgust Ipavec, Štefan Mauri, Maks Strmčnik, Ambrož Čopi, Damjan Močnik...

V 13 stoletjih krščanstva na Slovenskem se je ob ustaljenem liturgičnem življenju in različnih oblikah ljudskih pobožnostih izoblikoval poudarjen sakralni umetnostni izraz v vseh izraznih in izpovednih odtenkih predanosti Mariji, ki je v našem prostoru ustvaril posebne vrste *živi rožni venec slovenske kulture in istovetnosti.* Kot jagode na začetku vsake nove "desetke " izstopajo pomembnejše Marijine Božje poti, ki si v časovnih presledkih podajajo roko med posameznimi pokrajinami: od Barbane (6. stol.) (23), Stare Gore nad Čedadom (8.stol.), Svete Gore pri Gorici (1368/1539/1544), Višarij (1360), Gospe Svete (8.stol.), Turnišča, Ptujske Gore, Nazarij, Nove Štifte pri Gornjem Gradu, Petrovč, Svetih Gora ob Sotli, Slinovc pri Kostanjevici, Nove Štifte pri Ribnici, Stične, Rakovnika, Kureščka, Trsata nad Rjeko, Strunjana in nazadnje mimo Crngroba do osrednjega Marijanskega svetišča na Brezjah, kjer v cerkvi sv. Vida prestoluje Marija Pomagaj – Kraljica Slovencev, kot jo je ob prvem obisku Slovenije poimenoval papež Janez Pavel II.

Ta bežni "prelet" Marijine prisotnosti v slovenski kulturi je le poizkus orisa zajetne naloge, zato se nisem niti dotaknil mnogih poglavij, kot npr.: cerkvenega področja v ožjem pomenu besede, raznih Marijinih ustanov in družb, pa tudi raznih oblik pobožnosti, kot so: romanja, šmarnice, oktobrske rožnovenske pobožnosti ter adventnega romanja Marijine podobe po domovih, saj bi bile zato potrebne znanstvene in poglobljene študije z različnih zornih kotov. Pričujoči oris je le poizkus osvetlitve nekaterih kulturnih vidikov, ki v posameznih odtenkih odsevajo določen vidik slovenskega krščanstva z močno poudarjeno predanostjo Mariji, česar pri drugih narodih ni možno zaznati v taki meri in obliki, razen pri Slovakih, kljub temu da se sicer lahko pohvalijo z velikimi in svetovno znanimi Marijinimi

romarskimi središči, kot so: Fatima na Portugalskem, Lurd v Franciji, Einsiedeln v Švici, Loreto v Italiji, Altötting v Nemčiji...

Naši predniki so v preteklosti po vsakokratnih hudih nesrečah, ki so prizadela slovenske dežele, npr. ob turških vpadih, pogostih požarih, močnih potresih ali pa ob namernem rušenju "nepotrebnih" cerkva za časa prosvetljenega cesarja Jožefa II. in tistih porušenih med prvo svetovno vojno, vedno obnovili po nekem nenapisanem pravilu najprej vse Marijine cerkve in božje poti. Podobno se je ponovilo tudi v polpretekli zgodovini, ko so ob obnovi med drugo svetovno vojno in po njej uničenih ali poškodovanih cerkva in kapel, najprej zgledno obnovili Marijine cerkve in kapele, izjema je le "opustelo" področje na Kočevskem. Nekatere med njimi so zaživele z velikim in nepričakovanim žarom in so postale nove privlačne točke zbiranja množic, kot npr.: Marija Kraljica miru na Kureščku, Marija Snežna na Veliki planini, Marija Snežna na Kredarici, Marija Kraljica miru na Uskovnici; po osamosvojitvi leta 1991 pa vse bolj tudi Marija na Blejskem otoku, poleg množice turistov, privablja vse večje število romarjev.

Opombe:

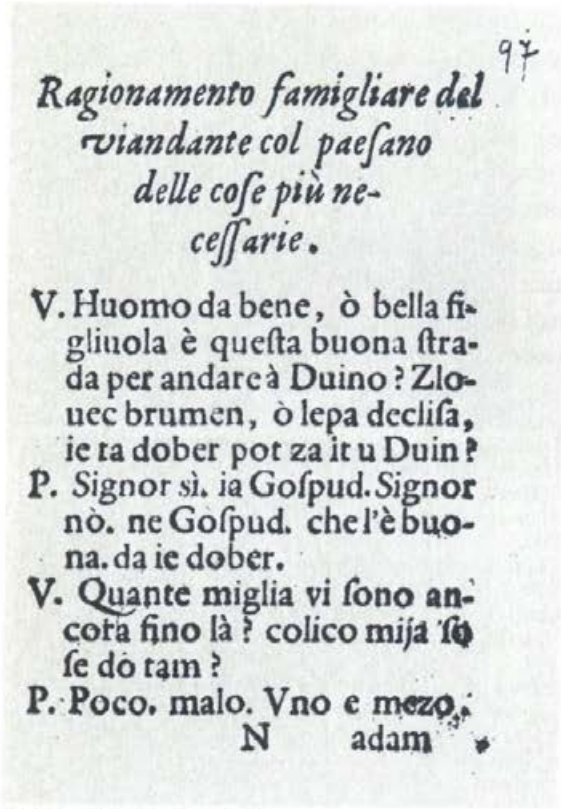
1) Na ozemlju Slovenije je najdenih 25 arheoloških najdišč poznoantičnega krščanstva
2) Sv. Pavlin II. – Oglejski patriarh v Čedadu (787-802)
3) Sv. Modest – irski benediktinec, prvi škof za Slovence v Karantaniji (757 – 763)
4) Gornji Grad (1140), Stična (1132), Kostanjevica (1234), Vetrinj (1142), Žiče (1160), Jurklošter (1170), Bistra pri Vrhniki (1255/60), Križanke v Ljubljani (1258), Velika Nedelja (1230), Ptuj (1250), Velesovo (1238), Studenice (1237),
5) Gregor Maček (1682-1745)...
6) ljubljanska in kamniška frančiškanska delavnica, F. Robba, na Štajerskem J. Štraub...
7) Bergant, Mentzinger, Langus, Layer, ...
8) J. Dolar...
9) Janez Svetokriški, Loški pasijon, Marko Pohlin,
10) kanonik Dolničar in Operosi...
11) prizor poklona treh kraljev in srečanja Marije z Elizabeto
12) delavnica Domenica da Tolmezzo v 15./16. stol.
13) delavnica Jerneja Vrtava iz Kobarida v 17. /18. stol.
14) prvotno namenjena samostanski cerkvi benediktincev v Gornjem Gradu
15) delo t.i.mojstra Ptujskogorske delavnice
16) značilna upodobitev po vzoru iz Marijine cerkve v mestni četrti Blahernion v Carigradu
17) Alvise Vivarini, Cima da Conegliano, Vittore Carpaccio, Marcantonio Bassetti, Palma mlajši, Giuseppe Angeli, Orazio Liberale, Giovani Battista Tiepolo,..
18) Geiger a Gaigerfeld, Hans Georg
19) Giulio Quaglia; 1668 – 1751
20) Valentin Mentzinger; 1699 – 1759
21) D.Cvetko, Zgodovina glasbene umetnosti na Slovenskem I., Ljubljana 1958, str. 17,
22) Prof dr. Edo Škulj
23)Otok Barbana pri Gradežu, najstarejša Marijina božja pot na ozemlju Oglejskega patriarhata

Literatura:

-Franc Stele, Slovenske Marije, Ljubljana 1940,
-Marija v zarji slave, Celovec 1908,
-O.Hajnšek, Marijine božje poti, Celovec 1971,
-Franci Petrič, Duša le pojdi z mano, I-V, Ljubljana 2000,
-Lev Menaše, Marija v slovenski umetnosti, Celje 1994,
-Riko Lavrin, Slovenska Marijina lirika, Trst 1954,
-Marija v slovenskih legendah, Koper 1987,
-Vilko Novak, Slovenska ljudska kultura, Ljubljana 1960,
- Niko Kuret, Praznično leto Slovencev, Ljubljana 1989,
-Zgodovina cerkve na Slovenskem, Celje 1991,
-Janez Hofler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem –
Primorska: Oglejski patriarhat/Goriška nadškofija, Tržaška škofija, Nova Gorica 2001,
-Janez Hofler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem – pražupnija Cerknica, Actaecclesiastica Sloveniae 26, Ljubljana 2004,
-Janez Hofler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem – pražupnija Mengeš, Acta ecclesiastica 14, Ljubljana 1992,
-Janez Hofler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem – pražupnija Radovljica in Kranj, Acta ecclesiastica Sloveniae 10, Ljubljana 1988,
-Alojz Kuhar, Pokristjanjevanje Slovencev, Ravne na Koroškem 2003,
-Franc Truhlar, Problem starih patrocinijev v Sloveniji, Bogoslovni vestnik, Ljubljana1973,
-Register nepremične kulturne dediščine Seznam sakralne in sakralno profane dediščine, INDOK Center pri Ministrstvu za kulturo, Ljubljana maj 2006.
- Umetniški zbornik 1, Ljubljana 1943
- Letopis Cerkve na Slovenskem 2000, Ljubljana 2000,
- Arhiv društva slovenskih skladateljev – 2006

LOJZKA BRATUŽ

OD ALASIJEVEGA (1607) DO BRECLJEVEGA SLOVARJA (2006)

97

Ragionamento famigliare del viandante col paeſano delle coſe più neceſſarie.

V. Huomo da bene, ò bella figliuola è queſta buona ſtrada per andare à Duino? Zlouec brumen, ò lepa decliſa, ie ta dober pot za it u Duin?

P. Signor sì. ia Goſpud. Signor nò. ne Goſpud. che l'è buona. da ie dober.

V. Quante miglia vi ſono ancora fino là? colico mija ſò ſe do tam?

P. Poco. malo. Vno e mezo. N adam

Stran iz Alasijevega slovarja

Leta 2007 bo minilo štiristo let, odkar je v Vidmu izšel *Vocabolario Italiano e Schiauo*, ki ga je sestavil Gregorio Alasia da Sommaripa, leta 2006 pa je v Novi Gorici izšel *Furlansko-slovenski slovar*, delo Marijana Breclja. Med prvim in drugim je na Slovenskem in v Italiji izšlo več slovarjev, v katerih se naš jezik srečuje z romanskimi jeziki, nekaj teh tudi na našem ozemlju, kjer se ob italijanščini govorita slovenščina in furlanščina. Ta prispevek vsebuje kratek pregled italijansko-slovenskega, slovensko-italijanskega in furlansko – slovenskega slovaropisja s posebnim poudarkom na omenjenih dveh slovarjih.

Jezik se v času razvija in bogati. Slovarji pričajo o njegovi razvitosti in spremembah v določenih obdobjih, o bogastvu njegovega besedišča ter o njegovem prilagajanju novim časom in razmeram. Marsikatere besede, zapisane v starejših slovarjih, v novejših ni več, vanje pa so prišle nove, aktualnejše in ustreznejše novi stvarnosti. Kakor je zapisal Marijan Brecelj v svojem slovarju, "sodobni leksikograf gradi na vsem dosedanjem leksikografskem gradivu, obuja del starejšega in dodaja novo, ki ga jezik prinaša v svojem razvoju".

Jezik nas povezuje s pripadniki drugih narodov, nam omogoča neposredno spoznavanje njihovega življenja in kulture, preteklosti in sedanjosti. To velja še posebej za obmejna področja, kjer živijo narodne manjšine in kjer sobivajo različni jeziki in kulture. Znanje jezikov je v sodobnem svetu nujnost, poznati jezik najbližjih sosedov pa bi moralo biti nekaj samoumevnega.

Jezika se je treba učiti, kar ni vselej lahko. Če nam je bilo dano, da smo v zgodnjem otroštvu slišali in govorili še kak drug jezik, smo se ga naučili mimogrede in skoraj nevede. Pri učenju tujega jezika je poleg slovnice in drugih priročnikov slovar dragocen in nenadomestljiv pripomoček, prav tako pri prevajanju, pisanju

ali pri kakem drugem delu.Tudi če tuj jezik kolikor toliko obvladamo, nam slovar pomaga pri iskanju manj običajnega ali nepoznanega izraza, pomaga nam najti pravo obliko in pravi pomen.

Nekoliko drugačno, a prav tako pomembno vlogo je imel pred štiristo leti Alasijev slovar. Poznamo ga po srečnem naključju: Jernej Kopitar ga je kupil na neki dunajski dražbi za barona Žiga Zoisa in na prvo stran napisal, da je to zelo redko delo (Opus valde rarum). Po Zoisovi smrti je prišel slovar v Licejsko knjižnico in nato v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, kjer se hrani kot edini znani izvod.

Drobna knjižica manjšega formata (93 x 65 mm) je postala dostopnejša, ko jo je Mladinska knjiga leta 1979 vključila v zbirko Monumenta litterarum slovenicarum in izdala v sozaložništvu z Občino Devin-Nabrežina in z Založništvom tržaškega tiska. Dvojezična izdaja vsebuje 225 strani faksimiliranega slovarja in druga besedila, med njimi uvod takratnega devinsko-nabrežinskega župana Albina Škerka in spremno študijo Lina Legiše. Prvi ugotavlja, da je slovar izreden kulturni in nacionalni dokument in prva tiskana knjiga s slovenskimi besedili na naši zahodni etnični meji. Za Kraševce, "potomce devinskih tlačanov in upornikov, ima ta knjiga še posebno vrednost, ker je v njej ohranjen jezik naših pradedov". Kakor poudarja Lino Legiša, je slovar kot pomembno pričevanje o stanju v slovenski Cerkvi in kulturi na začetku 17. stoletja vreden, da se razmnoži v posnetku.

Njegov avtor Alessandro Alasia se je rodil leta 1578 v kraju Sommariva (Sommaripa) del Bosco v pokrajini Cuneo v Piemontu. Že v rojstnem kraju je postal član reda servitov kot brat Gregorio. Iz Rima, kjer je študiral, ga je leta 1601 pripeljal v Devin grof Raimondo della Torre Valsassina, ki se je bil leta 1598 dogovoril z generalnim predstojnikom servitskega reda, da se v Devinu ustanovi redovna skupnost. Opravljala naj bi dušnopastirsko službo tudi v širši okolici ter skrbela za šolanje mladih plemičev in drugih učencev. Leta 1602 je bil Alasia v Devinu posvečen v duhovnika. Z vso vnemo se je lotil dela med prebivalstvom, ki je govorilo njemu neznan jezik. Ker se je zavedal, da se mora ljudem približati v njihovi materinščini, se jo je začel učiti, pri čemer ga je spodbujal in mu pomagal grofov tretji sin Mattias, imenovan tudi Raimondino. Obenem je Alasia vodil zidavo samostana ob cerkvi sv. Duha. Stavba je bila dograjena v letu, ko je izšel slovar. Iz vsega povedanega je razvidno, da so bila Alasijeva devinska leta izredno delavna in plodna. Piemontski menih je ostal v Devinu do leta 1609, potem pa je deloval v različnih italijanskih krajih in mestih od rodne Sommarive in Genove do Firenc in Rima, kjer je umrl leta 1626.

Alasijev slovar je bil namenjen predvsem duhovnikom, ki so delovali med slovenskim prebivalstvom in niso govorili slovenskega jezika. Začetno besedilo je posvečeno že omenjenemu grofovemu sinu, pri katerem se je Alasia učil slovenščine. Na drugem mestu je besedilo, namenjeno bralcu. V njem se med drugim navajajo primeri za slovensko spregatev in sklanjatev (ob latinskih oblikah), pozdravi,

glavni števniki in imena za dneve v tednu. Kakor pri sestavljanju slovarskega dela je Alasia tudi v tem uvodnem besedilu sledil Megiserjevemu slovarju *Dictionarium quattuor linguarum* (nemško-latinsko-slovensko-italijanski) iz leta 1592 in slovenskemu gradivu v njegovem delu *Thesaurus polyglottus* iz leta 1601. Slovarski del vsebuje 2617 italijanskih in 2841 slovenskih gesel, ker sta pri nekaterih italijanskih besedah navedeni po dve slovenski, npr. *honore* – postegne, chiast. Slovarju sledi nekaj imen za denar, tem pa vrsta religioznih besedil: očenaš, zdravamarija in vera, deset božjih in pet cerkvenih zapovedi in tri pesmi (božična, velikonočna in binkoštna). Zadnji je Confiteor z besedili, ki se berejo pred evangelijem in pred pridigo. Za vse to se je Alasia zgledoval po že znanih in objavljenih delih (Trubar in drugi). Edino besedilo, ki je za gotovo njegovo izvirno, je zgled konverzacije na devetih straneh. Gre za razgovor med popotnikom in domačinom (možem ali lepo deklico), v katerem popotnik (V.- viandante) v italijanščini in nato v slovenščini sprašuje, domačin (P.- paesano) pa odgovarja. Primer:- V. *Huomo da bene, ò bella figliuola è questa buona strada per andare a Duino? Zlovuec brumen, ò lepa declisa, je ta dober pot za it u Duin*? P. *Signor sì, ia gospud. Signor nò, ne Gospud. che l' è buona. de ie dober.* V nadaljevanju je govor o tem, koliko je ta kraj oddaljen, potem pa o gostilni, o hrani in dobrem vinu, o plačilu in prenočišču.

V tem Alasijevem besedilu so poleg posebnosti krajevnega govora in narečnih oblik (je *vre* skoraj pou noch, *nar bulsi, cusset, preuich, ano malo* idr.), v slovenskem jeziku ukoreninjeni germanizmi (Bug vas *zeghnai, raitinga, erpergert* idr.), leksikalni in skladenjski romanizmi (*za it* u Duin, colico mija *so* se do tam, mercat cogna cocu *stoi, stoi* dobro, *vas* zacualem ipd.). Kakor kažejo navedeni primeri, avtor redno uporablja italijansko grafiko, čeprav se je v slovenskih tiskih iz druge polovice 16. stoletja že ustalila bohoričica. Očitno mu je bila raba italijanskih črk za slovenske glasove, tudi če je poznal oz. bi bil lahko poznal bohoričico. Avtorjevo negotovost v jeziku kaže npr. zamenjava spola pri samostalnikih (Jest chiem dobro messo, inu *bulsiga riba*). Zanimive so narečno obarvane ženske oblike pri opisnem deležniku, kjer bi morale biti zaradi sobesedila moške (bomo mogle dreue prit do Tersta?).

Alasijev slovar je bil v svojem času vsekakor uporaben in koristen. Ta dragocena knjižica bo ob štiristoletnici izida prav gotovo vzbudila ponovno pozornost, zlasti pri preučevalcih tovrstnih besedil.

Po Alasijevem slovarju je moralo miniti dobrih tristo let, da smo prišli do novih leksikografskih del. Giovanni Tallone v svojem prispevku *Guida bibliografica e storica alle lingue slave e baltiche* (Studi dello sloveno, razdelek Dizionari in combinazione con l'italiano) postavlja na začetek novejšega italijansko-slovenskega in slovensko-italijanskega slovaropisja žepni *Slovensko-laški slovar*, ki ga je sestavil J. Iskravec (Gorica 1914). V istem letu je izšel *Dizionario italo-sloveno*, ki ga je sestavil Josip Valjavec. Deset let pozneje je

izšel njegov *Slovensko-italijanski slovar*. Oba sta izšla v Ljubljani. Sledita *Vocabolario tascabile italiano-sloveno e sloveno-italiano* Ferdinanda Kleinmayra (Trst 1920) in *Dizionario delle lingue italiana e slovena* Giovannija Androvića (Milano 1935). Leta 1943 je v Ljubljani izšel *Dizionario italiano – sloveno e sloveno-italiano* Janka Tavzesa. Anton Grad je leta 1967 pri mariborski založbi Obzorja in pri tržaški ZTT izdal svoj *Italijansko-slovenski slovar*, leta 1987 pa v Ljubljani *Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano*. V Ljubljani sta leta 1989 izšla *Slovensko-italijanski slovar / Vocabolario italiano-sloveno* Janka Kotnika in *Italijansko-slovenski slovar / Vocabolario italiano-sloveno* Antona Bajca in Pavla Kalana. Večina omenjenih slovarjev je doživela več ponatisov in izdaj.

V devetdesetih letih so izšli trije slovarji, ki jih je sestavila Diomira Fabjan Bajc: *Lažni prijatelji. Slovensko-italijanski slovar paronimov / I falsi amici. Vocabolario sloveno-italiano dei paronimi* (Trst 1994); *Dve muhi na en mah. Slovensko-italijanski frazeološki slovar. Due piccioni con una fava. Vocabolario fraseologico sloveno-italiano.* (Gorica 1995); *Dizionario compatto sloveno- italiano e italiano-sloveno* (Bologna 1997, druga izdaja 2005). Nikolaj Mikhailov je avtor dveh izdaj: *Dizionario italiano-sloveno e sloveno-italiano* (Milano 1996) in *Dizionario Plus italiano-sloveno e sloveno-italiano* (Milano 2000). Mulej Barbara in Celcer Meta sta pripravili *Priročni italijansko-slovenski slovar / Dizionario pratico italiano-sloveno* (Ljubljana 1999), Božena Ambrozius in Sonja Berce pa *Italijansko-slovenski in slovensko-italijanski slovar* (Maribor 2005). Leta 2003 je v Vidmu izšel *Repertorio lessicale italiano-resiano / Rosájanskë-laškë bysidnjäk*, ki ga je sestavil Sergio Hugjön Chinese.

Naslovnica Brecljevega slovarja

Najpomembnejše delo na področju slovensko-italijanske in italijansko-slovenske leksikografije je opravil Sergij Šlenc. Leta 1997 je v Ljubljani izšel njegov *Veliki italijansko-slovenski slovar / Grande dizionario italiano-sloveno* (nad 80.000 gesel), leta 2006 pa *Veliki slovensko-italijanski slovar / Grande dizionario sloveno-italiano* (nad 91.000) gesel). Prepotrebna in dolgo pričakovana slovarja sta sodobno zasnovana in tudi po svojem obsegu prekašata vse dosedanje.

Furlansko-slovensko slovaropisje nima tradicije in je tako rekoč na začetku, saj je *Furlansko-slovenski slovar* Marijana Breclja (Nova Gorica 2006) prvi. Prej se je slovenščina srečala s furlanščino v večjezičnem slovarju (ital.-furl.-slov.-nem.-angl.), ki sta ga Marijan Brecelj in Gianni Nazzi objavljala leta 1995 na straneh dnevnika Messaggero Veneto in ga potem izdala v knjižni obliki pod naslovom *Lingue d'Europa* (Udine 1998). Če upoštevamo, kar je avtor zapisal v spremni besedi, da nas namreč s Furlani "že dolga stoletja povezuje zahodna etnična meja, torej smo z njimi mejaši blizu tisoč let, za jezik to pomeni približno od nastanka nacionalnih jezikov ", se njegovega slovarja upravičeno veselimo. Spremni besedi sledi uvod, ki namenja pozornost furlanski abecedi in fonetičnemu zapisovanju samoglasnikov in soglasnikov, prinaša pa tudi pomembnejše naslove iz furlanske leksikografije. V slovarski del uvaja še koristni razdelek Nekaj poglavij iz furlanske slovnice.

Brecljev slovar, ki obsega nad 30.000 gesel, se odlikuje po bogati frazeologiji in sinonimiki, dragoceni pa so tudi podatki o medsebojnem oplajanju obeh jezikov in narodov. Slovar vsebuje številne strokovne in znanstvene pojme z najrazličnejših področij, od kmetijstva in zoologije do umetnosti in filologije. Prvi tovrstni slovar je pomembno delo: Slovencem bo približal ta predolgo zapostavljeni romanski jezik, na našem večnarodnem ozemlju pa bo prispeval, kakor že prej navedena leksikografija, k boljšemu medsebojnemu poznavanju.

RENATO PODBERSIČ ML.

GREGORČIČ IN CESARSKI OBISKI NA GORIŠKEM

Habsburški cesar Franc Jožef I., ki je s svojim dolgim vladanjem (med leti 1848 do 1916) zaznamoval življenje naših prednikov, je pogosto potoval po svojih dednih deželah. Pravzaprav se pri tem ni kaj dosti razlikoval od svojih predhodnikov na cesarskem prestolu. Že vse od prihoda naših krajev pod avstrijske Habsburžane leta 1500 so se na Goriškem bolj ali manj pogosto vrstili obiski vladarjev z Dunaja. V obdobju, ki ni poznalo današnjih sredstev predstavljanja in komuniciranja, je to, poleg drugega, predstavljalo tudi spoznavanje s podložniki. Med svojimi številnimi potovanji je cesar Franc Jožef I. petkrat prišel tudi na Goriško.

Vojska v slikah št. 100

Njegov prvi obisk maja 1850, ko je bil še samski, je pomenil le kratek postanek v Gorici na poti iz Trsta proti Dunaju. Bolj veličasten je bil drugi obisk, ki je trajal od 8. do 10. marca 1857, ob vračanju cesarskega para iz tedaj še avstrijskega lombardsko-beneškega kraljestva. Cesar je namreč potoval v družbi mlade žene Elizabete, ljubkovalno imenovane Sissi. Deželne oblasti so seveda kar tekmovale v izkazovanju naklonjenosti do mladega cesarskega para. Med drugim ju je pozdravil tudi slovenski napis: *Za Vaji Cesar, Cesarica! Plami ljubezni vsa Gorica."* (Narod, 21. marec 1857)

Ob tretjem obisku cesarja Franca Jožefa v Gorici je slovensko deželno prebivalstvo krepko stopalo po poti narodnega osveščanja. Vendar je narodne ideale načenjal idejni razkol, ki pa je spomladi 1875 počasi izgubljal svojo ostrino in nakazoval skorajšnjo pomiritev duhov. Slovenska meščanska srenja v Gorici si je bila dokaj enotna, da bo slovensko kul-

Ti osrečiti jo hoti!
Jugoslavija prihaja
Zdaj pred te, naš svetli car,
Roko in srce podaja
s prošnjo srčno tebi v dar!

Ti osrečiti jo hoti,
Bodi oče ji skrbeč,
In ob miru biser bo ti,
In ob vojski krepek meč.
(Simon Gregorčič)

turo z dobrodošlico promoviral priznani pesnik Simon Gregorčič. Cesar se je v Gorici zadržal od 4. do 5. aprila 1875 na svoji poti v Benetke, kjer se je srečal z Vittoriom Emanuelejem II., kraljem tedaj že združene Italije. Tako je časopis Soča, sicer glasilo liberalne oziroma mladoslovenske struje v slovenski stvarnosti na Goriškem, objavil romantično zrenje tedanjega rihemberškega kaplana:

Slovenska dobrodošlica o preslavnem prihodu njegovega veličanstva Franca Jožefa I. v Gorico, 4. aprila 1875 (Soča, 1. april 1875):

Kaj Soča veselo
Kaj glasno bobni?
Kaj lepa tak smelo,
Ponosno šumi?

Iz gor, od planjave
K'do prišleci so?
To sini so Slave,
Slovenci to so.

Ve trume neštete
Povejte kaj so?
Kaj, cenjene čete!
Vas vnemlje tako?

Kar dans se praznuje,
Se redko godi,
FRANC JOSIP, se čuje,
Nas dans počesti.

Zastava iz tmine
Kar hitro na dan!
Slovenije sine
Tja spremi na stan!

K'do kliče, me vabi?
Kaj tam se bliščí?
K'do s'roti v pozabi
Ustajat' veli?

Primorskej zaznava
Se zvezda, ne veš?
Slovenska zastava!
Ti čakat ne smeš.

Saj čuješ, kar more.
Podviza vže tje:
G'ej trume vrh gore,
Prek Soče hite.

Oh, nijsem zaspana,
Se nič ne bojim:
A bom zanič' vana.
Miru si želim.

Ta zvezda je čudna.
Nje svit je močan,
Ne bodi tak mudna,
Oj zvihraj na dan!

Zastave vihrajo
Vže s krajev vseh;
Rad' zvezde igrajo
Solze na očeh.

Kder sije, to sodi,
Prepir je ugnan:
Se brat' jo narodi
Mi, Nem'c, Italjan,

Zato posvečena
Pozdravljat' jo, si:
Nij sester nobena
Bolj' vredna ko ti.

I s strmega brega
Vže vrisk ino hrum
Se močno razlega
Okinčenih trum.

Treh krepkih se čuje
Jezikov podon;
Ta v njih se zglasuje
Navdušen poklon:

Le vreden časti je
Panonec i Čeh,
Da na-ju zasije
Cesarjev nasmeh?

Kraj Veltave rjovel
Precenjen je lev,
Od Donave slovel
Vrisk glasen je, smel.

Tud' Soča veselo,
Naj glasno bobni,
I lepa naj smelo,
Ponosno šumi.

Glej, zvezda se niža
Do nas. Gospodar
Se Avstrije bliža
Junak ino car.

Na kroni se smeja
Demanten obroč,
Lovorova veja
Ga kinči na moč.

Pač bolj' ko ta dota,
Ko bliščí Ga vsi,
Pravičnost, dobrota
Mogočno slavi.

Slovesnost je nova,
Zavriskajmo vsi:
Naj hiša Njegova,
Naš Franc naj živi!

Četrti cesarjev obisk pri nas je pomenil postajo na poti v Trst na proslavo 500. obletnice prihoda mesta pod okrilje Habsburžanov. Franc Jožef je v deželo prispel 12. septembra 1882, pripotoval je iz Koroške preko Predela, 13. septembra pa je iz Gorice že nadaljeval potovanje v Trst.

Cesarjev zadnji obisk na Goriškem je potekal med 29.-30. septembrom 1900. Ostareli cesar se je z vlakom preko Krasa pripeljal predvsem praznovat 400. obletnico prihoda Goriške dežele pod Habsburžane. Obisk se je odvijal v ostrem ločevanju na "vaše" in "naše" na obeh področjih, narodnem in političnem. Goriški Slovenci in Italijani so vsak po svoje želeli obisk izrabiti za promocijo svojih ciljev in dokazovanje prevlade v deželnem glavnem mestu. Konec koncev je obisk sovpadal s slovensko abstinenco v goriškem deželnem zboru zaradi italijanskega zavračanja legitimnih slovenskih zahtev po večji enakopravnosti na Goriškem. Prišel pa je tudi v času, ki je sledil dokončni ločitvi duhov med Slovenci v deželi. Dobrodošlico cesarju je objavil časopis Gorica, izdajal ga je duhovnik dr. Anton Gregorčič, vodilni slovenski politik na Goriškem, ki pa je velikokrat ubiral samosvoja pota pri sklepanju kompromisov in političnih kupčij. Pesnitev poleg neomajne vere v cesarja izraža poskus idealiziranja narodnih ciljev na Goriškem in že kar preroških slutenj bližnje prihodnosti.

Njegovemu c.kr. Apost. Veličanstvu presvetlemu cesarju FRANCU JOŽEFU I. ob njegovem prihodu v Gorico meseca septembra 1900 GORIŠKI SLOVENCI (Gorica, 28. september 1900):

Pozdravljen nam tik južne meje
Države širne, svetli car.
Tu, kjer topleje solnce greje.
Kjer kri nam bolj ognjenjo vreje.
Kjer bolj gorak je srca žar.
Pozdravljen, zemlje gospodar!
Zdaj strte stare so ovire,
In prosto vdanost sme na dan,
Veselje vse odpre naj vire
In da naj dušek si glasan!
Zastave, v zrak se zdaj dvignite,
Topovi, glasno zagrmite.
In grom topov in pesni glas
Naj radosti bo čvrst izraz!
Kresovi, glej, plamte v nebesa,
Žare veselo nam očesa.
In žar oči in kresov žar
Pozdravlja Te, presvetli car!

Pozdravljen nam tik južne meje
Države silne, o vladar.
Tu, kjer gorkeje solnce greje,
Kjer srca nam bijo zvesteje,
Pozdravljen tu, naš gospodar!
Med rod prezvest si stopil zdaj,
Ki nikdar krenil ni v zvestobi,
Ki zvest Ti bil je v davni dobi,
Ki zvest ostane vekomaj.
Poglej vrhove naše gorske,
Ne gane grozni grom njih skal,
Poglej bregove trdne morske,
Ne strese jih valov naval:
Trdnejši smo v zvestobi mi,
Izdajice med nami ni!
V zvestobi, ki na Te nas veže,
Nikdo Slovenca ne preseže,
Nezvest Ti on ne bo nikdar.
Nikdar mu drug ne bo vladar.

To vero narod naš imade,
da s Tabo le stoji in pade,
In padel on ne bo nikdar,
Ti čuval boš ga, svetli car!
Pač daleč smo od Tvoje krone,
A ne od Tvojega srca,
Za vse podložne milijone
Prostora Ti srce ima.
A nam na skrajni meji carstva
Obilnišega treba varstva,
Ljubezni večje in skrbi:
To večje varstvo, car, izkaži
Nam, brambovcem na južni straži,
Kjer roj sovražen nam preti.
Za blagost našo, našo srečo
Ljubezen, skrb imej gorečo,
Naš narodni vtrjuj obstoj,
Krepko podpiraj naš razvoj:
Če čuvaš nas si kot Slovene,
Podance si gojiš ognjene.
S tem trdno tu si zidaš bran,
S tem hrabro vstvarjaš si krdelo,
Ki za Te pojde v boj veselo,
Ko boja nam napoči dan!

Tudi med prvo svetovno vojno in spopadi na soški fronti so Gregorčiča in njegove pesmi pogosto uporabljali v propagandne namene za obrambo Habsburške domovine. To opazimo zlasti na propagandnih razglednicah, ki so jih izdajali pri Ilustriranem glasniku v Ljubljani v seriji "Vojska v slikah". Najdemo ju skupaj na braniku domovine – pesnik Gregorčič in cesar Franc Jožef.

LITERATURA IN VIRI:
Jure Apih, *Naš cesar – spomenica ob petdesetletnici njegove vlade*, Družba sv. Mohorja, Celovec 1898
Branko Marušič, *Primorski čas pretekli*, Založba Lipa, Koper 1985
Renato Podbersič, *Prišel je sam cesar*, v: Goriški letnik 2, št. 28, Nova Gorica 2003
Donatella Porcedda Mitidieri, *Atti di Omaggio e visite dei sovrani nella Contea di Gorizia*, v: *Il Segno degli Asburgo*, katalog razstave, Gorica 2001
Časopis Novice, 21. marec 1857
Časopis Soča, 1. april 1875
Časopis Gorica, 28. september 1900

JANEZ KAVČIČ

850 LET MARIJE NA SKALCI V SPODNJI IDRIJI

Praznovanje velikega šmarna je bilo leta 2006 v Spodnji Idriji še posebej slovesno, saj se je kraj s ponosom spominjal svojih 850-letnih korenin. Župnijska cerkev Device Marije Vnebovzete, po domače Marija na Skalci, ki se kot nepogrešljiva dominanta dviga nad krajem in rečno dolino, je namreč po izvoru najstarejši sakralni in kulturnozgodovinski spomenik na Idrijskem.

Župnijska cerkev Marije na Skalci v Spodnji Idriji (foto Božo Uršič)

Ob 850. obletnici prve omembe Marijine kapele se je v dneh od 13. do 15. avgusta 2006 odvijal pester in bogat program kulturnih prireditev. V župnijski cerkvi je bilo v nedeljo, 13. avgusta, na sporedu strokovno predavanje o zgodovini stavbe in njenih freskah, obiskovalci pa so prisluhnili tudi izboru Marijinih pesmi v izvedbi domačega ženskega zbora in okteta *Pr' farci*. Na praznični dan velikega šmarna, v torek, 15. avgusta, je od 15. ure dalje potekalo svečano romarsko bogoslužje, ki ga je ob navzočnosti številnih duhovnikov vodil koprski škof msgr. Metod Pirih. Slovesnosti je prisostvovalo kakih 2.000 župljanov ter romarjev iz sosednjih krajev. Pod cerkvenim zvonikom je bila postavljena jubilejna spominska plošča, na voljo je bilo izčrpno informativno gradivo, vsi udeleženci "ofra" pa so namesto običajnih podobic prejeli lično barvno zgibanko. Filatelistično društvo Idrija je izdalo ilustrirano dopisnico z motivom Spodnje Idrije, župnijskim pečatom in priložnostnim poštnim žigom – Marijinim monogramom.

Po znanem legendarnem ustnem izročilu naj bi prvo kapelico na Skalci nad Idrijco postavil tolminski grof, potem ko je na lovu v goščavi trikrat zapored naletel na čudovito sliko Device Marije. Podobno kot v drugih legendah je mogoče tudi v navedeni pr'farski iskati zrna resnice. Res je, da je bila dolina

Idrijce v srednjem veku poseljena (kolonizirana) s tolminske strani, da so podložni kmetje "odrajtovali" dajatve tolminskim gastaldom (grofom) in da je tolminska plemiška gosposka hodila na lov in ribolov vse do območja današnje Spodnje Idrije. Tudi domet hierarhično organizirane cerkvene oblasti je od oglejskega patriarhata preko čedajskega kapitlja in župnije na Šentviški Gori že dosegal naseljence ob zgornji Idrijci in njenih pritokih. Če so torej tolminski grofje in šentviškogorski "gospodje" v davnini zagotovo hodili po spodnjeidrijskih tleh, pa tega kakih tristo let pozneje najbrž niso počeli Turki, čeprav priljubljena stara pripoved trdi, da so se Pr'farci v zavetju Marijine cerkve in s pomočjo narasle Idrijce ubranili pred krutimi napadalci. V nobenem doslej poznanem zgodovinskem viru namreč ni zaslediti kakršnekoli vesti o Turkih na Idrijskem.

O resničnem obstoju prvotne Marijine kapele ali cerkvice na Skalci v 12. stoletju seveda ne more biti nikakršnega dvoma. V historični literaturi in pisnih virih se v zvezi z njo pojavljajo letnice 1132, 1156 in 1192. Tako, denimo, Krajevni leksikon Slovenije iz leta 1968 navaja letnico 1132. Danes ni mogoče ugotoviti, kje je tedanji ravnatelj idrijskega muzeja Srečko Logar kot pisec gesla "Spodnja Idrija" (str. 78–79) našel dokaz za svojo trditev. Zanimivo je, da enak podatek kot Logar zagovarja tudi italijanska zgodovinarka Luisa Minigutti v svoji študiji Razvoj posesti čedajskega kapitlja na avstrijskih tleh (1991). Da je v 12. stoletju na Skalci stala cerkvica kot podružnica prafare na Šentviški Gori, je mogoče sklepati na osnovi znamenite bule papeža Celestina III. iz leta 1192, ki našteva pražupnijske cerkve v Posočju. Pokojni dolgoletni spodnjeidrijski župnik in zgodovinar monsinjor Franc Rupnik, ki je raziskoval arhivsko gradivo v Vidmu in Čedadu, pa je bil prepričan, da je najbolj verodostojna "rojstna" letnica predhodnice poznejše župnijske cerkve in naselja leto 1156. To letnico, ki je (sporazumno kot "škafarjevo" leto 1490 v Idriji) uradno obveljala, je arhivar nadškofijskega arhiva v Ljubljani Franc Pokorn leta 1920 pisno sporočil spodnjeidrijskemu župnijskemu uradu.

Spodnja Idrija, za katero se še danes uporablja močno zakoreninjeno poimenovanje Fara, je kot izjemno velika župnija (fara) več stoletij v cerkvenem pogledu upravljala celotno idrijsko ozemlje. Zajemala je cerkve v Idriji (sv. Trojica – 1500, sv. Barbara – 1622, sv. Anton Padovanski – 1678), cerkev sv. Magdalene na Gorah nad Idrijo (sredi 16. stoletja) in cerkev sv. Jožefa na Vojskem (druga polovica 17. stoletja). Tako so sredi 17. stoletja (1652) omenjali Idrijo samo kot samostojno kaplanijo v sklopu spodnjeidrijske župnije. Idrija je dobila lastno župnijo šele leta 1752, vendar so okoliške vasi in zaselki še dolgo spadali pod Faro, na primer Čekovnik in Bela celo do 20. stoletja. Ker je bila Idrija center posvetne oblasti in gospodarske moči (deželnoknežje gospostvo in rudnik), Spodnja Idrija pa vplivno cerkveno središče z zaslombo v Čedadu, je v obdobju od 16. do 18. stoletja med njima prihajalo do pogostih nesporazumov in napetosti.

Za osvetlitev si oglejmo vsaj nekaj zgodovinskih dejstev in zanimivosti.

Spodnja Idrija (nekoč imenovana kot Idria Sclabonica – slovenska Idrija) je

seveda nad tristo let starejša od sosednje in večje Idrije (nekoč Idria Theutonica – nemška Idrija), ki je zaslovela po svetu zaradi rudnika živega srebra. Prav kot versko in cerkveno središče častitljive starosti in tradicije je Spodnja Idrija odigrala pomembno zgodovinsko in kulturno – civilizacijsko vlogo. Kraj se še danes upravičeno (v žargonu) imenuje Fara in njeni prebivalci ostajajo Pr'farci, saj je bila nekoč Marija na Skalci pravcata "mati fara" okoliških župnij.

Vrhovno nadrejeno cerkveno oblast nad spodnjeidrijsko "faro" so si skozi zgodovino izmenjavala naslednja središča: Oglej (Aquileia – patriarhat), čedajski kapitelj, goriška nadškofija, ljubljanska škofija, goriška primorska slovenska administracija in danes škofijski sedež v Kopru.

Iz pisnih virov je razvidno, da je bil kraju leta 1418 za dušno pastirstvo dodeljen "gospod Lovrenc" (priimkov še niso zapisovali). Ob koncu 15. stoletja, ko je bila Spodnja Idrija nedvomno že samostojna "fara", pa sta tu službovala "gospoda" Jurij (župnik) in Erazem (kaplan). Oskrbovala sta tudi novo nastajajoče rudarsko naselje v bližnji "nemški" Idriji. V tamkajšnji prvi cerkvici sv. Trojice (1500) se je lahko maševalo le z dovoljenjem župnika iz Spodnje Idrije.

V pionirskem obdobju rudarjenja v Idriji okrog leta 1500 je bila torej Spodnja Idrija že "fara" v pravem pomenu besede. Obstajala in delovala je kot samostojna župnija, ki je vključevala ne le rudarsko naselje z mešanico furlanskega, nemško govorečega in domačega prebivalstva, ampak tudi vso njegovo širšo okolico. Za božjo službo in podeljevanje zakramentov so v Idriji sprva skrbeli duhovniki "od fare", mrliče pa so vozili iz Idrije v Spodnjo Idrijo, saj Idrija v začetku še ni imela posvečenega pokopališča. V 16. stoletju so nato v Idriji sicer službovali prvi tamkajšnji kaplani, vendar so bili imenovani od čedajskega kapitlja in zato tudi odvisni od župnika v Spodnji Idriji.

Znano je, da se je v rudarski Idriji v drugi polovici 16. stoletja začasno zelo utrdila protestantska vera. Takrat so katoličani iz Idrije redno hodili k maši in zakramentom v Spodnjo Idrijo. Prav v tem obdobju je postal, še bolj kot prej, poudarjen tudi romarski značaj cerkve pri Mariji na Skalci. Vpliv protestantizma je ostal omejen pretežno samo na Idrijo in na njen rudarski živelj, na širše območje spodnjeidrijske župnije pa se ni razširil. Zato je "pr'farski" župnik Nikolaj Pipan ob koncu 16. stoletja lahko poročal nadrejenim predstojnikom v Čedadu, da ima Spodnja Idrija pod svojim pokroviteljstvom okrog 600 vernikov.

Zanimivo je, da se je rudarska Idrija s 1.300 prebivalci – podrejena neposredno notranjeavstrijski komori v Gradcu – leta 1607 upravno osamosvojila izpod pristojnosti tolminske gastaldije in postala sedež samostojnega kameralnega gospostva, ki mu je načeloval vsakokratni rudniški upravitelj. Idrijsko "deželnoknežje" gospostvo je obsegalo celotno idrijsko ozemlje s Spodnjo Idrijo vred in vsi pripadajoči podložniki so morali "odrajtovati" urbarialne dajatve v idrijski grad Gewerkenegg. Čeprav je torej civilnopravno Spodnja Idrija spadala pod Idrijo, pa je v cerkvenem pogledu obratno Idrija ostala podrejena Spodnji Idriji še na-

daljnjih 150 let. Šele po ustanovitvi Goriške nadškofije leta 1751 se je evropsko poznana živosrebrna Idrija (takrat drugo največje mesto na Kranjskem) dokončno odcepila od matične "fare" v Spodnji Idriji, ko je goriški nadškof Karel Mihael pl. Attems pri vizitaciji 17. avgusta leta 1752 proglasil Idrijo za župnijo.

Iz povedanega sledi, da so do sredine 18. stoletja v vseh pomembnih cerkvenih zadevah upravljali Idrijo iz Spodnje Idrije. Pr'farski župniki so na primer imeli pravico predlagati kandidate za mesto kaplana v Idriji. Spodnja Idrija je dve stoletji in pol, do odcepitve Idrije od "pr'farske" župnije (1752), tudi kadrovsko – po številu službujočih duhovnikov, močno prekašala Idrijo: pri Fari je službovalo skupno kar 37 (znanih) duhovnikov, v Idriji pa samo 14. Dodatno je treba poudariti, da je bila sicer samostojna idrijska župnija tudi še po letu 1752 kot nekakšen "otok" teritorialno omejena na območje samega rudarskega mesta, medtem ko je prostrana idrijska okolica še vedno pripadala spodnjeidrijski "fari". Znano je tudi, kako so spodnjeidrijski župniki – vseskozi ob podpori čedajskega kapitlja – do 18. stoletja vztrajno branili svoje interese pred naraščajočo samozavestjo sosednjega rudarskega mesta, kar je povzročalo nemalo zapletov in napetosti. Istočasno so idrijski rudarji skupaj z družinami do konca 18. stoletja (jožefinska doba) dvakrat na leto (25. marca in 15. avgusta) organizirano v procesiji romali k Mariji na Skalci in tako izkazovali do nje svojo navezanost in spoštovanje. Od sredine 19. stoletja naprej pa so postali posebno zvesti obiski romarjev iz Ledin.

Spodnjeidrijski župnijski urad hrani važno dokumentarno dediščino. Dobro ohranjene župnijske knjige segajo nazaj do sredine 17. stoletja (1652) in predstavljajo dragocen vir za raziskovanje preteklosti "fare" in njenih prebivalcev. Občudovanje vzbuja starinski (renesančni) medaljon iz leta 1545, okrašen z umetelno reliefno dekoracijo. Pozlačeni medaljon, ki je bil zelo kakovostno ročno izdelan, so našli pred leti na eni izmed lesenih plastik. Relief predstavlja na eni strani Jezusovo najdenje v templju, druga stran pa prikazuje čudež v Kani Galilejski.

Marijino svetišče in njegove znamenitosti

Kakšna sta bila spremenljiv izgled in usoda najstarejše sakralne stavbe na Idrijskem, je danes težko ugotavljati. Prva cerkvica, najbrž po večini lesena, je verjetno zavzemala le prostor sedanjega prezbiterija. Imela je ozek zvonik, manjšo ladjo in prenosni oltar. Kakih 200 let je spadala neposredno pod prafaro na Šentviški Gori, dokler ni v 14. stoletju prešla pod pristojnost župnije pri cerkvi sv. Jerneja v Cerknem. V 15. stoletju, ko se je Spodnja Idrija uveljavila kot samostojna župnija, so stavbo razširili in predelali ter v gotskem slogu pozidali prezbiterij. Ni znano, kako je stavba leta 1511 prestala silovit potres, ki je razdejal Kanomljo, sprožil zasutje Idrijce na Marofu in povzročil zalitje rudnika in naselja. Vsekakor je do danes ohranjene baročne forme dokaj razsežna stavbna konstrukcija dobila šele v drugi polovici 17. stoletja, na kar spominja tudi letnica 1674 na zvoniku. Obstoječe arhitektonsko ogrodje je potemtakem staro dobrih 330 let.

Načrt cerkve izhaja iz tradicionalne forme latinskega križa, nad katerim se pne baročni dvoranski prostor. Celotna konstrukcija je nad 30 metrov dolga in ima več kot 40 metrov visok zvonik. Postavljena je v tradicionalni smeri vzhod (prezbiterij) – zahod (zvonik). Sredi glavne ladje se nahaja s tlakom prekrit vhod v kripto – grobnico iz 17. stoletja, v kateri so našli posmrtne ostanke devetnajstih duhovnikov, pokopanih od 17. do 19. stoletja. Zunanji videz cerkve odločilno zaznamuje dinamična vertikala vitko zašiljenega zvonika. K Mariji na Skalci se z vasi vzpenja markantno stopnišče, ki ga je ob koncu 19. stoletja uredila takratna spodnjeidrijska občina. V zadnjih letih je cerkev ponoči osvetljena kot vpadljiva dominanta nad krajem in dolino Idrijce.

Prostrana površina cerkvenega oboka predstavlja nadvse primeren ambient za namestitev iluzionistične baročne poslikave v fresko tehniki. Zahtevno nalogo je pogumno prevzel in mojstrsko izpeljal znameniti idrijski "markšajder" (jamomerec), kartograf, graditelj klavž na Idrijci in Belci ter umetnik Jožef Mrak (1709 – 1786), ki spada med najvidnejše slovenske politehnike 18. stoletja. Freske, enkratna dragocenost v cerkvi, prekrivajo vse površine nad pevskim korom, ladjo in prezbiterijem ter ponazarjajo celotno svetopisemsko pripoved o Marijinih predhodnikih, njenem rojstvu, življenju, poslanstvu in vnebovzetju. Mrak je velikopotezno in monumentalno obočno dekoracijo izdeloval v dveh etapah. Najprej je leta 1762 poslikal ladijski obok od pevskega kora do slavoloka pred prezbiterijem, leta 1766 pa je dodal še motive na oboku prezbiterija. V ikonografiji fresk so v smeri od pevskega kora do prezbiterija in nato nazaj proti centralnemu ladijskemu oboku naslikani naslednji prizori: Marija kot deklica sredi vinske trte, Libanonska cedra, Jerihonska roža, Eva s kačo, praded Abraham, kralj David, prerok Izaija, sv. Ana in sv. Joahim, sv. Jožef in Marija, Marijino rojstvo, Marija v templju, Angelovo oznanjenje Mariji, Marija in Elizabeta, Monogram AVE MARIA, nadangeli Mihael, Rafael in Gabrijel s trakom in kronogramom (sanCta MarIa beneDIC popVLo tVo – 1762), Marija Vnebovzeta in Sveta Trojica. Poleg glavnih figur je mojster Mrak naslikal skupno kar 160 (!) angelov. Uporabljal je

Glavni oltar s podobo farne zavetnice, Jurij Tavčar 1856 (foto Božo Uršič)

toplo barvno skalo in izpričal zanesljivo risarsko spretnost. Njegovo celotno poznobaročno dekoracijo (z elementi rokokojskih školjk in ljudskega cvetličnega okrasja) odlikujejo kompozicijska urejenost, smiselna razporeditev prizorov ter nazorna pripoved o Devici Mariji Vnebovzeti in njenem poveličanju. Freske, ki estetsko in sporočilno učinkovito plemenitijo baročni dvoranski ambient, je leta 1965 restavriral akademski slikar Izidor Mole.

Poleg Mrakovih fresk premore cerkev tudi bogat inventar umetniških del in umetnoobrtnih izdelkov. Osrednji oltarni kip Marije z Jezusom je star nad 300 let in je bil prenešen iz ene od osmih kapel v vasi. Večina dragocene starinske opreme (oljne podobe, oltarji, kipi, rezljano pohištvo, predmeti umetne obrti) je delo domačih mojstrov, med katerimi je sredi 19. stoletja prednjačil predvsem Jurij Tavčar, vodja podobarske delavnice v Idriji. V Tavčarjevi delavnici so izoblikovali tudi glavni oltar s slikovitimi plastikami svetnikov, sam mojster pa je ravno pred poldrugim stoletjem (1856) naslikal centralno oltarno podobo Device Marije Vnebovzete, ki jo je spretno posnel po sloveči Assunti beneškega renesančnega slikarja Tiziana iz leta 1518.

Z župnijsko in romarsko cerkvijo je bil od nekdaj povezan kak ducat Marijinih kapelic (Pokloni), ob katerih so se ustavljali romarji in se vselej spoštljivo poklonili farni zavetnici. Osrednjo vaško kapelo je leta 1901 blagoslovil zaslužni idrijski dekan Mihael Arko, avtor priljubljene Zgodovine Idrije iz leta 1931. Kapelica v Žorgovšu pod Gradiščem je bila priljubljeno počivališče Ledincev. Na Poklonu iz kanomeljske smeri rasteta ob kapelici osemdesetletni smreki kot nemi priči katastrofalne povodnji leta 1926. Obcestno znamenje v Škofiji pa spominja na čase, ko so se ob njem ustavljali romarji, procesije in pogrebni sprevodi, ki so k Mariji na Skalci prihajali iz Idrije.

S Spodnjo Idrijo so tesno povezane Ledine. Ko je leta 1840 v Ledinah kar sedemkrat klestila toča, so se Ledinci zaobljubili spodnjeidrijski Devici Mariji Vnebovzeti in pričeli z rednimi romanji k njej, da bi jih v prihodnje obvarovala pred podobno nesrečo. Naj spomnimo, da so Ledine v cerkvenem pogledu od nekdaj spadale pod Žiri, leta 1864 pa so si priborile samostojno župnijo. Odkar je leta 1994 umrl zadnji ledinski župnik Franc Štekar, pa oskrbuje tamkajšnjo cerkev sv. Jakoba (oltarno sliko patrona je naslikal Janez Šubic leta 1877) župnik iz Spodnje Idrije.

V sklop spodnjeidrijske župnije spada tudi podružnična cerkvica sv. Florijana v Idrijskih Krnicah, ki je bila v prvotni obliki urejena že leta 1968 v prostoru nekdanjega italijanskega vojaškega skladišča. Leta 2004 je bila posvečena povsem nova cerkvena stavba, zgrajena po načrtu idrijskega arhitekta Cveta Kodra, ki je domiselno združil tradicionalne in sodobne arhitektonske oblike. Svetišče bogati čudovit mozaični okras, delo patra Marka Ivana Rupnika. Umetnik je na zunanjščini upodobil sv. Florijana, v prezbiteriju pa sv. Ano, sv. Joahima ter Marijo z Jezusom; kompozicijsko in pomensko povezavo obeh dvojic je utemeljil s križem.

Pa še razveseljiva in obetavna sodobna epizoda!

Na Osnovni šoli Spodnja Idrija je v letih 2002 – 2005 potekal projekt Dediščina v rokah mladih – mladi posvojijo spomenik, s katerim so učitelji in učenci temeljito raziskali župnijsko cerkev, spremljajoče objekte (kapelice, pokopališče), krajevni praznik veliki šmaren ter legendarna in zgodovinska izročila. Vsi učenci so cerkev pod strokovnim vodstvom podrobneje spoznali, po skupinah pa ustvarjali stavbni načrt (tloris, naris), maketo, likovna dela, spise in pripravili v maju 2005 veliko pregledno razstavo. V sklopu projekta je skupina deklet 9. razreda zapisala tudi naslednjo fantazijsko (domišljijsko) "legendo prihodnosti":

Pisalo se bo leto 2156. Takrat bo poteklo tisoč let, odkar je bila Marijina cerkvica na Skalci nad Idrijco prvič omenjena v pisnem viru. Spodnja Idrija, ki se je razvila pod cerkvijo, šteje danes 2000 ljudi, leta 2156 pa jih bo štela 4000. Postala bo občina in pravo mesto, v katerem pa bo manjkalo prostora za nove stavbe. Župan in občinski možje bodo sprejeli sklep, da se Marijina cerkev in kapelice pod njo porušijo, da se pridobijo nove gradbene parcele. Potem pa se bo zgodila nenavadna in skrivnostna nesreča. Na dan 15. avgusta, ko se praznuje veliki šmaren – Marijin največji praznik, bo dolino Idrijce prizadel silovit potres. Več minut bodo drhtela tla, iz podzemlja se bo slišalo grozljivo grmenje in bučanje, gore se bodo majale, Idrijca bo naenkrat narasla in preplavila glavni most – a glej čudo – stavbe bodo ostale nepoškodovane in nihče ne bo ranjen! Nazadnje se bo nad cerkvijo v nebo dvignila čudovita mavrica in zemlja se bo v hipu umirila. Sredi mavrice se bo prikazala Marijina podoba, prav taka, kot je naslikana na cerkvenem oboku. Ko bosta mavrica in Marijina slika čez nekaj trenutkov izginili, bodo vsi krajani pohiteli na glavni trg in skupaj z županom zaprisegli, da bodo cerkev Marije na Skalci in vse njene kapelice ohranjali za zmeraj."

Ob koncu velja poudariti, da je veliki šmaren v Spodnji Idriji poltisočletni "farni" praznik. V dneh okrog 15. avgusta se vsako leto vrstijo številne prireditve, ves kraj zadiha v slovesnem razpoloženju, domačinom pa se pri obredih v cerkvi pridružijo številni romarji. Veliki šmaren v Spodnji Idriji ni le cerkveno praznovanje, temveč tudi osrednje letno krajevno in vseljudsko slavje.

O globoki in prisrčni navezanosti krajanov na domačo cerkev iskreno govori tudi pesmica, ki bi jo lahko razumeli kot nekakšno neuradno pr'farsko "himno". Besedilo (priredba na partituro Radovana Gobca Tam na vrtu) je spontano nastalo v krogu pevcev spodnjeidrijskega okteta, ki deluje že štirideset let. Glasi pa se takole:

Dol pri Fari, gor na Skalci
bela cerkvica stoji.
Nad vasjo kot dobra Mati
z roda v rod zvestó bedi.

Sonce zlato jo obseva,
in Idrijca pod njo šumi.
Kamor stopim, koder hodim,
k Fari mi srce želi.

JURIJ ROSA

"SLAVA SVETIMA BRATOMA CIRILU IN METODU!"

CIRIL-METODOVA PRAZNOVANJA NA PRIMORSKEM - PO ČASOPISNIH SLEDEH DO LETA 1918

Tone Kralj, Sveta brata Ciril in Metod

Ob prebiranju različnih slovenskih časopisov, ki so izhajali na Primorskem v zadnji četrtini 19. stoletja pa do konca avstro-ogrskega cesarstva, pritegnejo številni članki, ki opozarjajo na češčenje slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metoda in proslavljanje njune dediščine. Iz njih je razbrati, da so bile mnoge cerkvene slovesnosti, zborovanja, prireditve in dejavnosti raznih ustanov in društev v številnih primorskih krajih v tesni navezavi s prizadevanji za dvig narodne zavesti in narodnoobrambnim delovanjem.

Praznik sv. Cirila in Metoda je bil narodno zavednim prednikom vzvišen, svet dan, praznik slovanstva in slovenstva, postal je simbol prizadevanja za obstanek naroda. Iz komentarjev k slavnostim je marsikdaj začutiti tudi tožbo zaradi razdeljenosti slovanskih narodov in njihovega neugodnega položaja v avstro-ogrskem cesarstvu, zaznati je neomajno hrepenenje po njihovem združenju.

Z analizo teh časopisnih poročil in komentarjev želim obuditi spomin na čas sijajnih praznovanj, s pomočjo katerih so naši predniki krepili narodna čustva, v povezavi s širnim slovanskim svetom, obenem pa se vključevali v takratna prizadevanja za zedinjenje zahodnih in vzhodnih kristjanov. Naj bo tudi v spodbudo, da bi v sedanjih časih v naših krajih poživili češčenje svetih bratov in njune dediščine.

"Dve svetli zvezdi svetita na nebu vsem Slovanom!"

Sv. Cirila in Metoda slavijo vsi slovanski narodi kot svoja blagovestnika, ker sta s svojim misijonskim delom na Moravskem in med panonskimi Slovenci v 9. stoletju ter s svojim verskim in kulturnim vplivom na južne in vzhodne Slovane postavila temelje slovanski krščanski kulturi.(1)

Ciril in Metod sta bila po rodu iz grškega Soluna, pomembnega mesta bizantinskega cesarstva. Prvi se je rodil leta 826 ali 827 in je dobil ime Konstantin, njegov starejši brat pa okrog leta 815 (verjetno je dobil ime Mihael). Okolica Soluna je bila tedaj povečini slovanska, zato sta se v mladosti naučila slovanskega jezika. Starejši je dobil službo cesarskega namestnika v pokrajini ob reki Strumi, toda zaradi političnih razprtij se je umaknil v samostan, kjer je dobil meniško ime Metod. Mlajši pa je bil posvečen v duhovnika ter postal profesor na visoki šoli v Carigradu.

Leta 862 so odposlanci moravskega kneza Rastislava v Carigradu prosili za misijonarje, ki naj bi oznanjali krščansko vero v slovanskem jeziku. Cesar Mihael je izbral Konstantina in Metoda. Konstantin je sestavil slovansko abecedo glagolico in začel prevajati bogoslužne knjige v slovanski jezik. Leta 863 sta brata prišla na Moravsko, leta 867 pa sta se za krajši čas ustavila v Panoniji, kjer so živeli zahodni Slovani, predniki Slovencev, ki jim je vladal knez Kocelj. V istem letu sta potovala v Rim, da bi od papeža dosegla potrditev slovanskega bogoslužja. Papež Hadrijan II. je priznal slovanski jezik v bogoslužju. Med bivanjem v Rimu je Konstantin živel v samostanu sv. Praxeda, kjer je dobil meniško ime Ciril; 14. februarja 869 je umrl in bil pokopan v cerkvi sv. Klemena. Metoda pa je Hadrijan II. imenoval za nadškofa v Panoniji in na Moravskem. Leta 870 je odšel na Moravsko. Ker je salzburški nadškof imel obe območji za svoje misijonske predele in so bili nemški škofje sovražni slovanskemu misijonarstvu in slovanskemu bogoslužju, so ga dali zapreti. Papež Janez VIII. pa ga je osvobodil, mu potrdil položaj nadškofa in dovolil slovansko bogoslužje. Umrl je 6. aprila 885. Pokopan je pri Velehradu na Moravskem.(2)

Čez nekaj let, za časa papeža Štefana V., je bilo slovansko bogoslužje prepovedano, Metodovi učenci pa pregnani. Zatekli so se k južnim Slovanom, med Bolgare, nekateri na kvarnerske otoke in v Dalmacijo, kjer so kot glagoljaši širili slovansko bogoslužje in pismenstvo v glagolici. Slovansko bogoslužje se je v stari cerkveni slovanščini in v pisavi cirilici razširilo tudi k vzhodnim Slovanom, pismenstvo v tem jeziku pa je pomembno vplivalo na kulturni razvoj vsega pravoslavnega slovanskega sveta.(3)

Kulturna dediščina svetih bratov, ki so jo njuni učenci posredovali Slovanom, je pripomogla pri utrjevanju narodnostne in državne samostojnosti v zgodovini slovanskih narodov. Še pomembnejši je vpliv sv. Cirila in Metoda na verskem področju. Po njuni zaslugi so mnogi slovanski narodi sprejeli krščanstvo kot nekaj domačega, njihova kultura pa se je zrasla s krščanstvom.(4)

Češčenje sv. Cirila in Metoda na Slovenskem v starejši dobi

Češčenje svetih bratov se je razširilo takoj po njuni smrti in se zelo uveljavilo predvsem med Slovani. Med Slovenci se je ohranjal spomin na sv. Cirila in Metoda v stikih s češkimi in hrvaškimi glagoljaši. Češčenje obeh svetnikov je bilo verjetno bolj ali manj živo od 10. stoletja naprej in najbrž nikoli ni povsem

prenehalo, poznano je bilo v 15. ali 16. stoletju, izpričano v zapisih iz 17. stoletja in v bogoslužnih knjigah iz 18. stoletja.(5)

Lavantinski škof Anton Martin Slomšek je leta 1851 ustanovil posebno bratovščino sv. Cirila in Metoda, ki jo je naslednje leto potrdil papež Pij IX. Kmalu se je razmahnila in se iz slovenskih krajev razširila tudi v druge dežele Evrope in celo izven nje pod imenom Apostolstvo sv. Cirila in Metoda ter postala glavna mednarodna verska organizacija za pospeševanje cerkvene edinosti med kristjani, posebej še za zedinjenje slovanskih kristjanov.(6)

Željam in prošnjam slovanskega sveta je prisluhnil papež Leon XIII., ki je leta 1880 z okrožnico "Grande munus" zapovedal praznovati god slovanskih blagovestnikov v vsej katoliški Cerkvi na dan 5. julija.(7) Katoliški svet ga je torej po odredbi papeža praznoval po cerkvenem predpisu, katoliški Slovani pa so ga slavili še posebej kakor praznik svoje prosvete in kulture. Spomin sv. Cirila in Metoda so sicer v različnih krščanskih cerkvah in narodih skozi zgodovino praznovali ob različnih dnevih, na Slovenskem pa se je uveljavil 5. julij, čeprav so ga občasno praznovali tudi 7. julija.

Proti koncu 19. stoletja, ko je bila zelo živa vseslovanska misel, se je cerkvenemu češčenju pridružilo tudi domoljubno, ki se je izražalo na različnih prireditvah s proslavljanjem zaslug sv. Cirila in Metoda in potrjevanjem narodnostne pripadnosti. S slovesnim praznovanjem treh velikih obletnic sv. Cirila in Metoda se je krepila narodna in verska zavest slovenskega naroda: ob tisočletnici njunega prihoda na Moravsko (1863), ob tisočletnici potrditve slovanskega bogoslužja (1880) in ob tisočletnici smrti sv. Metoda (1885).(8)

Od leta 1885 dalje je proslavljanje obeh svetnikov dobivalo bolj posvetni in narodni značaj. Prav tega leta je bila ustanovljena Družba sv. Cirila in Metoda, narodnoobrambna organizacija, ki je imela veliko vlogo pri varstvu slovenskega šolstva v narodno ogroženih krajih. Gradila in vzdrževala je lastne šolske zavode, denarna sredstva pa zbirala s prostovoljnimi prispevki, z izkupički veselic, darili, nabirkami, zalaganjem različnega blaga v korist družbe itd. Osnove delovanja družbe so bile njene podružnice kot pomembna kulturna in narodnoosveščevalna središča. Delovanje družbe sta okrnila prva svetovna vojna ter razkosanje slovenskega ozemlja po letu 1918.(9) Na Primorskem je družba ustanavljala lastne vrtce in šole zlasti na Tržaškem. V Gorici in okolici pa je podpirala šole in vrtce društva Sloga oziroma Šolski dom.(10)

"Luč vere gori in ljubezen do materine besede..." - primorsko navdušenje za sveta brata

Tudi na Primorskem je v tem času vzplamtelo navdušenje za dediščino sv. Cirila in Metoda. To je razvidno iz številnih člankov, poročil in komentarjev v primorskih slovenskih časopisih takratnega časa, na podlagi katerih je sestavljen tudi pričujoči prikaz.(11)

Vsega dogajanja na tem mestu ni mogoče predstaviti, zato se le na kratko pomudimo ob nekaterih značilnostih teh slovesnosti na Primorskem, s posebnim ozirom na območje takratne goriške dežele.

Najzgodnejši najdeni časopisni novici o slavnosti v čast slovanskima blagovestnikoma sta iz leta 1881. V Čepovanu je tamkajšnja katoliška čitalnica napovedala slovesno mašno bogoslužje s petjem slovanske maše v čast sv. Cirila in Metoda ter javno veselico.(12) K cerkveni slovesnosti pri sv. Ivanu (gre za cerkev v Trstu) pa so bili vabljeni *"vsa slovanska društva in narodnjaki"*. (13) Iz prvega stavka vsebine časopisne vesti iz Prvačine leta 1882 pa je jasno razvidno, da je bil praznik tam že utečen.(14)

V naslednjih letih je mogoče prebirati čedalje več člankov, ki so vnemali bralce za različne oblike izražanja pripadnosti dediščini sv. Cirila in Metoda.

Analiza časopisnih vesti pokaže, da so bila Ciril-Metodova slavja prisotna dokaj izrazito v Trstu in deloma v bližnji okolici, precej manj v širšem istrskem in kraškem podeželju, zelo močna pa so bila na Goriškem, predvsem glede številnosti krajev, kjer so se pojavljala.

"Ta dan naj nam postane prav občen praznik. In popolnoma se zlagamo z nasvetom 'Slov. Naroda', da bi se v prihodnje na predvečer prižigali povsod na hribih in gorah veličastni kresovi!" je mogoče prebrati leta 1882.(15) Množično prižiganje kresov 4. julija zvečer je kmalu dejansko postalo najznačilnejša oblika zunanjega opozarjanja na praznovanje, k čemur so tudi časopisi pogosto pozivali. Vse ostale oblike praznovanja so se odvijale na sam praznik, 5. julija, ali pa na bližnjo nedeljo, redkeje kak drug dan.

S praznovanji so želeli skrbeti za božjo čast in slavo obeh svetnikov, v zahvalo za krščansko vero in omiko ter izpovedovati svojo pripadnost slovenskemu narodu in slovanskemu bratstvu. Praznik je postal v kratkem močna opora ljudem v mnogih primorskih krajih: posameznim slovenskim župnijam in bratovščinam sv. Cirila in Metoda, ki so ponekod obetavno zaživele, društvom (zlasti čitalnicam in izobraževalnim društvom), predvsem pa številnim podružnicam močno razširjene in dejavne narodnoobrambne organizacije Družbe sv. Cirila in Metoda, v manjši meri tudi slovenskim šolam in drugim vzgojnim ustanovam.

V mnogih krajih so praznik povzdignili s slovesnimi cerkvenimi opravili, svečanim mašnim bogoslužjem, s primernim petjem in govorom. Ponekod so šli člani čitalnic ali drugih narodnih društev v sprevodu z zastavo k svečanemu bogoslužju.

V tem času sta bili na širšem Primorskem sezidani tudi dve cerkvi, ki so ju posvetili svetima bratoma: v Padričah pri Trstu (1898) in v Podgradu pri Ilirski Bistrici (1910).

Poleg kresovanj so se odvijale še druge, pestre oblike praznovanj. Marsikje je slovesnosti posebej poudarilo pritrkovanje, okrasitev cerkva in zvonikov, pokanje s topiči, zažiganje raket, okraševanje z umetno razsvetljavo. V času čitalnic so pripravili še t.i. "besede". Običajno pa so prirejali veselice, ki so imele različne

sporede: petje, recitiranje in nagovor, ponekod so slovesnost povzdignili tudi z godbo, koncertom in največkrat še s prosto zabavo ali banketom, tombolo ali srečelovom. Poročila izkazujejo v večini primerov veliko udeležbo ljudi.

Po ustanovitvi Družbe sv. Cirila in Metoda in njeni razširitvi na Primorsko je bilo čedalje več prireditev v čast svetima bratoma v rokah njenih podružnic. Dan sv. Cirila in Metoda je bil tudi njen praznik in podružnice so pripravljale dobrodelne prireditve v korist družbe: veselice in zabave, na katerih je bil izkupiček namenjen potrebam družbe. Za to organizacijo so darovali svoje prispevke ustanove, društva in mnogi posamezniki, k čemur je družba pogosto pozivala. S t.i. Ciril-Metodovim darom naj bi vsak Slovenec, "kateremu v prsih bije plemenito srce za dom in rod", prispeval k narodni vzgoji mladine ter širjenju slave obeh svetnikov in njunega vzvišenega zgodovinskega poslanstva.

Krajše ali daljše napovedi in poročila o praznovanjih so časopisi prinašali iz naslednjih krajev: Ajdovščine, Batuj, Biljane, Bovca, Cerknega, Ceste, Črnič, Devina, Dornberka, Dutovelj, Gorice, Ilirske Bistrice, Komna, Kobarida, Krmina, Lokavca, Lokve, Mirna, Nabrežine, Ospa, Padrič, Pevme, Podgore, Prvačine, Rihemberka, Ročinja, Sela, Sežane, Solkana, Svete Gore, Trsta, Vogrskega in Vrtojbe.

Iz časopisnih vesti povzemam nekaj zanimivosti.

Tisočletnica smrti sv. Metoda leta 1885 je bila priložnost, ko so se v posameznih krajih želeli še posebej izkazati.

Zelo slovesno je bilo v Prvačini. Na večer pred 5. julijem so pritrkovali, prvački zvonik je bil razsvetljen, prižgali so kres, streljali s topiči in zažigali rakete, igrala je domača godba. Na praznični dan je bila slovesna maša in popoldanska pobožnost s pridigo o svetih bratih, ki jo je podal duhovnik in pesnik Simon Gregorčič.(16) Istega leta je bila v Prvačini velika narodna slavnost, ki je potekala že spomladi, 6. aprila, na dan tisočletnice smrti sv. Metoda. Prvačka čitalnica je zelo obiskano in odmevno prireditev posvetila slavnemu sosedu z Gradišča Simonu Gregorčiču, a je imela tudi močne narodne poudarke.(17)

Veliko praznovanje je bilo tega leta tudi na Sveti Gori, kamor so se k slovesnemu češčenju podale velike procesije iz vseh vikariatov oziroma podružnic matične solkanske župnije.

V Biljani so se izkazali z velikim slavjem in z nabavo podobe sv. Cirila in Metoda za stranski oltar tamkajšnje cerkve, za katero so darovali mnogi posamezniki.

Goriška čitalnica in bralno društvo v Selu sta ob jubilejnem letu poslala brzojavni pozdrav na Velehrad, kjer so z velikimi slovesnostmi obhajali tisočletnico smrti sv. Metoda.(18)

Iz kasnejše časopisne vesti je razvidno, da so sliko obeh svetnikov oskrbeli tudi za cerkev v Gradnem.(19) Podoba svetih bratov v Biljani je pozneje zelo navdihnila časopisnega poročevalca in ga spodbudila, da je bralcem položil na srce

naslednje globoko občutene misli: *"Vselej, ko pogledam to krasno podobo, pomislim na veliko veselje, ki je zavladalo v velikomoravski državi, ko sta došla sv. apostola prižigat luč sv. vere med pradede našega od Germanov kruto zatiranega naroda. Bog daj, da bi duh sv. Cirila in Metoda, duh bogoljubja in rodoljubja prešinjal tudi nas, njune častilce. Sv. brata nas učita ter nam dajeta zgled, kakšni rodoljubi moramo biti."*(20)

Ob rob vnemi, ki so jo za dediščino svetih bratov izkazali v Brdih (pri kateri se je odlikovalo zlasti društvo Slovenski jez) naj bo omenjena še zanimiva posebnost iz leta 1892, ko se je ob slavju praznika *"dal mlad židek krstiti na imeni Ciril in Metod"*.(21)

Nabrežinci so leta 1892 s kurjenjem prazničnih ognjev na obalah morja, oglašanjem pevcev, *"katerih glasne pesmi so se razlegale daleč tja po suhem in mokrem"* ter nabiranjem darov oznanjali bližnjemu mestu Trst, da so zavedni Slovenci.(22)

Časopis Primorec si je leta 1895 hudomušno privoščil celo problematiko neurejenosti ulice Pietro Zorutti v Gorici in ošvrknil odgovorne za njeno popravilo z namigom, naj jo prekrstijo v ulico sv. Cirila in Metoda in Slovenci jo bodo dostojno uredili.(23)

Izjemno zanimivost izpričuje časopisna vest iz Devina leta 1907. Tamkajšnje društvo Ladja je napravilo na večer pred praznikom z brlečimi lučkami napis z začetnimi črkami Cirila in Metoda. Poročevalec je zapisal, da je mnogo smeha vzbudilo mnenje Italijanov, ki so mislili, da je to dejanje v počastitev stoletnice rojstva Garibaldija.(24)

Časopisi so objavljali, da so kresove na večer pred praznikom prižigali na številnih krajih po Goriškem, v Vipavski dolini in na Krasu. Leta 1908 je poročevalec naštel v spodnji Vipavski dolini, goriški okolici in v Brdih najmanj 50 večjih in manjših kresov.(25)

Sijaj praznovanja in narodni naboj praznika na Goriškem lahko začutimo iz poročila leta 1910: *"Predvečer godu sv. Cirila in Metoda se je praznoval v pond. zvečer jako slovesno na Goriškem. /.../ Skoraj povsod se je pritrkavalo, veliki kresovi so žareli proti nebu in naznanjali široko okoli, da bivajo tu častilci slovanskih apostolov sv. Cirila in Metoda. Mnogo kresov smo opazili zlasti v Brdih, na Nanosu, na Čavnu, na Kalvariji, na Sv. Gori. Krasno je bil razsvetljen Grad pri Mirnu. Vmes so pa umetni ognji švigali v zrak. Nadalje nam poročajo, da so se po občinah zbirali pevski zbori ter prepevali narodne pesmi, ki so krasno odmevale v nočni tišini. Letos se je praznoval predvečer godu sv. Cirila in Metoda na izredno slovesen način. Nekdo je stal sinoči na nekem griču v južnem delu okolice ter videl Gorico, obkoljeno okoli in okoli z žarečimi kresovi ter si mislil svoje o italijanstvu Gorice."* (26)

Zanimivo je, da so ta praznik slovesno obhajali tudi Slovenci v Egiptu. Poročilo iz Aleksandrije leta 1905 izpričuje, da so se *"pred trinajstimi leti /.../ prvič zbrali v*

večjem številu k slovenski službi b. in skupno nastopili kot Slovenci" in da so Ciril-Metodov praznik že nekaj let slavili na prvo nedeljo v juliju.(27) Predvidevati smemo, da je bila zaradi znanih vzrokov izseljevanja v to deželo večina tam živečih slovenskih rojakov z Goriškega.

Buren odziv časopisja z veliko mero ogorčenosti in obžalovanja je bilo zaznati ob spremembi, ki jo je leta 1899 v koledar cerkvenih praznikov prinesla odločitev pristojnega vatikanskega urada za obrede. Ta je določil, da se mora praznik sv. Cirila in Metoda, postavljen 5. julija za ves katoliški svet, umakniti nekemu drugemu svetniku italijanskega porekla. *"Nasprotniki katoliških Slovanov niso mirovali v Rimu, dokler niso izposlovali od zbora za cerkvene obrede, da se dan 5. julija odloči za kakega drugega svetnika in se praznik naših blagovestnikov pahne na kateri drugi dan, kakor je prostora v koledarju pojedinih škofij"* je zapisal komentator te odločitve.(28) Zanjo so časopisni poročevalci krivili nemške kroge, ki naj bi jim ne bilo prav, da imajo Slovani nekaj skupnega in Rim naj bi ugodil njihovim rovarjenjem.

Kljub tej odločitvi so se praznovanja v primorskih krajih nadaljevala z nezmanjšanim poletom in navdušenjem.

Organizatorji slovesnosti so včasih naleteli tudi na nasprotovanja oblastnih organov.

V Batujah je eden domačih podžupanov leta 1885 ostro omalovaževal tovrstno narodno slavljenje.(29) Istega leta je goriško okrajno glavarstvo zavrnilo prošnjo Slovenskemu bralnemu in podpornemu društvu iz Gorice (ki je bilo zelo dejavno pri pripravi Ciril-Metodovih praznovanj) za slovesnost blagoslovitve zastave sv. Cirila in Metoda.(30) Zaradi strahovanja in nagajanja nasprotnikov je isto društvo odpovedalo slavnost v letu 1886.(31) Na Rojcah pri Gorici pa je bilo leta 1896 s strani pristojnega redarstva prepovedano kresovanje.(32)

Prireditelji slavnosti so se sicer nadejali, da bodo te dobro vplivale na nasprotnike italijanskega in nemškega rodu ter vzbudile spoštovanje do Slovencev na Goriškem, rojakom, ki jim ni bilo mar za narodno stvar, pa vcepile spoštovanje do častitljive dediščine svetih bratov. Glede odnosa do Italijanov zasledimo tudi kakšno prav bojevito misel: *"Goriški Slovenci osvajajo Gorico kos za kosom, korak za korakom in v doglednem času mora biti naša, pa naj Lahi še tako brcajo"* je dvigal narodni ponos časopisni člankar leta 1909.(33)

V času trajanja vojnih spopadov, ki so zelo prizadeli Goriško zaradi njene lege ob soški fronti, so Ciril-Metodova slavja precej opešala, vsaj časopisna poročila so redka. Praznovali so predvsem otroci v nekaterih šolah in otroških vrtcih pod okriljem Družbe sv. Cirila in Metoda, ki je v vojnem času prirejala tudi dobrodelna srečanja, namenjena žrtvam vojne.

Tradicija Ciril-Metodovih praznovanj v slovenskih krajih na Primorskem se je v večji meri nadaljevala po vojnih spopadih in zasedbi tega območja s strani italijanske države.

V tistem obdobju pa so ta praznovanja imela še pomembnejšo narodnoobrambno vlogo. Italijanskim nestrpnežem in italijanskim oblastnim organom so bila močno v napoto, zato so jim kljubovali in jih skušali onemogočati. Že kmalu po zasedbi je prišlo celo do spopadov med organizatorji slovesnosti in italijanskimi orožniki ali vojaki. To se je zgodilo leta 1920 v Črničah, Štanjelu in Prvačini.

Spopad v Prvačini je bil najbolj srdit in odmeven in je imel tudi težje posledice, saj je terjal štiri ranjence med domačini. Prvačkovci so s pokončno držo pokazali tujcem, da so svoboda, materin jezik in pripadnost svojemu narodu svetinje, ki so jih neomajno branili in pri tem tvegali tudi svoja življenja. Več o tem dogodku je mogoče prebrati v knjižici *Za dom in rod,* ki sta jo leta 2006 izdala Krajevna skupnost Prvačina in Pokrajinski arhiv v Novi Gorici.

OPOMBE:
1) Leto svetnikov, 3, Celje 2000, 37
2) *Silvester Čuk,* Svetnik za vsak dan, 2. del, Koper 1999, 12-13; Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu, Ljubljana 1995, 67
3) Enciklopedija Slovenije, 2. zvezek, Ljubljana 1988, 70
4) nav. delo v op. 1, 52-53
5) *Franc Grivec,* Sv. Ciril in Metod, Celje 1963, 215-216; nav. delo v op. 1, 52; nav. delo v op. 3, 71
6) *Stanko Janežič,* Ekumenski leksikon, Celje 1986, 24
7) *Franc Grivec,* Slovanska apostola sv. Ciril in Metod, Ljubljana 1927, 152, 166
8) *Franc Grivec,* Sv. Ciril in Metod, Celje 1963, 216
9) Enciklopedija Slovenije, 2. zvezek, Ljubljana 1988, 363-364
10) *Andrej Vovko,* Mal položi dar..., Ljubljana 1994, 29
11) Soča, 1871-1915; Primorec, 1893-1914; Primorski list, 1893-1914; Gorica, 1899-1914; Nova Soča, 1889-1892; Goriški list, 1914-1915; Edinost, 1876-1918
12) Soča, 1. 7. 1881, 27
13) Edinost, 6. 7. 1881, 27, 3
14) Soča, 21. 7. 1882, 29, 2
15) Edinost, 5. 7. 1882, 27, 3
16) Soča, 10. 7. 1885, 28, 2
17) Soča, 10. 4. 1885, 15, 1-3
18) Soča, 10. 7. 1885, 28, 2 in 4
19) Nova Soča, 12. 2. 1892, 7, 2
20) Primorski list, 26. 7. 1900, 31, 3
21) Nova Soča, 15. 7. 1892, 29, 2
22) Nova Soča, 8. 7. 1892, 28, 3
23) Primorec, 25. 6. 1895, 13, 2
24) Primorski list, 11. 7. 1907, 28, 4
25) Gorica, 7. 7. 1908, 54, 2

BRANKO MARUŠIČ

SPOMINI FERDA KARISA

V zbornik *Goriški spomini. Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830-1918*, ki je pri Goriški Mohorjevi družbi izšel leta 2002, je urednik vključil tudi prispevek Ferdinanda Kariža in ga naslovil *Spomini poštnega uradnika na Divačo pred prvo svetovno vojno.* To pričevanje je urednik našel v zbirki Albina Kjudra *Zgodovinski mozaik Primorske s posebnim poudarkom gornjega Krasa* (ciklostil, 1972). Marljivi zbiralec kraških starin msgr. Albin Kjuder ni navedel, kje je Kariževe spomine našel. Urednik zbornika *Goriški spomini* si je veliko prizadeval, da bi se dokopal do Kariževih osnovnih življenjepisnih podatkov. Iskanje rojstnih in drugih podatkov po župnijskih arhivih (Sežana, Divača, Lokev) ni rodilo sadov. Prav tako tudi ne iskanje ustreznih informacij pri posameznikih z območja gornjega Krasa. Precej zastrto istovetnost poštnega uradnika Kariža je naposled, že po izidu zbornika *Goriški spomini*, odkrila časopisna vest (*Istra* 12. 7. 1935, štev. 28), ki je sporočala, da je v Mariboru izšla v samozaložbi knjižica Ferda Karisa *Spomini iz narodnega in sokolskega življenja.* Karisovo besedilo je izšlo kot ponatis iz *Mariborskega večernika "Jutra"* (21.1. – 15.2.1935, štev. 17-38) (1) in še pred izidom v posebni publikaciji je dr. Ivan Marija Čok avtorju sporočal (Beograd, 2.3.1935): "Vaš način opisovanja preteklih bojev in dogodkov mi je zelo dopadel, ker na realističen način podaja našo predvojno dobo." Podatki iz spleta so pokazali, da se v slovenskih knjižnicah nahaja le en primerek Karisove knjižice, in sicer v mariborski Univerzitetni knjižnici. Tako je bilo podanih nekaj temeljnih izhodišč za ugotavljanje Karisovih življenjepisnih podatkov.

Portret Ferda Karisa

V mariborskem Pokrajinskem arhivu se v gospodinjski in domovinski kartoteki nahaja evidenčni karton na ime Ferdo Karis (torej ne Kariž). Rojen je bil 29. maja 1856 na Opčinah Luki Karižu in Mariji Može. Poročen je bil z Marijo Lenassi (r. 1872) iz Planine pri Postojni. V zakonu sta se jima rodila sinova Boris

(1898), ki je postal strojni inženir, in bančni uradnik Josip (1900). Višji poštni kontrolor Ferdinand Karis je umrl v Mariboru 17. septembra 1936, v kraju, v katerem se je naselil leta 1921. Več o Karisovi življenjski poti arhivski podatki ne povedo, zato pa so bolj zgovorni njegovi spomini. Potrebno je še pred tem dodati, da Angel Vremec v svoji zgodovini Opčin Karisa posebej ne omenja, vendar so Kariževi (Kariž, Sosič) navedeni kot openska družina. Pri Kariževih na Proseški cesti se je nahajal 8. septembra 1870 ustanovljeni poštni urad Opčine, katerega prvi upravitelj je bil Kariž.(2) V krstni knjigi openske fare je Ferdinandov oče Luka Karis, po podatku, ki ga je sporočil tamkajšnji župnijski urad, označen kot "nuntius comunalis".

Svoje spomine (3) je Karis začel z letom 1873, ko je sedemnajstletnik stopil v poštno službo, in sicer najprej v Nabrežini. Odtod ga je službena pot prav kmalu vodila v Buzet, kjer je kmalu občutil nacionalistične pritiske, saj so ga tamkajšnji Italijani imenovali kot *Cranzo* oziroma *Schiavo*. Med prijateljskimi druženji omenja v svoji buzetski dobi zlasti srečevanja s slovenskimi duhovniki iz okoliških krajev, ki so mu bili "najboljši in edini prijatelji"; z imenom pa omenja le župnika v Sovinjaku Lojzeta Jelenca iz Škofje Loke.(4)

Iz Buzeta se je potem, ko je bila zgrajena istrska železnica od Divače do Pulja (odprta 20. 9. 1876), preselil v Ljubljano, kjer je "živel pet let svojega najlepšega življenja." V poštni službi se je srečeval z Nemci in nemčurji. Deloval je v ljubljanski čitalnici in v organizaciji sokolov. V tem času (1881) se je kot ljubljanski sokol udeležil v Zagrebu velikega slavja ob petindvajsetletnici tamkajšnjega pevskega društva Kolo in v spominih na to srečanje omenil govor dr. Ivana Tavčarja, ki je navdušil navzoče, ko je med drugim dejal, "da bi mi planinski Slovenci ne imeli ničesar proti, če bi preko noči postali planinski Hrvatje."

V začetku leta 1881 je prejel ukaz poštne direkcije, da se začasno poda na novo službeno dolžnost v Omišalj na otoku Krku. Po nekaj mesecih je bil znova v Ljubljani, nato je bil leta 1882 premeščen v Trst in naslednje leto v Pulj. Tu je služboval leto dni, vendar se je tja za krajša obdobja službeno še vračal. V Pulju je obiskoval čitalnico in se srečeval z mnogimi Slovenci, ki so tu službovali (deželni šolski inšpektor Križnič, davčni adjunkt Rožič, delovodja v arzenalu Bajt, fregatni kapetan Vrtovec, kapetan Žan Dejak, podčastnika Makso Cotič in Knific ter duhovnika Jaklič in Košara in trije mornariški kurati). Med službovanjem v Trstu je deloval v sokolski organizaciji. Spominja se, da se je udeležil slavja ob odkritju Vodnikovega spomenika v Ljubljani (30.6.1889), da je sodeloval pri izletu tržaških sokolov v Vipavo, omenja krizo, ki je nastala v tržaškem sokolskem društvu. Podrobneje je opisal izlet tržaškega Delavskega podpornega društva na Sveto Goro(5); pri izletu so sodelovali tudi sokoli. Tržačani so z vlakom prišli v Gorico: "Na goriškem kolodvoru je stopil policijski komisar predme in me nagovoril italijanski. Odvrnil sem mu, da govorim samo slovenski. Nadaljeval je v nemščini, toda prosil sem ga, da naj že z ozirom na moj kroj govori z menoj slovenski.

Pričel je v slabi slovenščini in me vprašal, kam nas vodi pot? Odgovoril sem mu, da gremo za jutranjimi izletniki na Sveto goro. Rekel mi je, da skozi mesto ne smemo korakati, ampak moramo kreniti preko živinskega trga, z zaprtimi suknjiči in brez sokolskih peres na klobuku. Na zahtevo, da se legitimiram, sem mu podal svojo posetnico z označbo državnega uradnika. Pozdravil me je in spremil pred kolodvor. Tam smo naročili izvoščke in jim ukazali voziti skozi mesto do Solkana. Ker nas je policijski komisar gledal, sem dejal bratom, naj snamejo peresa in se zapno, dokler nas izgubi policijski komisar z vida. Peljali smo se srečno skozi Gorico in iz nekaterih oken so nas slovenske družine prijazno pozdravljale in nam vrgle celo nekaj šopkov.

Iz Solkana smo stopali proti Sveti gori. Na križišču v Grgar nam svetuje brat Grebenc, da gremo najprej v Grgar k njegovemu dobremu znancu gospodu župniku Lebanu.(6) Gospod župnik je bil po maši že doma. Stopimo pred hišo in zapojemo neko narodno pesem. Nato pride župnik ven, nas zelo veselo pozdravi in obžaluje, da nas ne more postreči z obedom. Pač pa je ukazal stari služkinji, da prinese nekaj litrov najboljšega vina iz kleti in nas postreže z mrzlimi jedili, kolikor jih ima doma. Med petjem in govori je hitro prešla ura. Hoteli smo se že posloviti in se podati k veliki maši na Sveto goro, ali gospod župnik nas je ustavil rekoč, da itak pridemo prepozno in tudi če ne, da bomo pobožno ljudstvo z rdečimi srajcami v cerkvi samo motili, ker marsikatero dekle se bo po nas oziralo.

Poslušali smo ga, ter po eni uri prišli do križišča, kjer smo počakali delavsko društvo, ki je prišlo z godbo s Svete gore, se mu priključili in korakali skupno v Solkan, kjer se je začela ob 3. popoldne velika narodna veselica z govori. Igro, petjem in plesom. Na veseličnem prostoru smo imeli obed. Okoli 4. ure je prišlo ogromno število Slovencev iz Gorice. Za njimi tudi "goriški slavček" – Simon Gregorčič. Ob njegovem vstopu je naš trobentač zatrobil generalko. Ko je sedel, sem stopil na mizo, ga v toplih besedah pozdravil v imenu tržaških Sokolov in šel k njemu (ki sva se že iz Trsta poznala), da mu stisnem roko. Gregorčič mi je ginjeno stisnil roko in se nato z lepimi besedami v verzih zahvalil. Sledili so še drugi lepi govori, z navdušenjem sprejeti. Tudi ves ostali spored se je izvršil v najlepšem redu in na največje zadovoljstvo.

Zadnji čas je bil, ko so nas izvoščki opominjali na odhod vlaka. Ko smo se peljali iz Solkana, je priletelo nekaj kamenčkov od v mesto vračajočega se tujega občinstva na naše vozove. Ukazali smo ustaviti kočije in množica, kriva in nedolžna, je pričela bežati po polji nazaj proti Solkanu. Zasedli smo zopet vozove in se srečno vrnili v Trst."

Takih epizod je v Karisovih spominih še nekaj. Omenja, da je zaradi govora v Križu pri Trstu, ko je podpiral izvolitev Ivana Nabergoja v državni in deželni zbor, prišel skupaj z Ljudevitom Furlanijem in Dragotinom Martelancem pred sodišče. Bil je oproščen. Ohranil je več podatkov o družabnem življenju Slovencev v Trstu in njih politični dejavnosti. Omenil je voditelje slovenskega gibanja

(Ivan Nabergoj, Ivan Dolinar, Viktor Dolenc, Makso Cotič, dr. Josip Abram, dr. Otokar Rybar, dr. Edvard Slavik, dr. Gustav Gregorin), "ki so naše skromno započeto delo s čudovito vztrajnostjo privedli na takšen vrhunec, da če bi šlo tako naprej in bi ne prišla svetovna vojna bi imeli v Trstu danes skoro slovenskega župana." Ob vodilnih javnih delavcih pa je naštel po spominu še "Koseski-Vesel, brzojavni kontrolor in pisatelj Cegnar ter pevci najboljšega kvarteta v Trstu: Žvanut, Hajdrih, Vadnu in Uršič. Ker so kot cvet divne vrtnice odpadali ti krasni glasovi, se je kvartet večkrat spreminjal, tako da je pri mojem končnem bivanju v Trstu leta 1892. obstojal iz Bunca, Bartla, prof. Maherja in Mušiča, ki pa nobeden ni dosegel višine prvih pevcev kvarteta. Agilni so pozneje bili dr. Tuma, dr. Janežič, brzojavni oficijal Jereb, prof. Glaser, Bartol, Kandolini in naši vrli dijaki Prunk, Sancin, dva Vodopivca, brata Škrabar, Gombač, Nabergoj (sin) in drugi, ki sem jih pa res pozabil, kar se po tolikih letih lahko zgodi."

V Trstu pa so delovali tudi hrvaški in istrski voditelji, ki se jih Karis posebej spominja, zlasti Matka Mandia, urednika *Naše sloge* in prvega predsednika Delavsko podpornega društva v Trstu. Lepo sodbo ima tudi o njegovem bratu zdravniku dr. Franju Mandiu. Februarja 1892 je bil Karis premeščen v Divačo za vodjo poštnega urada. Tu je ostal dve leti in Karisovi spomini na Divačo so ponatisnjeni v knjigi *Goriški spomini.*

Leta 1995 je Karis prišel v Šempeter na Krasu, današnjo Pivko, kjer je preživel enajst let. V tem času je po opravljenem višjem poštnem izpitu postal poštni oskrbnik. Leta 1906 je bil imenovan za višjega poštnega kontrolorja na državnem kolodvoru v Gorici. Na novo delovno mesto je prišel dan pred otvoritvijo bohinjske železnice.(7) Začel je v zelo neurejenih razmerah in če je imel spočetka zaboj za pisalno mizo, pa je vendar prejel iz Salzburga sani za prevažanje poštnih pošiljk v zimskem času, kar pa v Gorici ni bilo potrebno. V Gorici mu ni bilo lahko: "Bil sem na trnjevem mestu, ker že pri imenovanju mi je rekel dvorni svetnik [Hermann] Pattay, da mu moram obljubiti, da se ne bom vpisal v nobeno slovensko društvo. Težko mi je bilo odreči se vabilu staroste Sokola za vstop v društvo, isto tako v Čitalnico, v katero sem pozneje vendarle vstopil. Udejstvoval sem se pa v konzumnem društvu, ki je bilo že blizu propada." Karis pripoveduje o velikem napredovanju Slovencev v Gorici. Spominja se prerokbe Andreja Gabrščka, "da bo njegov starejši sinček nekoč še prvi slovenski župan. Temu smo oporekali, kajti nadejali smo se, da bomo imeli v Gorici še prej slovenskega župana."

Ob začetku vojne v Posočju se je z uradom in družino umaknil iz Gorice. Tedaj je imel že 42 let službe. Družino je imel v Planini pri Postojni.(8) Soproga je bila namreč iz Planine, kjer je imel Karisov tast trgovino in trafiko. 15. septembra 1915 je z družino vred odpotoval v Gradec. Odšel je v pokoj. Ob tem življenjskem mejniku pa je svoje spomine tudi končal z besedami: "Ko sem to pisal, mi je zlomil najžalostnejši dan mojega življenja, 9. oktober, vso duševno moč, odrvenela mi je roka, spomini so me zapustili, pisati ne morem več. Moje

hrepenenje izza mladih let po slovenski domovini se je uresničilo, doživel sem, da je takrat še nerojeno dete postalo moj najvzvišenejši kralj in pravi slovanski oče, ki pa nam ga je kruta, beštijalno roka prerano umorila. Vekomaj slava kralju Aleksandru I. Zedinitelju! Predobri Bog, ki si nam poslal to grozno preizkušnjo, prosim Te: Čuvaj našo lepo Jugoslavijo in onstran naše brate. Maribor, dne 9. oktobra 1934."

OPOMBE:

(1) Časnik je urejal vipavski rojak Radivoj Rehar, ki je Karisovo besedilo označil kot "dragocen doprinos k naši memorialni literaturi iz senčnih in solnčnih dni zasužnjene domovine ter da zasluži, da se objavi."

(2) Angel Vremec, Vas, ljudje in čas. Zgodovina Opčin, Trst 1975, 116, 127. Podobno ne omenja Karisa med uglednimi Openci tudi Ivan Artač v knjigi (na strani 183) *Opčine. Zgodovinski oris župnije* (Opčine 1994).

(3) Spodbudila sta jih članka v *Sokolskem glasniku* (25. 6. 1930, štev. 14) in v *Istri* (6. 3. 1932, štev. 10). Članek v *Istri*, avtor je "bivši starosta", z naslovom *Sećnja na rad Sokolstva u Trstu* omenja Karisovo delovanje v tržaškem Sokolu.

(4) Janez in ne Lojze Jelenc (r. 1840) je bil doma iz Krope.

(5) Najverjetneje gre za izlet, ki je bil 15. septembra 1895 in je bil povezan z "ljudsko veselico" v Solkanu (Soča 13.9. 1895, štev. 31). Karisa tedaj že ni bilo več v Trstu.

(6) Andrej Leban je leta 1895 služboval na Sveti Gori. Pred tem je bil vikar v Grgarju.

(7) Železnica je bila slovesno odprta 19. julija 1906.

(8) V šolskem letu 1912-1914 sta bila Karisova sinova dijaka slovenskih paralelk na goriški nemški gimnaziji, in sicer Boris šestega in Josip četrtega razreda.

Ivan Vogrič

NERAZČIŠČENE DILEME OKROG RAVNIKARJEVEGA ROKOPISA PREVODA NOVE ZAVEZE

"Verhu Adrija likvajte (1)
Koper, Opčina, Duin!
Oču takimu ploskajte
Z mander, logov, bark, solin..."
(Jakob Zupan, Jega Milosti visoke časti vrednimu Gospodu Ravnikar Mateju, Škofu Teržaške-Koperske Cerkve)(2)

Matevž Ravnikar

Matevž Ravnikar (Vače pri Litiji 1776 – Trst 1845) zaseda v zgodovini slovenske književnosti vidno mesto. Oznaka, ki mu jo dajejo nekateri njegovi biografi, je nič manj kot *"oče slovenske proze"* oziroma *"oče prostega govora"*. To oznako so mu prilepili ugledni literarni zgodovinarji in poznavalci, kot npr. Ivan Prijatelj in Janko Moder,(3) s tem da so mu pripisovali velike zasluge tudi sodobniki. Tako je npr. Urban Jarnik pisal leta 1814 Jerneju Kopitarju, da Ravnikar *"piše, kakor na Kranjskem še nikdo ni pisal"*,(4) medtem ko je Kopitar zaupal češkemu jezikoslovcu Dobrovskemu, da je *"to mož, ki ga mala kranjska literatura še ni imela"*.(5)

Pri tem je potrebno pojasniti, da je definicija proza v tem primeru pojmovana zelo široko. Ravnikar namreč ni bil književnik v klasičnem pomenu besede, marveč razumnik, ki si je s svojim večstranskim delovanjem vseskozi prizadeval izboljšati slovenski jezik. Pri tem naj bi vplival na kulturno srenjo, in torej tudi na prozaiste, pesnike itd. Anton Slodnjak in Janko Moder izpostavljata predvsem njegov prevod iz nemščine Zgodb Svetega pisma za mlade ljudi (izšel je v štirih delih v Ljubljani med 1815 in 1817, avtor izvirnega besedila je bil Christoph Schmidt), ki so postale – po njunem mnenju – vzor za slovensko prozo vse do Levstika.(6) Ravnikar se je veliko ukvarjal s pobožno-poučnim in moralističnim čtivom, ki pa je v tedanji dobi (ne smemo pozabiti, da so bile literarne zvrsti, znanstvena besedila idr. v slovenskem prostoru neprimerno slabše razvita kot pozneje) imelo središčno vlogo.

Poleg Zgodb Svetega pisma za mlade ljudi je uredil oz. predvsem predelal Sveto mašo ino keršansko premišljevanje, ki jo je prevedel Jurij Gollmayr iz francoščine. Ta je doživela 17 izdaj, s tem da je Ravnikar sodeloval od 12. do 16. izdaje. Omenjeno delo je postalo glavni ljudski molitvenik tedanje dobe.(7) Kot trdi Lino Legiša, je Matija Čop videl v njem celo mejnik v slovenskem pisanju.(8) Anonimno je napisal Abecednik za šole na kmetih in vrsto drugih del z versko vsebino; veliko teh so bili prevodi. Kot prvi je v šolskih katalogih pisal slovenska krajevna imena. Ena njegovih glavnih značilnosti je bila, da je črpal iz kmečke govorice (in ne meščanstva, kakor so nekateri želeli) in s tem usmeril razvoj slovenskega jezika. Njegova skladnja je bila izrazito slovenska, kar je dodatno izboljšalo jezik.

Dejansko je bil Ravnikar humanistično izobražen človek. Zaradi odličnega znanja latinščine in drugih klasičnih predmetov je kot mladenič z izrazito kmečkimi koreninami privatno poučeval, med drugim otroke deželnega glavarja Kranjske, grofa Hohenwarta.(9) Na centralni šoli (neke vrste univerzi, kot ugotavlja Jože Pogačnik) v Ljubljani je v času Ilirskih provinc poučeval dogmatiko in svetopisemske vede. Bil je kancler omenjene šole,(10) s tem da je v različnih obdobjih, tudi po restavraciji avstrijske oblasti, poučeval latinščino, filozofijo, metafiziko idr. Po odhodu Francozov so ga imenovali za vodjo ljubljanskih modroslovnih (filozofskih) šol.(11) V letih 1818-1821 je vodil šolo, ki jo je obiskoval France Prešeren.(12)

Ravnikar je zahajal v Zoisov krožek, s tem da je bil hkrati pomemben predstavnik t.i. preporoda v slovenski kulturi, se pravi gibanja, ki se je razmahnilo v drugi polovici 18. stoletja in katere glavna značilnost je bilo izrazitejše povezovanje izobražencev z narodom. V ta krog so poleg Zoisa in Ravnikarja spadali tudi Vodnik, Kopitar, Walland (Balant) idr. Znotraj cerkve (dovršil je bogoslovje in vodil v letih 1802-23 semenišče) je pripadal janzenistični struji, ki se je nekaj časa imela za elito duhovstva.(13) Ta struja je bila v tistem času intelektualno zelo močna, s tem da je bil nekaj časa njen sopotnik (vendar vsi viri tega ne potrjujejo) tudi sam Kopitar.

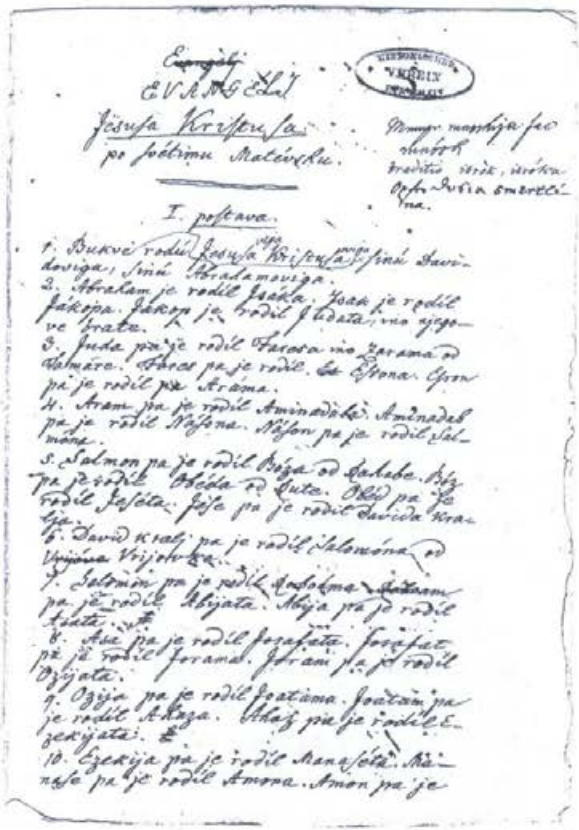
Ravnikar ima velike zasluge kot šolski organizator. S pomočjo Zoisa in Kopitarja je leta 1815 položil temelje za ustanovitev stolice za slovenski jezik v bogoslovnici v Ljubljani, ki je zaživela v naslednjih letih. Kidrič pri tem poudarja vpliv stolice na porast slovenske knjižne produkcije.(14) Pomembno pa je bilo seveda tudi dejstvo, da so imeli slovenski bogoslovci odtlej možnost, da se učijo v domačem jeziku. Podobno kot drugi slovenski janzenisti je tudi Ravnikar pospešil razvoj šolstva. To je storil tudi, potem ko je šel službovat na Primorsko. Leta 1827 je namreč postal referent za šolske zadeve pri tržaškem guberniju.(15)

Prav v Trstu je prevzel leta 1830 vodenje tržaško-koprske škofije; bil je prvi škof, ki je prevzel to funkcijo po združitvi obeh škofij. Branko Marušič pri tem izpostavlja njegovo vlogo pri razvoju narodnega gibanja v tem mestu.(16)

Dolgo časa založeni rokopis

Kljub superlativom, ki jih je bil deležen za čas življenja in po smrti, je nenavadno, da o Ravnikarju ni izšla nobena monografija. Gradivo o njem je razpršeno, posledica pomanjkanja celovitega in poglobljenega dela, posvečenega njegovemu življenju in delu, pomanjkljivi so podatki o nekaterih obdobjih njegovega življenja.

Dokaz tega je nedokončani in na pol pozabljeni Ravnikarjev rokopis prevoda Nove zaveze, ki ga hrani Arhiv Republike Slovenije. Delo je bilo sicer arhivsko popisano leta 1961, zanimivo pa je, da evidentiranje tega rokopisa ni prispevalo k dopolnitvi njegove biografije. O omenjenem delu v njegovih starejših biografijah namreč ni domala ne duha in sluha,(17) enako pa bi lahko rekli za redke novejše prispevke o Ravnikarju, objavljene v zadnjih desetletjih, torej po popisu leta 1961.

Rokopisna stran iz Ravnikarjevega prevoda

Skupaj z rokopisom nedokončanega prevoda Nove zaveze se nahaja rokopis prevoda t.i. Pentatevha oz. Peteroknjižja (Geneza, Eksodus, Levitik, Numeri in Devteronomij), ki je osnovni del Stare zaveze in ki je – za razliko od rokopisa Nove zaveze – že dolgo znan zgodovinarjem. Ta podatek namreč navajajo domala vsi Ravnikarjevi poznavalci.

V vodniku po fondih poglavitnega arhiva na Slovenskem je zapisano, da gre za rokopise *"prevodov svetega pisma in evangelija svetega Mateja"*, kar pa delno zamegljuje vsebino rokopisov. Vemo namreč, da je Matejev evangelij del Nove zaveze in ni torej separaten korpus Svetega pisma. Iz omenjenega vodnika tudi ni jasen izvor rokopisov (se pravi podatek, kako sta prišla v arhiv, kar je razvidno za nekatere druge fonde).

Rokopis prevoda Stare zaveze obsega 554 strani, medtem ko rokopis prevoda Nove zaveze 499 strani. Večina teh je vezanih. Rokopis Nove zaveze se zaključi (oz. prekine) v petem razdelku prvega Janezovega pisma, kar pomeni, da je prevajalec obdelal dobrih devet desetin Nove zaveze.(18) Oba rokopisa sta napisana v bohoričici.

V vezanem delu rokopisa prevoda Nove zaveze najdemo, na začetku, označbo *"Sveto pismo, prevedil M. Ravnikar II."*; na začetku prevoda Pentatevha pa *"Sveto*

pismo, prevedil M. Ravnikar, tržaški škof I.". Označba je napisana v gajici (in ne v bohoričici, ki jo je uporabljal prevajalec) in z drugačno pisavo, kot se pojavlja v rokopisih, kar priča, da je ni napisal pisec besedila, ampak nekdo drug. Očitno je bila pripisana šele potem, ko je Ravnikar postal škof, saj stroka trdi, da je bila Stara zaveza prevedena veliko prej.

Zgodovinska stroka pri tem trdi, da je pobudo za prevod biblije dal Jernej Kopitar in da se je že leta 1809 (po nekaterih drugih podatkih pa leta 1810 oz. 1811), kmalu po prihodu v Ljubljano Jakoba Zupana, osnovala skupina, katere cilj je bil nov prevod Svetega pisma iz izvirnih jezikov.(19) Skupino so sestavljali janzenisti in je delala vsaj do l. 1812-13; rezultat tega je bil prav prevod Pentatevha. Ravnikar, po nekaterih trditvah, naj ne bi bil edini prevajalec, saj naj bi prevajal skupaj z Jakobom Zupanom. Pomoč pa naj bi obljubili tudi drugi: Jurij Zupan (stric Jakoba Zupana), Škrinjar, Walland, Debevec idr. (20) Vendar tu se viri razlikujejo, saj npr. Josip Gruden navaja kot glavna prevajalca Zupana in Ravnikarja, (21) Josip Marn pa zgolj Matevža Ravnikarja.(22) Mnogi trdijo, da so prevod Pentatevha vsaj delno upoštevali pri kasneje objavljenih prevodih Svetega pisma.(23) Kakorkoli že, še nekaj let pred popisom v Arhivu Republike Slovenije so menili, da je rokopis izgubljen.(24)

Kot je zapisal nekdanji kaplan (obenem avtor krajšega dopisa, ki je priložen k rokopisoma) Jože Kovačič v že omenjeni reviji Drobtince, je Mojzesov Pentatevh in *"novi zakon"* prevedel Ravnikar iz originalnega besedila, se pravi hebrejščine (Staro zavezo) in grščine (Novo zavezo). Domala neznani prevod Nove zaveze naj bi kronološko nastal po prevodu Pentatevha; to pa zato, ker je naravno nadaljevanje Stare zaveze. Kdaj je točno nastal, pa ne vemo. V preglednicah o slovenskih prevodih Nove zaveze zaman iščemo omembo tega rokopisa.(25)

Osnovne dileme

Poglavitno vprašanje, ki se hkrati poraja, je naslednje: kako to, da "oče slovenske proze" – tudi glede na dejstvo, da se je povzpel visoko na cerkveni hierarhični lestvici – ni uspel objaviti prevoda Stare in Nove zaveze? Res je, da je prevod Nove zaveze ostal nedokončan, vseeno pa bi prevajalec teoretično lahko objavil nekatere njegove bistvene dele, npr. evangelije.

Odgovor na to vprašanje je kompleksen, saj se poraja več razlag.

Eno od teh omenja Fran Miklošič, ko trdi, da *"čeravno mu je* (Ravnikarju – op. pisca*) slovenščina tako čista, da ni mislil in pisal tako lepo po domače nikdo prej, celo Vodnik ne, pa si je vendar niso hoteli priljubiti, zato ker se nahaja vmes tudi drugi particip preteklega časa (rekši, zagledavši, itd.), ki je potihnil na Kranjskem uže malo da ne popolnoma. Zato mu niso menda ugledale tudi Mojzesove bukve belega dne."*(26)

Miklošič ni bil edini, ki je grajal Ravnikarjev deležnik na -vši in -ši. Kritiziral ga je že sam Prešeren v znanem epigramu, v katerem ga je ironično spodbodel:

"Gorjancev naših jezik potujčivavši, / si kriv, da kolne kmet molitve bravši". Ravnikarju so pri tem očitali, da so ga zapeljali drugi slovanski jeziki.

Lino Legiša trdi, da si Ravnikarjev jezik sicer zasluži veljavo, hkrati pa po drugi strani priznava, da je zaradi prehudega purizma, umetničenja in pomanjkanja okusa naletel na odpor.(27)

Omenjeni avtorji torej izražajo dvome o kakovosti jezika, ki ga je uporabljal Matevž Ravnikar.

Nekateri drugi avtorji gredo še korak dlje in poudarjajo Ravnikarjevo vpletenost v nesrečno zgodbo o reformi slovenske abecede. Ivan Prijatelj in France Kidrič pri tem navajata, da prevod Pentatevha ni izšel (hkrati pa se delo ni nadaljevalo) zaradi čakanja na nov Kopitarjev pravopis oz. nove abecede. Ta se je načrta lotil širokopotezno in pri tem računal na pomoč Čeha Dobrovskega, vendar – kljub številnim stikom, zlasti v letih 1811-12 – brez uspeha.(28)

Zgodovinska stroka v nadaljevanju te zgodbe navaja sestanek, ki so ga imeli na Dunaju leta 1820 Ravnikar, Kopitar, Dobrovsky, Metelko, Kalister in Šlakar z namenom, da bi se zedinili okrog novega slovenskega pravopisa.(29) Srečanje ni obrodilo sadov. Ravnikar se je pri tem ogrel za metelčico, ki je uvajala v abecedo nova znamenja in se opirala delno na cirilico. Glede na dejstvo, da je bil pobudnik omenjenega črkopisa duhovnik Franc Metelko, Ravnikarjev učenec, je Josip Marn označil Ravnikarja celo kot *"pravega očeta metelčice".*(30) V metelčici je sicer izšlo nekaj knjig, vendar zaradi ostrega nasprotovanja – kritiziral jo je, med drugimi, Matija Čop ob Prešernovi pomoči, zelo odločno tudi ljubljanski škof Wolf – se je eksperiment izjalovil. V tridesetih letih 19. stoletja je bila tako pregnana.

Tretjo razlago o tem, zakaj Ravnikar ni objavil prevoda Svetega pisma, posredno ponuja Josip Gruden. Ta postavlja pristop do Svetega pisma v kontekst spopadov med različnimi strujami znotraj slovenskega katoliškega gibanja, v tem primeru med janzenisti in njihovimi nasprotniki. Pri tem poudarja, da ni šlo le za političnoverske boje, ampak tudi za različno pojmovanje pomena Svetega pisma. Janzenisti so želeli, da bi postalo Sveto pismo prava ljudska knjiga, kar je prišlo do izraza že v Japljevem prevodu Svetega pisma. Ta je izšel v več delih med leti 1784 in 1802 in je bil nasploh drugi objavljeni prevod Svetega pisma na Slovenskem (prvega je objavil Jurij Dalmatin v 16. stoletju).

Ena od glavnih značilnosti Japljevega prevoda je bila v tem, da je bil napisan brez opomb in razlag. To se je skladalo z janzenistično filozofijo, ki je zagovarjala obnovitev starokrščanske discipline, nasploh pa strogi moralni rigorizem v verskem življenju in cerkveni upravi.(31) Med drugim ni priznavala papeževe nezmotljivosti in bila kritična do odpustkov.

Janzenistični pristop do Svetega pisma se ni skladal s predpisi uradne cerkve. Ta namreč ni podpirala kakršnega koli prevoda v narodne jezike, ampak se je držala točno določenih standardov. To je prišlo do izraza še zlasti v začetku 19. stoletja, ko je cerkev reagirala na delovanje t.i. svetopisemskih družb (še zlasti

Britanske in inozemske, sicer protestantske usmeritve), ki so med kristjani različnih veroizpovedi širile prevode v narodne jezike. Tako je papež Pij VII. leta 1816 sklenil, da bo podprl le odobrene katoliške prevode, opremljene z opombami in komentarji iz t.i. Vulgate (latinskega prevoda Svetega pisma). Vzorčen primer je bil nemški prevod iz latinščine, ki ga je izdal Joseph Franz Allioli.(32)

Jurij Japelj je Sveto pismo res prevedel iz latinščine, s tem da v prevodu ni bilo ne opomb, uvodov itd. Že to dejstvo je povzročilo nemalo nejevolje, še zlasti po objavi Evangelija po Janezu, ki je sprožil med verniki različne interpretacije.

Slovenski janzenisti, z Ravnikarjem na čelu, niso opuščali le opomb in razlag, ampak so prevajali iz izvirnika (in ne torej iz Vulgate): Staro zavezo iz hebrejščine, Novo pa iz grščine. Vendar se je to zgodilo očitno ob nepravem času, saj je prav takrat cerkev – kot smo videli – poostrila kriterije. K temu gre dodati tudi poznejše odkrito obračunavanje z janzenistično strujo, ki ga je na Kranjskem vodil, in sicer v drugi polovici svojega škofovanja v Ljubljani (1824-1859), Anton Alojzij Wolf. Prav on je zagovarjal načelo, da so svetopisemski prevodi v narodne jezike pravi in koristni, če nastajajo pod nadzorstvom Cerkve.(33)

Neobjavljeni prevodi Svetega pisma

Ravnikarjev prevod Svetega pisma ni bilo edino neobjavljeno tovrstno besedilo v zgodovini slovenskega slovstva. Pred njim jih je bilo kar nekaj, s tem da zgodba o njegovem neobjavljenem prevodu močno spominja na prav tako neobjavljeni prevod avguštinca Marka Pohlina, vendar v obratni smeri. Pohlin je imel namreč prevod že pripravljen, z opombami in razlago vred, vendar mu ljubljanski škof Herberstein (le-ta je bil znan po odločni janzenistični drži) ni dovolil izdaje. Pač pa jo je dovolil prej omenjenemu Juriju Japlju, ki je prav tako kot Herberstein pripadal janzenističnemu taboru.

Nekaj desetletij kasneje se je, kot kaže, razmerje obrnilo v prid nasprotnikov janzenizma, pri čemer se je Ravnikar s svojim prevodom znašel v nepravem trenutku. To so seveda samo ugibanja, ki pa dajejo slutiti, da se je Ravnikar res znašel pred nepremostljivo oviro. Dejstvo je, da so dele Svetega pisma v poznih letih njegovega življenja oz. malo po smrti objavili drugi: Andrej Gollmayr s prevodom evangelijev leta 1834 in benediktinec Placid Javornik s prevodi nekaterih delov iz Mojzesovih bukev (1848). Z letom 1856 pa je skupina prevajalcev pod pokroviteljstvom škofa Wolfa začela izdajati prevod celotne Biblije. Objava več prevodov v razmeroma kratkem roku ni bila naključna, saj se je slovenski jezik takrat naglo razvijal. To pa je zahtevalo hkrati nove prevode.

Glede na dejstvo, da ima izdaja Svetega pisma kulturen pomen za ves narod, lahko trdimo, da je bil neobjavljeni Ravnikarjev prevod zamujena priložnost.

OPOMBE:
(1) Likvati, veseliti se.
(2) Črpal iz Jezičnika, Ljubljana, 1877, str. 64. Avtor besedila Jakob Zupan je zložil verze po imenovanju Matevža Ravnikarja za tržaško-koprskega škofa. Objavil jih je v Illyrisches Blatt leta 1831.

(3) Gl. Ivan Prijatelj, Duševni profili slovenskih preporoditeljev, Ljubljana, 1935, str. 64. Janko Moder, Iz zdravih korenin močno drevo, 1. del, Celje, 1952, str. 22. Gl. tudi Slovenski biografski leksikon, 3. knjiga, Ljubljana, 1960-1971, str. 47. Primorski slovenski biografski leksikon, 12. snopič, Gorica, 1986, str. 146. Koledar Družbe Svetega Mohorja za navadno leto 1878, Celovec, 1877, str. 180.
(4) France Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva, Ljubljana, 1924-1934, str. 535.
(5) Ivan Prijatelj, o. d., str. 63.
(6) Anton Slodnjak, Pregled slovenskega slovstva, Ljubljana, 1934, str. 58. Janko Moder, o.d., str. 22.
(7) Josip Gruden, Janzenizem v našem kulturnem življenju, separat, Ljubljana, 1916, str. 5.
(8) Lino Legiša, Iz ozadja Prešernove Nove pisarije: razmerje do Ravnikarja, Slavistična revija, 1971, str. 127.
(9)Tržaško-koprski škof Matej Ravnikar, slavni pisatelj in pedagog slovenski, Ljubljana, 1890, str. 5 in 6.
(10) Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do leta 1929, Ljubljana, 1929, str. 35, 41 in 44.
(11) Tržaško-koprski škof... , str. 6.
(12) France Kidrič, Prešeren, Ljubljana, 1938, str. 32.
(13) Josip Gruden, o.d., str. 10.
(14) France Kidrič, Ustanovitev slovenske stolice v Ljubljani, Ljubljanski zvon, 1934, str. 213.
(15) Drobtince za novo leto 1858, Celovec, 1857, str. 85.
(16) Branko Marušič, Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem, 1848-1899, Nova Gorica, 2005, str. 85.
(17) Samo v enem delu, in sicer Drobtincah za novo leto 1858, Celovec, 1857 (avtor prispevka je Jožef Kovačič), sem na str. 86 našel podatek, da je Ravnikar prevedel *"petere Mojzesove bukve in pa tudi novi zakon noter do pisma svetega Petra iz izvirne besede (Originaltext) v slovenski jezik, ki pa niso natisnjene"*.
(18) To potrjuje prej navedeni podatek iz Drobtinc 1858. Navedba, da je bil "novi zakon" preveden do "pisma svetega Petra" se v bistvu ujema s prevodom, kajti po obeh Petrovih pismih sledi, kot rečeno, prvo Janezovo pismo, ki je prekinjeno v petem razdelku.
(19) Letnico 1809 navaja Ivan Prijatelj v prispevku Slovenščina pod Napoleonom, Veda, 1911, str. 423. Letnico 1810 poudarja Josip Gruden v prispevku K drugemu slovenskemu prevodu sv. Pisma, Carniola, 1916, str. 103, prav tako dr. Andrej Snoj v zapisu Ob stoletnici Wolfove izdaje Svetega pisma v Zborniku Teološke fakultete, 6/7 (tipkopis), Ljubljana, 1956-57, str. 2. Nazadnje, letnico 1811, navaja Ivan Prijatelj v delu Duševni profili..., str. 60, in spet Josip Gruden v separatu Janzenizem v našem kulturnem življenju..., str. 5.
(20) Poleg prej navedenih del, povezanih s pripravami na prevod Svetega pisma, bi dodal tudi prispevek Rudolfa Moleta Doneski k življenjepisu dr. Jakoba Zupana, Carniola, 1910, str. 109 in 110.
(21) Josip Gruden, K drugemu slovenskemu prevodu..., str. 103.
(22) Josip Marn, Matej Ravnikar, Jezičnik, XV. leto, Ljubljana, 1877, str. 68.
(23) Marijan Peklaj, Delo in zasluge škofa Wolfa za slovensko Sveto pismo. V: Wolfov simpozij v Rimu, Celje, 1994, str. 140. Josip Marn, o.d., str. 68.
(24) Dr. Andrej Snoj, o.d., str. 2.
(25) Pri tem sem upošteval nekatere novejše študije, kot npr. diplomsko nalogo Polonce Šek Izročilo prevajanja Svetega pisma od Trubarja do danes, Maribor, 1999, knjigo Klausa Einspielerja, Jožeta Marketza in Janka Merkača Sveto pismo – knjiga življenja, Celovec-Ljubljana-Dunaj, 1996, splošni uvod v Sveto pismo, slovenski standardni prevod, Ljubljana, 1996, idr.
(26) Fran Miklošič, Slovensko berilo za 8. gimn. razred, Dunaj, 1881, str. 44.
(27) Lino Legiša, o.d., str. 125.
(28) France Kidrič, Zgodovina slovenskega slovstva..., str. 532. Ivan Prijatelj, Slovenščina pod Napoleonom..., str. 423-426. Ivan Prijatelj, Duševni profili..., str. 62.
(29) Vladika Matej Ravnikar v slovstvu Slovenskem, Slovenec, 5.8.1876. Slovenski biografski leksikon..., str. 47.
(30) Josip Marn, Kopitarjeva spomenica, Ljubljana, 1880, str. 89. Franc Metelko je vodil stolico slovenskega jezika v ljubljanski bogoslovnici, ki so jo leta 1815 ustanovili Ravnikar, Kopitar in Zois.
(31) Josip Gruden, K drugemu slovenskemu prevodu..., str. 93-104.
(32) Marijan Peklaj, Delo in zasluge škofa Wolfa..., str. 139.
(33) Marijan Peklaj, Delo in zasluge škofa Wolfa..., str. 142.

ERVIN SORČ

100 LET BOHINJSKE ŽELEZNICE

KRALJICA SLOVENSKIH ŽELEZNIŠKIH PROG

Na Slovenskem pa tudi v širšem evropskem prostoru zlepa ne bomo našli železniške proge, ki bi na nekoč 145 km, danes pa na 130 km dolgem poteku, zmogla postreči z osupljivim izborom in številom tako žlahtnih arhitekturnih zgradb. S svojo drznostjo, eleganco in posebnostmi posegajo po lovorikah svetovnega slovesa ter vzbujajo splošno občudovaje, ki tudi po 100 letih ni uplahnilo. Nasprotno! Odnos do te železnice je iz dneva v dan spoštljivejši. Kako tudi ne, saj ta "železna kača" povezuje izjemno raznolikost in naravno ter kulturno barvitost zahodnih pokrajin našega ozemlja. Bohinjska železnica pa ni zgolj niz občudovanja vrednih objektov, ampak veliko več! Okrog nje je spletenih toliko človeških zgodb in različnih usod, kolikor je kamnov na progi. Pomenila je povezovanje na gospodarski in kulturni ravni, vzpon in samozavest Slovenstva, skratka – bila je sinonim upanja na boljše čase. Manj kot desetletje po odprtju, ko se je z dolgimi in težkimi kompozicijami vlakov začel uresničevati njen bistveni pomen, jo je doletel smrtni udarec 1. svetovne morije, od katerega si ni opomogla nikoli več.

Solkanski most. Na mestu, kjer se proga poslovi od Soške doline, so potniki na vlaku obdarjeni s čudovitim pogledom na ta čudež gradbene tehnike. Na stari razglednici je most s prvotnim lokom. (Zbirka Bogdan Hmeljak)

Nastanek bohinjske železnice

V oblikovanje trase za novo, nadvse obetavno prometnico se je dejavno vpletel sloviti furlanski gradbeni podjetnik, grof Giacomo Ceconi, ki se je izkazal tudi kot prometni strateg in je skoraj 20 let kasneje prevzel gradnjo najzahtevnejšega objekta – Bohinjskega predora. Ceconi je že l. 1884 tržaški in salzburški trgovinski zbornici predstavil načrt trase, po kateri naj bi potekala nova železnica, a so mu druge pokrajine nasprotovale. Kljub oporečnosti je predlog ostal aktualen kot ena izmed uresničljivih možnosti. V tem predlogu je bil potek proge namreč že začrtan po Bohinjski dolini in dolini Bače.

Vse do l. 1897 je kazalo, da bo zadnji odsek nove železniške povezave potekal po t.i. "predelski varianti", kjer bi bilo pod Predelom ali Mangartom sicer potreb-

no izvrtati več kot 9 km dolg predor, v nadaljevanju pa bi proga sledila naravnemu poteku manj problematične Soške doline. Toda železnica bi bila speljana vse preblizu meje z nezanesljivo sosedo Italijo. Kljub utemeljenim nasprotovanjem stroke so se vojaški krogi 7. decembra 1897 odločili za bohinjsko progo, ki je bila strateško manj izpostavljena od predelske variante. Prav nadaljevanju trase po zelo neugodnih terenih ob Bači je geološko-gradbena stroka nasprotovala z vsemi razpoložljivimi argumenti in mnenji najimenitnejših strokovnjakov.

Skoz' hribe in gorovja – čez reke in potoke

Podatki iz "osebne izkaznice" bohinjske železnice so naravnost osupljivi, saj praktično ne obstaja en sam samcat kilometer proge, na katerem ne bi bilo zgrajenega vsaj enega mostiča, podpornega zidu ali nasipa. Sicer suhoparen, v tem kontekstu pa zelo zgovoren je podatek, da se samo na bohinjski progi nahaja kar 53 mostov (z razpetino nad 10 m), 36 predorov in 5 galerij. Ne smemo pozabiti, da je gradnja bohinjske proge predstavljala najzahtevnejši gradbeni izziv v tedanji monarhiji! Posebnost te naše gorske lepotice pa so nedvomno mostovi in predori, preko katerih igrivo, navidez skoraj lahkotno večkrat premosti kar štiri gorske reke in neštete potoke, ter si pot proti morju utre skozi gorovja in hribe. Prelestna lepota pokrajin, oplemenitena z atraktivno speljano železnico vznemirja tudi veliko tujcev, ki jo zlasti v poletnih mesecih množično obiskujejo. Občudujejo njeno tehniško-arhitekturno dovršenost in drzno, a obenem nevsiljivo vtkanost v naravno okolje, ki sta jo omogočila uporaba naravnih gradbenih materialov in estetska dovršenost tedanje gradnje. To virtuoznost seveda začinjajo in žlahtijo številni elegantni mostovi in predori, ki so bodisi zaradi svojih dimenzij ali posebnosti uvrščeni na visoka mesta gradbenih čudes.

Bohinjska železnica je bila ob dograditvi in odprtju 19. julija 1906 med začetno postajo Jesenice in končno Trst – Sv. Andrej dolga 144,8 km. Istočasno so ob progi rasla postajna poslopja in stanovanjske hiše za uslužbence. Prvotno so od Podbrda do Gorice načrtovali 11 predorov, v resnici pa so jih morali prevrtati in zgraditi 24, kar je močno podražilo gradnjo. Med Jesenicami in Trstom se je torej zvrstilo kar 45 predorov in 4 galerije. Danes pa je do Sežane proga speljana skozi 36 predorov in 5 galerij.

Bohinjski predor – najzahtevnejši in najdražji velikan bohinjske proge

Predor Bohinj – bohinjsko okno v svet, kakor v šali Primorci radi zbadajo Bohinjce, je z dolžino 6.327,40 m najdaljši predor v Sloveniji. Gradnja predora je stekla z bohinjske strani 20. sept. 1900, na jugu pa dober mesec kasneje. Dela so vse do junija 1903 potekala izključno ročno – to pomeni, da so z ročnimi svedri in težkimi kladivi vrtali vrtine, v katere so polagali dinamit in razstreljevali hribino ter dolbli predor. S strojnim vrtanjem predora so na severni strani pričeli v pozni

pomladi 1903, medtem ko so z južne še vedno vrtali le ročno. Da je nastala ta veličastna zgradba, so morali izdolbsti kar 479.047 m^3 raščene hribine, v oblogo predorske cevi pa so morali vgraditi 158.588 m^3 tehničnega kamna.

Preboj predora je pomenil tako rekoč vrhunec vseh del, čeprav zgradba še zdaleč ni bila dokončana. Dokončni preboj so prihranili za veliko, neponovljivo slovesnost. V torek, 31. maja 1904, ob 10.30 je takratni cesarski namestnik Leopold Salvator sprožil detonator. Sledila je eksplozija 40 sočasno sproženih min. Predor je bil zelo natančno prebit več kot 8 mesecev pred dogovorjenim rokom! Pri preboju predora so bili rezultati kontrole smeri, višin in dolžine osupljivo natančni, saj so razlike zanašale le nekaj cm! Os izvrtanega predora je od idealne, teoretične osi odstopala vodoravno za 50 mm, navpično za 54 mm, predor pa je bil od predvidene dolžine krajši za 1030 mm.

Giacomo Ceconi. Vitalni graditelj Bohinjskega predora je ob dokončanju del jeseni 1905 štel spoštljivih 72 let. Dograditev predora je obenem pomenila tudi veličasten zaključek nadvse uspešne Ceconijeve gradbene kariere. (Zbirka Milan Lusser – Ceconijev vnuk)

Predor je 53 mesecev kopalo in gradilo okrog 2.000 delavcev. Življenje je neposredno ali pa zaradi bolezni in drugih težkih razmer izgubilo 72 delavcev. Gradnja predora pa je – preračunano v evrih – veljala dobrih 65 milijonov!

Podzemni čudak brez primere

Že pred gradnjo predora so domačini v Bohinju svarili, da se pod Črno goro nahaja veliko podzemno jezero: ko ga bodo graditelji navrtali, bo na dan prihrumelo grozno vodovje. Jezera vrtalci sicer niso predrli, saj po vsej verjetnosti ne obstaja. Čisto iz trte izvite pa ljudske napovedi vendarle niso bile, saj so pri vrtanju dejansko naleteli na večje količine vode.

Površju odmaknjeno, skoraj neopazno vrtanje in gradnja Bohinjskega predora skozi geološko zelo razgiban masiv s številnimi prelomnicami sta pomenila velik poseg v naravno okolje. Predor je spremenil občutljivo ravnovesje pretoka podzemnih voda osrednjega predela južnega Bohinjskega kota in nehote postal glavni "odvodni kanal"!

Že po prvem letu obratovanja bohinjske železnice so razmere v predoru postajale nevzdržne. V obdobju od l. 1907 do 1914 so ob predorski cevi in v njej izkopali in dogradili sisteme odvodnih rovov in dodatni talni kanal. Težave z vodo pa kljub številnim in dragim poskusom, ki so se zvrstili v 100-letni zgodovini Bohinjskega predora, še vedno niso uspešno rešene. Čeprav vodo v Bohinjskem predoru obravnavamo kot nezaželen ter zgradbi in prometu škodljiv element, pa utegne zaradi vse bolj perečega globalnega pomanjkanja te dragocene naravne tekočine postati strateško zelo zanimiva. Biokemične analize vzorcev vode so dokazale, da je podzemna voda iz Bohinjskega predora zelo kvalitetna in primerna za uporabo kot pitna voda.

Voda, voda, sama voda ...

Južni portal Bohinjskega predora, najbolj samosvojega železniškega predora na svetu (foto Ervin Sorč)

Naš dolgin je izvrtan skozi nepredvidljivo visokokraško drobovje zelene Koble. Voda, voda in še enkrat voda. Verjemite, tisoč in en problem! Prav zaradi te, že kar pregovorne problematičnosti si zasluži, da čisto na kratko pokukamo v to mokro in v večno temo zavito podzemno kraljestvo. Sicer zapleteno vodno problematiko lahko strnemo v tri najosnovnejše vzroke in ugotovitve. Bohinjski predor leži na obrobnem področju z največjo intenziteto padavin v Sloveniji. Na severni strani poteka skozi vodonosne kamnine dachsteinskih apnencev. Ker je izvrtan pri dnu južnega obrobja Bohinjske doline, je zato postal glavni odvodni kanal za približno 63 km^2 obsežno zakraselo območje Spodnjih Bohinjskih gora.

Dokler so na bohinjski progi obratovale parne lokomotive, ki so bile domala neobčutljive na vodo, so meritve opravljali le ob visokih vodostajih. S prihodom dizel-električnih lokomotiv in motornih potniških vlakov l. 1973 pa je podatek o višini vode nad tirnicami postal bistvenega pomena, saj so sodobne lokomotive zelo občutljive na vodo. Ko nivo vode preseže 36 cm nad tirnico, se promet po predoru popolnoma ustavi.

Poleg Bohinjskega se na naši progi nahaja še nekaj predorov, daljših od 1 km. To so predori Vintgar, Obrne, nekoč pa še predora Revoltella in Opčine, ki danes ležita na italijanski strani. Gotovo najzloglasnejši med vsemi pa je bil skoraj 1 km dolg predor Bukovo. Izjemne težave pri gradnji so bile glavni razlog, da so bohinjsko železnico predali v promet za več kot pol leta kasneje, kot je bilo predvideno.

Na relaciji Jesenice–Sežana (129,8 km) se nahaja kar 36 predorov in 5 galerij. Največja koncentracija teh objektov se nahaja med postajo Most na Soči in postajališčem Avče, kjer je na razdalji 8,3 km kar 2,1 km proge speljane pod zemljo.

Izjemna arhitekturna in estetska dopolnitev naravnega okolja

Ta podnaslov želim najprej utemeljiti s pomenljivimi besedami izpod peresa žal pozabljenega, a izjemnega inženirja beneško-slovenskih korenin Maksa Klodiča. Takole je naš strokovnjak pred sto leti zapisal o bohinjski železnici: *"Ni zlahka kje drugje proge, ki bi morala premagati toliko zaprek na primeroma tako kratki daljavi. V zunanjem pa so skušali dati gradbam značaj slikovite in temotne okolice; zato so pustili kamen neobdelan, da spominja na zidovje ciklopov."*

pomladi 1903, medtem ko so z južne še vedno vrtali le ročno. Da je nastala ta veličastna zgradba, so morali izdolbsti kar 479.047 m^3 raščene hribine, v oblogo predorske cevi pa so morali vgraditi 158.588 m^3 tehničnega kamna.

Preboj predora je pomenil tako rekoč vrhunec vseh del, čeprav zgradba še zdaleč ni bila dokončana. Dokončni preboj so prihranili za veliko, neponovljivo slovesnost. V torek, 31. maja 1904, ob 10.30 je takratni cesarski namestnik Leopold Salvator sprožil detonator. Sledila je eksplozija 40 sočasno sproženih min. Predor je bil zelo natančno prebit več kot 8 mesecev pred dogovorjenim rokom! Pri preboju predora so bili rezultati kontrole smeri, višin in dolžine osupljivo natančni, saj so razlike zanašale le nekaj cm! Os izvrtanega predora je od idealne, teoretične osi odstopala vodoravno za 50 mm, navpično za 54 mm, predor pa je bil od predvidene dolžine krajši za 1030 mm.

Giacomo Ceconi. Vitalni graditelj Bohinjskega predora je ob dokončanju del jeseni 1905 štel spoštljivih 72 let. Dograditev predora je obenem pomenila tudi veličasten zaključek nadvse uspešne Ceconijeve gradbene kariere. (Zbirka Milan Lusser – Ceconijev vnuk)

Predor je 53 mesecev kopalo in gradilo okrog 2.000 delavcev. Življenje je neposredno ali pa zaradi bolezni in drugih težkih razmer izgubilo 72 delavcev. Gradnja predora pa je – preračunano v evrih – veljala dobrih 65 milijonov!

Podzemni čudak brez primere

Že pred gradnjo predora so domačini v Bohinju svarili, da se pod Črno goro nahaja veliko podzemno jezero: ko ga bodo graditelji navrtali, bo na dan prihrumelo grozno vodovje. Jezera vrtalci sicer niso predrli, saj po vsej verjetnosti ne obstaja. Čisto iz trte izvite pa ljudske napovedi vendarle niso bile, saj so pri vrtanju dejansko naleteli na večje količine vode.

Površju odmaknjeno, skoraj neopazno vrtanje in gradnja Bohinjskega predora skozi geološko zelo razgiban masiv s številnimi prelomnicami sta pomenila velik poseg v naravno okolje. Predor je spremenil občutljivo ravnovesje pretoka podzemnih voda osrednjega predela južnega Bohinjskega kota in nehote postal glavni "odvodni kanal"!

Že po prvem letu obratovanja bohinjske železnice so razmere v predoru postajale nevzdržne. V obdobju od l. 1907 do 1914 so ob predorski cevi in v njej izkopali in dogradili sisteme odvodnih rovov in dodatni talni kanal. Težave z vodo pa kljub številnim in dragim poskusom, ki so se zvrstili v 100-letni zgodovini Bohinjskega predora, še vedno niso uspešno rešene. Čeprav vodo v Bohinjskem predoru obravnavamo kot nezaželen ter zgradbi in prometu škodljiv element, pa utegne zaradi vse bolj perečega globalnega pomanjkanja te dragocene naravne tekočine postati strateško zelo zanimiva. Biokemične analize vzorcev vode so dokazale, da je podzemna voda iz Bohinjskega predora zelo kvalitetna in primerna za uporabo kot pitna voda.

Voda, voda, sama voda ...

Južni portal Bohinjskega predora, najbolj samosvojega železniškega predora na svetu (foto Ervin Sorč)

Naš dolgin je izvrtan skozi nepredvidljivo visokokraško drobovje zelene Koble. Voda, voda in še enkrat voda. Verjemite, tisoč in en problem! Prav zaradi te, že kar pregovorne problematičnosti si zasluži, da čisto na kratko pokukamo v to mokro in v večno temo zavito podzemno kraljestvo. Sicer zapleteno vodno problematiko lahko strnemo v tri najosnovnejše vzroke in ugotovitve. Bohinjski predor leži na obrobnem področju z največjo intenziteto padavin v Sloveniji. Na severni strani poteka skozi vodonosne kamnine dachsteinskih apnencev. Ker je izvrtan pri dnu južnega obrobja Bohinjske doline, je zato postal glavni odvodni kanal za približno 63 km^2 obsežno zakraselo območje Spodnjih Bohinjskih gora.

Dokler so na bohinjski progi obratovale parne lokomotive, ki so bile domala neobčutljive na vodo, so meritve opravljali le ob visokih vodostajih. S prihodom dizel-električnih lokomotiv in motornih potniških vlakov l. 1973 pa je podatek o višini vode nad tirnicami postal bistvenega pomena, saj so sodobne lokomotive zelo občutljive na vodo. Ko nivo vode preseže 36 cm nad tirnico, se promet po predoru popolnoma ustavi.

Poleg Bohinjskega se na naši progi nahaja še nekaj predorov, daljših od 1 km. To so predori Vintgar, Obrne, nekoč pa še predora Revoltella in Opčine, ki danes ležita na italijanski strani. Gotovo najzloglasnejši med vsemi pa je bil skoraj 1 km dolg predor Bukovo. Izjemne težave pri gradnji so bile glavni razlog, da so bohinjsko železnico predali v promet za več kot pol leta kasneje, kot je bilo predvideno.

Na relaciji Jesenice–Sežana (129,8 km) se nahaja kar 36 predorov in 5 galerij. Največja koncentracija teh objektov se nahaja med postajo Most na Soči in postajališčem Avče, kjer je na razdalji 8,3 km kar 2,1 km proge speljane pod zemljo.

Izjemna arhitekturna in estetska dopolnitev naravnega okolja

Ta podnaslov želim najprej utemeljiti s pomenljivimi besedami izpod peresa žal pozabljenega, a izjemnega inženirja beneško-slovenskih korenin Maksa Klodiča. Takole je naš strokovnjak pred sto leti zapisal o bohinjski železnici: *"Ni zlahka kje drugje proge, ki bi morala premagati toliko zaprek na primeroma tako kratki daljavi. V zunanjem pa so skušali dati gradbam značaj slikovite in temotne okolice; zato so pustili kamen neobdelan, da spominja na zidovje ciklopov."*

Glavni lok so mojstri zgradili v vsega osemnajstih dneh, ko so odstranili lesene opaže, se je lok posedel za vsega 6 mm! Pred očmi se nam torej prikaže železniški most z največjim kamnitim lokom na svetu, ki v razpetino seže 85 m. Z izjemno kamnito eleganco Solkanski most lahkotno ponese železniško progo in vlak naprej proti Gorici. Belina natančno obdelanih kamnov, razpetih v največji lok na svetu, pa se brezčasno zrcali na valovih zelenomodre reke. Most je ponoči tudi lepo razsvetljen.

"Tod sekla bridka bodo jekla in ti mi boš krvava tekla..."

Bohinjska proga se je pred 1. svetovno vojno razvila v eno najpomembnejših alpskih prometnic! Z izbruhom 1. svetovne v poletju 1914 so civilne vlake zamenjali številni vojni transporti. Bohinjska proga je postala najpomembnejša oskrbovalna pot severnega dela V. avstro-ogrske armade. Njen najdaljši predor se je znašel v zaledju najbolj krvavih front svetovnega spopada, veličastni Solkanski most pa je bil celo porušen. Prva svetovna vojna je pomenila uresničitev enega najbolj tragičnih verzov, ki jih je v pesmi Soči preroško napisal Simon Gregorčič. Rane 1. svetovne vojne so bile za bohinjsko železnico tako hude in tragične, da si v 100-letni zgodovini v njenem bistvenem in gospodarsko-razvojnem smislu ni nikoli več opomogla. Z razkosanjem na manj pomembne državne "lokalke" je bila izničena njena najpomembnejša dimenzija čezalpske železniške transverzale.

Danes in jutri bohinjske železnice

Promet, ki danes poteka po naši najslikovitejši progi, je zgolj medla podoba nekdanjih tranzitnih tokov. Žal dejstva ne dopuščajo zapisati optimističnih misli in smelih obetov na boljše čase. Občutek, da proga že leta in leta zgolj životari, je iz dneva v dan bolj prepričljiv. Tovornega prometa je vse manj. V turističnem pomenu proge pa skriva še veliko neizkoriščenih možnosti.
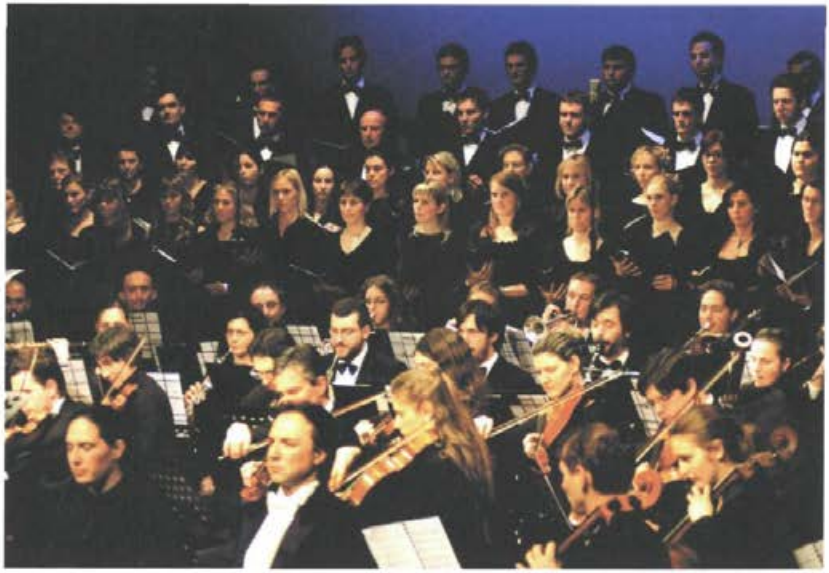
Koliko upov, ki jim je sledila grenkoba in razočaranje, se je zvrstilo v 100-letnem obstoju najlepše slovenske proge? Poskus v 80. letih, da bi z uvedbo nove transportno-komercialne storitve "Soški koridor" progo znova povzdignili v rang pomembnih transalpskih prog, je po nekaj letih propadel. Brez močnih tranzitnih tokov je bohinjska proga obsojena na umiranje na obroke. "Jutri" bohinjske proge ostaja torej negotov, nejasen in strateško nedorečen. Tudi tako pričakovan vstop v Evropsko unijo ne prinaša nič novega. Nasprotno! Govorilo se je o ponovni povezavi s tržaško luko, a kaj, ko so železniško postajo Trst – Sv. Andrej prodali. Vse kaže, da je tudi idealov nekako zmanjkalo. Ali pa se določenih možnosti, ki kljub nezavidljivi situaciji vendarle obstajajo, nočemo oprijeti, nočemo postoriti nekaj več. Od spominov, ki jih v oblake dima in pare zavija nedvomno privlačen ter zanimiv muzejski vlak, od občudovanja lepih in mogočnih objektov ter praznih obljub pa bomo prej ali slej s progo vred brzkone izdihnili.

ANDREJ BRATUŽ

VLOGA ZBOROVSKEGA PETJA

Slovenija je tudi domovina petja, saj ima zlasti zborovsko petje pomembno vlogo v zasebnem in družbenem pogledu. Kakor je znano, da Slovenci radi pojemo, tako je znano tudi, da lahko iz svoje glasbene zakladnice črpamo čudovite priredbe ljudskih pesmi in vsakovrstne skladbe številnih domačih skladateljev. To bogastvo se nanaša na cerkveno in posvetno glasbeno ustvarjalnost.

Zborovsko petje se je pri nas razvijalo vzporedno z narodnoprebudnimi težnjami in gibanjem za Zedinjeno Slovenijo od pomladi narodov leta 1848 dalje. Pevski zbori in skupine so z domoljubnimi pesmimi navduševale zbrane na t.i. bésedah in cele množice na taborih, krepili narodno zavest ter ljubezen do domovine in slovenskega jezika. V drugi polovici 19. in na začetku 20. stoletja so uspešno delovale pevske zveze in glasbena društva, npr. Glasbena matica v Ljubljani, ki je med drugim skrbela za izdajanje skladb slovenskih skladateljev. V novih razmerah in z novimi možnostmi se je ob spodbudah čitalnic tudi v obrobnih slovenskih pokrajinah, od Trsta in Gorice do Celovca, začela razvijati glasbena dejavnost, nastajali so pevski zbori itd. O vsej tej kulturni vnemi in dosežkih je veliko napisanega.

Izvedba Sattnerjeve kantate Soči v Kulturnem centru Lojze Bratuž (foto Danijel Devetak)

V tem prispevku nas zanima v prvi vrsti vloga zborovskega petja v današnji slovenski stvarnosti. Prav gotovo je treba poudariti, da se njegov razvoj ni ustavil niti v težkih časih političnih sprememb niti v tragičnih vojnih letih in da se je takrat njegova vloga še okrepila. Pomembno funkcijo je imela med obema vojnama, tako npr. na Primorskem v času hudega preganjanja in raznarodovanja, ko se je tudi slovenska pesem skrivala po zaprtih prostorih in cerkvah, samo da bi preživela. V povojnem času, v času ponovnega narodnega prerojenja, se je zborovsko petje razvijalo v normalnih in ugodnejših razmerah ter dosegalo vse večje uspehe. Tu bi bilo treba razlikovati med matico, kjer ni bilo

posebnih zadržkov, če izvzamemo nekaj desetletij otežkočeno cerkveno petje in izvajanje religiozne glasbe – tu je imel neprecenljivo vlogo npr. Consortium musicum s svojimi nastopi in z izdajo plošč in kaset –, in zamejskimi pokrajinami, kjer je imelo zborovsko petje še naprej, in ga še ima, tudi narodnoobrambno funkcijo. To velja v veliki meri tudi za zborovsko petje v zdomstvu, kjer slovenska pesem pomaga ohranjati zavest narodne pripadnosti. V domovini je medtem z modrim in daljnovidnim načrtovanjem in resnim delom zborovstvo izredno napredovalo, tako da se danes lahko ponašamo z vrhunskimi zbori, tudi profesionalnimi.

Tudi za naše razmere velja, da nas zborovsko petje ozavešča, povezuje in duhovno bogati. Ozavešča nas npr. v narodnostnem in glasbeno strokovnem pogledu, povezuje nas same med seboj in kot pripadnike istega naroda, duhovno nas bogati v raznovrstnih razsežnostih.

Ob zborovskem petju, ki tako ali drugače redno spremlja naše življenje, ob prizadevanjih zborovodij in pevcev za tekoče delovanje in nastopanje naj omenimo še pevske prireditve in nastope ob posebnih obletnicah, tako npr. mogočno izvedbo Sattnerjeve kantate Soči ob stoletnici Gregorčičeve smrti, ali petje ob posebnih cerkvenih priložnostih, v minulem letu npr. ob kardinalovem slavju v ljubljanski stolnici in ob umestitvah novih škofov.

Posebno pozornost zaslužijo že ustaljene in množične pevske prireditve. Zanje navajamo samo nekaj primerov. Najprej tekmovanje slovenskih pevskih zborov Naša pesem v Mariboru. Začelo se je pred več kot tridesetimi leti in poteka redno vsako drugo leto. Na njem se pomerijo najboljši in vrhunski slovenski zbori. Udeleži se ga tudi kak zbor iz zamejstva in doseže tudi dobre uspehe, tako npr. mešani pevski zbor Hrast iz Doberdoba, in mešani pevski zbor Jacobus Gallus iz Trsta. Oba sta že večkrat prejela zlato plaketo. Mariborsko tekmovanje je za zbore zahtevna preizkušnja in kaže njihovo poustvarjalno moč, je pa tudi odraz snovanja v sodobni slovenski zborovski glasbi, saj mnogi zbori izvajajo skladbe sodobnih skladateljev.

Drugi primer je mednarodno tekmovanje zborovskega petja v Gorici, imenovano po goriškem skladatelju C. A. Seghizziju. Letošnja izvedba je bila petinštirideseta. Ko je manjša skupina pevskih zborov iz Italije, Slovenije in Avstrije prvikrat nastopila, si pač nismo predstavljali, da se bo tekmovanje tako razraslo, da je danes poleg tekmovanja v Arezzu edino tovrstno v Italiji in eno najbolj znanih v Evropi. V prvih letih se ga je udeležilo tudi nekaj naših zborov iz zamejstva, iz Slovenije pa smo lahko poslušali APZ Tone Tomsič, ki je bil med prvimi najboljšimi, zelo dobro pa se je uvrstil tudi Moški komorni zbor iz Celja. Med zamejskimi zbori se je odlikoval tržaški Mešani zbor Jacobus Gallus, ki ga je takrat vodil še skladatelj Ubald Vrabec. Letos je med številnimi konkurenti izstopal Zbor sv. Nikolaja iz Litije in se uvrstil na tretje mesto v kategoriji monografskega programa, zelo dober pa je bil tudi v drugih kategorijah. Z leti se obseg tega tekmo-

vanja širi, večajo pa se tudi vsebinska razčlenjenost, kakovost tekmovalcev in zahtevnost izvedenih skladb, prostih in obveznih.

Srečanje dobrih in odličnih zborov iz številnih evropskih držav in iz drugih celin ne omogoča samo medsebojnega spoznavanja in izmenjave izkušenj, ampak je koristna spodbuda za nadaljnje delo, poslušalcem pa nudi možnost, da nekaj dni uživajo čudoviti svet zborovske glasbe.

Za slovenski prostor so pomembne tudi revije, ki niso tekmovalnega značaja. Najbogatejša med njimi je Primorska poje, ki poteka na obeh straneh državne meje, letošnja 37. izvedba v 29 krajih od Brd do Vipavske doline in Postojne, od Gorice in Trsta do Istre, od Idrije in Tolmina do Trente in Trbiža. Na revijo, ki je prav gotovo ena največjih slovenskih ljubiteljskih kulturnih prireditev, se je letos priglasilo 180 pevskih zborov iz Slovenije in Italije, iz Avstrije in Hrvaške. Na takšnih prireditvah človek začuti, da je pesem resnično izraz narodove duše in navezanosti na lastne korenine.

Med revijami v samem zamejstvu je treba omeniti vsaj goriško Cecilijanko (od leta 1957) in tržaško Revijo cerkvenih pevskih zborov (od leta 1966, zdaj Pesem jeseni) in revijo Koroška poje (od leta 1972). Vsaka je po svoje pomembna, saj opravlja prepotrebno kulturno poslanstvo, utrjuje narodno zavest in povezuje rojake od blizu in daleč. Na najstarejši izmed njih, Cecilijanki, redno nastopajo tudi zbori iz Slovenije in Koroške, po eden pa iz italijanskega okolja,

Omenjene in druge podobne prireditve dokazujejo, da je med nami še veliko zdravega občutja in samozavedanja, pričajo o kakovostni rasti zborovskih sestavov in o vse večji strokovnosti zborovodij. Zbori segajo po zahtevnejših skladbah, od polifonije do inovativnih sodobnih del, gojijo pa tudi pesmi iz naše bogate ljudske zakladnice, saj lažjih in zahtevnejših priredb ne manjka.

Zborovsko petje – od cerkvenega, ki spremlja bogoslužje, in preprostejšega ali priložnostnega pa do koncertnih izvedb religiozne in svetne glasbe, revij, tekmovanj ipd. – oplaja našo kulturo, nas same ozavešča, povezuje nas med seboj in z drugimi, tudi s sosedi. Vsem nam je žlahten vir notranje bogatitve in trdna opora narodne omike.

Ivanka Uršič

V SPOMIN SIMONU GREGORČIČU

Drobci z razstave ob 100. obletnici smrti

Ob stoletnici smrti duhovnika in pesnika Simona Gregorčiča so se v minulem letu zvrstile številne prireditve, vse z isto željo pokloniti se pesniku in njegovemu spominu. V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici smo se pridružili temu praznovanju s priložnostno razstavo. V arhivu sicer ne hranimo Gregorčičeve zapuščine, med našim gradivom pa so številni dokumenti, ki se na različne načine navezujejo na priljubljenega pesnika. Dokumenti so večinoma nastali v času po njegovi smrti in dokazujejo, da je naš narod vseskozi, na razne načine, ohranjal spomin na Gregorčiča.

V osebnih zapuščinah so se najpogosteje ohranile razglednice s pesnikovimi fotografskimi posnetki, rojstno vasjo in domačo hišo, pa tudi s *"Sočo, cerkvico Sv. Lovrenca, libušenske in vrsenske planine s sivim Krnom v ozadju"*, kot je zapisano na razglednici "Planinski raj", znanega goriškega fotografa Antona Jerkiča, ki so jo natisnili leta 1906.

Gregorčiču so posvečene številne pesmi izpod peresa znanih, pa tudi manj znanih ustvarjalcev. Večina med njimi so bile že objavljene, kot na primer pesmi "vipavskega slavčka" Frana Žgurja ali pa pesmi tolminske pesnice Ljubke Šorli. Manj poznane so pesmi Ludvika Furlana, velikega narodnjaka, doma s Slapa pri Vipavi. Ob 15. obletnici smrti je posvetil Simonu Gregorčiču pesem:

Nesmrtni pesnik "Soški",
blag Ti spomin!
Naj duh tvoj preroški,
pride med nas z višin.

In naj med nami biva
ter vedno nas krepi,
naj poguma nam vliva
v vero boljših dni.

Tvoj duh med nami
le vedno naj živi,
mlačneže naj vedno drami,
druge k delu, vztrajnosti budi.

Med spomini in zapisi o Gregorčiču, ki so se ohranili v arhivu, je tudi zanimiv rokopis Josipa Baliča, Gregorčičevega sodobnika in sorodnika, učitelja in domoznanskega pisca, kjer lahko med drugim preberemo:

"Pesnika Simona Gregorčiča sem vselej visoko cenil, osebno pa sem prišel ž njim v dotiko šele zadnja leta njegovega življenja. Učiteljeval sem na slovenski ljudski šoli v Ločniku in želel sem za novo leto 1898 svoje revne učence obdarovati. Obrnil sem se za pomoč tudi do S. Gregorčiča. In glejte, četudi ni živel v sijajnih razmerah, poslal je po poštni nakaznici 2 forinta "ad petitionem domini Balič" voščeč mi srečno novo leto.

Nekaj let pozneje sem ga parkrat osebno obiskal. Sprejel me je nad vse gostoljubno. Pri slovesu me je poljubil na čelo in usta in pobratimija je bila sklenjena. Julija meseca l. 1902 sem dobil od pesnika tole pismo:

Velecenjeni gospod!

Amalija mi je povedala, da sta se zaročila. Dobite pridno, varčno in pošteno ženko. Čestitam vam, a jaz ne vem odkod enako nastopnico dobim. Zmenila sta se menda, da bi šla v Gorico in da bi se vila slavnost doli zvršila. Moja želja je, da bodi to pri meni: služila mi je zvesto in nje dolžnik sem. Izprosite vse tri oklice hkrati in določite dan koncem avgusta. V tem časi pozovem v hišo svojo nečakinjo – šiviljo, da Amaliji kaj priredi. O priliki več. Pozdrav od mene in Amalije S. Gregorčič."

Josip Balič se je tistega leta poročil z Amalijo Čebron, sestro Gregorčičevega svaka Lojzeta.

"Leta 1903 je bil Simon prodal svoje posestvo na Gradišču ter se preselil v Gorico. Vabil je mene in soprogo ponovno, naj ga včasih obiščeva. V jeseni leta 1905 sva ga res obiskala. Nad vse gostoljubno naju je sprejel ...

Pri slovesu sem ga tudi jaz povabil, naj me obišče na Vrhu sv. Mihaela, kjer sem takrat služboval. In držal je besedo. O sv. Lovrencu l. 1906 je prišel nepričakovano že zgodaj s postrežnico Cilko k "žegnanju" na Vrh sv. Mihaela. Kar ustrašil se je bil g. kurat, ko ga je popoldne pred molitvijo zagledal v zakristiji na stolici sedečega. Bil je dobre volje in ugajalo mu je vse, kar je videl in opazil. Na šolskem vrtu je zagledal tudi tri lovore, ki so prinešeni s Hriba bujno rasli, medtem, ko niso pri njem nič kaj uspevali. Slutil je, da se mu bližajo zadnji dnevi življenja, kajti ponovno je vabil mene in soprogo, naj ga zopet obiščeva, češ, da se lahko zgodi, da ga več ne dobiva. In kar je slutil, se je tudi zgodilo."

Te zapise je za objavo priredil učitelj in krajevni zgodovinar Pavel Plesničar, objavljeni so bili v časopisu Istra 3.9.1937, št. 35.

Gregorčičevi portreti

Pavel Plesničar je tudi sam proučeval Gregorčičevo življenje in delo, zlasti obdobje, ki ga je preživel v Rihemberku. O tem je napisal prispevek z naslovom *"Kje je nastala in kdaj je izšla Simon Gregorčičeva 'zlata knjiga' oz. Pesnik Gregorčič v začasnem pokoju"*, kjer je podrobno predstavil štirimesečno obdobje med pesnikovim službovanjem v Rihemberku in kasnejšim na Gradišču. Takole je zapisal:

"Šel je v začasni pokoj in prebil ta čas v Rihemberku, v Gorici in deloma pri svojem prijatelju Gruntarju v Logatcu. Res je, bolehen pesnik se je podal na počitek, ki ga je bil po trudapolnem službovanju v Rihemberku gotovo nadvse potreben, miroval pa kljub temu ni, saj se je z naprošenim dopustom za nekaj časa samo odtegnil izvrševanju svojega vsakdanjega poklicnega opravila, da je mogel zato vso svojo skrb posvetiti drugemu važnemu delu: ureditvi prve knjige svojih poezij, ki so mu za vse čase priborile častni naslov 'goriškega slavčka'."

Slovo od Gregorčiča je zelo občuteno opisal pesnik Alojz Gradnik in ga naslovil Najgloblje doživetje:

"Bil sem že pol leta v sodni službi v Gorici, ko sem moral meseca oktobra 1906 obleči vojaško suknjo. V uniformi enoletnega prostovoljca 47-pešpolka sem nekega dne srečal Gregorčiča pred škofijo. Začuden je postal pred menoj in prejemši me pod pazduho, me je povabil na vrček piva v bližno restavracijo 'Pri zalem jelenu'. (op. Pri zlatem jelenu)

Čez mesec dni je ležal na mrtvaškem odru. Na dan pogreba so se že v zgodnjih urah valile v mesto množice ljudstva iz Brd, Vipavske doline, Krasa, goriške okolice in Soške doline, da pospremijo velikega in obožavanega pesnika na njegovi zadnji poti k vznožju njegovih planin.

Pogrebni sprevod se je vil iz cerkve na Travniku, skozi Gospojsko ulico in preko Kornskega trga na Katarinin trg ... Ko se je ustavil mrtvaški voz na tem trgu, je bil konec sprevoda še vedno na Travniku, Katarinijev trg pa je že prej pregrnila nepregledna množica, da bi mu bila čim bližje ob bridkem slovesu. Ob vozu je bil zbran pevski zbor Goriške glasbene matice, pomnožen z vsemi pevskimi zbori iz Goriške okolice. Ko so po opravljenih molitvah duhovščine združeni pevski zbori zapeli Nazaj v planinski raj in se je mrtvaški voz začel pomikati proti Solkanu, se je zgodilo to, kar mi je za vse življenje ostalo v neizbežnem spominu. Vsa v žalno obleko odeta nepregledna množica je zavalovala k mrtvaškemu vozu, kakor černo morje in se kot na ukaz zgrudila na kolena in bruhnila v neugašen, krčevit, nezadržljiv in nezadušen jok, ki je mešal v srce rezajočo bolečino.

Zakaj nazaj? Nazaj v planinski raj!

Tako se je poslavljala množica od svojega učitelja in preroka, od svojega glasnika in svojega barda.

Ko je mrtvaški voz zavil že na Solkansko cesto in polagoma izginjal očem, je množica vsa kakor omotična še vedno klečala... Klečal sem tudi jaz."

Spomin na Gregorčiča in na njegovo poezijo je živel zlasti med primorskim ljudstvom vse preteklo stoletje. Njegovo ime so nosila številna prosvetna društva in ustanove, v času narodnoosvobodilne vojne so ustanovili Gregorčičev bataljon in Gregorčičeve brigade, glasilo slovenskih vojakov na Korziki so poimenovali po njegovi pesmi Naša zvezda. V Trstu je v letih 1946 in 1947 obstajala Gregorčičeva založba. Učenci na osnovnih šolah so tekmovali za Gregorčičevo bralno značko, na goriškem območju pa so v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja podeljevali Gregorčičevo nagrado za dosežke na kulturnem in umetniškem področju. Osnovno šolo v Kobaridu so poimenovali po pesniku in tudi šolsko glasilo je nosilo njegovo ime. V vseh večjih krajih po naši domovini srečamo Gregorčičeve ulice...

Ob vsem tem pa se nam postavlja vprašanje, kako danes sprejemamo pesnika in njegovo pesniško bogastvo in kaj nam pomeni. Tomaž Pavšič si je v govoru na proslavi ob 140-letnici rojstva Simona Gregorčiča v Kobaridu postavil podobno vprašanje in nanj takole odgovoril:

"Vsa njegova poezija, tako skladno naravnana na srčna občutja posameznika, naroda in človeške skupnosti, nam more tudi danes obuditi in vzvaloviti čustva, da nam v pesnikovem sozvočju zabrnijo strune srca v skupnem doživetju narave, v razumevanju življenjskih pretresov, gorja in radosti, duhovne globine, spominjajoč se naše primorske in slovenske zgodovine."

MARIJAN BAJC

SEDEMLETNA VOJNA

VELIKI PREOBRAT V ZAVEZNIŠTVIH

V iztekajočem se letu 2006 mineva 250 let od začetka največje vojne v 18. stoletju, tako imenovane sedemletne vojne (1756-1763). Bila je to prva vojna svetovnih razsežnosti in je pomenila pravi preobrat v zavezništvih na stari celini. Zato je v politični in diplomatski zgodovini nadvse pomembna.

Na eni strani se je izoblikovala velika koalicija evropskih držav, za katero je dala pobudo avstrijska cesarica Marija Terezija in so jo poleg Avstrije sestavljali še Francija, Rusija, Saška in Švedska. Avstrija in Francija sta si dotlej bili več kot dve stoletji sovražni v vseh vojnah v Evropi, sedaj pa sta postali zaveznici. Na drugi strani sta se znašli Prusija in Anglija.

Zgodovinarji pišejo, da sta bila za omenjeni veliki preobrat v zavezništvih dva razloga. Kot prvi razlog za vojno navajajo, da je avstrijska cesarica hotela dobiti nazaj bogato avstrijsko deželo Šlezijo, ki si jo je prisvojil pruski kralj Friderik Veliki. Drugi razlog pa je bil hud spopad med Anglijo in Francijo za prevlado na morju in v kolonijah v Severni Ameriki in v Indiji.

Marija Terezija je navezala stike s Francijo, ki Avstrije ni več štela za nevarnega sovražnika, kakršen je dotlej bil, pač pa jo je začela skrbeti naraščajoča vojaška moč Prusije. Po drugi strani pa sta se, kot rečeno, spopadli Anglija in Francija zaradi kolonialnih posestev. Anglija se je oddaljila od svoje nekdanje zaveznice Avstrije in navezala stike s Prusijo, močno vojaško silo, ki je nastajala na evropski celini pod vodstvom Friderika Velikega.

Friderik II. je v mladih letih okusil zelo trdo očetovo roko, ki pa je naredila iz njega zelo sposobnega vojaškega in političnega voditelja z globoko kulturno in filozofsko pripravo. Vse svoje sposobnosti je posvetil skrbi za državne interese. Svoje podanike, ki so bili pravzaprav kmetje, sta on sam in njegov neprizanesljivi oče že v mirni dobi vzgojila in izvežbala v poslušen narod. Friderik Veliki je zastopal načelo sistematične avtokracije, ki naj bi bila v rokah požrtvovalnega in prizadevnega kralja, trdega, toda skrbnega varuha svojega ljudstva. Njegovemu ekspanzionizmu se je postavila po robu Marija Terezija, ki je kot zelo mlada ženska na podlagi pragmatične sankcije zavladala v Avstriji.

Pod vodstvom vojaškega genija, kakršen je bil Friderik II., je Prusija uspešno prestala vse napade velike evropske koalicije. Ruska vojska je sicer leta 1760 zavzela celo Berlin in tako razbila mit o nepremagljivosti pruske vojske. Ko pa se je ruska vojska dve leti kasneje prenehala bojevati, si je Prusija zopet opomogla. Obdržala je tudi Šlezijo, ki jo je bila iztrgala Avstriji. Anglija pa je premagala Francijo na morju in v kolonijah.

Ravnovesje v Evropi se je ohranilo. Prusija se je vojaško in politično okrepila ter pridobila položaj evropske vojaške in politične sile. Leta 1763 sta bili podpisani dve mirovni pogodbi: v Hubertsburgu so ponovno vzpostavili stanje, kakršno je bilo pred začetkom omenjene sedemletne vojne, tako da je Prusija ohranila Šlezijo, v Parizu pa je prišla do izraza angleška premoč na morju in v kolonijah. Anglija je namreč pridobila številna kolonialna posestva. Francoski kolonialni imperij pa je propadel, saj je morala Francija med drugim prepustiti Angliji bogato Kanado. Angleži so zavezništvo s Friderikovo Prusijo pretirano poveličevali in poudarjali skupni boj protestantizma proti tiranskemu katolicizmu v Avstriji in Franciji.

V tistem času Slovenci nismo odločali o svoji usodi, marveč smo bili politično, gospodarsko in kulturno odvisni od tujcev. Večji del slovenskega etničnega ozemlja je pripadal raznim deželam Notranje Avstrije (Štajerska, Koroška, Kranjska, Goriška, Primorska, Trst, del Istre), manjša dela pa ogrskemu kraljestvu (Prekmurje) in Beneški republiki (zahodni Slovenci v Furlaniji in Reziji). Od naštetih avstrijskih dežel je bila le Kranjska pretežno slovenska, na Štajerskem in Koroškem so bili Slovenci strnjeno naseljeni le v južnih delih obeh dežel in v primeri z Nemci že v manjšini. V zahodnih pokrajinah so živeli med njimi Italijani, v vzhodnih pa Madžari. Pomenljivi dogodki sedemletne vojne so bili daleč od naših dežel, vendar smo se tudi takrat Slovenci morali bojevati za tujega vladarja.

***

Jože Aleksij Markuža

POGLED NA MORJE

Bleščeče morje
odpiraš svojo roko
v prostranost obzorij.
Po tvojih valovih
plovejo misli, želje
in hrepenenja srca,
da spletejo
nove prijateljske vezi
med obalami sveta
za veselje, srečo in mir
prihodnjih obetavnih dni.

Tomaž Simčič

ANTON ČOK IN SLOVENSKO KRŠČANSKO SOCIALNO GIBANJE V TRSTU(1)

Ob 80-letnici njegove smrti

Anton Čok

Med osmrtnicami za pokojnim Antonom Čokom (1878-1927), kaplanom pri Novem sv. Antonu v Trstu, ki so bile objavljene 19. februarja 1927 v slovenskem tržaškem dnevniku *Edinost*, beremo tudi naslednjo: "Ljudska hranilnica in posojilnica **v likvidaciji** naznanja tužno vest, da je njen ustanovitelj in zaslužni predsednik, častiti gospod Anton Čok, duhovnik, danes preminul. Ohranimo ga trajno v hvaležnem spominu."(2) Tista besedica "v likvidaciji" nakazuje, kako je bila tedaj gonja proti slovenski narodni skupnosti v Italiji že v polnem teku. Zapirale so se slovenske šole, razpuščala so se slovenska društva, "likvidiralo" se je slovensko gospodarstvo. Čas, v katerem se je sklenilo razmeroma kratko življenje Antona Čoka – učakal je 49 let –, je bil za tržaške Slovence torej žalosten čas, čas nasilja, preganjanja, zatiranja.

Ni bil pa tak čas, v katerem je Anton Čok preživel svojo otroštvo in mladost. V zadnjih desetletjih habsburške monarhije so se namreč tržaški Slovenci vsestransko krepili, kulturno in gospodarsko napredovali ter se v marsikaterem pogledu postavljali enakovredno ob bok do tedaj prevladujočemu narodno-liberalnemu italijanskemu meščanstvu. Pri tem procesu je v okviru krščanskosocialne nazorske skupine sodeloval tudi Anton Čok in zlasti na gospodarskem in socialnem področju vidno zaznamoval življenje slovenske narodne skupnosti najprej pri Sv. Ivanu in nato tudi v širšem mestnem središču.

Anton Čok se je rodil v Lonjerju 10. januarja 1878, po končani osnovni šoli je prve štiri letnike gimnazije obiskoval v Ljubljani, nadaljnje štiri pa na nemški državni gimnaziji v Trstu.(3) Tu je srečal tri znamenite sošolce – sovrstnike, ki so kasneje vsi trije izbrali duhovniški stan in v tem okviru vsak na svoj način vtisnili določen pečat svojemu času. To so bili Openc Jakob Ukmar, kasnejši moralni in duhovni voditelj slovenskih tržaških vernikov ter danes kandidat za blaženega, Josip Ujčić, sicer po rodu Istran, kasneje pa bogoslovni profesor v Gorici in Ljubljani in nato beograjski nadškof, ter Mačkovljan Ivan Tul, bogoslovni profesor v Gorici in nabožni pisatelj. Morda se je prav v tej družbi v Antonu Čoku prebudil duhovniški poklic, kar ga je nagnilo, da se je po končani gimnaziji leta

1898 v družbi že omenjenih prijateljev vpisal na goriško bogoslovje. V mašnika je bil posvečen 3. avgusta 1902. Njegova prva dušnopastirska služba je bila v Truškah v Istri. Po enem letu, avgusta 1903, je bil nastavljen za kaplana v župni cerkvi pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je ostal do leta 1911.

Čokovo kaplanovanje pri Sv. Ivanu (1903-1911) je sovpadalo z obdobjem, ko je v Trstu po dolgih desetletjih pastiroval škof, ki ni bil slovanske krvi. To je bil Dunajčan Franz X. Nagl, katerega imenovanje je bilo sicer bolj plod računic funkcionarjev na cesarskem dvoru kot pa odgovor na dejanske pastoralne potrebe na terenu. Nagl je po eni strani med slovensko in hrvaško duhovščino zaviral pobude t.i. narodno-katoliške struje – in v ta okvir spada v prvi vrsti omejevanje t.i. slovanskega bogoslužja v Istri in delno na Tržaškem – po drugi pa je dal proste roke struji, ki je bila v nazorskem pogledu sicer konservativna in v polnem sozvočju s strogo načelnostjo Antona Mahniča in resolucijami slovenskih katoliških shodov, ki pa je bila obenem dovzetna in odprta tudi za moderno socialno vprašanje, za družbeni nauk Cerkve, kakršnega je v svoji encikliki *Rerum novarum* izoblikoval papež Leon XIII. in kakršnega je na Slovenskem poosebljal politik in družbeni delavec Janez Evangelist Krek.

No, Anton Čok, njegovi prej omenjeni sošolci in prijatelji ter nekateri drugi duhovniki (omenimo naj na primer Andreja Furlana, župnika v Križu, Gabrijela Piščanca, kaplana v Škednju in nato v Mačkovljah, Antona Križmana, župnika na Proseku) so v desetletju 1902-1910 predstavljali četico, ki si je prizadevala, da bi slovensko krščansko-socialno gibanje z Goriškega in s Kranjskega presadila tudi na Tržaško. V tem duhu je omenjena četica po zgledu drugih slovenskih dežel ustanavljala verske, prosvetne, gospodarske in politične organizacije ter vodila samostojen tisk. Z izhodišč t.i. nespravljivega katolicizma je polemizirala z liberalizmom, z *Edinostjo* in slogaštvom ter občasno tudi z "narodnjaško" duhovščino, branila primat krščanstva nad narodnostjo, v socialnem pogledu pa podpirala reforme, zadružništvo, splošno in enako volilno pravico. Za ta program se je zavzemala dosledno in odločno, tudi za ceno "ločitve duhov", če bi bilo to potrebno.

V letih 1902-1910 je ta duhovniška četica spravila na noge vrsto verskih organizacij, zlasti Marijinih družb, župnijskih knjižnic, katoliška izobraževalna društva v mestnem središču in okolici, en tednik in en štirinajstdnevnik, *Katoliško tiskovno društvo*, krovno *Krščansko-socialno zvezo* ter deželni odbor *Slovenske ljudske stranke* za Trst in Istro. Ustanovila je tri hranilnice in posojilnice – rajfajznovke (pri Sv. Ivanu, v Boljuncu in Križu) ter jih včlanila v Krekovo *Zadružno zvezo* s sedežem v Ljubljani.(4) Pri vseh teh dejavnostih je Anton Čok igral aktivno in marsikdaj tudi osrednjo vlogo, tako da ga je Jože Abram ob kriškem župniku Andreju Furlanu štel za glavnega tržaškega sodelavca Janeza Ev. Kreka.(5)

Anton Čok je deloval v prvi vrsti seveda pri Sv. Ivanu, kjer je bil kaplan. Iz časopisnih poročil bi se dalo celo sklepati, da je bil prav Sv. Ivan po njegovi zaslugi srce vse slovenske krščanskosocialne akcije. Že konec leta 1903 je sodelo-

val z župnikom Francem Silo pri ustanavljanju *Marijine družbe*,(6) ki je v prvih letih delovanja štela kar 400 deklet. 14. avgusta 1905 je bil med ustanovitelji "*Hranilnice in posojilnice*", prve slovenske rajfajznovke na Tržaškem. Zadruga, ki je imela sedež na Vrdeli št. 424, je štela 200 članov, delovala je uspešno in se kmalu preselila v mestno središče, kjer je odprla poslovalnico najprej v ul. Delle Poste in nato v ul. Torrebianca, št. 21.(7) Dve leti kasneje, in sicer 20. oktobra 1907, pa je tu zaživelo *Slovensko krščanskosocialno izobraževalno društvo*. Anton Čok je bil izvoljen za predsednika. Kot je poročal štirinajstdnevnik *Družinski prijatelj*, mu je skušal nekdo na občnem zboru izzivalno oporekati, a je dobil tak odgovor, "da je osramočen zapustil z dvema somišljenikoma dvorano." Tudi Čok je bil vse prej kot pohleven. Slaba dva tedna po omenjenem občnem zboru je namreč, kot poroča *Edinost*,(8) nastopil na shodu edinjaške Narodne delavske organizacije, kjer je skušal spraviti v zadrego njenega voditelja Josipa Mandića. Da vse krščanskosocialne pobude niso potekale v ravno mirnem ozračju, priča tudi nov incident, do katerega je prišlo 4. novembra istega leta, ko so nekateri udeleženci na prvi prireditvi novega društva z glasnim hrupom in žvižgi celo preprečili nastop gosta iz Ljubljane, politika SLS in družbenega delavca Mihe Moškrca. Uspešnejši je bil zadružniški tečaj, ki je potekal pri Sv. Ivanu med 9. in 15. marcem 1908. Udeležilo se ga je okoli 50 slušateljev, vodil ga je sam Čok, na njem pa so predavali ugledni strokovnjaki iz Ljubljane, med katerimi sta bila tudi Evgen Lampe ter Janez Ev. Krek. Zadnja Čokova krščanskosocialna pobuda pri Sv. Ivanu je bila ustanovitev podružnice katoliške narodnoobrambne organizacije *Slovenska straža*, do katere je prišlo 10. julija 1910, sočasno z ono na Katinari.(9) Od Sv. Ivana se je Anton Čok poslovil konec avgusta 1911. Njegovo priljubljenost je dokazal poslovilni večer, katerega so se Svetoivančani, kot je poročal *Novi čas*,(10) udeležili v velikem številu.

Čokova dejavnost pa se ni omejevala na ožje področje Sv. Ivana, ampak je zajemala tudi širše pobude deželnega značaja. 26. in 27. avgusta 1906 je na primer kot tržaški delegat sodeloval na III. katoliškem shodu v Ljubljani in se vključil v organizacijski odsek. Posegel je tudi v razpravo in potožil, da se slovenski parlamentarci premalo ozirajo na tržaške razmere. 14. oktobra 1907 je bil na ustanovnem občnem zboru *Katoliškega tiskovnega društva* v Trstu skupaj z Ukmarjem, Tulom in drugimi duhovniki izvoljen v njegov odbor. Slabo leto kasneje, 20. septembra 1908, ko je bil ob navzočnosti najvidnejšega Šušteršičevega sodelavca Evgena Lampeta občni zbor krovne *Slovenske krščanskosocialne zveze* za Trst in Istro, je bil za njenega predsednika izvoljen prav Anton Čok. In končno, 16. oktobra 1909 se je Čokov delokrog sklenil še z vstopom na politično sceno, in sicer z izvolitvijo v Izvršni odbor SLS za Trst in Istro. Naslednji dan je tržaške delegate v Unionovi dvorani v Ljubljani Ivan Šušteršič pozdravil z naslednjimi besedami: "Pozdravljam zastopnike Trsta in Istre. Malo vas je še danes, a ljudska misel se tudi ob tistih mejah, ki ločijo vas od nas, ne bo ustavila. Tudi Trst

in Istra bosta videla nad seboj zasijati novo zoro in Jadransko morje bo morje našega naroda."

Navdušujoče besede prvaka SLS Ivana Šušteršiča pa za dejanske tržaške razmere niso bile povsem realne. Vsa obilna krščanskosocialna setev namreč ne tedaj ne kasneje ni obrodila pričakovane žetve. Krščanskosocialne pobude, v kolikor so bile večinoma vzporedne že obstoječim narodnjaškim, med tržaškimi Slovenci večinoma niso naletele na odobravanje. Tržaški Slovenci torej niso prisluhnili vabilu k "ločitvi duhov" in so ostali v veliki večini – vključno z velikim delom duhovščine – zvesti modelu enotnega narodnega gibanja, kakršnega je predstavljalo Politično društvo *Edinost*. Krščanskosocialni aktivizem kaplanov Ukmarja, Tula, Čoka in drugih je bodisi liberalno bodisi narodnjaško časopisje v dokaj grobih tonih prikazovalo kot razbijaško in protinarodno. V tem oziru je bil med najbolj izpostavljenimi osebnostmi prav Čok, katerega je *Slovenski Narod* v nekem članku z dne 6. julija 1908 označil dobesedno kot "pravega rimskega fanatika", "neutrudnega razširjevalca sovraštva in razpora tržaških Slovencev", akterja "izdajalske žurnalistike", ki naj bi ga "– v svojo žalost – rodila poštena in značajna slovenska in okoličanska mati." To samo kot ilustracija določenega časnikarskega sloga v obdobju t.i. farške gonje na prehodu iz 19. v 20. stoletje.

Razloge tega neuspeha je treba najbrž iskati v sami družbeni, že močno pomeščanjeni strukturi tržaškega prebivalstva, manj dojemljivega za vrednote patriarhalnega konservativizma, kakršne so kljub modernim družbenim prijemom vendarle označevale krščanskosocialno dejavnost na Tržaškem. K neuspehu pa sta bržkone pripomogla še dva dejavnika, in sicer premestitev tržaškega škofa Nagla iz Trsta ter polemika o bogoslužnem jeziku, v kateri se je krščanskosocialno časopisje pod Ukmarjevim vodstvom postavilo na škofovo stran, torej proti vsesplošnemu uvajanju staroslovanske oz. glagolske liturgije, za kar so se tako bojevito zavzemali na primer Ricmanjci. Medtem ko je bil tudi v tej polemiki Ukmar brezkompromisno pravoveren in se je zato sprl celo z ljubljansko politično centralo, pa je Anton Čok omahoval. Zazdelo se mu je namreč, da hoče biti njegov prijatelj in stanovski brat "bolj papeški od papeža" in da se bo krščanskosocialna skupina po tej poti dokončno zamerila ne le slovenskim in hrvaškim vernikom, ampak tudi večini slovenske duhovščine. "Meni mi ta zadeva ne pusti skoraj niti spati", je pisal prijatelju Jaki, "čutim v sebi neki boj. Bojim se za našo stvar, ki je začela v zadnjem času tako lepo uspevati.(...) Zvedel sem tudi, da se Edinjaši zelo vesele in pravijo, da smo si nastavili nož na vrat. Če vse to – te pro in contra – pretehtam, se ne boš čudil, če izrazim zopet svoje mnenje, da bi bilo najboljše, če bi *Zarja* vsaj za nekaj časa o tem molčala. (...) Še tako mirni ljudje, kakor je na primer moj šef (župnik Franc Sila, op. avt.), se vznemirjajo in se boje prihodnosti. Jaz mislim, da moramo tudi to upoštevati, da se vznemirjajo tudi vzorni naši somišljeniki."

No, polemika okrog bogoslužnega jezika se je leta 1910 vzporedno s poravnavo ricmanjskega spora izpela. Z ukinitvijo tednika *Zarja* pa se je nekako izpel in izjalovil tudi poskus krščanskosocialnega prodora na Tržaško. 11. maja 1910 je Anton Čok že menil, "da sicer nismo edini z narodnjaki, da pa bi bilo treba kljub temu podpreti nekatere skupne pobude."(11) Na občnem zboru dne 22. septembra 1910 je tržaška *Slovenska krščanskosocialna zveza* sklenila združitev z goriško.(12) Zaškripalo je tudi pri Sv. Ivanu. V oklicu za občni zbor tamkajšnjega izobraževalnega društva novembra 1911 je bila na dnevnem redu tudi točka, naj bi se društvo razpustilo.(13) Člani prej omenjene četice so še naprej vsak na svojem področju delovali v dušnem pastirstvu in v prosveti, niso pa več delovali kot profilirana skupina.

O Čokovem zadržanju po letu 1911 in zlasti po vojni ne vemo veliko. Udejstvoval se je kot duhovnik in kot gospodarski organizator. Kot dušni pastir je od leta 1911 do smrti služboval kot kaplan pri Novem sv. Antonu v Trstu z izjemo 8 mesecev v letih 1916-1917, ko je bil začasno prestavljen k Staremu sv. Antonu. Veliko je predaval in pomagal v socialnem oziru. Rad je govoril na shodih *Marijine družbe Marije milostljive* v Trstu. Če je bil družbin voditelj Franc Guštin zadržan ali bolan, ga je večkrat nadomeščal. Režiral je tudi več iger in se udeleževal družbenih romanj. 13. novembra 1916 je v Marijinem domu v ul. Risorta 3 predaval o Krekovem zadružništvu.(14) Kronika o njem pravi: "Ljubil je našo družbo, se je zanjo zanimal in je bil pripravljen prihiteti ji na pomoč v vsakem oziru."(15)

Presenetljiv pa je nekrolog, objavljen ob njegovi smrti v stanovski reviji primorske krščanskosocialne duhovščine *Zbornik svečenikov sv. Pavla*. Pravi namreč dobesedno: "Od konca vojne pa je (Čok) na žalost zapustil tradicijo, opustil sleherno delo v katoliških organizacijah ter začel sodelovati z liberalci. Šel je mimo kontrasta, ki nujno nastane med duhovniškim poklicnim delom ter idejami liberalne organizacije."(16) Kaže torej, da so bile stare zamere po vojni pozabljene in med Antonom Čokom in *Edinostjo* se je vzpostavilo sodelovanje, ki je očitno presegalo raven navadnega vzajemnega spoštovanja. Omenjeno sodelovanje je nemara zadevalo v prvi vrsti gospodarsko področje. V tem pogledu je ostal Anton Čok med tržaškimi Slovenci gotovo ena od osrednjih osebnosti. 22. novembra 1910, ko se je svetoivanska hranilnica preimenovala v *Ljudsko hranilnico in posojilnico v Trstu*, je prevzel njeno predsedstvo,(17) dokler se ni zavod po vojni združil s *Tržasko posojilnico in hranilnico*, pri kateri je prevzel vlogo podpredsenika. Po vojni pa je bil tudi član širšega in ožjega načelništva *Zadružne zveze* v Trstu, telesa, ki je povezovalo in koordiniralo 140 slovenskih zadrug s 45.000 člani in je bilo leta 1929 razpuščeno.

Anton Čok je umrl nenadoma, od kapi. Še dan prej je bil po poročanju časopisov "čil in zdrav v družbi svojega brata Andreja in njegove žene v gostilni pri kozarcu vina." Dnevnik *Edinost* ga je ob odhodu označil kot "tržaški slovanski družbi znano osebnost, prijetnega družabnika in prijaznega sobesednika."(18)

Škofijski list – najbrž izpod peresa Jakoba Ukmarja – je o njem zapisal, da je bil "potrpežljiv" in "prijazen" ter da je v svoji osebnosti "združeval veliko erudicijo s srčno ponižnostjo in preprostostjo."(19) Tudi že omenjeni *Zbornik* mu je kljub kritikam priznal, da je "stanovske dolžnosti vestno in vzorno opravljal in vršil veliko dela v vinogradu Gospodovem" ter da je bil "srčno dober človek, usmiljen do revežev."(20)

Da je v okviru slovenske narodne skupnosti Anton Čok veljal za pomembno, od vseh priznano osebnost, je dokazal pogreb, katerega se je udeležila večtisočglava množica. Tako žalno manifestacijo, je pisala Edinost, "prireja naše ljudstvo le svojim izvoljencem, ki so živeli in se trudili za svoj narod."(21) V cerkvi pri Novem sv. Antonu je pokojniku govoril župnik dr. Antonio Vattovaz, v katinarski cerkvi kanonik Ivan Slavec, ob odprtem grobu pa se je v imenu političnega društva *Edinost* od njega poslovil dr. Josip Agneletto.

Anton Čok je ena od tistih osebnosti – ni jih bilo malo –, ki so v zlati dobi našega narodnega in družbenega vzpona slovenski narodni skupnosti v Trstu veliko dale, a so bile tudi kmalu pozabljene. Nadaljnje iskanje virov bi nam bržkone iz njegovega življenja in dela odkrilo še marsikaj zanimivega in pomembnega. Toda že to, kar je bilo danes tu v glavnih obrisih nakazano, daje slutiti širino zamaha, s katero je Anton Čok zaoral na verskem in narodnem polju v domačem kraju, pa tudi v širšem tržaškem prostoru. Zato si nedvomno zasluži, da ga odtegnemo pozabi.

Priloga

Pismo Antona Čoka, tedaj 31-letnega kaplana pri Sv. Ivanu, sobratu in nekdanjemu sošolcu Jakobu Ukmarju, tedaj župnemu upravitelju v upornih Ricmanjah z dne 7. decembra 1909. Čoka skrbi, da se ne bi tržaški katoliški tednik *Zarja* s svojo dosledno podporo tržaškemu škofu v polemikah okrog bogoslužnega jezika zameril slovenskemu in hrvaškemu ljudstvu ter njegovi duhovščini. Celo ljubljanski katoliški krogi da so v tem pogledu kritični do *Zarje*, pravi. V pismu so omenjene nekatere izmed najbolj znanih tedanjih slovenskih katoliških osebnosti (France Terseglav, Andrej Kalan, Anton Mahnič, Aleš Ušeničnik), kar kaže na enotnost tedanjega slovenskega kulturnega prostora.

Sv. Ivan, dne 7.12.1909

Dragi Jaka!

Ravnokar sem zopet dobil pismo od Terseglava, v katerem govori o znani stvari. To pismo je mnogo mirnejše v obliki kakor prvo, vendar glede stvari same stoji na prejšnjem stališču. Pravi, da so dobili v uredništvu mnogo pisem iz Trsta od duhovnikov. Pravijo, da objavijo te dni zopet en članek o celi zadevi, previden in miren. Ni jim za polemiko, ampak za stvar. Terseglav trdi, da so vse dotične notice v Slovencu vidirane od Antona Kalana, kateri trdi, da so korektne; sploh, da se smatrajo v vseh njihovih krogih Slovenčeve notice korektne in umestne. – Vi

hočete napraviti stranko –, piše Terseglav, – toda računati morate tudi z mišljenjem ljudstva in da istotako ljudstvo ljubosumno varuje svoje pravice, je znano. Če bo ljudstvo videlo, da Zarja nima smisla za njegove svetosti, se bo organiziralo preko nas. V Zarji vidi ljudstvo in duhovščina nesamostojno glasilo ordinariata, oziroma škofa in to ji škoduje. Če bo Zarja v tem smislu nadaljevala, bo odbila od sebe Slovence in Hrvate in stranke ne bo mogoče konsolidirati. Ostali boste brez vpliva in to nas boli. – V tem smislu nekako piše Terseglav.

Meni mi ta zadeva ne pusti skoraj niti spati. Čutim v sebi neki boj. Bojim se za našo stvar, ki je začela v zadnjem času tako lepo uspevati. Danes zjutraj ti nisem povedal, da sem govoril o stvari tudi z monsinjorjem Koscem. On sam me je prosil, naj ti ne omenim, da sem z njim govoril. A molčati ne morem in reči ti moram, da je on zelo vplival na me. Sicer ne v tem smislu, kakor da bi ti ne imel prav, ampak ker tudi on dvomi, kolikor sem ga razumel, da li je bilo previdno, da se urgira zadnji dekret. In on se boji, ker pozna istrske gospode, da bi vsled tega ne nastale kake sitnosti v Istri. In to veš sam, da ne bo to nam, se pravi naši stvari v korist. Zvedel sem tudi, da se Edinjaši zelo vesele in pravijo, da smo si nastavili nož na vrat. Če vse to – te pro in contra – pretehtam, se ne boš čudil, če izrazim zopet svoje mnenje, da bi bilo najboljše, če bi Zarja vsaj za nekaj časa o tem molčala. Glej! Kako prav je prišlo Slovencu, da ni takoj pisal o škofovi brošuri. Čas bo dal tudi tebi prav. Med tem časom bodo Slovenec in drugi listi gotovo pisali. Toliko lažje ti bo pozneje odgovarjati. Na vsak način seveda pa prosi za svet Mahniča in Ušeničnika. Še tako mirni ljudje, kakor je na primer moj šef, se vznemirjajo in se boje prihodnosti. Jaz mislim, da moramo tudi to upoštevati, da se vznemirjajo tudi vzorni naši somišljeniki.

Dragi Jaka, jaz sem prepričan, da le molk (vsaj začasen) je sedaj od naše strani na mestu. Srčen pozdrav Tvoj Anton Čok (22)

OPOMBE:

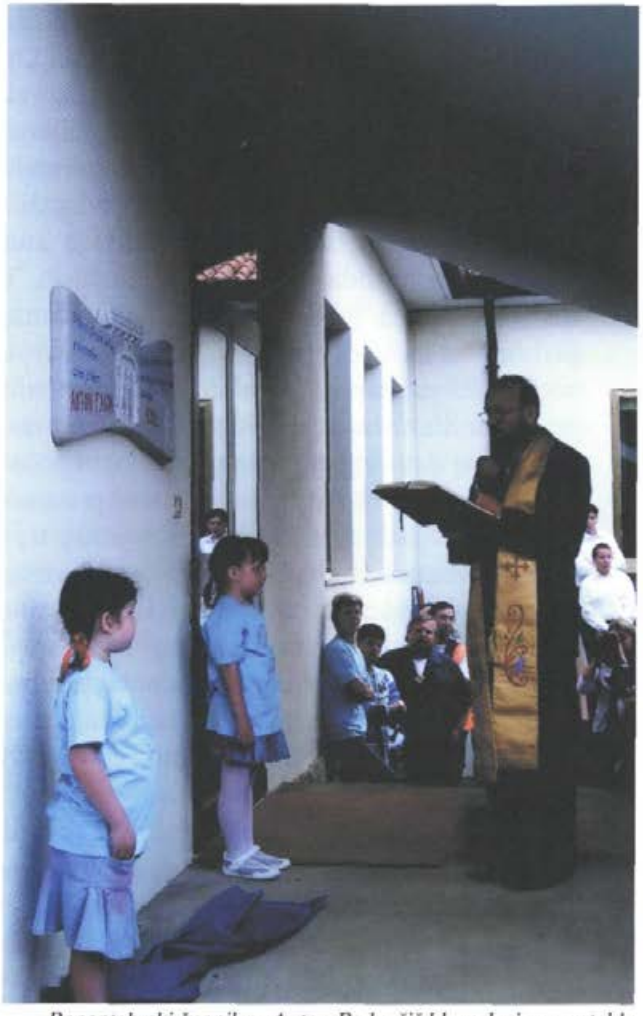
1) Sestavek je bil v skrajšani obliki prebran na simpoziju o bratih Čok v Lonjerju pri Trstu 26. junija 2004.
2) Edinost, 19.2.1927.
3) *Jahresbericht über da k.k. Gymnasium in Triest*, Trst 1895-1898.
4) O tem in o sledečih podatkih v zvezi s krščansko-socialno akcijo v Trstu glej: T. Simčič, *Jakob Ukmar (1878-1971), sto let slovenstva in krščanstva v Trstu*, Gorica 1986, str. 55-91; T. Simčič, *Slovensko krščansko-socialno gibanje v Trstu pred prvo svetovno vojno*, Goriški letnik, 1993/94, št. 20-21, str. 129-132.
5)Trentar (J. Abram), *Dr. Janez Ev. Krek 1865-1917*, Gorica 1928, str. 40.
6) Pravila svetoivanske Marijine družbe so bile škofijskemu ordinariatu predložena 18. septembra 1903. Škofijski odlok o ustanovitvi družbe nosi datum 28. januar 1904. Za voditelja je bil imenovan svetoivanski župnik Franc Sila "cum facultate subdelegandi". Škofijski arhiv v Trstu, fasc. št. 938, št. 2896/1903.
7) M. Pahor, *Slovensko denarništvo v Trstu, Denarne zadruge, hranilnice, posojilnice in banke v letih 1880-1918*, Trst 1989, str. 46-48.
8)Edinost, 4.11.1907.
9) Novi čas, 8.7.1910, št. 28.
10) Novi čas, 15.9.1911, št. 37.
11) Zarja, 14.5.1910, št. 20.
12) Novi čas, 23.9.1910, št. 39.
13) Novi čas, 10.11.1911, št. 45.
14) PSBL, I, str. 244.
15) (J. Prešeren), *Marijina družba Marije milostljive*, Trst 1975, str. 71.
16) Zbornik svečenikov sv. Pavla, 1927, marec, str. 42.
17) RR.AA., *Sviluppo del cooperativismo sloveno nel Friuli-Venezia Giulia, dal 1880 alla II. guerra mondiale*, Trst 1976, str. 46-47, tipkopis.
18)Edinost, 19.2.1927.
19) Folium dioecesanum tergestino-justinopolitanum, LVI, 1927, št. 2, str. 46.
20) Zbornik svečenikov sv. Pavla, 1927, marec, str. 42.
21) Edinost, 20.2.1927.
22) Ukmarjev arhiv, Dom Jakoba Ukmarja v Škednju.

IGOR GREGORI

POIMENOVANJE OTROŠKEGA VRTCA NA COLU PO ANTONU FAKINU

V okviru načrta *Majhni, a zavedni* bo državni otroški vrtec na Colu pri Trstu odslej nosil ime po Antonu Fakinu. Bil je mož starih časov in navad, pa tudi nekdanjih vrlin ter trdnih prepričanj. Bil je velik Slovenec.

Rodil se je 9.6.1848 v Škrbini na Krasu. Maturo je opravil leta 1873, usposobljenostni izpit pa dve leti kasneje. Leta 1877 ga je deželni svet v Trstu dokončno namestil za učitelja na Repentabru. Tistega leta je poučeval sam in imel 1108 učencev. Od leta 1889 do 1891 je z njim poučevala učiteljica Ivana Lozej. S prvo ženo Alojzijo Černe, rojeno v Tomaju, se je poročil leta 1880. Dne 29. 11. 1882 se je drugič poročil z gospodično Avguštino (Justino) Lozej, doma iz Škrbine.

Repentabrski župnik g. Anton Bedenčič blagoslavja novo tablo ob poimenovanju otroškega vrtca

Anton Fakin velja za začetnika urejenega šolstva na Repentabru. Uvedel je namreč štiriletno šolanje z osmimi oddelki in bil je obenem pobudnik za gradnjo nove šole na Colu z namenom, da bi otrokom zagotovil možnost osnovnošolske izobrazbe. Pod njegovim vodstvom so leta 1880 sezidali šolo na Colu in jo nato leta 1903 še povečali. Anton Fakin je na Colu učil do 1913. Imel je hčerko Marijo in sina Jožefa. Njegova hči Marija, rojena leta 1887, je tudi poučevala na Repentabru, in sicer od leta 1911 do 1923.

Anton Fakin je ostal v spominu ljudi zapisan kot požrtvovalen in nesebičen človek, ki je veliko naredil za razvoj šolstva na Repentabru kot tudi za celotno tedanjo občino in župnijo, kjer je bil tudi organist. Občina Repentabor ga je leta

1913 za njegove zasluge imenovala za častnega občana. Diploma tako častitljivega naslova visi še danes v sejni dvorani repentabrskega županstva. Nadučitelj Anton Fakin je umrl 22.5.1920. Pokopan je na Colu, kjer počivata tudi njegovi soprogi Alojzija in Avguština.

Didaktična ravnateljica, Stanislava Sosič Čuk, je ob poimenovanju vrtca po Antonu Fakinu dejala, da se je tako uresničila še ena želja. "Želja vseh nas, ki se trudimo na Didaktičnem ravnateljstvu na Opčinah, da bi tudi predšolske ustanove s svojim imenom pričale o zaslugah velikih slovenskih mož, ki so v ponos našemu narodu". Izbiro Antona Fakina so podprli šolniki, pa tudi vsa domača društva ter številni posamezniki. "O njegovem prizadevanju za krepitev šole na tem kraškem področju so zanesljive sledi in njegovo nesebično delo v korist celotni občini in cerkveni skupnosti je znano. Anton Fakin je deloval v prid slovenskega naroda v nenaklonjenih časih. To ozračje je bilo sovražno predvsem do slovenskega jezika. Vse to pa ni zamajalo Fakinovega zaupanja v boljšo prihodnost našega ljudstva. Prepričanje v to, kar je in kar mora storiti, ga je vodilo čez vse zapreke. Takih ljudi potrebujemo Slovenci tudi v današnjem času", je dejala Stanislava Sosič Čuk, ki se je obenem spustila v dragoceno razmišljanje o tem, kaj današnjemu zamejcu pomeni pojem pripadnosti. "Ko danes razmišljam, kaj je pomenil in kaj danes pomeni posamezniku slovenski narod, kaj pomenita slovenska zgodovina in slovenski jezik, trpko pogrešam največkrat povezanost vseh Slovencev v neko enoto, ki je slovenska – ne glede na meje in na drugotna prepričanja. Mnogi naši rojaki se ne čutijo ne del matične domovine ne del italijanskega naroda in se pravzaprav ne znajo kam postaviti. Živijo v razočaranju, izgovarjajo neutemeljene kritike in predvsem je njihova zavest o kakršnikoli pripadnosti prešibka. Mislim, da bi bila predvsem tem posameznikom potrebna temeljita narodnostna vzgoja, morebiti pa bi jo morali podkrepiti tudi sami pri sebi, predvsem pri naši mladini.

Pojmi, kot so domovina, občutek pripadnosti, čutenje z zgodovino in njeno poznavanje, poznavanje kulture, jezika svojega naroda, niso nekaj arhaičnega", razmišlja dalje ravnateljica. Ti elementi "pomenijo tudi gojenje skupnih stičišč in krepitev materinščine. Ta naj bo čimbolj vsem skupna, čeprav se v vsakdanjiku mogoče odmikamo od 'pravilne' različice. Tudi lepo domače narečje, prečiščeno od nepotrebnih italijanskih besed, je lahko osnova, na kateri graditi svoj – slovenski jezik." Ohraniti slovensko identiteto na tem področju, kjer Slovenci doživljamo vse večji pritisk večinskega naroda in kjer je zaradi modernih časov bolj cenjeno ugodje kot trud, zahteva napor in osebno prizadevanje. Kakšen odgovor lahko zato nudi šola? "Ta ima, poleg doma in ožjega okolja, v katerem otroci odraščajo, pomembno vlogo pri oblikovanju otrokovega vsestranskega razvoja. Njena naloga je tudi, da otrok osvoji primerno govorno sporočanje. Preko jezika izoblikuje smisel in pomen svojega življenja". Vzgojitelji "odgovarjamo tudi za vzgojne izbire ter za morebitne posledice, ki bi iz tega izhajale. Šolniki

si moramo prizadevati, da bo vsak otrok spoštoval svoj jezik, svojo kulturo, svojo tradicijo in da bo vsak naš učenec vzljubil svoj domači kraj in širšo domovino ter ne bo dovolil, da ga zaradi tega kdo zasmehuje. Kulturno in športno aktivna repentabrska družba ter župnijska skupnost se tega dobro zavedata, saj je prav to območje živ muzej naših tradicij, pomemben center obnavljajočih se šeg in navad zamejskih Slovencev in pomembno stičišče kraške zgodovine ter verske tradicije", je še mnenja Stanislava Sosič Čuk.

"Lahko smo vsi zadovoljni, da bo na pročelju vaškega vrtca ime nadučitelja Antona Fakina, ki se je uspešno trudil za razvoj šolstva v tem kraju, aktivno sodeloval v kulturnem in verskem življenju in pri tem ni zanemarjal vključevanja v družbeno dogajanje na vseh področjih. S svojim pokončnim obnašanjem je dokazal, da si moramo v vsakem trenutku predvsem prizadevati za obstoj svojega naroda in jezika".

Slovesnost poimenovanja repentabrskega otroškega vrtca je bila v soboto, 20. maja 2006, s sodelovanjem otrok otroškega vrtca, učencev osnovne šole Alojza Gradnika, pevskega zbora Kraški dom pod vodstvom Vesne Guštin in mešanega pevskega zbora Repentabor pod vodstvom Loredane Guštin. Nekaj slovenskih ljudskih pesmi je zaigrala vaška godba na pihala.

Kamnito ploščo, na kateri je vklesano uradno ime vrtca, je oblikoval Marko Milkovič, blagoslovil pa domači župnik g. Tone Bedenčič. Na koncu so vsi otroci zapeli svojo himno Prijateljstva se veselimo, ki jo je napisala in uglasbila vzgojiteljica Rožica Košuta. Izdali so tudi brošuro ob poimenovanju, ki so jo pripravile in uredile vzgojiteljice. Praznovanje se je zaključilo s pogostitvijo, ki so jo pripravili starši otrok in domačini. (JM)

Borut Rutar

VSTAJA PRIMORCEV V ORGANIZACIJI TIGR V LETIH 1938-1941

Ob 60. obletnici priključitve Primorske

Državne slovesnosti RS naj bi prihodnje leto ob praznovanju osvobodilnega odporništva tudi upoštevale narodno vstajo organizacije TIGR. Iz zapisnikov zaslišanj tržaške kvesture med preiskavo proti članom TIGR-a oktobra 1940, nato iz obtožnice državnega tožilca med potekom Drugega tržaškega procesa decembra 1941, kot tudi iz končne sodbe nekdanjega fašističnega Posebnega sodišča za zaščito države, je ugotovljeno, da ti dokumenti v celoti potrjujejo ustne izjave in navedbe v pisni zapuščini Mirka Brovča, vodilnega pripadnika t.i. "teroristične skupine" v organizaciji TIGR, obsojenca na 30 let zaporne kazni na Drugem tržaškem procesu leta 1941. Italijanski dokumenti torej potrjujejo Brovčevo izjavo in navedbe v njegovi pisni zapuščini, da je organizacija TIGR izvedla upor oz. Narodno vstajo, kot so ta "upor" imenovali tigrovci. Zakaj narodna vstaja? Ker je v celoti potekala iz narodnih korenin primorskih rodoljubov.

In zakaj do tega spoznanja vstaje prihaja šele 60 let po vojni? Težko vprašanje, na katerega bomo odgovorili v nadaljevanju.

Na podlagi navedenih arhivskih dokumentov in izjav naj navedem časovne, prostorske, strateške, vojaške in politične dejavnike Narodne vstaje TIGR-a ter nato transformacijo, vsebinsko preoblikovanje, enega osvobodilnega gibanja TIGR-a, v drugo osvobodilno gibanje – Osvobodilno fronto, OF, nato v tretjo, zavojevalno preoblikovanje narodnega odpora: v komunistično revolucijo. Vstaja je na ozemlju celotne Primorske potekala od leta 1938, se pospešeno razvijala v letu 1939, spomladi 1940 je prišlo do izvedbe prvih oboroženih akcij, poleti in jeseni pa je bila vstaja razkrita. Decembra 1941 so bili glavni nosilci vstaje obsojeni. Pet izmed njih na smrt: Simon Kos, Ivan Ivančič, Viktor Bobek, Ivan Vadnal in Pinko Tomažič.

Iz zapisnika policijskih zaslišanj tržaške kvesture izhaja, da je začetek narodne vstaje TIGR-a datiran v leto 1938. Tedaj so se namreč na Bovškem, Tolminskem in Notranjskem (med Postojno, Pivko in Ilirsko Bistrico) ustanovile prve oborožene celice TIGR-a, ki so čez mejo skrivno prenašale orožje. Iz Brovčevih pojasnil pa tudi izhaja, da so bili vsi ti posamezniki že tedaj, leta 1938, seznanjeni s celotno strategijo Narodne vstaje. Ob novačenju in "mobilizaciji" je bilo potrebno novim pripadnikom oboroženih skupin treba pojasniti smoter in cilje njihovega nadaljnjega delovanja. K molku in zvestobi gibanju so se nato zavezali s prisego.

Iz poznavanja razmer na jugoslovanski strani Rapalske meje lahko ugotovimo, da leto 1938 sovpada z odločitvijo generalštaba Kraljevine Jugoslavije v Beogra-

du, da prične z izgradnjo sistema obmejnih utrdb ob Rapalski meji. Kompleks utrjenih rovov, betonskih bunkerjev, strojničnih gnezd in topovskih baterij je bolj znan z imenom Rupnikova linija.

Vendar leta 1938 so stvari že stekle, se torej začele realizirati. Zato je primerno sklepati, da je bila celotna strategija napada Jugoslavije na Italijo oblikovana že prej, v letih 1935-1938. Kraljevina Jugoslavija je namreč pričakovala agresijo fašistične Italije. Še zlasti po letu 1935, ko je Mussolini z osvajalno vojno proti z Etiopiji v Afriki dokazal, da mu je destruktivna norost vojaškega imperializma blizu. Militanten režim ni iskal rešitve v civilizacijskih normah, temveč v podpihovanju zastarelega modela vojaške okupacije.

In ravno na ta trenutek začetka napada Italije na Jugoslavijo je bil predviden začetek Narodne vstaje Primorcev na italijanski strani Rapalske meje, na Primorskem.

Strategija beograjskih generalov kraljevine namreč ni določala le uspešne obrambe proti italijanskemu napadu, temveč je ciljala predvsem v ozemeljsko osvoboditev Primorske. Torej izgon italijanske vojske s slovenskega etničnega ozemlja.

Tako oblikovana strategija vzbuja upravičen sum, da so pri njenem oblikovanju sodelovali Primorci. Najverjetneje krog Ivana Marije Čoka. Imel je dostop do različnih ministrstev in dvora. Če pa ne, so bila v strategiji v celoti upoštevana pričakovanja Primorcev, priključitev k Sloveniji namreč.

Da so Primorci sami sodelovali pri oblikovanju strategije napada kraljevine Jugoslavije na fašistično Italijo, pa kaže dejstvo, da so v njej z vstajo sodelovali.

Strategija je določala koordiniran potek bojev kraljeve armade na jugoslovanski strani Rapalske meje in oborožene vstaje organizacije TIGR-a na Primorskem, na italijanski strani fronte. Po tedanji taktiki je bilo predvideno, da se bo po začetku spopadov vzpostavilo pozicijsko bojevanje, podobno kot pred 20 leti na soški fronti. Sama frontna črta naj bi se vzpostavila vzdolž Rapalske meje, kjer sta obe državi imeli vsaka na svoji strani utrjene postojanke.

Strategija je določala:

1. Ob napadu Italije na Jugoslavijo jugoslovanska vojska najprej onemogoči italijansko prodiranje in s tem vzpostavi frontno bojevanje ob Rapalski meji.

2. Istočasno organizacija TIGR na ozemlju celotne Primorske med prebivalstvom sproži splošno oboroženo vstajo. Najprej bi izurjene sabotažne skupine, (njihove voditelje so kasneje obsodili na drugem procesu), razrušile vsa vozlišča infrastrukture na cestnem, železniškem, električnem in telefonskem omrežju od Bovškega do Vipavske, Krasa in Notranjske. Torej v neposrednem frontnem zaledju. S tem bi presekali povezavo in preskrbo italijanske vojske ob fronti z zaledjem.

3. S tem bi se spopadi prenesli na ozemlje Primorske. Sabotažne celice TIGR-a bi v prvih spopadih napadle predvsem manjše karabinjerske in financarske po-

staje in tudi manjša vojaška skladišča. V njih bi prišli do pehotnega orožja, katerega bi nato razdelili prebivalstvu, pozvanemu k mobilizaciji. TIGR je že od leta 1938 s propagando pripravljal Primorce na bližajoč se oborožen spopad.

4. Oslabljena italijanska vojska ob Rapalski meji bi se tako znašla obkoljena od obeh strani in njena bojna moč bi se hudo zmanjšala. V tem šibkem momentu bi sledila protiofenziva kraljeve jugoslovanske armade, ki bi potisnila italijanskega agresorja v Furlanijo, prek meja slovenskega etničnega ozemlja.

Seznanjeni s to strategijo osvoboditve Primorske in poraza fašizma na njenih tleh so člani TIGR-a leta 1938 začeli izpolnjevati zadane naloge:

1. Pridobivali in širili so krog privržencev.

2. S propagando so prebivalstvo pripravljali na bližajočo se splošno vstajo in trenutek končnega obračuna.

3. Izvajali so gverilske manevre v poznavanju vojaških veščin ter streljanju in ravnanju z eksplozivom.

4. Izvajali so prenose orožja, radijskih oddajnikov in informacij preko meje, vse do Trsta. 5. Določali so mikrolokacije bodočih napadov in sabotaž.

6. Vzdrževali bi zvezo in obveščevalno mrežo z vodstvom TIGR-a in jugoslovansko vojsko in v ta namen izvajali raznovrstno zbiranje podatkov tudi iz notranjosti Italije.

7. Na več mestih so pripravili skrivne arzenale orožja za bodoče spopade.

Te aktivnosti so skoncentrirano potekale predvsem na treh obmejnih območjih: 1. na Bovškem, 2. na Tolminskem v Baški dolini in 3. na Notranjskem, med Postojno, Pivko in Ilirsko Bistrico. Četrto območje upora je bilo v Vremski dolini in na Krasu. Izvajali so ga primorski komunisti pod vodstvom Pinka Tomažiča. Slednji se je leta 1935 sporazumel z Danilom Zelenom o sodelovanju primorskih komunistov s TIGR-om.

Peto območje odpora je bilo na avstrijskem Koroškem, kjer je tigrovska skupina Alojza Kneza sodelovala z avstrijskimi socialisti.

Prva štiri območja so do pomladi leta 1940 imela v celoti razvejano in pripravljeno organizacijo vstaje do te stopnje, da bi s spopadi lahko začeli, vendar je strategija določala za njen začetek: napad Italije.

Ravno prezgodnja bojevitost tigrovcev je botrovala, da je bil celoten upor predčasno odkrit. Spomladi leta 1940 je namreč na pobudo britanskega Intelligence servicea TIGR izvedel dve sabotažni akciji na železniških progah na Koroškem. Izzvali sta obsežno preiskavo gestapa in ovre, ki je trajala od maja do oktobra 1940. V njej je bilo zaslišanih nad 900 oseb. 299 aktivnih udeležencev je bilo pridržanih. Med preiskavo z mučenji so nekateri od njih prestali peklenske muke. Vendar kljub temu ravno primerjava obtožnice z izjavo Mirka Brovča dokazuje, da se preiskovalci niso uspeli dokopati do vseh podrobnosti načrtovane strategije.

Marca 1941 je 162 oseb prejelo kazen opomina in nadzorstva. 45 oseb je bilo izgnanih v konfinacijo v notranjost Italije. 60 je bilo predanih v obsodbo Posebnemu sodišču za zaščito države. Natančno število ljudi, vključenih v vstajo, najbrž ne bo nikoli znano.

Naj se na tem mestu spomnimo najbolj zaslužnih vodilnih članov gverilskih skupin TIGR-a, na katerih ramenih je bila sama izvedba vstaje in zaradi česar so v zaporu tudi prestali huda ponižaja in kasneje na sodišču prejeli najhujše kazni.

Na Bovškem je vodil celico TIGR-a v Čezsoči Ivan Ivančič. (Na procesu decembra 1941 je prejel smrtno kazen). V nadaljevanju je ob imenih v oklepaju navedena prejeta kazen. Ob Ivančiču so celico v Čezsoči sestavljali še Franc Kavs (dosmrtna ječa), Janko Klavora (30 let), Mirko Zornik (30 let) in Ferdo Kravanja (sojen v odsotnosti, na smrt).

V Bovcu je vodil celico Edvard Mlekuž (6 let), a je za posledicami zastrupitve umrl 7. februarja 1942. Iz Kal Koritnice je Leopold Čopi prejel kazen 30 let ječe.

Obsojeni so bili le najbolj izpostavljeni posamezniki v posameznih celicah TIGR-a. Vsi navedeni so imeli več skrivnih sodelavcev, ki jih preiskava ni zajela, ker niso bili razkriti.

V Baški dolini na Tolminskem so bile v fašistični preiskavi odkrite oborožene skupine v naslednjih vaseh: Rut, Koritnica, Kneža in Slap ob Idrijci. V Rutu je celico vodil Simon Kos (obsojen na smrt, ustreljen 15. decembra 1941). Njegova najožja sodelavca sta bila Ludvik Prezelj (30 let) in Franc Bizajl (30 let). V Rutarski celici je sodelovalo še najmanj 9 oseb.

Na Koritnici je vodja Mirko Brovč prejel kazen 30 let zapora. Njegova sodelavca Ivan Lesjak in Egidij Šorli sta po zaslišanju ostala pod policijskim nadzorstvom.

Iz vasi Kneža je Feliks Rejec (30 let) med preiskavo po hudih mučenjih priznal, da je predal revolver Bogomilu Hvali s Slapa ob Idrijci. Pištolo je zazidal v zid kozolca, tako da je med preiskavo niso našli. Ker je Hvala vse obtožbe kljub neznosnim pritiskom vztrajno zanikal, se je rešil zaporne kazni in bil marca 1941 poslan v internacijo v Italijo. Hvala je s tem rešil druga dva anonimna sodelavca s Šentviške planote.

Na Notranjskem so na procesu sodili trem najbolj zaslužnim članom vstaje TIGR-a iz vasi Žeje pri Prestranku: Ivanu Vadnalu (obsojen na smrt), Francu Slugi (30 let) in Jakobu Semcu (obsojen na 30 let, umrl v zaporu na Pianosi aprila 1943).

V celici TIGR-a v Postojni je imel Jakob Dolenc (30 let) več neodkritih sodelavcev.

V Ilirski Bistrici so preiskovalni organi odkrili Viktorja Bobka (obsojen na smrt), Marijo Urbančič (8 let), Ujčič Jožeta (30 let) in Caramore Oskarja (18 mesecev).

Ob upoštevanju druge zgodovinopisne literature je mogoče navesti, da so posamezni obsojenci vzdrževali stike s člani celic po drugih krajih Notranjske,

Vipavske in Krasa. V Hruševju je bil v TIGR povezan Jakob Sajevec, v Podnanosu Franc Premrl, v Šmihelu Anton Premrl, v Stari Sušici Franc Zafred, v Zavrhku v Vremski dolini Janez Vatovec, v Petelinjah Ivan in Anton Dekleva, v Matenji vasi Pavel Milharčič, v Slovenski vasi Vencelj Smrdelj, v Vipavi Mirko Princes, v Cvetrožu-Braniku Alojz Besednjak, v Volčah pri Košani Franc Žetko, v Bitnjah Josip Grahor...

Po likvidaciji vstaje TIGR-a so bili mnogi od teh posameznikov prvi aktivisti OF na Primorskem.

V komunistični skupini Pinka Tomažiča (obsojen na smrt) so oboroženo skupino v Vremski dolini sestavljali Janko Vatovec (30 let), Albert Škrlj (30 let), Ludvik Požrl (30 let) in Ivan Gašperšič (30 let).

Na Krasu in v Trstu so vstajo izvajali Alojz Budin (30 let), Anton Abram (30 let), Adolf Uršič (30 let), Bruno Stanič (12 let), Vid Vremec (15 let), Srečko Colja (16 let), Giovanni Postogna (30 let), Ferdinand Ruklin (7 let), Albin Dujc (30 let), Vladimir Dujmovič (30 let).

Na avstrijskem Koroškem so v TIGR-u sodelovali Alojz Knez, Franc in Anton Ivančič (oba obsojena na smrt), Alojzija Mertinjak. Njihovi sodelavci so bili socialisti Engelbert Glitzner (obsojen na smrt), Gregor Gabriel, Jozef Peskoler in Karl Tantinger.

Na tem mestu je treba posebej navesti osnovno dejstvo, da so po letu 1938 zaradi stroge konspiracije v vseh treh letih vstaje z vsemi petimi oboroženimi skupinami vzdrževali redno zvezo vsega skupaj trije operativni vodje: Danilo Zelen, Ferdo Kravanja in Albert Rejec. Le za kurirske naloge so na sestanke z vstajniki k meji prihajali Just Godnič, Srečko Šorli in Nikolaj Loncner z Jesenic, Anton Majnik iz Ribnice in gotovo tudi nekaj drugih anonimnih sodelavcev.

Toda žrtve vstaje organizacije TIGR niso bili le obsojenci Drugega tržaškega procesa iz decembra 1941. Prvim saboterjem na koroških železniških progah maja 1940 so sodili pred vojaškim sodiščem v Celovcu julija 1941. Engelbert Glitzner, Anton in Franc Ivančič, Franc Knez, Konrad Lipuš in Martin Čemernjak so bili obglavljeni v Brandenburgu 4. novembra 1941.

T.i. Gržinovo skupino je fašistični represivni aparat odkril v letu 1941. V vstaji so sodelovali na območju med Postojno, Sežano in Ilirsko Bistrico. Celico so sestavljali Anton Gržina (obsojen na smrt), Josip Rojc (na smrt), Jože Žefrin (na smrt), Franc Vičič (obsojen na smrt) in Vincenc Hrvatin (obsojen na smrt). Sodili so jim v Rimu. Ustreljeni so bili v utrdbi Forte Graveta 24. oktobra 1942.

***

To je bilo dejansko Narodna vstaja Primorcev pod vodstvom organizacije TIGR v letih 1938 -1941. Zakaj prihaja do tega spoznanja tako pozno, domala 60 let po vojni, je seveda možno dati več odgovorov. 15 let po padcu komunistične Jugoslavije in osamosvojitvi Slovenije je iz javnih nastopov starejših generacij še

vedno moč zaznati, da pri obravnavi druge svetovne vojne na slovenskih tleh vsaka stran stoji na svojih pozicijah. Nekateri zagovarjajo partizansko, drugi domobransko stvar. Ne nazadnje, drugače tudi ne more biti. Toda predvsem mlajši, odraščajoči slovenski rodovi, želimo spoznati dejansko, nepolitično resnico slovenske preteklosti. Torej iz potrebe po zdravi človeški pameti, vesti in etiki, da nas v sodobnem času ne bi bremenilo podedovanje političnih napak, ekscesov in zločinov obeh strani, narekovanih iz klanja druge svetovne vojne. Torej iz dogajanja, ki ga sami Slovenci niti nismo sprožili. Na njegov končni izid pa tudi nismo imeli večjega vpliva ne eni in ne drugi. V našem, sodobnem življenju mladih generacij bi se torej radi otresli navlake preživele, nabrekle propagande, ki nas še danes deli. Posledic teh tragedij ne smemo prenašati na mladi slovenski rod. Živimo v povsem drugih časih, odnosih, kultiviranosti in, če hočemo, na višji družbeni, bolj tolerantni civilizacijski stopnji. V vojni pred 60 leti so se v tistih najbolj skrajnih časih v boju za svoje preživetje vse strani posluževale najbolj nizkotnih prevar, izdaj, pobojev, dejanj, grobo žaljivih za človeško čast in dostojanstvo. In ne smemo dopustiti, da bi zdrknili na to nizko raven. Zato si mladi želimo pojasniti stvari v vsej njihovi širini, celovitosti in večstranskosti. Le tako bomo lahko zaprli to poglavje preteklosti in z jasno vestjo in pogledom stopili novemu rodu naproti.

Dejstvo je namreč, da smo bili zaradi izgube Primorske po prvi vojni prav vsi Slovenci na strani protifašizma. Prav nikomur ni bilo do bratenja, kolaboriranja z Mussolinijem. Zato, ker je v vseh gorela ena sama želja, rešiti Primorce sistematičnega poitalijančevanja. Priključiti Primorsko nazaj k matičnemu narodu. Po generalu Rupniku se je celo imenoval napadalni ščit utrdb pred pričakovanim napadom Italije ob Rapalski meji. Škof Rožman je leta 1941 preko rimske kurije posredoval v prid zaprtim vstajnikom TIGR-a. Samo z njegovim posredovanjem sta se dr. Lavo Čermelj in dr.Teodor Sardoč rešila smrtne kazni in ustrelitve.

Torej vse do začetka druge vojne, natančneje do poraza armade kraljevine Jugoslavije med Slovenci ni bilo nikogar, ki bi gojil najmanjšo simpatijo do fašistične Italije. Fašisti so z atentatom ubili celo jugoslovanskega kralja Aleksandra v Marseillu leta 1936.V kraljevini Jugoslaviji je duče našel edine privržence med hrvaškimi ustaši. V Sloveniji ni dobil nikogar.

Odnose je v Sloveniji povsem zamešala šele vojna, potem ko je na slovenska tla stopil čevelj okupatorjevega vojaka. Takrat je tedaj že nekdanja oblast Dravske banovine začela taktizirati za svoje in narodovo preživetje, vendar treba je vedeti, na skupnem imenovalcu naj bi bilo čim manj smrtnih žrtev med Slovenci. In to taktiko je nazadnje v celoti izjalovila komunistična revolucija, ki je v razmerah vojne dobila proste roke za uresničevanje svojih razrednih, ideoloških konstrukcij. To je dokazala z uveljavitvijo povojnega enostrankarskega režima.

Narodna vstaja organizacije TIGR v letih 1938-1941 je bila desetletja po drugi vojni obravnavana zgolj z nedoločnim pojmom: Drugi tržaški proces leta 1941.

Obravnava pod tem imenom je nedosledna iz dveh razlogov. Prvič, ker ne upošteva kronološkega zaporedja, drugič, ker zanemarja nacionalni izvor nosilcev dogajanja.

Triletna vstaja TIGR-a, od njenega začetka leta 1938 do naglega razvoja v letu 1939 in prvih oboroženih akcij spomladi 1940, je povsem izpuščena. Poimenovanje Drugi tržaški proces torej zajema le zadnje, *pravno*, (sodno) likvidacijo vstaje TIGR-a leta 1941. Izpuščena so tri leta bistva dogajanja, poteka vstaje.

Še večja napaka se je pri določanju samega opredeljevanja oz. pojmovanja dogajanja pri vstaji TIGR-a v letih 1938-41 pripetila pri določanju nacionalnega izvora nosilcev dogajanja. Slovenci, Primorci so bili osnovni protagonisti. Naslov Drugi tržaški proces leta 1941 ne postavlja v ospredje junaštva Primorcev in njihovega cilja, osvoboditve Primorske, temveč opredeljuje dogajanje na italijanski strani, znotraj fašističnega represivnega aparata. O "drugem procesu" v Trstu bi lahko govorili raziskovalci fašističnega režima, kot eni od časovnih etap Posebnega sodišča.

Predvsem vsebinsko opredelitev vstaje Primorcev ne moremo terminsko opredeliti z nazivom "proces" in ga kot takega uvrstiti v našo celovito konstitucijo nacionalnega zavedanja, pri oblikovanju naše državne, ozemeljske in nacionalne zavesti in rasti.

***

Jože Aleksij Markuža

POMLAD JE TU

Med bori
je zašumela pomlad,
tiho in zeleno
stopa med nas.
Prebuja na novo
življenje in rast
tisočerih cvetov
preko svetlih daljav.
V zvezdnatih nočeh
še sanjam
in tiho prisluhnem
čričkom in murnom,
da pojem na glas:
Pomlad je tu!

S.M.

RESTAVRIRANA CERKEV SVETE TROJICE V KROGLJAH

Šolsko leto se je ravnokar zaključilo in ljudje so že načrtovali počitnice, ko smo junija 2006 v Krogljah doživeli nepozabno slovesnost ob praznovanju Svete Trojice, in sicer otvoritev restavrirane istoimenske cerkve. Toda, kje so pravzaprav Kroglje in kakšna je ta cerkvica?

Marijin oltar v cerkvi sv. Trojice

Župnija Dolina je bila v preteklosti med najbolj razširjenimi župnijami tržaške škofije (takrat tržaško-koprska) in do druge svetovne vojne celo sedež istoimenske dekanije. Vse župnije, ki so poleg Doline v tržaškem Bregu (Boljunec, Boršt in Ricmanje), so bile podružnice dolinske fare in so postale samostojne v dvajsetem stoletju, razen župnije Boljunec, ki je začela samostojno delovanje po drugi svetovni vojni (vsaka cerkev je imela duhovnika, ki je tudi stalno bival v vasi). Po drugi svetovni vojni so še druge cerkve in zaselki bili pridruženi koprski škofiji, tako da je danes zelo malo cerkva na ozemlju dolinske fare, ki pa vseeno ima tri podružnice poleg župnijske cerkve sv. Urha: sv. Antona v Prebenegu, sv. Martina na Brcah in Sv. Trojice v Krogljah. Vse cerkve, od župnijske do podružnične sv. Martina so bile restavrirane v prejšnjih letih, razen cerkve v Krogljah. Evharistijo v tej cerkvi so običajno obhajali le enkrat na leto, na nedeljo Sv. Trojice in po potrebah Krogljanov (krsti, poroke itd.), tudi zaradi tega, ker je oddaljena od župnijske cerkve, do katere tudi Krogljani dospejo brez večjih problemov za nedeljsko sv. mašo.

Zob časa in precejšnja vlaga sta torej pustila hude sledove v tej zgodovinski stavbi: zgrajena je bila v XVII. stoletju. Iz preteklosti ni ostalo sicer dosti: ohranile so se le freske, ki krasijo strop v prezbiteriju. Tukaj najdemo poslikane štiri evangeliste in še druge svetnike, med katerimi je sv. Urh, zavetnik vse župnije. Freske so bile restavrirane že pred nekaj leti. Pročelje tako kot zvonik nista originalna: fasada je bila preoblikovana in zvonik dodan l. 1910. V cerkvi manjka tudi strop. Bogastvo te cerkvice je pa leseni oltar, kjer najdemo krasne kipe: v središču je sv. Trojica med kronanjem Device Marije. Le delno je pa ohranjeno češčenje sv. Treh kraljev, v kolikor so bili nekateri kipi ukradeni v prejšnjem stoletju.

Ustanova "Fondazione CRT" je z vnemo vzela k srcu to našo zgradbo in je financirala vse to, kar je bilo potrebno, zato da bi cerkvica postala spet uporabna in bi vsi lahko uživali lepoto fresk in oltarja. Od načrta do izvedbe restavratorskih del (streha, tlak, okna in vrata, električna napeljava, razsvetljava, protivlomska napeljava itd. in seveda strokovno restavriranje oltarja) sta minili dve leti, da je bila cerkvica ob otvoritvi lepa in sijajna kot nevesta.

Za slovesno otvoritev je bila angažirana skupnost Krogljanov in na splošno vsa župnijska skupnost. Za cerkev so domačini poskrbeli, da so jo skrbno očistili in okrasili z rožami, zavesami in prti. Že v četrtek, 8. junija, so bila opravljena dela predstavljena podpredsedniku ustanove "Fondazione CRT" dr. Tomasettiju, predstavniku dolinske občine g. Ghersinichu in novinarjem. Glavna slovesnost je bila v nedeljo, 11. junija, na praznik sv. Trojice. Skupaj smo pripravili slovesno evharistično bogoslužje in blagoslov nove cerkve, ki ga je opravil škof msgr. Evgen Ravignani. Somaševal je tudi prejšnji župnik, p. Rafael Slejko, ki je popravila začel, ko je bil odgovoren za dolinsko faro (do junija 2004). Cerkev je bila premajhna za vse vernike. Zahvaliti se moramo vsem prisotnim; da ne bi koga pozabil, naj omenim vsaj županjo Fulvijo Premolin, ki je bila kot vedno pozorna na dogodke dolinskega območja in blizu občanom in vsem tistim, ki se konkretno zavzemajo za zgodovino in prihodnost naših breških vasi. Sledila sta tradicionalna bogata zakuska in družabno srečanje, ki je trajalo še dolgo, medtem ko so si verniki podrobno ogledovali restavrirano cerkvico in se pogovarjali z g. škofom, županjo in z drugimi sovaščani ter sožupljani.

Tudi ta lepa slovesnost je sedaj že preteklost. Pred nami pa stoji čudovita cerkvica, ki ne sme biti odprta le nekajkrat na leto. Sami vaščani so predlagali, da bi imeli tukaj sv. mašo enkrat mesečno. Prepričani smo, da si bo gotovo kdo izbral to lepo obnovljeno cerkvico za nepozabno poroko. Vrata so torej odprta.

DANIJEL DEVETAK

PRENOVLJENA CERKEV NA VRHU SVETEGA MIHAELA

DOM KRŠČANSKE SKUPNOSTI

Slovesnost ob blagoslovitvi prenovljene cerkve sv. Mihaela nadangela in sv. Lovrenca na Vrhu sv. Mihaela (foto Danijel Devetak)

V cerkvci sv. Mihaela nadangela in sv. Lovrenca na Vrhu sv. Mihaela, ki jo je po obnovi blagoslovil goriški nadškof msgr. Dino De Antoni v nedeljo, 15. januarja 2006, bodo verniki še naprej radi molili in peli ter rastli v veri, upanju in ljubezni. To je po praznični slovesnosti obljubil mladi fant v imenu faranov goriškemu nadpastirju, ki so ga z župnikom Viljemom Žerjalom na čelu sprejeli "z veseljem in ponosom". Mgsr. De Antoni je bil obiska v kraški vasi posebno vesel: z zadovoljstvom se je obračal na številne mlade, z vsem srcem se je priporočal odraslim. Po uvodni molitvi je v spremstvu diakona Alessia Stasija, ki je decembra 2005 prišel pomagat g. Žerjalu v njegovih štirih vaseh, blagoslovil notranje zidove cerkve in številne navzoče v njej. V homiliji pa je poudaril, da je Gospod blagoslovil kamne Božjega hrama in pa "žive kamne"-vernike, saj "vi ste živa Cerkev". Taki dnevi so odlične priložnosti za srečanje in pričevanje, je v slovenščini povedal na začetku, saj "napajajo krščansko zavest prihodnjih generacij". Poleg tega "nam dovoljujejo, da prisluhnemo klicu radikalnosti evangelija". V življenju vsake župnijske skupnosti je takih trenutkov malo; župniku, inženirju, vsem, ki so delali, mora biti Vrh hvaležen, je dodal

Župnijska cerkev na Vrhu sv. Mihaela (foto Danijel Devetak)

nadškof, da so se srečno iztekla obnovitvena dela. V zadnjih nekaj letih je bila temeljito popravljena streha, zamenjan mali zvon, opravljena so bila potrebna dela pri električni mreži, nazadnje pa je bilo svetišče še prepleskano; posebno skrbno je bil retuširan prezbiterij, tako da se je ohranila njegova prejšnja podoba.

Cerkev, ki je zdaj lepša, je kraj, kjer srečujemo Gospoda, dom verske skupnosti, je nadaljeval nadškof. To je pomemben kraj, kamor hodimo iskat in poslušat Gospoda, hkrati pa se v njej srečujemo med sabo. "Kakšna škoda bi bila, ko bi te male cerkve ne bilo!" je vzkliknil. Vsakdo namreč čuti potrebo, da ga drugo obličje prepozna: "Jaz želim srečati vas in vaše obraze, da bom lahko živel po veri." K Materi Mariji se je na koncu pridige obrnil s prošnjo, da bi vrhovska skupnost zaživela bogatejše in plodnejše krščansko življenje.

Po trenutku tišine in prošnjah je nadškof blagoslovil in pokadil oltar, nakar sta župljanki med petjem mladih pevcev pripravili oltar za daritveno bogoslužje. Po obhajilu je zadonel mogočen Te Deum, tik pred koncem pa se je župnik zahvalil nadškofu, vikarju za slovenske vernike msgr. Oskarju Simčiču, diakonu Alessiu, geometru Jordanu Vižintinu, podjetniku Mauriziu Romanutu, umetniku Albinu Devetaku, pleskarjem, dobrotnikom, otroškemu in mladinskemu zboru, bolnim in ostarelim ter vsem "faranom, ki so množično delali, skrbeli in se veselili". S svojimi preprostimi, a iskrenimi zahvalami so se pred koncem maše oglasili tudi otroci, kar je nadškofa vidno ganilo. Tudi po maši se je rad ustavil pred cerkvijo ob kozarcu in sladici ter se z veseljem slikal s skupino otrok.

PAVEL VIDAU

100-LETNICA DRUŠTVENEGA UDEJSTVOVANJA PRI BANIH

Pozdravni nagovor Petra Malalana, predsednika SKD Grad od Banov

Prebujanje narodov sredi 19. stoletja, ki so jih navdihovale nove družbene razmere, so zajele tudi naše kraje. In v nekaj letih so se pojavile prve čitalnice in druge oblike zadružništva, ne le v mestu in primestnih okrajih, temveč tudi po vaseh kraške planote. Nameni gibanja so bili z ene strani zboljšanje življenjskih razmer, z druge pa utrjevanje lastnih korenin in identitete. To je nastalo tudi kot neke vrste protiutež nemškim društvom; posebno pa italijanskim občinskim rekreatorijem, ki so imeli dokajšnjo asimilacijsko težnjo. Na tem valu prebujanja je nastalo tudi pri Banih prvo društvo, in sicer Konsumno društvo v Banah. Do tedaj ni bilo v vasi nobene kulturne ali druge ustanove, ki bi združevala ljudi k nekim skupnim ciljem. V začetku je bil osnovni namen pomagati včlanjenim vaščanom pri preskrbi z osnovnimi potrebščinami za vsakdanje življenje; kaj kmalu se je porodila želja za gospodarski in kulturni razvoj te vasi.

Zima je pravi čas za kmeta, da se posveti tudi takšnemu delu, ki ni nujno kmečko. Tako so se meseca decembra 1905 v vasi sestali možje in sklenili ustanoviti Konsumno društvo v Banah. Ustanovnemu odboru je predsedoval Ivan Marija Ban; podpredsednik je bil Matija Ban; tajnik pa Anton Vidav; blagajnik – Ivan Marija Ban; odborniki so bili: Ferdinand Ban, Ivan Vidav, Ivan Ban in Ivan Marija Vidav. Ti domačini so se 21. istega meseca podali do notarja Joahima Zencovicha, da overovi ustanovni statut, ki ga je pripravil odvetnik dr. Otokar Rybar, in s tem aktom ustanovitev prvega društva v vasi. Že samo ime "konsumno" nam nazorno kaže namen tega društva.

Kaj kmalu pa je v odkupljenih in preurejenih prostorih stare krčme, poleg gospodarske dejavnosti, pričelo delovati tudi godbeno društvo. Leto kasneje, 1911, je bilo ustanovljeno Pevsko društvo Gaj, ki ga je vodil domačin Jakob Milkovič, v okviru katerega sta delovali še čitalnica ter dramska skupina. Po prvi svetovni vojni, leta 1924, je bilo ustanovljeno Mladinsko društvo Gaj z dvema odsekoma: nogometnim in mandolinskim; še preden sta prav razvila svojo dejav-

nost, so se zgrnili črni oblaki na slovenski življ v teh krajih. Z zatiranjem, prepovedjo slovenskega jezika, zastraševanjem, z uničenjem vsega, kar je bilo v slovenskih rokah. Takšno početje je povzročilo tudi pri Banih, da so ob nenadnem prihodu v vas fašistične tolpe uničile vse zapisnike in društvene knjige. Zaradi tega se je ohranilo bolj malo podatkov o razgibanem društvenem delovanju, bodisi Konsumnega društva kot tudi Pevskega in Mladinskega društva Gaj.

S koncem druge svetovne vojne se je prenehalo tudi nasilno zatiranje slovenske besede in človeka; ponovno so se odprla vrata slovenskemu jeziku v javnosti. V vasi se je obnovila društvena dejavnost z ustanovitvijo prosvetnega društva Gaj; s pevskim zborom, dramsko skupino in knjižnico. Vsa prekipevajoča navdušenost, ki je zajela vas po dolgem prisilnem molku slovenske besede človečnosti in kulture, je bila le kot kratek sen. Razblinila se je že v nekaj letih z razdiralno potezo tistih sil, ki še danes tako ali drugače vlečejo niti našega vsakdana. "Nismo znali tedaj, in še danes ne znamo ustrezno strniti sile okrog življenjskih – temeljnih vrednot in načel, ko gre za narod in njegovo bit. So ljudje, ki jim pripadnost stranki in njenim smernicam pomeni več kot narod in narodna bit." Vsa razvejana kulturna dejavnost je šla v zaton. Potrebna so bila desetletja in nove generacije ljudi, da se je pričelo nekaj spreminjati. Najprej je bila ustanovljena zadruga Ban leta 1985, ki je nato odkupila staro domačijo, jo preuredila in dala na razpolago novoustanovljenemu SKD Grad, osnovanemu leta 1990. Slednje je poživilo kulturno dejavnost, ki se je v zadnjih letih pojavljala z občasnimi poletnimi prireditvami na vaških borjačih. V obnovljenih prostorih stare domačije so zaživele tudi tiste dejavnosti, ki na odprtem jih ni bilo mogoče udejanjiti (razstave, tečaji, predavanja itd.).

Slavje stoletnice društvenega delovanja v vasi, ki je potekalo prvi teden v maju z raznimi prireditvami, in v tem sklopu je bilo tudi praznovanje zavetnika sv. Florijana s slovesno sv. mašo, se je zaključilo z odkritjem obeležja, ki ga je blagoslovil župnik g. Franc Pohajač. Priložnostni govor je imel Pavel Vidau, ki je prehodil stoletno pot društvenega delovanja v vasi. Pri kraju je dodal: "Skupnost, ki se zaveda svojih korenin in ki si želi še vnaprej rasti iz kulturne limfe in vrednot svojega naroda, se razvija le, če goji svojo kulturo v vseh njenih pojavih, četudi so večkrat le odsev visokih izrazov ustvarjalnosti." Mogočna kraška skala z bronasto ploščo, ki stoji pred društvom, je prispodoba trdnosti in vztrajnosti tukajšnjega človeka, ki kljubuje vsem spremembam časa, ki jih doživlja vas; obenem ostaja kot pomnik zanamcem na ta pomembni dogodek. Majhna skupnost, ki se želi ohraniti in živeti iz lastnih korenin, mora nujno složno delovati za skupno dobro vseh. To skupno hotenje je lepo prišlo do izraza pri tej jubilejni obletnici društvenega delovanja v vasi, ko je vsak na svoj način in po svojih močeh prispeval k uspehu tega praznovanja. Upati je, da se bo to tudi nadaljevalo in širilo na mlajše rodove.

VIRI IN LITERATURA: Državni arhiv v Trstu
Odsek za zgodovino NŠK, Trst
Krajevni Leksikon Slovencev v Italiji
Spomini posameznikov, Bani

MARIJAN DRUFOVKA

FESTIVAL NARODNO-ZABAVNE GLASBE "ŠTEVERJAN 1971-2005"

Bivši člani ansambla Lojze Hlede nazdravljajo (zgoraj)
Nastop skupine Ano urco al pej dvej (foto Danijel Devetak)

Knjiga ali bolje spominski album, ki nosi naslov *Festival narodno-zabavne glasbe "Števerjan 1971-2005"*, je nastala z namenom, da bi obeležili najvažnejšo pobudo slovenskega prosvetnega društva SKPD Frančišek Borgia Sedej iz Števerjana, najodmevnješi medijski dogodek vseh časov tega predela briškega področja: Števerjanski festival narodno-zabavne glasbe. Zbornik podrobneje prikazuje slednjo kulturno manifestacijo od prvih, precej mračnih začetkov, vse do današnjih sončnih dni in si pri tem pomaga predvsem s fotografijami, dokumentacijo, a tudi s pisano besedo. Posvečen je Lojzetu Hledetu ob njegovi 60-letnici in vsem fantom njegovega ansambla; nekateri izmed njih so na dan predstavitve sedeli v prvi vrsti in tudi skupaj nazdravili.

Zamisel o pripravi zajetne publikacije se je porodila društvenim članom pri zbiranju fotografij za razstavo vseh dosedanjih Festivalov za 35. jubilej. Tukaj gre seveda zahvala vsem, ki so na katerikoli način pripomogli, tudi z najmanjšimi prispevki, k obogatitvi že obstoječega materiala. Pri zbiranju podatkov so predstavljali bistveno važnost prav vsi najmanjši detajli. V zahvalo vsem naj le omenimo zvočne zapise, ki jih je dal na razpolago Niko Klanjšček. Slednji je zbral na 2 cd plošči vse shranjene posnetke, snemane v živo, to je 35 zmagovitih skladb Števerjanskih festivalov, ki sta knjigi tudi priloženi.

Potrebno je opozoriti na kakovost zvočnega zapisa, saj, kot je bilo rečeno, so vse skladbe snemane v živo, a vendar predstavljajo originalen zgodovinski dokument. Na skoraj tristotih straneh se boste lahko s pomočjo prijetnih prizorov iz posameznih Števerjanskih festivalov ter marsičesa drugega za hip uživeli v to briško idilo in razkrili trud dveh generacij števerjanskih prosvetarjev, narodnjakov.

Ne smemo seveda prezreti finančnih pokroviteljev celotnega projekta, brez katerih bi slednja publikacija sploh ne zadihala svežega zraku: Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice ter seveda SKPD F.B. Sedej iz Števerjana; založila jo je Založba E. Antony iz Trsta. Knjigo sta uredila in opremila Andrejka Hlede in Marjan Drufovka, recenzijo je zapisal Saša Martelanc, grafično oblikoval pa Alberto Gregori.

Kulturni spored se je pričel v četrtek, 6. julija 2006, ob 20. uri med Borovci v Števerjanu. Osrednja točka je bila predstavitev knjižnega bisera, jubilejnega zbornika. O publikaciji sta spregovorila napovedovalec RTV Slovenije Andrej Hofer in goriški novinar Jurij Paljk. Hofer se je poleg ostalega veselil lepega števila mladih ansamblov, ki v Števerjanu iščejo odskočno desko, kajti to tekmovanje daje mladim upom možnost uveljavitve; Paljk je spregovoril o knjigi sami in dobesedno pohvalil vse Števerjance za tako bogato in razvejano društveno delovanje. Za glasbeno točko je poskrbela tržaška glasbena skupina Ano urco al pej dvej. Večer je povezovala Martina Valentinčič.

Števerjanski festival ni le glasbeno tekmovanje, temveč ima velike zasluge pri ohranitvi kulturne dediščine in daje svoji mladini močno oporo, da se lahko s ponosom zaveda svojih korenin in da vedno bolj spoznava, da je treba biti narodu zvest in tako ohranjevati svojo lastno identiteto. Temu v oporo je številna prisotnost mladih obrazov, ki se dobesedno razdajajo za brezhiben potek Festivala.

MITJA PETAROS

SLOVENSKI EVROKOVANCI

Podobe na hrbtnih straneh slovenskih evrokovancev

V Sloveniji se že dalj časa pripravljajo na prevzem evropske skupne valute – evra. Ko je Republika Slovenija leta 2004 vstopila v Evropsko unijo, se je tudi zavezala (kot vse ostale nove države članice), da bo v najkrajšem času sprejela evro kot svojo valuto. Izmed desetih novih članic Unije pa je le Sloveniji kot prvi (in trenutno edini) uspelo, da je zadostila vsem maastrichtskim kriterijem in tako bodo z evrom v Sloveniji poslovali od 1. januarja 2007. Uvedba nove valute bo seveda zahtevala tudi zamenjavo starega denarja z novim. Če so evrobankovci enaki za celotno območje in vse države, ki so pristopile v projekt evra, pa lahko pri evrokovancih vsaka država določi podobe, ki krasijo averz novcev (medtem ko je skupna evropska stran na reverzu enaka za vse obtočne kovance). Zato je bila Banka Slovenije pooblaščena, da za Republiko Slovenijo opravi vse strokovne in tehnične zadeve v zvezi z oblikovanjem in izdelavo slovenskih evrokovancev. Tako sta 7. oktobra 2005 slovenski minister za finance dr. Andrej Bajuk in guverner Banke Slovenije mag. Mitja Gaspari na novinarski konferenci predstavila upodobitve slovenskih evrokovancev. Vlada Republike Slovenije je namreč na lanski 35. redni seji 28. julija 2005 sprejela sklep, da soglaša z izgledom državne strani bodočih evrokovancev in 5. oktobra istega leta je tudi evropski odbor *ECOFIN (Euro Coins Subcommittee of the Economic and Financial Council)* potrdil, da so izbrani motivi v skladu z evropsko zakonodajo in da jih lahko kujejo.

Da bi dosegli dokončno podobo nacionalne strani slovenskih evrokovancev, pa je bilo potrebno mnogo časa in več vmesnih korakov. Pri Banki Slovenije (BS) so začeli z zbiranjem podatkov in mnenj o celotnem projektu že v začetku leta 2004, ko so organizirali predhodne razprave in preliminarne sestanke z numizmatiki, oblikovalci, strokovnjaki in z vso zainteresirano javnostjo nasploh. Na tak sestanek so 15. maja 2004 povabili člane numizmatičnega društva iz Ljubljane, prisotna pa sta bila tudi člana *Slovenskega zamejskega numizmatičnega društva J.V. Valvasorja* iz Trsta Andrej Štekar in Mitja Petaros. Na takih sestankih se je diskusija osredotočila na čisto konkretne tematike oz. koliko motivov naj bo na slovenskih evrokovancih (saj imajo razne evropske države zelo razgibano paleto vzorcev v tem smislu: od ene same upodobitve na vseh osmih novcih, do 8 različnih motivov, enega za vsak kovanec posebej; nekatere države

pa so izbrale le tri različne motive ipd.), kaj naj upodobitve prikazujejo oz. ponazarjajo, kaj naj na kovancih sploh piše (ime države izdajateljice ali ne, slovenska beseda *stotini* ali je morda dovolj mednarodni naziv *cent* iz skupne strani, večja ali manjša prisotnost slovenščine – ki je na tolarskih kovancih zelo zanemarjena ipd.). Najrazličnejše konkretne predloge in razne vidike je Banka Slovenije sprejemala, zavedajoč se, da bo vsekakor zadnjo besedo pri vsem projektu imela politična volja poslancev. Vsekakor so v medijih objavili vabilo širši javnosti za zbiranje predlogov in motivov. Odzvalo se je 132 predlagateljev, ki so izpostavili 699 motivov (od teh je bilo 192 različnih motivov, od katerih se je 116 omenjalo samo enkrat, 76 motivov pa vsaj dvakrat ali še večkrat). Pristojna komisija BS in Ministrstva za finance je oblikovala predlog motivov in ga nato posredovala v obravnavo vladi Republike Slovenije. Obsežni projekt slovenskih evrokovancev je tako stopal v drugo fazo, časa pa zaradi birokratskih zaprek ni bilo na pretek, zato je vlada RS povabila k sodelovanju za oblikovanje idejnih osnutkov državne strani slovenskih evrokovancev pet znanih oblikovalcev (to so bili Jani Bavčer, Edi Berk, Petra Černe Oven, Miljenko Licul in Matjaž Učekar), motive pa je predpisala vlada RS sama. Omenjeni oblikovalci so nato sodelovali na anonimnem natečaju, saj je bila imenovana tudi strokovna žirija za oceno in strokovni pregled idejnih osnutkov. Žirijo so sestavljali: prof. dr. Stane Bernik, prof. dr. Janez Bogataj, akad. kipar Jakov Brdar, prof. arh. Ranko Novak in arh. Cveta Stepančič. Komisija Banke Slovenije in Ministrstva za finance je nato soglasno sprejela predlog strokovne žirije in vladi RS predlagala kot najprimernejšega likovni osnutek in izvedbeni načrt avtorja Miljenka Licula (s sodelavcema Majo Licul in Janezom Boljko). Potem ko je *Ekonomsko finančni odbor ECOFINA – pododbor za kovance* izrazil svoje odobravanje, so motive predstavili javnosti.

Vsak slovenski evrokovanec bo imel različno upodobitev. Na kovancu vrednosti 1 stotina (centa) evra bo upodobljena *štorklja*, ki so jo prevzeli iz do sedaj uporabljenega kovanca vrednosti 20 slovenskih tolarjev, tako naj bi se nadaljevala povezava med prejšnjo in novo valuto. Po evropskih pravilih je obvezno, da se na državni strani evrokovancev vedno nakuje tudi ducat peterokrakih zvezd, ki so povzete iz zastave Evropske unije in naj bi simbolizirale povezanost posameznih držav z Unijo. Grafična izbira postavitve zvezd pa je prosta, tako da bo na vseh slovenskih evrokovancih dvanajsterica zvezd ob robu kovanca in se bodo med njimi prepletale črke države izdajateljice (*SLOVENIJA*) in letnica, v kateri so kovanec izročili v obtok. Ta detajl je pri vseh slovenskih evrokovancih enak. Slovenija je doslej edina, ki si je izbrala tako grafično rešitev, da se črke države izdajateljice prepletajo med zvezdicami. Na novcu za 2 centa bo nakovan *knežji kamen*, v njegovi stvarni trenutni podobi. V slovenski zavesti je knežji kamen prapodoba organizirane državniške oblasti in hierarhije ter predstavlja večstoletno težnjo po svobodi slovenskega ljudstva. Kovanec za 5 centov ima motiv *sejalca* (ki je zelo podoben Groharjevi upodobitvi). Tu so se malo poigrali s simboliko in

so dvanajstim zvezdam ob robu dodali med semeni, ki jih sejalec raztresa, še trinajst zvezdic, tako da je skupno vseh zvezd 25, kar je število držav članic Evropske unije v trenutku, ko Slovenija prevzema evro. Na prvem kovancu zlate barve (prejšnji so vsi rdečkasti), vrednosti 10 centov, bo upodobljen neizveden *načrt slovenskega parlamenta*, ki ga je narisal Jože Plečnik. Izbrani motiv predstavlja arhitektovo slutnjo samostojne slovenske države. Ob nekoliko stiliziranem projektu je na novcu tudi napis *KATEDRALA SVOBODE*. Podoba dveh konjev *lipicancev* bo krasila 20 evro centov (ob robu bo tudi napis LIPICANEC), ki so ju po umetnikovi zamisli upodobili v sproščeni pozi med igro (saj je lipicanec konj, ki ni primeren ne za dirke ne v vojaške namene, ampak so ga vzgojili, da bi svojo moč in lepoto razkazoval na paradah). Zadnji kovanec, ki ima vrednost v stotinih, tisti za 50 centov, bo imel nakovano upodobitev *Triglava* v naravni reliefni izvedbi. Triglav je že od davnega simbol slovenstva in ker se nad njim razprostira že neizmeren prostor vesolja, so na upodobitvi na novcu dodali pod napisom *OJ TRIGLAV MOJ DOM* tudi konstelacijo ozvezdja raka, zodiakalnega znamenja, v katerem je Slovenija postala samostojna. Na dvokovinskem novcu vrednosti enega evra bo *Primož Trubar*, znani portret iz njegove knjige in tudi stavek *STATI INU OBSTATI* napisan s črkami, ki so oblikovale prve slovenske tiskane besede. Pod portretom je tudi ime upodobljenega. Na zadnjem kovancu evro drobiža, vrednosti 2 evra, pa bo lik *Franceta Prešerna*. Ker njegova prava podoba ni znana, so na majhni površini, ki jo premore kovanec, izpostavili njegov izvirni rokopis v bohoričici *ŽIVE NAJ VSI NARODI*, medtem ko so portret upodobili s strani v reljefu. Tudi tu je ob robu nakovano ime proslavljene osebe. Na obodu tega kovanca pa bo vklesan napis SLOVENIJA.

Slovenija bo tudi prva država v celotnem evroobmočju, ki bo imela nekoliko spremenjeno skupno stran evrokovancev. Od leta 2007 dalje bodo morale tudi ostale države kovati reverz kovancev z novo upodobitvijo, Slovenija pa bo prva, ki bo take kovance spustila v obtok (saj imajo stare članice zaloge že nakovanih novcev s prejšnjimi datumi, tako da novih ne kujejo ob začetku leta). Na obstoječih kovancih vrednosti 1, 2 in 5 centov evra je na skupni strani upodobljen globus, na 10, 20 in 50 stotinskih kovancih so prikazane članice EU pred širitvijo kot nekakšna sestavljanka ("puzzle"), na kovancih 1 evro in 2 evro pa zemljevid EU (tudi pred širitvijo). Od leta 2007 dalje kovani novci pa bodo morali imeti pri deseticah upodobljen obris Evrope kot celine (namesto sestavljanke), na novcih višje vrednosti pa bo evropski zemljevid brez izrisanih meja (skupno stran treh najmanjših kovancev ne bodo spreminjali). Spremembo je pripravil Luc Luycx, ki je zaposlen v belgijski kraljevi kovnici in je tudi avtor vseh reverzov rednih tečajnih evrokovancev. Naj kot zanimivost dodamo, da so slovenske evrokovance kovali v državni kovnici na Finskem (finska kovnica je pač zmagala natečaj, ki ga je razpisala Slovenija), tako da bo na slovenskih kovancih tudi znak

kovnice, droben monogram *Fi*, desno ob spodnji zvezdici. Prve poskusne odkove slovenskih evrov so v Banki Slovenije prejeli sredi meseca junija 2006, prva pošiljka pravih kovancev pa je iz finske kovnice prispela v začetku septembra. Občanom bodo začeli razdeljevati posebne pakete (*starter kits*) evrokovancev od 15. decembra 2006 dalje, ti pa jih bodo lahko uporabljali le od 1. januarja naslednjega leta. Tak paket bo le zato, da bi se ljudje čim prej navadili na novo valuto, plačali ga bodo 3.000 tolarjev in bo vseboval 44 evrokovancev v skupni vrednosti 12,52 evrov (30 stotinov zaokrožitvene razlike bo država podarila). Blagajnikom in trgovcem bo namenjen večji paket (tu bo 545 kovancev v skupni vrednosti 146,06 evrov in bo stal 35.000 tolarjev), da ne bi bilo prvi dan pri plačevanju težav z drobižem. Uradno bo evro postal zakonito plačilno sredstvo v Republiki Sloveniji 1. januarja 2007, dva tedna kasneje pa se ne bo dalo več uporabljati tolarjev. Med dvema tednoma vzporedne uporabe obeh valut bodo lahko odjemalci še plačevali v tolarjih, v povračilo pa bodo dobili evre, po poteku dveh tednov bo mogoče tolarje zamenjati še 60 dni v poslovnih bankah. V Banki Slovenije bodo tolarske kovance zamenjali še za naslednjih 10 let, bankovce pa neomejeno.

Vendarle smo dočakali tudi slovenske simbole na kovancih evropske skupne valute. Paziti pa moramo, da bomo te simbole pravilno razumeli in jih primerno razlagali vsakomur, ki se bo zanje zanimal, saj so vsem Slovencem pomembni in blizu, povprečnemu evropskemu človeku pa ne pomenijo kaj dosti (to lastnost pa imajo skoraj vsi evrokovanci, dovolj je, da pogledamo tiste, ki so jih nakovale ostale države: kdo bi brez razlage npr. razumel podobo na italijanskih 20 stotinih ali razlog, zakaj so na finskem novcu 1 evro upodobili leteča laboda?). Od nas samih je odvisno, koliko bomo znali ovrednotiti in ceniti slovenske evrokovance v ogromnem evropskem kotlu, kjer ima globalizacija glavno besedo. Od nas je odvisno, če se bomo znali enakovredno kosati z ostalimi in ne bomo medtem pozabljali svojih korenin. Ponosni bodimo nanje, na podobe, ki krasijo evropsko skupno valuto tudi s slovenskim pridihom. Tudi z majhnimi koščki kovine lahko izražamo suverenost lastne države in ponos naroda...

MARA PETAROS

EVRO IN SLOVENIJA

1. januarja 2007 bo tudi Slovenija uvedla evro in se tako pridružila Belgiji, Nemčiji, Španiji, Franciji, Irski, Italiji, Luksemburgu, Nizozemski, Avstriji, Portugalski, Grčiji in Finski, ki so evro uvedle že daljnega 1999 kot obračunsko valuto oz. leta 2002 kot plačilno sredstvo. Uvedba evra ni bila avtomatična. Da je Slovenija sploh lahko uvedla skupno evropsko valuto, je morala spoštovati konvergenčne kriterije, ki so jih določili z dogovorom iz Maastrichta in ki so veljali že za uvedlo evra v ostalih dvanajstih državah. Po mnenju Evropske centralne banke in po mnenju Evropske komisije, ki sta pripravili poročili, Slovenija izpolnjuje konvergenčne kriterije in lahko uvede skupno evropsko valuto. Vendar ti dve poročili nista bili še dovolj: na predlog Evropske komisije se je v Evropskem parlamentu sprožila debata, sledila je razprava v Evropskem svetu in končno je Svet Evropske unije sklenil, da se lahko tudi v Sloveniji uvede evro.

Pri uvajanju skupne valute se je Slovenija odločila za zelo pogumen korak, saj bo valuto uvedla brez prehodnega obdobja, kar bo olajšalo prehod na evro v primerjavi z državami, ki so to že storile. Pri uvajanju nove valute bo lahko Slovenija upoštevala izkušnje ostalih držav in pazila, da ne ponovi napak, ki so bile storjene drugje. Istočasno pa bo uvajanje nove valute bolj enostavno kot v ostalih državah, saj je Slovenija tokrat edina država, ki uvaja evro.

Bistveni mejniki:

Ključni datumi uvedbe evra so naslednji:

1. marec 2006: na ta dan se je začelo informativno dvojno označevanje cen. To obdobje se je zaključilo na dan, ko je bil določen tečaj zamenjave. Za pretvarjanje cen so uporabili centralni tečaj, to je tečaj, ki je bil določen ob vstopu Slovenije v mehanizem deviznih tečajev. Vse cene v Sloveniji so od tedaj dalje označene v tolarjih in v evrih, kar naj bi potrošnikom pomagalo, da si vtisnejo v spomin cene v eni in v drugi valuti. Cene so se nato spremenile zaradi novega menjalnega tečaja, ki so ga določili na evropski ravni.

11. julij 2006: na ta dan so določili tečaj zamenjave. Ko so pri Svetu Evropske unije ugotovili, da Slovenija spoštuje vse potrebne pogoje za uvedbo evra, so določili nepreklicno in trajno menjalno razmerje med tolarjem in evrom. Centralni tečaj in tečaj zamenjave sta enaka, zato podjetnikom ni bilo treba ponovno preračunavati cen. Od tega dne dalje morajo prodajalci vse cene označevati tako v tolarjih kot v evrih, da jih lahko potrošnik enostavno in nedvoumno prebere.

1. januar 2007: Slovenija bo uvedla evro. Zneske, ki so položeni na raznih bančnih računih, kot tudi vse dolgove in terjatve, bo treba pretvoriti v novo valuto. Od 1. januarja do 14. januarja bo odbobje dvojnega obtoka, kar pomeni, da se bodo lahko za plačevanje uporabljali tako tolarji kot evri. Ob plačilu s

tolarji bo kupec prejel ostanek v evrih. Po 14. januarju pa bo treba za plačevanje uporabljati samo še evre.

1. marec 2007: do tega dne bodo lahko potrošniki, ki bodo še imeli tolarje doma, svoj denar zamenjali v katerikoli banki brez bančnih provizij. Če bo kdo našel kak tolar doma po tem datumu, bo lahko denar zamenjal samo pri Banki Slovenije, ki bo denar zamenjala brezplačno.

1. marec 2016: zamenjava tolarskih kovancev v evre ne bo več možna, medtem ko bo zamenjava tolarskih bankovcev možna še naprej.

Menjalni tečaj in zamenjava tolarjev

Menjalni tečaj je tudi v Sloveniji določen za en evro in je izražen v tolarjih. Menjalni tečaj je šestmestno število. Za en evro moramo odštevi 239,640 tolarja. Ta menjalni tečaj je fiksen in se ne spreminja. Če pretvarjamo znesek iz tolarjev v evre, moramo znesek v tolarjih deliti z menjalnim tečajem. Če pa pretvarjamo znesek iz evrov v tolarje, moramo znesek v evrih množiti z menjalnim tečajem. Pri pretvarjanju bo nedvomno prišlo do decimalnih števil. Kot običajno bomo morali tudi v tem primeru preračunane zneske zaokrožiti na dve decimalki. Če je tretja decimalka 5 ali več, bomo zaokrožili navzgor, v obratnem primeru pa navzdol. Za dobrine in storitve, ki imajo zelo majhno unitarno vrednost, npr. impulz pri telefonskem pogovoru, lahko prodajalec izrazi unitarno ceno z več kot dvema decimalkama, končni fakturni znesek pa bo moral vedno imeti le dve decimalki.

Potrošniki in podjetja bodo lahko v obdobju od 1. do 14. januarja uporabljali tako tolarje kot evre, vendar bodo pri tolarskih plačilih dobili ostanek v evrih. Gotovino, ki jo hranijo doma, bodo lahko brezplačno zamenjali v katerikoli banki. Stanja na računih pa bodo s 1. januarjem 2007 avtomatično preračunana v evre. Tudi bankomati bodo od tega datuma dalje izdajali samo še evre.

Potrošniki in evro

Pri uvajanju nove valute se lahko Slovenija naslanja na izkušnje ostalih držav, ki so uvedle evro že leta 2002. Po priporočilih Evropske komisije in Evropskega parlamenta so uvedli t.i. pricewatch. To je temeljni mehanizem za nadzorovanje cen pri prehodu na evro. Zaradi nepravilnega zaokroževanja pri preračunavanju zneskov iz tolarjev v evre bi lahko prišlo do neutemeljene rasti življenjskih stroškov. Zato so v Sloveniji uvedli poseben nadzorni mehanizem, pri katerem igrata pomebno vlogo Statistični urad Slovenije in Zveza potrošnikov Slovenije. Statistični urad stalno spremlja vplive uvajanja evra na rast cen in inflacijo. Zveza potrošnikov pa je sestavila posebno košarico 104 dobrin in storitev, ki so se v ostalih državah ob uvedbi evra še posebej podražile. Za te dobrine in storitve stalno opazujejo spreminjanje cen po celem državnem ozemlju bodisi v javnem kot v zasebnem sektorju. Na tak način skušajo doseči dvojni cilj: na eni strani

skušajo informirati in osveščati potrošnike, po drugi strani pa izvajajo pritisk nad podjetniki. Zveza potrošnikov Slovenije bo z monitoražo cen nadaljevala tudi v mesecih po uvedbi evra, saj je v ostalih državah prišlo do kršenja pravil o menjavi šele kasneje. Pri monitoraži cen pa lahko sodelujejo tudi potrošniki. Če opazijo kako nepravilnost pri preračunavanju ali zaokroževanju cen, jo lahko prijavijo Zvezi potrošnikov, ki bo primer raziskala. Zveza potrošnikov je v ta namen dala na razpolago tudi brezplačno telefonsko številko.

Prednosti in slabosti

Uvedba evra bo nedvomno prinesla veliko prednosti tako podjetjem kot tudi fizičnim osebam. Prva prednost je že v tem, da mora država, ki je evro uvedla vedno spoštovati konvergenčne kriterije iz Maastrichta, kar pomeni, da mora država stalno skrbeti za nizko inflacijo, manjši državni primanjkljaj in primerno razmerje med javnim dolgom in bruto notranjim proizvodom. Pomembno pa je tudi, da spoštovanje teh kriterijev nadzoruje tudi zunanji organ, ki predsednika vlade države, ki teh meril ne spoštuje, opomni in povabi k boljšemu upravljanju države in državnih financ. To pa dolgoročno pripomore, da je gospodarstvo bolj zdravo, kar naj bi privedlo do stabilnih cen in nižje inflacije. Na tržišču bo prišlo do bolj stabilnega gospodarskega okolja, saj se bodo podjetja na tak način izognila tveganjem zaradi nihanja menjalnih tečajev. Ker bodo cene na območju evra primerljive, bo prišlo do večje konkurenčnosti. Tudi potrošniki bodo lahko cene primerjali in se odločali za nakup v tisti državi, kjer bo ceneje. Ravno tako bodo lahko potrošniki izbirali nove naložbe, saj ne bodo več podvrženi tveganju zaradi nihanja tečajev oz. bodo lahko primerjali donosnost raznih naložb. Vse te prednosti pa prinašajo tudi nekaj slabosti. Slovenija ne bo več suverena pri sprejemanju ukrepov monetarne in ekonomske politike, saj bo te naloge prevzela Evropska centralna banka. Banka Slovenije pa bo postala zgolj izvajalec odločitev, ki jih bodo sprejemali na evropski ravni. Po drugi strani pa bo guverner Banke Slovenije sedel kot enakopraven član v svetu Evropske Centralne banke, kjer bo sodeloval pri oblikovanju evropske monetarne in ekonomske politike.

ANDREJ GUŠTIN

TRŽAŠKI ASTRONOMI ODKRILI IZREDNO KRATKE RADIJSKE IMPULZE S SONCA

Dr. Pavel Zlobec pred radijskim teleskopom za opazovanje Sonca na bazoviškem observatoriju. Ta teleskop ima enega najhitrejših detektorjev na svetu, s katerim je mogoče spremljati kratkočasovne spremembe radijskih signalov naše zvezde. Kljub dolgoletnim opazovanjem je bilo odkritje IKRI nepričakovano. (Foto Osservatorio Astronomico di Trieste)

Naše Sonce je navidez mirna žareča krogla. Podrobnejša opazovanja pokažejo ravno nasprotno, saj se tam neprestano odvijajo siloviti procesi, ki jih žene obilica sproščene energije iz notranjosti ter močna magnetna polja. Spremembe na soncu je mogoče zaznati tako v vidni svetlobi, kakor tudi v rentgenski svetlobi in radijskem valovanj, ki ga Sonce oddaja. V neposredni bližini Bazovice se nahaja radijski teleskop Tržaškega astronomskega observatorija, ki je izključno namenjen opazovanju Sonca. Veliko dela je z njim opravil naš rojak, radijski astronom Pavel Zlobec. Verjetno je bil eden od viškov njegove dolge astronomske kariere lanskoletno odkritje do sedaj neznanih izredno kratkih radijskih impulzov (IKRI) s Sonca.

Pri odkritju so s Pavlom Zlobcem sodelovali še Jasmina Magdaleni, Bojan Vršnak z zagrebške univerze in Mauro Messerotti s tržaškega observatorija. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s Soncem, so bili donedavna prepričani, da so odkrili že vse vrste radijskih impulzov. Na podlagi dolgoletnega spremljanja kratkotrajnih Sončevih impulzov je Magdalenieva prva zaslutila, da morajo obstajati še krajši. Omenjena skupina astronomov se je tako lotila analize podatkov, ki jih je tržaški radijski teleskop zbral med leti 2000 in 2002. Ugotovili so, da Sonce oddaja tudi radijske impulze, ki trajajo od 4 do 60 milisekund. Za potrditev tega odkritja so poprosili grškega kolega Alexandra Hillarisa, ki deluje pri radiospekrometru Artemis IV v bližini Aten. Poudariti je treba, da je na svetu malo radijskih teleskopov, ki so sposobni zaznati tako kratkotrajne spremembe. Na srečo je tudi grškemu astronomu uspelo zaznati IKRI in odkritje je bilo potrjeno.

Članek o tem uspehu je izšel tudi v najuglednejši strokovni astronomski reviji Astrophysical Journal. Zaenkrat mehanizem nastanka IKRI še ni povsem znan, bo pa spremljanje teh impulzov pripomoglo k napredku pri razumevanju mehanizmov v zunanjih plasteh Sonca, predvsem nastanka bliščev.

MATJAŽ RUSTJA

IZZIVI ZA KMETIJSTVO TRETJEGA TISOČLETJA

Kmetijstvo se spreminja. Nekoč, pravzaprav še dvajset let nazaj, je bil primarni sektor vezan predvsem na pridelovanje in predelavo, ki sta nudili glavni vir preživetja. Trst in Gorica sta živela od pridelkov okoliških vasi in širšega zaledja, po drugi svetovni vojni pa se je svet tako spremenil, da je tradicionalno kmetijstvo počasi začelo izgubljati svojo vlogo. Za vino, olje, drva, sadje ali zelenjavo ni bilo treba počakati na kmeta s Krasa, iz Brkinov ali Posočja, saj so novi časi poskrbeli za vsakršno dobroto tudi iz bolj oddaljenih krajev. Svoje pa so opravili tudi težji naravni pogoji, ki so marsikaterega kmeta odvrnili od obdelovanja.

Več desetletij je tako kraško kmetijstvo iskalo pravi izhod iz vse bolj občutne krize. Tradicionalne poti preživetja so se zapirale, drugih možnosti pri nas pa vsaj do četrt stoletja nazaj ni bilo videti. Kriza se je stopnjevala vsaj do konca 80. let prejšnjega stoletja. Pomoč so poiskali pri takrat sveži evropski in italijanski zakonodaji, ki je začela uvajati tako imenovano "večstransko ponudbo" na kmetiji: tradicionalen pristop do kmetijstva so obogatili z dodatno ponudbo. Govoriti danes o teh zadevah je skorajda samoumevno, v začetku pa je bila pot postlana z veliko dvomov in pomislekov. Možnosti dopolnilne dejavnosti v smislu "večstranske ponudbe" je precej in o teh bo govor v tem zapisu, med najpomembnejšimi pa so odprtje kmečkega turizma, oddajanje sob "Bed&Breakfast", didaktične kmetije, neposredna prodaja domačih pridelkov in kmetije odprtih vrat.

Te nove ponudbe, ki si v zadnjih letih utirajo vse bolj odločno pot tudi na Krasu, odpirajo nove socialne, kulturne, rekreativne in naravne ter krajinske možnosti, ki so bile še do pred kratkim neznane, danes pa po slednjih povpraševanje stalno raste. Novo dojemanje in spremljanje naravnega prostora odločno podpira Evropska zveza, njene direktive pa je Italija dokončno sprejela z zakonom 228 z dne 18. maja 2001, ki je na novo uredil poklic kmečkega podjetnika in njegovo vlogo v družbi. Ne gre namreč le za odnos kmeta do zemlje, po novem gre tudi za vlogo kmeta kot posrednika med naravo in družbo, ki je z njo izgubila vsakodnevni stik.

Med najpogostejšimi oblikami "novega kmetijstva" je odprtje kmečkega turizma, ki mu pravimo tudi agriturizem. Državni zakon je to dejavnost obravnaval že leta 1985, podrobna ureditev pa je bila nato zaupana deželam. Ponudba toplega obroka je s tem postala vzgib za izboljšanje kakovosti kmečkih proizvodov, za prenovo odrabljenih kmečkih stavb in za racionalizacijo delovne sile. "Tradicionalno kmetijstvo" mora ostati prevalentna dejavnost, ki ji kmečki turizem daje možnost, da se utrdi ter razvije in ne zaduši v tej dopolnilni ponudbi (kot je tudi pri nas ponekod videti).

Prošnje za odprtje kmečkih turizmov so v Italiji in pri nas v stalnem porastu. Največ agriturizmov je danes v Toskani (približno 3.000) in na Južnem Tirolskem (približno 2.600), Veneto je na tretjem mestu. Furlanija Julijska-krajina je s 400 kmečkimi turizmi nekje na sredini lestvice, najmanj pa jih je v Dolini Aoste. Odprtje agriturizma ni zahteven korak, čeprav birokratski mlini meljejo počasi: dovoljenje izdajajo občine, ki pošljejo prošnje v preučitev pristojnim pokrajinskim ali deželnim uradom, povoljno mnenje pa mora izdati tudi zdravstvena ustanova. Računovodstvo mora biti ločeno od ostalih kmetijskih dejavnosti, letno pa morajo upravitelji javiti pristojnim oblastem cene storitev.

Manj zahtevno možnost dopolnilne dejavnosti na kmetiji predstavlja "Bed& Breakfast". Gre za oddajanje sob z zajtrkom. Zadeva ni nujno vezana na podeželje ali kmečko okolje, kot je recimo kmečki turizem, saj se zanje lahko odločijo na primer tudi v mestu. Po deželnem zakonu iz leta 2002 je vodenje tovrstnih obratov manj zahtevno, ostaja pa nespremenjena določba, da lahko upravitelji le po predhodnem dovoljenju prodajajo gostom svoje prehrambene proizvode (drugače lahko ponujajo le pakirano hrano).

Nove možnosti razvoja kmetijske dejavnosti predstavlja tudi neposredna prodaja pridelkov na domu. V zadnjih letih je vsem na dlani velika podražitev živil, še posebno sadja in zelenjave, dognano pa je, da največji del zaslužka ne gre v žepe kmetov, temveč posrednikov. Zato utegne biti domača trgovina izziv za naše kmete. Na Krasu se je za to pot že odločilo nekaj kmetov. V prvi vrsti ponujajo sveže meso in suhomesnate proizvode. Pri tej ponudbi je največji problem kvarljivost pridelka, saj je po nekaj dneh neužiten. Že res, da je lahko v domači trgovini zaslužek višji, treba pa je najti prave izzive, ki privabljajo kupce za redne nakupe dlje od doma.

Tretjo zanimivo ponudbo predstavljajo v naših krajih didaktične kmetije. V vsedržavnem merilu, zadeva pa je opazna tudi pri nas, ponudba in povpraševanje v tej smeri stalno rasteta. Didaktične kmetije vabijo predvsem otroke in mlade. Postale so zanimivo dopolnilo šolskemu pouku, v Italiji pa približno 850 tovrstnih kmetij obišče od 2500 do 6000 šoloobveznih otrok letno. Največ didaktičnih kmetij je na severu Italije, v evropskem merilu pa je največ zanimanja za didaktične kmetije v Franciji.

Ne gre tu le za spoznavanje dela na kmetiji in živali, saj se kmetje lahko usposobijo tudi za okoljsko in prehrambeno vzgojo, predstavijo tipične proizvode in prikazujejo starodavne obrti na kmetiji. Znano je, da goste privablja tudi domiselnost ponudbe. Furlanija Julijska-krajina se v vsedržavnem merilu lahko pohvali z zakonom iz leta 2004, po katerem namenja šolam vseh stopenj sredstva za obiske na didaktičnih kmetijah.

Zanimivo je, da po državnem statističnem zavodu predstavlja šolski turizem več kot polovico dohodka v celotnem turističnem sektorju. Gre torej za priložnost, o kateri bi bilo vredno bolje razmisliti, saj je pri nas tovrstnih kmetij bolj malo in

jih lahko naštejemo na prste ene roke. Tudi zaradi tega, ker je začetna investicija dostopnejša, saj je treba le urediti kmetijo po varnostnih predpisih, za otroke je treba poskrbeti zavarovalnino, na kmetiji pa je dobro imeti še večji pokrit prostor za predstavitve.

Ob koncu lahko omenimo še možnost, ki je sicer pri nas še v povojih. Gre za tako imenovano "kmetijo odprtih vrat". Obiskovalci vseh starosti lahko ob določenih dneh in urniku spoznavajo delo na kmetiji, nekateri jim dajo možnost, da se pri tem tudi preizkusijo in ni redkost, da jim ob koncu postrežejo s pokušnjo domačih dobrot.

Zakonskih možnosti je torej precej. Na Tržaškem in Goriškem pa se še najbolj obnese ponudba, ki združuje dve ali več poti. Ni redkost, da na kmečkem turizmu prodajajo domače pridelke, nekateri na tržaškem Krasu celo ponujajo v najem kolesa, v Bregu pa konje, tako da postaja širok spekter ponudbe vzmet, ki prepriča odjemalca, da sede v avtomobil. Pogosto postane tako kmečki turizem z domačo prehrano prva etapa za daljši postanek na kmetiji. Veliko tržaških in goriških kmetov je že razširilo svojo ponudbo, nekateri novosti uvajajo postopoma, čim bolj pa je paleta bogata, več je zanimanja.

Dokončni odgovor je težko dati, kaže pa, da se podeželju, kjer zgodovinsko biva slovenska narodna skupnost v Italiji in ki je poleg jezika temelj narodnega obstanka, pišejo boljši časi.

***

Srečka Černe Artač

SÔLKAN

O, Sôlkan, k tebi rada se obračam,
ko zjutraj sonce te mladí s sijajem,
ko bujno rast opoldne lije krajem,
ko gostoljubje tvoje že zvečer ti vračam.

Izpel še nisi skupne melodije,
prav čeden si, očesu mi obsežen;
naj tak ti bo pozdrav hvaležen,
iz tvojih hiš, gredic naj roža ena klije.

Med Sabotinom, Sveto Goro teče Soča
in tebe drami, ti pogum vliva,
ko narod zvesti zate prav odloča.

Svetinje stare spet si pridobiva,
v vsem z usodo svojo se sooča,
saj cenjen je mejač, ker zvest prebiva.

Jože Markuža

ŽELEZNOMAŠNIK ALFRED JUG-UGHI

Salezijanec Alfred Jug-Ughi

Goriški salezijanec Alfred Jug-Ughi je obhajal svoj visoki duhovniški jubilej – 70 let mašništva – najprej v svoji redovni skupnosti 24. maja 2006, na praznik Marije Pomočnice, nato pa še v cerkvi sv. Štefana v Solkanu v nedeljo, 9. julija.

Jubilant se je rodil v Solkanu 20. decembra 1909 kot šesti med sedmimi brati in sestrami očetu Jožefu in materi Luciji Perko. Doma so imeli majhno trgovino z živili. Med prvo svetovno vojno so morali v begunstvo, ko so se vrnili domov, so našli vse porušeno in mnogo razstreliva. Zgodila se je nesreča, ko je eksplodirala bomba in ubila desetletnega brata.

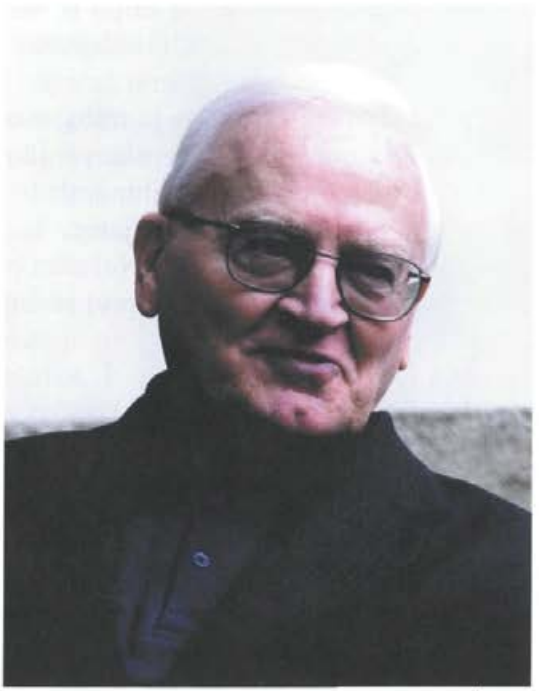
Salezijanci so v Gorici odprli svoj zavod in starši so mladega Alfreda poslali v ta zavod. Tu je opravil osnovne šole, gimnazijo pa deloma pri salezijancih, deloma na državni gimnaziji. V tem času se je mladi dijak odločil, da postane salezijancec. Zato so ga predstojniki poslali v Piemont in Turin, kjer je opravil tudi noviciat in bogoslovne študije. V duhovnika je bil posvečen 5. julija 1936 v Turinu.

Vrnil se je v domače kraje in živel pri salezijancih v Trstu. Škof Anton Santin ga je novembra 1940 imenoval za župnijskega upravitelja v Senožečah, ker so internirali župnika Janeza Vilharja. Med vojno je marsikaj doživel kot vsi slovenski duhovniki v tistem času. Septembra 1943 se je domači župnik vrnil iz internacije in škof Santin je imenoval g. Alfreda za župnijskega upravitelja v Dutovljah, kjer je ostal do septembra 1947, ko je prišlo do razmejitve ozemlja med Italijo in Jugoslavijo. Tri mesece je bil upravitelj tudi na Repentabru. Zaradi nasprotovanja in šikiniranja novih oblasti je moral zapustiti slovenske kraje. Umaknil se je v Gorico, kjer je pri salezijancih pomagal pri vzgojnem delu z mladino.

Še ena dušnopastirska dolžnost ga je čakala, ko je bil imenovan za župnika v Podgori. Tu je služboval od leta 1978 do 1984. Nato se je spet vrnil k salezijancem, kjer živi še danes. Dokler so mu moči in zdravje dopuščali, je pomagal po raznih slovenskih in italijanskih župnijah. Ko je obhajal svoj biserni jubilej tako v Podgori kot tudi v Solkanu, je zapisal besede, ki zanj veljajo še danes: "Povsod sem našel dobre, velikodušne in razumevajoče osebe, ki so mi bile v pogum in me branile. Hvala jim! Hvala pa predvsem Bogu in Materi Božji za vse moje dolgo življenje."

Iva Koršič

MSGR. CVETKO ŽBOGAR BISEROMAŠNIK

Msgr. Cvetko Žbogar

V Slovenskem pastoralnem središču v cerkvi sv. Ivana v Gorici je bilo praznovanje župnijskega zavetnika v nedeljo, 25. junija 2006, še posebno slovesno, saj so poleg goda sv. Janeza Krstnika počastili tudi biseromašnika msgr. Cvetka Žbogarja. V okusno okrašeni cerkvi je množica mlajših in starejših vernikov spremljala sv. mašo, ki jo je daroval biseromašnik, ob njem pa sta somaševala p. Mirko Pelicon, župnijski upravitelj pastoralnega središča, in štandreški župnik Karel Bolčina. Obred je z ubranim petjem požlahtnil cerkveni pevski zbor s Kapele-Kostanjevice. Nenapovedano se je ob zahvalni pesmi in radostnem pozvanjanju zvonov pojavil v prezbiteriju tudi goriški nadškof msgr. Dino De Antoni, da bi še sam čestital msgr. Cvetku Žbogarju ob njegovem biseromašnem slavju in da bi z njim podelil slovesni blagoslov. Nadškof se mu je iz srca zahvalil za vse, kar je plemenitega napravil v šestdesetih letih mašništva, ko je vzgojil celo vrsto semeniščnikov in dijakov, podelil množico prvih obhajil, poročil veliko parov, obiskoval bolnike po domovih, krščeval in pospremil vernike v večnost. Res se moramo zahvaliti Bogu za njegov duhovniški dar, saj vemo, da je dandanes imeti duhovnike res ogromen Božji dar. Msgr. Žbogar je mnogo svojih duhovniških moči daroval naši narodni skupnosti in je s svojo skromnostjo in preprostostjo, a tudi trdnostjo in pokončnostjo svetal zgled duhovnika – vodnika. Kot je sam dejal, zahvaljujoč se za vse prejete darove, pri svojem duhovniškem služenju sledi besedam sv. Avguština: Tvojemu usmiljenju izročam svojo preteklost, sedanjost Tvoji ljubezni, prihodnost pa Tvoji previdnosti.

Msgr. Žbogar je bil posvečen v duhovnika 28. junija 1946, na praznik Srca Jezusovega, prav v goriški cerkvi Srca Jezusovega, z drugimi italijanskimi in s sedmimi slovenskimi duhovniki. Rojen je bil v Gorici 20. marca 1923 v družini s štirimi otroki. Po osnovni šoli je vstopil v goriško Malo semenišče, po končani gimnaziji pa v bogoslovno semenišče v Gorici. Kot novomašnik je bil mesec dni

kaplan v Podgori, nato podravnatelj v Malem semenišču, hkrati je pomagal pri nedeljskih mašah v Štandrežu, leta 1950 tudi pri sv. Ignaciju na Travniku in pozneje še pri sv. Roku. Dne 1. septembra 1970 je bil imenovan za prorektorja v goriškem bogoslovju, l. 1975 pa za kaplana pri sv. Ivanu v Gorici. Leta 1982 je postal župnik slovenske duhovnije v Gorici. To službo je opravljal 22 let, potem pa je na njegovo mesto stopil p. Mirko Pelicon. Veliko let je bil katehet tudi na slovenskem učiteljišču (1980-1988) in na liceju. Povsod je bil zelo priljubljen. Msgr. Žbogar je še zmeraj izredno aktiven dušni pastir, saj kljub osmim križem priskoči na pomoč, kjer je treba, v cerkvah pri sv. Ivanu, sv. Ignaciju na Travniku in pri kapucinih. Slovenski verniki v Gorici smo mu hvaležni za vse skrbno opravljeno delo in mu želimo, da bi ga Bog še dolgo ohranil med nami in mu dal potrebnih moči za opravljanje, še posebno v teh viharnih časih, dragocenega duhovniškega poslanstva. Naj nam bo s svojim življenjem, prodornimi mislimi in z očetovsko ljubeznijo še naprej jasen zgled, kako naj živimo kot kristjani.

***

Vladimir Kos

OBDANA VSA OD ŽARKOV DIADEMA

Naj spet orkester duše zaigra Ti,
Marijino Brezmadežno Srce!
To Tvoje je ime, o naša Mati –
kar izpove srcé, to človek je.

Brez greha si od bivanja začetka
– ko nas drži se madež davnega –,
ljubeč nas, ko se nekega je Petka
žebèlj zaril do Tvojega srcá.

Brez greha ljubiš: Sina v tem posnemaš;
za nas je šel umirat, z groba vstat.
Obdana si od žarkov diadema
do nog, ko stopaš v Angelov pomlad.

Tvoj Sin Te Sebe vredno je napravil:
dveh Src ljubezni pesem žubori
in druži se, da šum sveta popravi,
da tudi v njem ljubezen nam doni.

MATEJKA PETERLIN MAVER

80 LET MARJANE PREPELUH V SLUŽBI SLOVENSKE GOVORJENE BESEDE

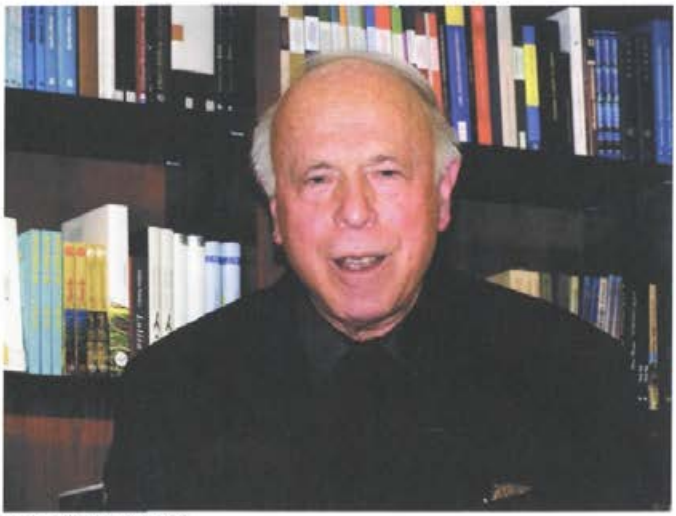

Radijska igralka Marjana Prepeluh

V začetku januarja 2006 je praznovala sredi ustvarjalnega dela svojo osemdesetletnico Marjana Prepeluh Lapornik, radijska igralka, režiserka, dramaturg in umetniški vodja Radijskega odra. Rodila se je v Ljubljani 19. januarja 1926 kot hči znanega socialdemokratskega politika, pisca in publicista Albina Prepeluha ter učiteljice Pavle Pirker. Po gimnaziji je študirala na germansko-romanskem oddelku Filozofske fakultete v Ljubljani. Povojne razmere v Sloveniji so pripeljale najprej njenega moža Ada Lapornika, l. 1952 pa še njo v Trst. Takoj se je pridružila radijski igralski skupini Radijski oder, ki jo je l. 1946 ustanovil prof. Jože Peterlin in ki prav letos praznuje šestdesetletnico obstoja. Prav v okviru Radijskega odra je Prepeluhova razvila svojo bogato dejavnost kot igralka, režiserka, dramaturg in umetniški vodja. V svoji več kot petdesetletni radijski igralski karieri je Marjana Prepeluh odigrala na tisoče vlog. Njena kulturna razgledanost, občutljivost za raznolike človeške usode in velika studiozna natančnost ji omogočajo dovršeno in prepričljivo interpretacijo med seboj zelo različnih vlog. Od l. 1977 se Marjana Prepeluh vedno bolj posveča dramaturški predelavi literarnih del in radijski režiji. Režirala je posamezne igre, mladinska dela ter zelo veliko dramatiziranih in bralnih romanov. Njen režijski pristop do vsakega dela je poglobljen in odmerja enako važnost celoti kot posameznim vlogam. Like zna nazorno predstaviti igralcem, ki vidijo v njej zanesljivega vodjo pri iskanju primerne interpretacije. Zelo pomembno je tudi – še posebno v našem prostoru – poglobljeno poznavanje slovenskega zbornega jezika, ki ga Prepeluhova posreduje igralcem in preko njih poslušalcem Radia Trst A. Marjana Prepeluh je za radio dramatizirala nad 200 del iz slovenske in svetovne književnosti, večino teh je potem tudi sama režirala. Njene dramatizacije so vselej simbioza zvestobe literarni predlogi in izvirnega izkoriščanja možnosti, ki jih nudi radijski medij. Kot dramaturg in umetniški vodja daje Marjana Prepeluh pečat programu in novim pobudam Radijskega odra. S svojo delavnostjo in težnjo po čim večji umetniški dovršenosti ostaja pri Radijskem odru osrednja referenčna osebnost. Delo Marjane Prepeluh bi zaslužilo veliko več pozornosti in priznanja, saj je tako kvantitativno kot kvalitativno izredno pomembno in dragoceno predvsem za tukajšnje Slovence.

MARKO TAVČAR

MSGR. OSKAR SIMČIČ OSEMDESETLETNIK

Msgr. Oskar Simčič

Človek bi si želel imeti dar sestavljanja prigodnic, kot jih je znal recitirati Ludvik Zorzut, ki bi gotovo znal povedati marsikaj lepega in primernega za okrogli rojstni dan svojega sovaščana. Pred 80 leti, 4. maja 1926, se je v Medani rodil msgr. dr. Oskar Simčič. Poznamo ga kot škofovega vikarja za Slovence v Goriški nadškofiji, poznamo kot kanclerja in prav gotovo ima zasluge, da je slovenska beseda dosledno prisotna v uradnih papirjih goriške nadškofije. Poznamo ga kot dolgoletnega profesorja moralne teologije, a tudi kot kateheta na slovenskih višjih srednjih šolah. Kar 27 let je tudi član Cerkvenega sodišča Treh Benečij za zakonske pravde, mnogi ga obenem poznajo kot duhovnega skrbnika naših rojakov na Krminskem, za katere vsako nedeljo in praznike maša v cerkvici na Subidi. Redno tudi skrbi za bogoslužne potrebe Marijinih sester na Korzu. Na začetku svoje duhovniške poti pa je bil v župnik v Števerjanu.

Malokdo verjetno ve, da je msgr. Oskar Simčič dolga desetletja vsako tretjo nedeljo v mesecu potoval v Milan in se tam, navadno v cerkvi sv. Tomaža, pri sveti maši in po njej srečeval s Slovenci, ki živijo v tem mestu, ter bil zanje redna in važna vez z rodnimi kraji.

Poznamo pa ga tudi kot dolgoletnega predsednika Goriške Mohorjeve družbe, ki je leta 1992 sledil nepozabnemu prof. Butkoviču in ki je bil nato v naslednjih letih sotrudnik velikih strukturalnih sprememb ob nastanku Zadruge Goriške Mohorjeve, ki je v novo upravno enoto povezala knjižne izdaje GMD, tednik Katoliški glas in otroški mesečnik Pastirček ter jim obenem zajamčila potrebno avtonomijo vsebinskega odločanja. Prav msgr. Simčič je ob tem poudarjal, da je potrebno ustvariti, kar se da širok krog sodelavcev in sotrudnikov tako s Tržaškega kot z Goriškega, ki naj bi se vključili v Zadrugo, da bi tako lahko na bolj učinkovit način med našimi ljudmi širili mohorjansko misel, kot ji je dal smernice blaženi škof A.M. Slomšek in kot so se trudili mnogi v preteklih desetletjih.

Prav tako je treba povedati, da je msgr. Oskar Simčič odločno podprl zamisel dr. Draga Legiše in msgr. dr. Kazimira Humarja, ki sta leta 1995 zasnovala in predstavila načrt o povezavi tednikov Novi list in Katoliški glas v naš skupni Novi glas, ki je začel izhajati januarja naslednjega leta.

Tudi za GMD je msgr. Simčič veliko napisal in prevedel. Poleg raznih tehtnih člankov, ki jih je sestavil za Koledar, bi kazalo izpostaviti, da je kot urednik odigral bistveno vlogo pri številnih naših izdajah. Naj omenim vsaj nekatere: pretresljivi vojaški dnevnik italijanskega kurata Pietra Brignolija z naslovom *Maša za moje ustreljene*, ki ga je prevedla Nedeljka Pirjevec, ali *Mežnarjeve pridige*, zanimive črtice, ki jih je pod psevdonimom Vigj Scuete napisal furlanski duhovnik Giuseppe Marchetti in jih je prevedel g. Srečko Šuligoj, ali spomine prof. Albina Sirka in zbornik zgodovinskih esejev dr. Milice Kacin Wohinz *Vivere al confine*. Posebno pa se je veselil prevajanja nevsakdanjega potopisa *V strugi izbrušeni kamni* o pohodu Pierluigija Bellaviteja od izliva do izvira Soče, v katerem je avtor – Italijan sproti beležil vtise, razmišljanja in srečanja z našimi ljudmi ob poti.

Sploh je bil msgr. Simčič že večkrat pomemben posrednik med slovenskim in italijanskim svetom. V tem smislu velja izpostaviti njegovo pisanje o znanem teologu in pesniku, prof. Vladimiru Truhlarju, ki ga je osebno dobro poznal zlasti v času študija na Gregoriani v Rimu. Lahko bi tudi omenili njegove uspešne in plodne zveze, ki jih je imel s furlanskim književnikom Celsom Macorjem.

Včasih kdo reče: "Bog pomagaj, ampak g. Simčič je preveč mil, premalo odločen". Ta ga ne pozna! Kdor tako misli, zamenjuje modrost usmiljenosti, ki se rojeva iz globokega poznanja človeške duše, za šibkost. Milino srca, za mevžavost. Umirjenost nastopa pa zamenjuje za neodločnost. Pripravljenost na dialog in iskanje izhoda, pa za taktiziranje. Sposobnost razčlenjevanja in analiziranja različnih vidikov problemov, za pomanjkanje trdnih stališč. Msgr. Oskar Simčič pa nam je prav zaradi vseh teh svojih darov drag sogovornik in vodnik.

M.H.

PROF. JANEZ DOLENC OSEMDESETLETNIK

Prof. Janez Dolenc

V torek, 5. septembra 2006, je Janez Dolenc, nekdanji profesor na tolminskem učiteljišču in gimnaziji je dočakal 80 let sredi dela in načrtov za nadaljnje delo. Rojen leta 1926 v gorski vasi Četena Ravan v Poljanski dolini, se je šolal na gimnaziji v Kranju in Ljubljani in študiral slovenistiko pri A. Slodnjaku in M. Boršnikovi na ljubljanski univerzi. Poleg pedagoškega dela na srednji šoli se je posvečal tudi raziskovanju vsega rovtarskega področja od Bovca do Škofje Loke, ki zajema vse od zbiranja in proučevanja ljudskih izročil do ugotavljanja skoraj neznanih kulturnih delavcev in njihovega dela na tem ozemlju. Objavlja zlasti v Goriškem letniku in Loških razgledih, občasno tudi v Jeziku in slovstvu, Glasniku slov. etnološkga društva in Traditiones, v Koledarju Mohorjeve družbe v Celju in Gorici in še marsikje. Uredil je tudi Tolminska zbornika 1975 in 1997 ter Potresni zbornik 1980.

Po upokojitvi 1987 je napisal ali uredil tudi več knjig, s slavističnega področja monografiji *Simon Gregorčič* in *France Bevk* 1990, kot urednik *Zbranega dela Ivana Preglja* pa prvo knjigo Pregljeva poezija 2002 in drugo knjigo Pregljeva dramatika 2006, v pripravi pa je tretja knjiga Krajša Pregljeva proza. Raziskal in objavil je življenje in delo slavista sovaščana *dr. Gregorja Kreka*, utemeljitelja slavistike na univerzi v Gradcu (1840-1905). Ob nedavni stoletnici je sodeloval na simpoziju v Gradcu in v Četeni Ravni, kjer je odkril tudi na lastno pobudo postavljeni doprsni spomenik in bil govornik na proslavi poleg dr. Matjaža Kmeclja dne 22. oktobra 2005. Na področju narodopisja je kot dijak in študent zbral poljanske povedke, ki so pod naslovom *Kres na Grebljici* izšle v zbirki Glasovi leta 2000 in na šoli v Tolminu s pomočjo dijakov zbral in objavil v isti zbirki tolminske povedke *Zlati Bogatin* leta 1992. Posebej je uredil še *Tolminske pravljice* 1989. Veliko zbranega narodopisnega gradiva še čaka na objavo. S področja domoznanstva raziskuje veliki tolminski punt tudi v arhivih na Dunaju in v Gradcu. Presenetljivo je bilo odkritje dokumenta o usmrtitvi tolminskih puntarjev leta 1714. Ob bližajoči se 300-letnici punta ga čaka še veliko dela. Prof. Dolenc je častni član Slavističnega društva Slovenije in je bil nominiran za letošnjo Štrekljevo nagrado, ki jo je prejel 17. septembra v Gorjanskem pri Komnu. Od 30.4.2004 je častni občan občine Tolmin.

M.T.

80 LET DUHOVNIKA EMILA CENCIČA

Duhovnik Emil Cencič

Znani in ugledni beneški duhovnik Emil Cencič (Cencig) je na Božič 2005 obhajal svoj 80. rojstni dan, 15. septembra 2006 pa je kulturno verski list Dom, ki ga je Cencič skupaj z g. Lavrenčičem in Birtičem ustanovil leta 1966, zabeležil, da se je "tele dni tiho umaknil iz Gorenjega Tarbja' gospuod pre Miljo Cencig." O njem lahko rečemo, da je eden pokončnih čedermacev, ki so s svojim zgledom in delom stali in še stojijo na načelnem stališču, da je potrebno utrjevati vero in kulturo ljudi, ki so jim zaupani, ker sta ti dve vrednoti tesno povezani in odločilni za duhovni in splošni napredek.

Emil Cencič se je rodil v Črnem vrhu, osnovno šolo je opravil najprej v rojstni vasi, nato pa v Manzanu in Pradamanu, gimnazijo in bogoslovje pa v Vidmu. Posvečen je bil 29. 6. 1949 in je kot kaplan nastopil službo v Mažerolah, naslednje leto je bil premeščen v Praprotno, leta 1952 pa je postal upravitelj v Čeneboli, kjer je sezidal novo cerkev. Leta 1955 je bil premeščen v Coneglians v Karnijo, po dveh letih se je vrnil v Benečijo, in sicer v Arbeč ter končno v Gorenji Tarbij, od koder je od leta 1973 oskrboval tudi Oblico in po smrti g. Lavrenčiča še Štoblank ter Devico Marijo na Krasu. Kot je zapisal Marino Qualizza v omenjenem članku v Domu, je tako Cencič postal "famoštav v liepi vasi, tekrat šele polni ljudi an otruok." "Tiste lieta", pravi malo dalje, "v Gorenjim Tarbje', na parvi petak miesca, v cierkvi je bilo tarkaj ljudi, ku drugod za Veliko nuoč."

Qualizza orisuje Cencičevo pastoralno delovanje in dejstvo, da so se iz tiste fare mnogi odločili za duhovne poklice. Glede delovanja na kulturnem področju pa je potrebno izpostaviti najprej dejstvo, da je g. Cencič, ko se je zavedel pomena ustrezne izobrazbe, študiral najprej na Lateranski univerzi v Rimu in nato v Padovi. Dosegel je licenciat iz pastoralnih in liturgičnih ved, nato pa je zaključil študij prava. Bil je duša zgodovinskih poletnih prireditev na Kamenici, ki pomenijo prelomni dogodek v ozaveščanju Benečanov. Vsako leto je v odmevnih govorih izpostavljal naravne in narodne pravice Slovencev v Benečiji, ki niso "pruoti Italiji". Večkrat je nastopil tudi na drugih posvetih in srečanjih, npr. na Dragi ali v Trstu in v Novi Gorici ter Ljubljani. Povsod je poudarjal pomen zvestobe maternemu jeziku in kulturi očetov, "naše stare navade, naš slovenski jezik, naše slovenske molitve, cerkvene in ljudske piesmi, če se gleda ostati zvesti naši slovenski duši".

ALOJZ TUL

PARLAMENTARNE VOLITVE 9. IN 10. APRILA 2006

POLITIČNI ZASUK V ITALIJI

Ko je na parlamentarnih volitvah maja 2001 desnosredinska naveza Doma svoboščin pod nespornim vodstvom gospodarskega mogotca Silvija Berlusconija prepričljivo prevladala tako v poslanski zbornici (355 mandatov) kot v senatu (176 mandatov), je vladalo splošno prepričanje, da se premagana levosredinska koalicija (z 259 mandati v poslanski zbornici in 137 mandati v senatu) še dolgo časa ne bo toliko opomogla, da bi lahko stvarno ogrozila nasprotnika na prihodnjih državnih volitvah. Kazali so se tudi znaki, da bo gospodarski razvoj v Italiji šel na roko vladi, ki je v svojem volilnem programu zagotavljala povečanje blagostanja za vse družbene sloje. Po začetnem optimizmu pa so temeljna pričakovanja vedno bolj bledela. Res je, da je znani napad islamskih teroristov na stolpnici v New Yorku 11. septembra istega leta globoko posegel v politične in gospodarske razmere na svetovni ravni. Nato je prišlo do znanih vojaških posegov najprej v Afganistanu in nato še v Iraku. V ta vrtinec je bila tako ali drugače potegnjena tudi Italija. Pa tudi drugače si Berlusconijeva vlada, gotova svoje samozadostnosti v parlamentu, ni prizadevala vsaj v bistvenih stvareh vzpostaviti z levosredinsko opozicijo normalno politično dialektiko, temveč jo je stalno arogantno izzivala zlasti z ideološkimi očitki. Parlament je ogromno dragocenega časa in energij uporabil za odobritev posebnih zakonskih ukrepov v očitno podporo nekaterim vplivnim premierovim prijateljem, vpletenim v raznovrstne spore s sodnimi oblastmi. Tudi sam Berlusconi je imel številne odprte sodnijske tožbe v zvezi z upravljanjem svojega velikega premoženja.

Tudi na gospodarskem področju vlada ni znala ubrati prave smeri, tako da si je postopoma zapravila naklonjenost ne samo srednjih in nižjih slojev prebivalstva, temveč tudi podjetniških krogov. Kupna moč plač in penzij je začela občutno padati. Namesto zniževanja starih in novih državnih dolgov je segla po demagoških potezah zniževanja davčnih stopenj. Za kritje teh manjkajočih dohodkov je morala klestiti številne postavke finančnega proračuna. Zaradi zmanjšanja državnih prispevkov občinam in deželam so le te morale okrniti socialne storitve.

Kljub delnemu znižanju neposrednih davkov se ni zvišala kupna moč prebivalcev in tudi ni bilo zaznati večje prodaje raznih izdelkov. Vlada je namreč preveč podcenjevala porarajoče se nezadovoljstvo, ki se je redno odražalo na več delnih upravnih volitvah, na katerih so pridobivale glasove opozicijske stranke leve sredine. To je sicer povzročilo nekaj nelagodja v koalicijskih strankah Doma svoboščin (zlasti v sredinski UDC in v Finijevem NZ), ki so zahtevale prilagoditev

vladnega programa novim gospodarskim in družbenim razmeram. Prišlo je sicer do delnih sprememb v sestavi vlade, vendar Berlusconi ni popustil zahtevi po spremembi tudi na vodilnem mestu zavezništva. Tako je ostal edini glavni kandidat na bližajočih se volitvah.

Sprememba volilnega zakona

Čim bolj se je bližal iztek mandatne dobe, je Berlusconijeva koalicija hitela z odobritvijo nekaterih tako imenovanih reformnih zakonov. Pri tem moramo omeniti zlasti zakon o spremembah ustave, za katerega se je zavzemala zlasti Severna liga in ki je predvideval temeljito prerazporeditev vloge in pristojnosti temeljnih državnih institucij ter nekakšno ovrednotenje avtonomije dežel. Te spremembe so bile predmet vsedržavnega referenduma 25. in 26. junija 2006, na katerem je prepričljiva večina volilcev (61,7%) zavrnila omenjene ustavne spremembe. Tu nas še posebej zanima novi volilni zakon za izvolitev poslancev in senatorjev, ki ga je prejšnji parlament izglasoval tik pred zapadlostjo svoje mandatne dobe. Z njim je Dom svoboščin želel preprečiti oziroma otežkočiti uveljavitev Prodijeve levosredinske Unije na bližajočih se volitvah. V ta namen so bila ustanovljena enotna volilna okrožja na deželni ravni, uveden sistem blokiranih list in volivcem odvzeta možnost dajanja preferenčnega glasu. Določena je bila večinska nagrada za zmagovito koalicijo tudi v deželnih senatnih okrožjih. Prvič so lahko na parlamentarnih volitvah volili tudi italijanski izseljenci v svetu. Vladne stranke, med temi zlasti Nacionalno zavezništvo, so si obetale znaten volilni priliv. Kot so pokazali rezultati, pa so se pri tem pošteno ušteli, kajti velika večina izseljencev je glasovala za stranke leve sredine, kar je bilo za slednjo zelo dobrodošlo za dosego potrebne večine mandatov v senatu.

Novi volilni zakon je vsekakor zelo zapleten in med drugim uvaja različne vstopne pragove za izvolitev poslancev in senatorjev manjših strank. Za liste narodnih manjšin je vstopni prag 20% glasov v deželi, kjer prebivajo njeni pripadniki. Dejansko možnost za prekoračitev tega praga imajo samo južnotirolski Nemci v bocenski pokrajini in frankofonski prebivalci Doline Aosta. Za slovensko manjšino v Furlaniji – Julijski krajini ne predvideva nobenih olajšav oziroma je v zakonu sploh ne omenja.

Parlamentarne volitve in Slovenci

Kot rečeno, smo bili Slovenci po novem volilnem zakonu dejansko izključeni od možnosti, da bi kot narodna manjšina izvolili kakega svojega predstavnika v rimski parlament. Po sili razmer so morali slovenski kandidati iskati gostoljubje na raznih listah vsedržavnih italijanskih strank. Po drugi strani tudi v manjšini sami ni bilo dogovora o določitvi kakega skupnega kandidata, kateremu naj gre čim širša podpora slovenskih volilcev. Na skupni listi Oljke, ki je povezovala Leve demokrate in Marjetico, je kandidiral bivši senator Miloš Budin kot predstavnik

Levih demokratov. Na močan pritisk slovenskih pristašev Levih demokratov in nekaterih drugih manjšinskih dejavnikov ga je osrednje vodstvo stranke kandidiralo na drugem mestu na listi Oljke, kar je zagotovilo njegovo izvolitev. Na prvem mestu na listi Oljke je namreč kandidirala predstavnica Marjetice in že uvedena parlamentarka Rosy Bindi.

V informacijo naj povemo, da so na listah nekaterih vsedržavnih strank zlasti leve usmeritve bili prisotni tudi slovenski kandidati. Stranki Slovenske skupnosti je bilo tudi na teh volitvah onemogočeno, da bi samostojno nastopila in kot manjšinska stranka z raznimi olajšavami izvolila svojega parlamentarca. Na osnovi dosedanjega sodelovanja z Marjetico je na njeni listi za senat v naši deželi kandidiral števerjanski župan Hadrijan Corsi. Za poslansko zbornico je podpirala listo Oljke, na kateri je, kot že povedano, kandidiral na drugem mestu bivši slovenski senator Miloš Budin. Slednji je bil tudi izvoljen in nato imenovan za podtajnika v okviru ministrstva za evropske pobude in mednarodno trgovino. Zato se je odpovedal mestu poslanca, ker je dejansko nemogoče kriti obe mesti, ki vsako zahteva celega človeka. Nekateri krogi slovenske manjšine ob tem pripominjajo, da po večdesetletni tradiciji ni v rimskem parlamentu nobenega slovenskega predstavnika.

Volilni izidi v Furlaniji – Julijski krajini

Dežela Furlanija – Julijska krajina tudi po novem volilnem zakonu izvoli skupno dvajset parlamentarcev, in sicer 13 poslancev in 7 senatorjev. Ker so bila prejšnja uninominalna volilna okrožja odpravljena, se nova volilna okrožja tako za zbornico kot za senat krijejo z ozemljem posamezne avtonomne dežele. Stranke in gibanja so torej na tej osnovi sestavili liste v posameznih deželnih okrožjih. V našem deželnem okrožju je bilo tako predloženih 18 kandidatnih list za poslansko zbornico in 16 za senat. Volilci tokrat niso imeli možnosti izbirati med kandidati z osebnim preferenčnim glasom, temveč so glasovali za izbrano listo v celoti. Kandidati na njih so bili izvoljeni po vrstnem redu na listi, ki so ga bila določila tajništva strank.

Volilni izidi v naši deželi so bili v določeni meri presenetljivi, saj je desna sredina za skoraj 10% glasov prevladala nad levo sredino, ki upravlja deželo. To pomeni, da je znaten del volivcev na parlamentarnih volitvah drugače glasoval kot na zadnjih deželnih volitvah. Tako je desna sredina izvolila sedem poslancev (Renzo Tondo, Manuela Di Centa, Vanni Lenna, Roberto Menia, Manlio Contento, Angelo Compagnon (po odstopu Casinija) in Marco Pottino). Leva sredina je izvolila šest poslancev (Miloš Budin, Flavio Pertoldi, Carlo Pegorer, Ivano Strizzolo, Sabina Siniscalchi in Alfonso P. Scanio). Nekateri od teh so potem po dogovoru z vodstvom svoje stranke odstopili, ker so bili izvoljeni še v kakem drugem volilnem okrožju. Tako je poslanko Marjetice Rosy Bindi nadomestil furlanski kandidat Ivano Strizzolo, Miloša Budina, ki je bil imenovan za

državnega podtajnika, je nadomestil prvi neizvoljeni od Levih demokratov Gianni Cuperlo.

V okrožju Furlanije – Julijske krajine so bili izvoljeni naslednji senatorji: Roberto Antonione (Naprej Italija), Giulio Camber (Naprej Italija), Giovanni Collini (Nacionalno zavezništvo), Alberto Gabana (Severna liga), Willer Bordon (Marjetica), Alessandro Maran (Levi demokrati) in Lidia Menapace (Komunistična prenova).

Romano Prodi in Unija

Za politični zasuk v Italiji na lanskih parlamentarnih volitvah je nedvomno mnogo pripomogel sedanji predsednik vlade Romano Prodi, ki se je politično uveljavil že v zadnjem obdobju levega centra. Kot socialno čuteč izobraženec je svojo etično in politično naravnanost oblikoval med študijem na Katoliški univerzi v Milanu, iz katere so izšli tudi drugi številni italijanski politični prvaki od Fanfanija do Mora. Prišteval se je k levemu krilu bivše Krščanske demokracije in je po njenem razpadu v devetdesetih letih začel razmišljati o političnem zavezništvu vseh sredinskih in demokratično usmerjenih reformnih sil, ki bi pošteno tekmovale z desnosredinskimi silami za vodenje države po načelu demokratične izbire volivcev. Temu cilju naj bi služil tudi večinski volilni sistem, uveden po globoki krizi v zvezi z znanimi podkupninskimi aferami.

Tako je bil Prodi pobudnik in ustanovitelj prvega jedra takšne povezave v okviru Oljke. Leta 1996 je oblikoval prvo levosredinsko vlado Oljke, ki pa ni imela dolgega življenja. Stranka komunistične prenove pod vodstvom Bertinottija je njegovo vlado v začetku podpirala od zunaj, a je leta 1998 to podporo odrekla, tako da je Prodijeva vlada padla. Novo vlado je sestavil predstavnik Levih demokratov Massimo D'Alema, Prodi pa je kmalu nato prevzel vodstvo Evropske komisije v Bruslju. Ko se mu je ta mandat jeseni 2004 iztekel, je obnovil prizadevanja za oblikovanje koalicije levosredinskih strank pod imenom Unija, ki je zmagala na lanskih aprilskih volitvah. Prodi je tako prevzel vodstvo nove italijanske vlade.

Prodijevo koalicijo Unije sestavlja devet političnih strank in skupin, ki so pred volitvami podpisale zelo razčlenjen skupni program, ki naj ga skuša uresničiti nova vlada. Omenjeni program je sad večmesečnega dela številnih strokovnjakov na raznih področjih. Upati je, da ga bodo vse politične skupine lojalno spoštovale.

Predsednik Romano Prodi si, kot znano, močno prizadeva, da bi se izoblikovala nova demokratična stranka, v katero naj bi se zlili Levi demokrati in Marjetica.

Sestava italijanskega parlamenta

Stranke leve sredine so na volitvah za poslansko zbornico 9. in 10. aprila 2006 prejele skupno 19.001.684 glasov ali 49,8%. Pripada jim 347 poslancev (med katerimi je vštetih tudi sedem poslancev Italijanov v svetu).

Stranke desne sredine so prejele 18.976.460 glasov ali 49,7%. Pripada jim 283 poslancev, od teh 4 poslanci Italijanov po svetu.

V senatu imajo stranke leve sredine 158 senatorjev, desna sredina pa 156. Prodijeva vlada ima torej v senatu zelo tesno večino.

Naj spomnimo, da v senatu sedi tudi sedem dosmtrtnih senatorjev, ki so povsem enakopravni tistim, ki so bili izvoljeni. To so bivši predsedniki republike in nekatere zaslužne in ugledne osebnosti.

Delne upravne volitve na Tržaškem in Goriškem ter v videmski pokrajini

Pokrajinske volitve na Tržaškem

Istočasno s parlamentarnimi volitvami 9. in 10. aprila 2006 so bile v naši deželi tudi volitve za redno obnovo pokrajinskih uprav na Tržaškem, Goriškem in Videmskem, za obnovitev občinskih svetov v Miljah, Tržiču in Ronkah ter v Dreki in Špetru v Beneški Sloveniji. Poleg tega so bile pokrajinske in občinske volitve v Pordenonu in še v nekaterih drugih občinah. Občinske in pokrajinske volitve so potekale po več kot deset let veljavnem večinskem volilnem sistemu.

Na volitvah za obnovitev tržaškega pokrajinskega sveta je nastopilo kar 26 list, večina katerih pa je bila povezana prek skupnega predsedniškega kandidata v okviru levosredinske oziroma desnosredinske koalicije. Predsedniška kandidatinja levosredinske povezave je bila Maria Teresa Bassa Poropat, sicer deželna svetovalka iz vrst Illyjevega gibanja, predsedniški kandidat takrat vladajoče desnosredinske koalicije je bil Fabio Scoccimarro iz vrst Nacionalnega zavezništva in ga je podpiralo sedem strank oziroma list. Na eni od teh, ki se je imenovala Občanska lista Dipiazza-Scoccimarro, je bil tudi slovenski kandidat Boris Gombač, sicer občinski svetovalec v Dolini, izvoljen na krajevni listi Združeni v tradicijah. To je prvi primer, da slovenski kandidat nastopi v okviru desnosredinske opcije.

Predsedniško kandidatinjo Poropatovo je podpiralo trinajst list z lastnim znakom in kandidati. Slovenski kandidati so bili prisotni na več listah, od Levih demokratov, Komunistične prenove ter Slovenskih in italijanskih komunistov pa do sredinsko usmerjene Marjetice. S slednjo se je volilno povezala tudi stranka Slovenske skupnosti, katere simbol, lipova vejica, je bil vključen v volilni znak Marjetice. Za to rešitev se je manjšinska stranka odločila, ker ji je ta povezava nudila večje jamstvo za izvolitev vsaj enega njenega zastopnika. To se je res tudi zgodilo, toda za izvolitev drugega pokrajinskega svetnika Slovenske skupnosti lista Marjetice ni dosegla zadostnega količnika v prvem nabrežinskem okrožju.

Kot znano, so tržaške pokrajinske volitve potekale v dveh krogih, ker nobena od nastopajočih koalicij ni v prvem krogu prejela absolutne večine (nad 50%) glasov. Levosredinska koalicija je namreč prejela 57.666 glasov ali 48,85 od-

stotkov, desnosredinska koalicija pa 57.265 glasov ali 48,59 odstotkov. Zato sta se predsedniška kandidata morala pomeriti še v drugem krogu 23. in 24. aprila. Tokrat se je tehtnica prevesila v korist Poropatove, ki je prejela 65.606 glasov ali 50,83 odstotkov, njen tekmec Scoccimarro (dosedanji predsednik pokrajinske uprave) pa je prejel 63.473 glasov ali 49,17 odstotkov. Kot vidimo, gre za zelo tesno zmago levosredinske koalicije, h kateri so odločilno prispevali volivci okoliških slovenskih občin.

Na temelju zgornjih volilnih izidov novoizvoljeni tržaški pokrajinski svet sestavlja 14 svetnikov zmagovite levosredinske naveze in 10 svetnikov poražene desne sredine. Med izvoljenimi svetniki je kar osem Slovencev (Zoran Sosič, Alenka Obad, Sandy Klun, Mariza Škerk, Massimo Veronese, Elena Legiša, Liza Slavec in Boris Pangerc). Slednji je bil na prvi seji novega pokrajinskega sveta izvoljen za njegovega predsednika.

Na upravnih volitvah se je politična podoba v nekaterih pomembnih upravah na Tržaškem spremenila. Levosredinska naveza je z odločilnim prispevkom slovenskih volivcev prodrla tako na občinskih volitvah v Miljah kot na pokrajinskih volitvah. Zato Slovenci pričakujejo, da se bo odnos do njihove skupnosti in njenih pravic bistveno izboljšal. Prejšnja desničarsko usmerjena pokrajinska uprava je namreč črtala iz statuta vsa tista določila, ki so zadevala prisotnost slovenske manjšine. Nova predsednica Poropatova je napovedala spremembo statuta, tako da bi le-ta omogočal uporabo slovenščine v delovanju uprave in v samem pokrajinskem svetu.

Kar se tiče sestave novega pokrajinskega odbora, pa Slovenci nismo vsi zadovoljni. Od osmih slovenskih izvoljenih svetnikov je le eden postal odbornik, medtem ko je bilo v odbor imenovanih več zunanjih odbornikov kot "tehničnih strokovnjakov". Zato je nerazumljivo, da v njem ni predstavnika slovenske manjšinske stranke. Vse drugače je v tem pogledu ravnal novi predsednik goriške Pokrajine, ki je v novi odbor imenoval dva pripadnika slovenske narodne skupnosti.

Občinske volitve v Trstu

Za razvoj in bodočo usmeritev tržaškega mesta, njegovega gospodarstva in miselnosti njegovega prebivalstva ima že od nekdaj odločilno besedo upravno in politično vodstvo mestne občine. Znano je, da je slednje ves povojni čas vodilo ozko nacionalistično politiko na vseh področjih in pri tem računalo na politično in finančno kritje rimske vlade. Tudi padec berlinskega zidu in uveljavitev skupnih evropskih povezav in sama širitev Evropske unije na vzhod in sosednjo Slovenijo niso v temeljih spremenili miselne naravnanosti odločujočih krogov.

Prelomno odpiranje mesta je predstavljalo obdobje županovanja podjetnika Riccarda Illyja od 1993 di 2001. Toda po njem je mestna uprava spet prešla v roke desnosredinske večine. Že prva mandatna doba župana Dipiazze je naredila korak nazaj tudi do slovenske komponente prebivalstva. Zato so zadnje občinske

volitve bile priložnost za ponovno vzpostavitev in vodenje odprte politike. Levosredinska naveza je tudi s pomočjo primarnih volitev za županskega kandidata izbrala že uveljavljenega javnega delavca in poslanca v rimskem parlamentu (po izvolitvi Illyja za deželnega predsednika) Ettoreja Rosata. Slednji se je tudi jasno opredelil za uveljavljanje zaščitnega zakona iz leta 2001, ki ga je bila desnosredinska vlada zamrznila.

Desnosredinska koalicija je podpirala potrditev župana Dipiazze, ki si je za svoje politične potrebe oblikoval lastno listo, da bi se navzven kazal kot samostojen kandidat. Vse to v dogovoru z gibanjem Naprej Italija, kateremu pripada. Treba je priznati, da sta oba kandidata vodila korektno volilno kampanjo.

Izidi prvega volilnega kroga 9. in 10. aprila so pokazali, da se je županski kandidat Rosato po številu prejetih glasov zelo približal svojemu tekmecu. Prejel je namreč 65.714 glasov ali 48,31%, Dipiazza pa 66.137 glasov ali 48,63%. Razlika med njima je bila majhna (423 glasov).

Ker nobeden od omenjenih kandidatov ni dosegel absolutne večine, so sledile balotažne voltve 24. in 25. aprila, na katerih je prevladal Dipiazza. Zanj je glasovalo 58.333 volivcev ali 51%, za Rosata pa 56.039 občanov ali 49%. Vsekakor je neizpodbitno dejstvo, da je kandidat Rosato dosegel velik osebni uspeh, saj je desna sredina z gotovostjo računala, da bo Dipiazza potrjen že v prvem volilnem krogu.

Leva sredina ima v sedanjem občinskem svetu 16 svetnikov. Med njimi so tudi trije Slovenci, in sicer Igor Švab, izvoljen na listi SSk-Marjetica s 694 osebnimi preferencami, Štefan Ukmar na listi Levih demokratov (292 preferenc) in Iztok Furlanič na listi Komunistične prenove s 169 preferencami.

Potrjeni župan Roberto Dipiazza in njegov novi odbor pa sta kmalu pokazala tradicionalno zaprtost. Ko je leva sredina predlagala, naj se za podpredsednika občinskega sveta izvoli njenega predstavnika v osebi svetnika Igorja Švaba, sta predlog nojevsko zavrnila. To sta storila, kljub temu da je malo pred tem novi pokrajinski svet za podpredsednika soglasno izvolil svetnico iz vrst desne sredine.

Volitve v rajonske svete

Istočasno z volitvami za tržaški občinski svet so občani volili tudi svoje predstavnike v sedem področnih ali rajonskih svetov, ki sicer še nimajo velikih pristojnosti, vendar so pomemben člen soudeležbe pri upravljanju javnih zadev na krajevni ravni. To je še posebej pomembno za kraško območje, na katerem prevladujejo Slovenci.

V nove rajonske svete je bilo na lanskih volitvah izvoljenih sorazmerno veliko število slovenskih kandidatov, pripadajočih vsem glavnim strankam, za katere pretežno volijo Slovenci. V rajonski svet za zahodni Kras, ki zaobjema Prosek, Kontovel in Križ, je bilo tako izvoljenih sedem slovenskih svetnikov na skupno število dvanajst, in sicer: Bruno Rupel, Sergij Ukmar, Danilo Tenze, Matej Lachi (iz vrst Levih demokratov), Niko Tenze, Ivo Starc in Igor Daneu (SSk-Marjetica).

V vzhodnokraški rajonski svet, pristojen na območju od Opčin do Bazovice, je bilo na skupno število dvanajst izvoljenih šest slovenskih svetnikov, in sicer: Marko Milkovič, Marko De Luisa (oba SSk-Marjetica), Mirijam Žagar, Uroš Koren, Stanislav Kalc (Levi demokrati) in Livio Collarig (SKP).

V obeh omenjenih rajonskih svetih ima večino leva sredina, ki je iz svojih vrst izvolila njuna predsednika. To sta Marko Milkovič (iz vrst SSk-Marjetica) na Vzhodnem Krasu in Bruno Rupel (iz vrst Levih demokratov) na Zahodnem Krasu.

V ostalih petih rajonskih svetih na mestnem območju je bilo izvoljenih osem slovenskih svetnikov, in sicer pet iz vrst SSk-Marjetice (Aleksander Furlan, Igor Pavel Merkù, Boris Slama, Sergij Petaros in Edvard Krapež), dva iz vrst Levih demokratov (Igor Poljšak in Štefan Čok). Na listi SKP je bil izvoljen tudi Iztok Furlanič, ki pa je optiral za občinski svet.

Občinske volitve v Miljah

Zadnji dve mandatni dobi je občino Milje upravljala desna sredina najprej z županom Dipiazzo in nato z njegovim naslednikom Lorenzom Gasperinijem. Na aprilskih volitvah pa so stranke leve sredine nastopile bolj organizirano in prepričljivo kot v preteklosti. Osrednjo vlogo je pri tem odigrala koalicijska lista, katere županski kandidat je bil ugledna osebnost, Nereo Nesladek, sicer po poklicu družinski zdravnik. Na tej listi je kandidiral tudi dolgoletni slovenski občinski svetnik Danilo Šavron iz vrst Slovenske skupnosti.

Po predvidevanjih je kazalo, da utegne desna sredina tudi tokrat prevladati, pa čeprav za malo glasov. Stvari pa so se zasukale drugače. Proti koncu štetja glasov na zadnjih dveh voliščih v Žavljah (na katerih volijo tudi Slovenci iz Štramarja in od Oreha) pa se je volilna tehtnica prevesila v korist županskega kandidata leve sredine Nesladeka, in sicer za 37 glasov. Novi župan je namreč prejel 4.514 glasov ali 48,12%. Bivši župan in njegov tekmec Gasperini je prejel 4.447 glasov ali 47,72%. Balotaža ni bila potrebna, ker občina Milje ima manj kot petnajst tisoč prebivalcev.

V novi miljski občinski svet je bil, če se ne motimo, tretjič izvoljen Danilo Šavron, ki je obenem edini izvoljeni Slovenec.

Pokrajinske volitve na Goriškem

Priprave na volitve za obnovitev goriškega pokrajinskega sveta v okviru levosredinskega zavezništva so bile dokaj zapletene in mestoma polemične zaradi nesoglasja nekaterih manjših skupin glede skupnega predsedniškega kandidata. Na notranjih primarnih volitvah je za to mesto tekmovalo več kandidatov. V to igro je bila primorana se vključuti tudi stranka Slovenske skupnosti zaradi obrambe svojega manjšinskega zastopstva, ki so ga ji nekateri krogi oporekali. Kot znano, je SSk na primarnih volitvah podprla svojega kandidata v osebi Silvana

Primožiča, občinskega svetovalca v Gorici, ki je dosegel tudi zelo spodbuden rezultat. Največ glasov je seveda prejel Enrico Gherghetta, deželni svetovalec in goriški pokrajinski tajnik Levih demokratov, ki je tako postal uradni skupni kandidat leve sredine za predsednika Pokrajine.

Stranka Slovenske skupnosti je na osnovi predvolilnega dogovora s predsednikom Gherghetto in drugimi strankami Oljke o imenovanju njenega predstavnika za člana bodočega pokrajinskega odbora odločila, da se ne predstavi samostojno na volitvah, in pristala, da njen predstavnik kandidira v štandreškem okrožju.

Oglejmo si, kaj so prinesli volilni izidi. Levosredinska naveza s predsednikom Gherghetto se je dobro uveljavila že v prvem krogu volitev (9. in 10. aprila), saj je zbrala 48,27% glasov, medtem ko je predsedniški kandidat desne sredine Zappalà dosegel 24,87%. V balotažnih volitvah drugega kroga (23. in 24. aprila) pa je kandidat Gherghetta dosegel solidno večino glasov (34.211 ali 58.86%). Tekmec desne sredine pa je prejel 23.914 glasov ali 41,14%.

Po končanih volitvah je sledila sestava novega pokrajinskega sveta, v katerem je novi predsednik v skladu z že omenjenim dogovorom imenoval tudi Maro Černic iz vrst Slovenske skupnosti, dotedanjo odbornico na goriški Občini. Poleg nje je za odbornika imenoval tudi slovenskega kandidata na listi Zelenih Marka Marinčiča, ki je bil odbornik že v prejšnji Brandolinovi upravi. Odbornico Maro Černic na goriški Občini je naknadno nadomestil občinski svetovalec Silvan Primožič.

Naj povemo, da sta bila tako levi demokrat Marko Jarc kot predstavnik Zelenih Marko Marinčič izvoljena v pretežno slovenskem volilnem okrožju Zagraj, Doberdob in Sovodnje. Za nekaj desetin glasov pa ni bil v omenjenem štandreškem okrožju, vedno v okviru Oljke, izvoljen Marjan Brescia (Breščak), ki ga je kandidirala stranka Slovenske skupnosti.

Občinske volitve v Tržiču in Ronkah

Občinske volitve so bile tudi v Tržiču in Ronkah. V Ronkah je bil za župana izvoljen Roberto Fontanot, ki je zbral 49,88% glasov. Podprli so ga Levi demokrati, Marjetica in občanska lista Skupaj za Ronke. Desnosredinski kandidat Livio Moreau je prejel 18.67% glasov.

Naj omenimo, da je na listi Marjetice kandidiral kandidat Slovenske skupnosti Dušan Lapanja.

Za novega tržiškega župana je bil že v prvem krogu potrjen Gianfranco Pizzolito, ki je doslej vodil odprto politiko do tamkaj živečih Slovencev in podpiral njihovo kulturno dejavnost. Podprle so ga stranke leve sredine. Prejel je skoraj 53% glasov, tako da ni bila potrebna balotaža.

Na listi Marjetice, ki je podpirala omenjenega županskega kandidata, je kandidiral tudi Ivo Petkovšek, ki ga je predlagala goriška Slovenska skupnost.

Volitve v videmski pokrajini

Na lanskih volitvah se je obnovil tudi videmski pokrajinski svet. Marzio Strassoldo, bivši rektor videmske univerze, ki je načeloval desnosredinski koaliciji in se prišteva h gibanju Naprej Italija, je bil z absolutno večino (52,7% glasov) potrjen za predsednika videmske Province. Kandidat levosredinske koalicije Giancarlo Tonutti, iz vrst Levih demokratov, je prejel 43,7% glasov.

V Nadiških dolinah so zadovoljni, da je bil na listi Levih demokratov izvoljen v novi pokrajinski svet Piergiorgio Domenis, župan v Podbonescu in podpredsednik Gorske skupnosti, ki bo tako predstavljal Benečijo in njene interese. V intervjuju slovenskemu štirinajstdnevniku Dom je svetnik Domenis zagotovil, da bo njegova prva skrb posvečena vprašanju valorizacije domačega slovenskega jezika in boljšim krajevnim cestnim povezavam.

Na listi Marjetice je v okrožju Trbiž-Tablja kandidiral tudi slovenski rojak iz Kanalske doline Alessandro Oman, župan v Naborjetu.

Tudi v Občini Dreka so imeli občinske volitve, na katerih je bil za župana potrjen Tarcisio Bonati, za katerega je volilo 85 volivcev (67,46%). Na alternativni listi "Upanje in dostojanstvo pod Kolovratom" pa je bil s 46 glasovi (32,34%) izvoljen znani kulturni in javni delavec Riccardo Ruttar. Občina Dreka leži v izrazito goratem področju, od koder se je v zadnjih desetletjih izselilo veliko prebivalcev. Za zadnje volitve je bilo vpisanih v volilne sezname 126 volivcev.

MARIJAN DROBEŽ

NA SKUPNEM TRGU OBEH GORIC ŠE ZMERAJ DRŽAVNA MEJA

V Novi Gorici in Gorici že skoraj štiri desetletja razvijajo razne oblike sodelovanja na področjih, kjer politika osrednjih državnih oblasti (v Ljubljani in Rimu) dovoljuje take pobude in stremljenja občin in drugih krajevnih organov, društev in organizacij. Ob slovensko-italijanski meji na Goriškem pobude za prijateljstvo in sodelovanje torej nastajajo, oziroma so se pojavljale tudi v preteklosti, vendar jih zmeraj budno spremljajo in ocenjujejo v ministrstvih in drugih centralnih organih obeh sosednjih držav.

Predsednik RS dr. Janez Drnovšek z županoma obeh Goric in deželnim odbornikom Antonazem na trgu pred novogoriško železniško postajo (foto Danijel Devetak)

Ob meji pa življenje in razvoj utripata na poseben način, tudi v skladu z izkušnjami in spoznanji, ki so jih prebivalci pridobili v preteklosti. Občinski upravitelji v Novi Gorici in Gorici si prizadevajo, tudi opogumljeni z večino dobronamernih in demokratično usmerjenih občanov slovenske in italijanske narodnosti, da bi tukaj postopno in s potrpežljivostjo ustvarili iskreno in trajno sožitje, ki bi omogočilo blaginjo ter duhovni in materialni napredek celotne Goriške. Taki usmeritvi daje potreben pravni okvir in politično podlago tudi Evropska zveza, povezava, katere dejavni članici sta tudi Slovenija in Italija.

V letu, ki mineva, je bilo glavno prizorišče in simbolno mesto srečanj obeh Goric na tako imenovanem Skupnem trgu pred železniško postajo, ki so ga odprli z veličastno slovesnostjo 30. aprila 2004, en dan pred sprejemom Slovenije v EU. Tedaj je svet zvedel o skupnem trgu v dveh državah. Sicer so na tem območju Slovenci, Italijani in Furlani že od davnih časov živeli skupaj, drug ob drugem. Po tragedijah in trpljenju med drugo svetovno vojno in še nekaj časa po njej, so se, kot že zapisano, začele razvijati razne oblike sodelovanja, sprva zlasti na športnem in kulturnem področju. Kasneje pa se je sodelovanje v okviru

občinskih uprav v Novi Gorici, Gorici in v Šempetru-Vrtojbi razširilo tudi na področja zdravstva, urbanizma, prometa, okolja, gospodarstva in informatike. Obe Gorici sta se v svojih državah, torej v Sloveniji in Italiji, kot tudi v Evropi uveljavili kot primer in zgled konkretnega sodelovanja, kot nekakšen "čezmejni laboratorij", ki ga podpira tudi Evropska komisija (vlada). Tako je lahko nastal zgodovinski 12. februar leta 2004, ko sta župana Mirko Brulc in Vittorio Brancati odstranila mejno ograjo, ki je delila Novo Gorico in Gorico.

Olimpijski ogenj na stičišču dveh Goric (foto Danijel Devetak)

Trg, ki sicer še nima skupnega imena, krasi talni mozaik, ki predstavlja simbol skupnega čezmejnega sodelovanja območij, ki so nekoč tvorila Goriško pokrajino. Ob tem se spominjamo na zanimivo in morda tudi zloveščo preteklost trga pred železniško postajo po drugi svetovni vojni. Stavba železniške postaje, sicer mogočen objekt, zgrajen v mešanici historicizma in secesije, je z mirovno pogodbo med takratno Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in Kraljevino, kasneje Republiko Italijo, podpisano 10. februarja v Parizu, pripadala Jugoslaviji, vendar pa je državna meja razdelila njen trg na dva dela. Vhod v železniško poslopje je bil, denimo, samo 38 metrov oddaljen od meje. Na streho so postavili veliko rdečo zvezdo, simbol tedanjega komunističnega režima v Jugoslaviji, okna pa prekrili z deskami, tako da pogled čez mejo v Italijo ni bil mogoč. V začetnem obdobju, do leta 1954, je bila ob mejni črti bodeča žica, vrata postaje pa se na trg niso odpirala. Po letu 1954 je bil zgrajen polmetrski zid z betonskimi stebrički, med katerimi je bila napeta žičnata mreža, tako da meja ni bila več "nepropustno" zaprta. Bilo je veliko primerov, da so posamezniki, ki so hoteli nezakonito pobegniti v tujino, žico in druge ovire uspešno preskočili in se tako zatekli v tujino, v svobodo. Po sklenitvi tako imenovanih Osimskih sporazumov leta 1975 so bili na območju železniške postaje v Novi Gorici narejeni manjši popravki državne meje, ki je takšna ostala vse do zgraditve novega, skupnega trga obeh Goric v letu 2004. Ob meji so bila pogosta razna srečanja skupin iz Nove Gorice in Gorice, tako čezmejnih pohodov, kolesarjenj, odbojkarskih tekem, teniških turnirjev in drugih skupnih prireditev. Zato da so se ljudje na prireditvah srečevali, je bila mejna ograja na območju železniške postaje večkrat začasno prekinjena, odstranjena, kar je bilo mogoče tudi zaradi uvidevnosti in soglasja italijanskih obmejnih organov. Najbrž predvsem zaradi omenjenih srečavanj in tekmovanj se je državna meja postopoma odpirala, se "mehčala" in tako izgubljala svoj osnovni

namen ločevanja dveh držav, treh narodov ter ločevanja Nove Gorice in Gorice.

Skupni trg obeh Goric (v Gorici ga imenujejo Transalpina) je postal znan ne zgolj v Sloveniji in Italiji, ampak tudi v mnogih tujih državah. Vsak dan prihajajo gostje, turisti in drugi, in si ogledujejo novo ustvarjeno prizorišče, kjer se bosta Nova Gorica in Gorica morda že kmalu fizično združili. Trg obiskujejo tudi mnogi tuji državniki in znani politiki, kjer jih po navadi sprejemata župan Mirko Brulc in Vittorio Brancati. Obisk kakšne pomembne delegacije iz tujine je vsaj eden na mesec, poudarja Miroslava Križnič, svetovalka za stike z javnostmi Mestne občine Nova Gorica.

Del javnosti je prepričan, da državna meja med Slovenijo in Italijo ne obstaja več in je torej mogoče prosto prehajati iz ene države v drugo. Taki primeri nezakonitega prehajanja državne meje se dogajajo tudi na skupnem trgu obeh Goric, s čimer nastajajo prekrški, ki jih ugotavljajo obmejni policisti. Krivi za dvome o prehodnosti meje so tudi nekateri časniki, ki kar naprej pišejo, da je slovensko-italijanska meja "padla". Dejansko pa bo ta meja odpravljena šele z uveljavitvijo tako imenovanega schengenskega sporazuma o odpravi meja med državami članicami Evropske zveze. To naj bi se po prvotnih napovedih zgodilo oktobra leta 2007, a kot kaže, bodo omenjeni sporazum uveljavili kako leto ali celo dve leti pozneje.

Državna meja med Slovenijo in Italijo, članicama EU, bo čez čas zagotovo odpravljena in šele tedaj bo območje okoli železniške postaje v Novi Gorici lahko dobilo svojo pravo vlogo. Tam naj bi se združevali obe obmejni mesti, svoj delež k razcvetu omenjenega prostora pa bo prispevala tudi bohinjska (ali bohinjsko-goriška) železniška proga, katere stoto obletnico otvoritve so nedavno proslavljali. Progo so začeli obnavljati, služila pa bo predvsem turizmu. Turistični vlaki bi vozili na relaciji od Jesenic do Nove Gorice. Železniško progo naj bi zaradi njenega poteka, zgradb, predorov, mostov in drugih objektov ob njej in drugih dokazov kulturne pomembnosti, uvrstili v seznam naravne in kulturne dediščine, ki ga vodi UNESCO, Organizacija Združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo.

Pri načrtovanju in predvidevanjih o prihodnosti ob meji na Goriškem so v Novi Gorici začeli snovati novo stanovanjsko in poslovno sotesko na območju železniške postaje, ki bi služila tudi sodelovanju in stikom z Gorico. Tam bodo zgradili poslopja z okrog 500 novimi stanovanji in velik trgovski in prodajni center. Vendar bo to območje lahko učinkovito in dobro delovalo šele potem, ko bo odpravljena državna meja. Tedaj bi lahko uspešneje zmanjševali tudi usedline nacionalističnih in drugačnih miselnosti, ki nasprotujejo sodelovanju in poglabljanju sožitja med Slovenci, Italijani in Furlani ob meji.

PETER RUSTJA

O DVOJEZIČNIH TABLAH

Vprašanje krajevnih tabel oziroma vidne dvojezičnosti je tako pri nas kot na Koroškem ponovno v ospredju zanimanja politike ter ne nazadnje medijev. Kljub temu da to danes spremljamo kot vsakodnevno kroniko, je bilo to vprašanje aktualno tudi pred sto leti. Ljudska štetja so zlasti v zadnjih desetletjih avstro-ogrske monarhije zaostrovala razmerja med narodnostmi v monarhiji, in to prav zaradi vprašanja jezikovne prakse.

V avstrijskem delu so namesto vprašanja o maternem jeziku (kot so npr. spraševali v ogrski polovici) postavljali vprašanje o občevalnem jeziku, to je o jeziku vsakdanje komunikacije z okolico. Vprašanje je seveda postalo sporno, zlasti ker so na podlagi jezikovne rabe izpeljevali enačbo, da je vsak govorec, ki obvlada večinski, to je dominantni jezik določenega okolja, tudi pripadnik te govorne skupnosti.

Med interpelacijami, ki jih je leta 1907 na Dunaju predstavil tržaški poslanec Otokar Rybár, najdemo tudi tisto v zvezi s postavitvijo slovenskih napisov na železniških postajah na progi Trst-Jesenice. Kot izhaja iz interpelacije, ki jo objavljamo originalno, brez jezikovnih ali slogovnih posegov, rezultati popisnih pol niso služili le statistiki...

Dvojezična tabla v vasi Žvabek (zgoraj)
Napis Nobena slovenska Koroška se je pojavil pri Slovenj Plajberku po postavitvi dvojezičnih tabel (foto Peter Rustja)

Edinost, 20. julija 1907.

INTERPELACIJA POSLANCA DR. RYBARA IN TOVARIŠEV

na ministra za železnice radi prireditve slovenskih napisov na postajah Vrdela in Rocol in Trst državne železnice Trst – Jesenice.

Za postaji Vrdela in Rocol, ležeči na ozemlju občine tržaške, kakor tudi za zaključno postajo Trst nove železniške črte Trst-Jesenice so se postajna označenja in drugi napisi priredili in razobesili, prezrši slovenski deželni jezik, le v nemškem in italijanskem, oziroma celo le v italijanskem jeziku.

Po otvoritvi te nove železniške črte je protestovalo avtohtono slovensko prebivalstvo na ljudskih shodih in po deputacijah, javno in na kompetentnih oblasteh, proti takemu nespoštovanju slovenskega jezika, ter je dalo izraza svoji nevolji tudi na dan otvoritve, opustivši vsako odičenje.

Da se niso priredili slovenski napisi, to je baje posledica nekega poročila namestništva, ki je za omenjene postaje predlagalo le nemško-italijanske napise.

Na kake motive se je opiral ta predlog, to ni znano podpisanemu, za slučaj pa, da se omenjeno poročilo sklicuje na vspehe zadnjega ljudskega štetja, glasom katerih tvori slovensko prebivalstvo manjšino v gori imenovanih krajih, treba temu nasproti povdarjati, da je moralo biti namestništvu prav dobro znano, da ljudsko štetje, izvedeno po magistratnih organih, kar se tiče občevalnega jezika, ne odgovarja resničnim razmeram kakor so to prejšnji italijansko-liberalni zastopniki Trsta sami pripoznali povodom razprave o volilni reformi. Vrhu tega bi bilo moralo imeti namestništvo pred očmi, da po obstoječih zakonih in predpisih za železniški promet imajo tudi narodne manjšine pravico do upoštevanja njih jezika kakor deželnega jezika.

Ne moremo si domnevati, da vladi niso bila znana ta določila, kakor tudi razmere prebivalstva, in moramo torej izreči domnevanje, da so bili za oni predlog in za poznejo odločitev odločilni politični motivi, namreč obzirnost do tedaj še vsemožne italijanske narodno-liberalne stranke, ki hoče vse Primorje, posebno pa tržaški teritorij predstavljati kakor čisto-italijansko ozemlje.

Ta prizadevanja italijansko-liberalne stranke je pač umevno. Da pa ima tudi vlada interes na tem, da bi se Primorju – v nasprotju z resničnimi odnošaji – dajala italijanska vnanjost, tega pa ni lahko smatrati kakor možno.

Pa tudi prebivalstvo samo je na zadnjih državnozborskih volitvah izvršilo temeljito korekturo na umetnem vspehu ljudskega štetja, in je, oddavši nad 10.000 glasov za slovensko-narodne in slovensko-socijalistične kandidate pač zadostno dokazalo, da je tržaška okolica, v kateri stojita postaja Rocol in Vrdela, skoro čisto slovenska dočim ima mesto tržaško znatno slovensko manjšino.

Z ozirom na to si dovoljujejo podpisani staviti nastopno vprašanje:

"Ali je Vaša ekscelenca voljna odrediti nemudoma, da se na postajah Vrdela, Rocol in Trst postajna označenja in drugi napisi prirede tudi v slovenskem jeziku?"

Tudi po sto letih pa se žal še vedno ukvarjamo z istim vprašanjem, ali je določen kraj, kjer živijo Slovenci na ozemlju sedanje Italije ali Avstrije pravzaprav "vreden" tudi slovenskega napisa...

MARKO TAVČAR

DELOVANJE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE V LETU 2006

Desetletnica Novega glasa

Leto, ki se izteka, se je začelo v znamenju okrogle obletnice. V četrtek, 26. januarja 2006, smo namreč v dvorani kongresnega centra na devinskem gradu, v prostorih, ki so pred 400 leti videli servita, brata Gregoria Alassia da Sommaripa, sestavljati znameniti italijansko-slovenski slovarček, praznično obhajali desetletnico izhajanja tednika Novi glas. Tednik je nastal iz povezave Novega lista in Katoliškega glasa. Oba omenjena tednika sta utihnila z božično številko leta 1995, prva številka Novega glasa pa je izšla 11. januarja 1996. Ob desetletnici uspešnega izhajanja tednika smo obenem obeležiti dejstvo, da so po drugi svetovni vojni, se pravi pred 60 leti, začeli izhajati v krogih ljudi, ki so jim bile vodilo vrednote, kot so krščanski etos, demokracija in slovenstvo, listi, ki jih je prav poznati, saj iz njihovih korenin rase tudi sedanji tednik Novi glas. Gre za tednike Slovenski Primorec, Teden, Katoliški glas, Demokracija in Novi list. Na jubilejnem večeru, ki je bil res doživet praznik, je po pozdravih predsednika Zadruge dr. Damijana Paulina, prisotne kratko nagovoril goriški nadškof msgr. Dino De Antoni, zgodovinski oris slovenskega demokratičnega periodičnega tiska v Italiji pa je podal Marko Tavčar. Večer je bil lepo doživetje, ki so se ga udeležili predvsem zvesti bralci s Tržaškega in Goriškega in vidni predstavniki slovenskega matičnega in zamejskega političnega, kulturnega in gospodarskega življenja.

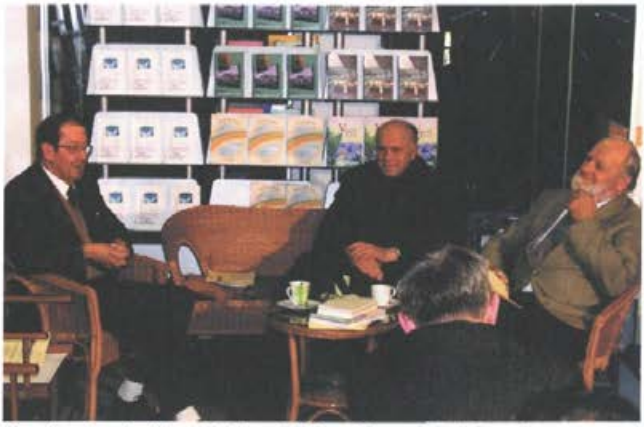

Praznovanje desetletnice Novega glasa v Devinskem gradu: od leve predsednik Zadruge Goriška Mohorjeva dr. Damjan Paulin, Marko Tavčar in odgovorni urednik Novega glasa Jurij Paljk (arhiv NG)

Knjižne izdaje

Običaj je že, da pregled začnemo s knjižno zbirko Goriške Mohorjeve družbe za leto 2006. *Koledar* je kot običajno bogat zbornik s članki o življenju in delu Slovencev v Italiji. Svoje zapise je prispevalo več kot 60 avtorjev iz zamejstva in Slovenije. Uredil ga je dr. Jože Markuža, oblikoval pa Walter Grudina z ilustracijami Paole Bertolini Grudina.

Kot šestnajsti zvezek v zbirki Naše korenine je izšlo delo Ivana Tavčarja – *Albin Kjuder Tomajski.* V njem avtor predstavlja življenje in delo svojega prastrica, uglednega kraškega duhovnika Albina Kjudra, ki je bil znan raziskovalec

Predstavitev knjižne zbirke v Idriji: od leve Saša Martelanc, avtor knjige Kam potujejo večeri, dr. Oskar Simčič in prof. Tomaž Pavšič (foto Mirjam Simčič)

kraške preteklosti, knjižničar in arhivar, odličen pridigar in glasbenik ter kasnejši apostolski administrator tistega dela tržaške škofije, ki je leta 1947 prišel pod jugoslovansko oblast. Knjiga je opremljena s prilogami nekaterih pomembnejših dokumentov in z bogatim fotografskim gradivom. Opremil jo je Pavel Medvešček.

Literarni tekst je prispeval Saša Martelanc, ki je zbirki novel dal naslov *Kam potujejo večeri.* Tržaški časnikar in pisatelj se s pričujočo zbirko vrača k svojim priljubljenim temam. To so utrinki iz mlajših in najmlajših let ter srečanja z dragimi in v srcu bogatimi preprostimi ljudmi, ki v človeku vzbujajo spoštovanje in vedrino. Knjigo je oblikoval in z ilustracijami opremil Ivan Žerjal.

Za najmlajše bralce pa je izšla zbirka pravljic Marize Perat z naslovom *Vilinski cvet*, ki obsega osemnajst novih pravljic goriške pisateljice, ki jih je s spretno roko ilustrirala Danila Komjanc.

Zbirko smo javnosti predstavili v galeriji Ars nad Katoliško knjigarno v Gorici, v ponedeljek, 28. novembra 2005, in v Cankarjevem domu v Ljubljani na 21. knjižnem sejmu, v sredo, 30. novembra 2005, v Dvorani Lili Novy, naslednjega dne pa v Tržaški knjigarni. Zelo uspešne predstavitve so bile tudi v Idriji in Ajdovščini.

Knjige izven redne zbirke

Zgodovinar Peter Stres je sestavil delo *Priimki v Brdih, Izvor in razvoj do prve svetovne vojne.* Knjiga zajema priimke, ki so se od 15. do začetka 20. stoletja nahajali v briških vaseh. Brda so mišljena v geografskem smislu, brez meja, ki so bile zgodovinsko prisotne v tem prostoru. Predstavljeni so starejši zapisi priimkov v skladu s pravili latinske in deloma nemške pisave in nato variante priimkov do 2. polovice 19. stoletja, ko so bili zapisani v skladu s pravili slovenske pisave. Zapisom sledi etimologija priimkov in na koncu so v osnovnih podatkih predstavljene posamezne osebnosti z obravnavanim priimkom, ki so bile uvrščene v primorski ali furlanski biografski leksikon.

Goriška Mohorjeva družba in istoimenska Zadruga sta s knjigo *Ne zapečkarji, ampak protagonisti* počastili okrogli življenjski jubilej časnikarja in politika Draga Legiše. Izbor komentarjev in drugih odmevnih zapisov, s katerimi je Legiša bil pol stoletja živo prisoten v slovenski narodni skupnosti v Italiji, so opravili ugledni časnikar in podsekretar slovenskega ministrstva za kulturo Jože Horvat, sedanji odgovorni urednik Novega glasa Jurij Paljk in za založbo Marko Tavčar. Članki so

izbrani iz Novega lista, Slovenca in Novega glasa, ob teh pa je še nekaj predavanj in intervjujev. Legiša, ki je bil od ustanovitve Novega lista (v maju 1954) do njegove ukinitve (decembra 1995) njegov odgovorni urednik, je bil pobudnik združitve Novega lista in Katoliškega glasa in tudi prvi odgovorni urednik Novega glasa, ki je začel izhajati januarja 1996. Knjigo pa je opremil Edi Žerjal.

Kot 17. zvezek Zbirke Naše korenine je izšel življenjepis o skladatelju *Ubaldu Vrabcu (1905-1992)*, ki ga je napisala Bojana Kralj, ki je orisala bogato in zanimivo življenje tega priljubljenjega tržaškega skladatelja in zborovodje ter podrobneje predstavila vse njegove glasbene stvaritve in druge njegove spise, saj je bil Vrabec tudi prodoren publicist in satirik. Delo, ki ga je opremil Pavel Medvešček, bogatijo številni fotografski posnetki.

Pozdrav državnega sekretarja Silvestra Gaberščka na predstavitvi knjige Priimki v Brdih na Gradu Dobrovo (zgoraj) Predstavitev pesniško-grafične mape Žlahtnost-Preziosismi Aleksija Pregarca in Edija Žerjala na Opčinah

Goriška Mohorjeva družba je skupaj s sestrskima založbama celjsko in celovško Mohorjevo želela počastiti stoletnico smrti priljubljenega "goriškega slavčka" Simona Gregorčiča z izdajo njegovih poezij. Pesniška zbirka, ki je prav v teh dneh prišla med bralce, nosi naslov: *Simon Gregorčič, Izbrane poezije, Ob stoletnici pesnikove smrti.* Zbirka obsega petdeset poezij, ki so tematsko porazdeljene v štiri sklope: osebnoizpovedne in refleksivne pesmi, domoljubne pesmi, ljubezenske pesmi in pripovedne pesmi. Temeljne vidike Gregorčičeve poezije je v spremni študiji osvetlil akademik dr. France Bernik. Prof. Lojzka Bratuž, ki je poezije izbrala in uredila, pa je poskrbela tudi za opombe k posameznim pesmim. Grafično podobo nove Gregorčičeve zbirke je oblikoval znani goriški likovnik Franko Žerjal, ki je zbirko tudi opremil z ilustracijami.

V poklon duhovniku in ljudskemu piscu Ivanu Kovačiču (1873-1936), ki ga poznamo s psevdonimom Soški, je izšlo njegovo *Zbrano delo*, ki ga je za to izdajo zbral Zoran Slejko, uredil pa ga je Jožko Kragelj, ki je Kovačičeva dela jezikovno posodobil. Ivan Kovačič se je rodil 1. marca 1873 v Avčah nad Kanalom, v Gorici je obiskoval gimnazijo, po maturi pa se je odločil za bogoslovje in bil leta 1896

posvečen v duhovnika. Njegovo prvo delo, igrica v treh dejanjih *Vaški skopuh*, je izšlo leta 1895. Leta 1903 je pri Narodni tiskarni v Gorici izšla njegova povest *Mladi gozdar*, ki je potem doživela še dva ponatisa. Kovačičevo najbolj znano delo pa je veseloigra *Kovačev študent*, izšla je leta 1908 pri Katoliški bukvarni v Ljubljani in jo je leta 1910 kot spevoigro uglasbil Vinko Vodopivec. Leta 1911 je v Gorici v zbirki *Veseloigre in prizori* objavil še dve veseloigri *Sokratov god* in *Nocoj je prav lep večer*.

Kot posebnost v založniških pobudah Goriške Mohorjeve družbe naj navedemo umetniško mapo *Žlahtnost – Preziosismi*. Pobudo je narekovala želja, da se primerno obeležita življenjska jubileja dveh umetnikov, in sicer 70-letnica Aleksija Pregarca ter 65-letnica Edija Žerjala. Mapa obsega pet jedkanic in pet poezij v katerih Pregarčevi lirični občutki zaživijo v Žerjalovih stvaritvah v enkratni medsebojni usklajenosti. Italijanski prevod je mojstrsko poustvarila Jolka Milič, spremno besedo pa prispevala prof. Magda Jevnikar. Delo je izšlo s posebno podporo Sklada Zora in Libero Polojaz iz Trsta.

Kot ponatis pa je izšlo eno najodmevnejših del Dorice Makuc, *Aleksandrinke*, se pravi knjiga, ki govori o usodi tistih žensk, v glavnem Vipank in Brik, ki so zapustile svoje domove in družine in se kot služkinje, kuharice ali celo dojilje odpravile v Egipt, da bi z zaslužkom reševale zadolžene kmetije. Gre za temeljno delo, ki obravnava problematiko ženskega izseljeništva na Primorskem in ki je navdihnilo več drugih, tudi literarnih del na to temo.

Izdaje v sozaložbi

Vse tri sestrske založbe, Mohorjeva Celovec, Celjska Mohorjeva družba in GMD so skupaj izdale: Simon Gregorčič *Izbrane poezije*; Egon Kapellari *Človeški čas v božjem času, Pota skozi cerkveno leto*; Pedro Opeka, *Bojevnik upanja*; Damir Globočnik, *Prešeren in likovna umetnost*; *Terska Dolina – Alta Val Torre – Val de Tor*, uredila Milena Kožuh.

V sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov – Gorica pa je izšla knjiga *Zbrana dela primorskih skladateljev 1. – Lojze Bratuž*.

Pastirček

Otroška revija Pastirček je tudi v minulem šolskem letu izšla v desetih rednih številkah. Gre za revijo, ki je zelo priljubljena zlasti med osnovnošolskimi otroki v goriški nadškofiji, razširjena pa je tudi na ožjem Tržaškem. Tudi v minulem letu je Pastirček poskrbel za dve knjižni izdaji, namenjeni otrokom. Tako je izšla zbirka Zlate Volarič *Cvetje iz črk* in delo goriške ilustratorke Paole Bertolini Grudina *Čigava je ta čarobna palica?*

ALENKA VEBER

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA

OD OKTOBRA 2005 DO SEPTEMBRA 2006

Prostori nove knjigarne na Nazorjevi 1 v Ljubljani, kjer so tudi tiskovne konference (foto Alenka Veber)

Celjska Mohorjeva družba je bila tudi v preteklem letu vidno navzoča na slovenskem knjižnem trgu. S svojim založniškim programom postaja čedalje bolj odmevna v slovenskem kulturnem prostoru. Konec leta 2005 in začetek 2006 sta bila nekakšna alfa in omega Celjske Mohorjeve družbe. Zaznamovali sta ga selitev uredništva z Resljeve ter odprtje nove knjigarne na Nazorjevi ulici 1 v Ljubljani. V knjigarni, ki postaja kulturno jedro centra mesta, je mogoče najti knjige večine slovenskih založb. Celjska Mohorjeva družba že vse od svoje ustanovitve leta 1851 s svojim knjižnim programom predstavlja temelj narodne identitete.

OKTOBER 2005. Konec meseca nas je razveselila novica, da je koprski škof msgr. Metod Pirih podelil pisatelju Alojzu Rebuli najvišje škofijsko odličje sv. Jožefa delavca za roman NOKTURNO ZA PRIMORSKO. Msgr. Metod Pirih je v nagovoru poudaril, da je akad. Rebula postavil enkraten spomenik slovenskim primorskim duhovnikom, ki so bili tudi za ceno življenja pripravljeni braniti pravico človeka, da časti Boga v materinem jeziku.

NOVEMBER 2005. Sredi novembra smo na slovenski knjižni trg pospremili štiri knjižne novosti. Zdravnik Uroš Ahčan je pripravil knjigo GOVOREČI PRSTI, dve knjigi v eni: za otroke od dveh do desetih let, z lepimi ilustracijami in za starše pa vzgojitelje, z dokumentarnimi posnetki, ki so pretresljivi. Izšlo je obsežno delo Silvana Faustija ZAPOMNI SI IN PRIPOVEDUJ EVANGELIJ.

Izdali smo roman Goncourtovega nagrajenca Laurenta Gaudéja SONCE SCORTOVIH, ki govori o družini, porojeni iz nasilja in zmote, ki se v južnoitalijanski vasici Montepuccio prebija iz roda v rod. Ob 60. obletnici rojstva Toneta Pretnarja, odličnega literarnega teoretika, pesnika, prevajalca, lektorja in še marsikaj, smo izdali knjigo VERZI TONETA PRETNARJA. S predstavitvijo redne zbirke za leto 2005 konec novembra smo se uradno poslovili od uredniških prostorov na Resljevi 11 v Ljubljani.

DECEMBER 2005. Začetek meseca je bil obarvan s sodelovanjem na 21. knjižnem sejmu v Cankarjevem domu v Ljubljani. Na tiskovni konferenci smo predstavili osem knjig, med katerimi naj izpostavimo samo BOŽANSKO KOMEDIJO Danteja Alighierija v prenovljenem prevodu Andreja Capudra. Ob novem izidu smo v okviru sejma pripravili Debatno kavarno *Božanska komedija za vse čase.* Redna zbirka je med drugim prinesla pester in odmeven Mohorjev namizni koledar PO POTEH KULTURNE IN NARAVNE DEDIŠČINE urednice, fotografinje in popotnice Alenke Veber. S koledarjem na pot smo se najprej podali na Vrhniko v osnovno šolo Antona Martina Slomška, nadaljevali pa v Budnarjevi muzejski hiši v Zgornjih Palovčah. Prireditvi sta svojevrsten čar dodali domačnost hiše in njena skrbnica Iva Šubelj Kramar.

JANUAR 2006. Vabilo na prvo tiskovno konferenco, 9. januarja 2006, je bilo hkrati vabilo na odprtje KNJIGARNE CELJSKE MOHORJEVE DRUŽBE na Nazorjevi 1 v Ljubljani, kjer so tudi novi prostori založbe. Leto smo začeli s predstavitvijo najnovejših knjig: romana Bookerjevega nagrajenca Kazua Ishigura KO SMO BILI SIROTE, Janne Haaland Mátláry NENAVADNA LJUBEZENSKA ZGODBA ter spomini znamenite Ljubljančanke Mirjam Tozon ROŽE IN TRNJE. Na tiskovni konferenci, 16. januarja, smo skupaj z avtorji in sodelavci predstavili tri nove knjige. Akad. Jože Mlinarič je v monografiji STUDENIŠKI DOMINIKANSKI SAMOSTAN (ok. 1245–1782) odkril del naše doslej nepoznane zgodovine, ki jasno kaže, da je bilo slovensko ozemlje že tedaj del evropskega kulturnega prostora. Akad. Jože Maček je v zgodovinski monografiji MAŠNE IN SVETNE USTANOVE NA KRANJSKEM IN V AVSTRIJSKI ISTRI na podlagi arhivskih virov po župnijah znotraj dekanij prikazal nastanek ustanov, njihovo delovanje, državno urejanje, državni nadzor in premoženje ter poklice ustanovnikov. S knjigo Stanka Gerjolja ŽIVETI, DELATI, LJUBITI smo v slovenskem prostoru dobili povsem svojstveno vzgojno publikacijo. Izid monografije akademika Jožeta Mlinariča je botroval odprtju razstave Ženski dominikanski samostan skozi zgodovino ok. 1245–1782, ki jo je pripravil Pokrajinski arhiv Maribor v razstavišču Archivum.

FEBRUAR 2006. Prvega februarja smo bili gostje v knjižnici Ivana Tavčarja v Škofji Loki, kjer se je na večeru poezije predstavila pesnica Slavica Štirn. Na osrednjo občinsko prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku je letos občina Postojna povabila našega glavnega direktorja Jožeta Faganela. Tudi Občina Cer-

klje na Gorenjskem in Kulturno društvo Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem sta se odločila, da svojim občanom čestitata ob slovenskem kulturnem prazniku. Srčika večera je bila predstavitev knjige cerkljanskega rojaka Matevža Ravnikarja. POŽENČANOVO BERILO, ki ga je uredil Janez Močnik, spremno besedo pa je napisala Daniela Močnik; izšlo je v sodelovanju Celjske Mohorjeve družbe in Občine Cerklje na Gorenjskem.

V sodelovanju z Goriško in Celovško Mohorjevo smo izdali knjigi IZBRANE POEZIJE Simona Gregorčiča ter knjigo Damirja Globočnika FRANCE PREŠEREN IN NJEGOVA PODOBA V LIKOVNI UMETNOSTI, v kateri je avtor predstavil pesnikove portrete in ilustracije njegovih del. V prostorih nove knjigarne na Nazorjevi smo z mesecem februarjem začeli pripravljati t.i. literarno popoldne dvojic, ki jih vodi Jernej Terseglav.

MAREC 2006. Slovenskemu bralstvu smo v mesecu marcu predstavili štiri knjige. Duhovno avtobiografijo Olivierja Clémenta DRUGAČNO SONCE; knjigo Andréja Daigneaulta POT NEPOPOLNOSTI; aktualizirano meditacijo velikega petka, ki jo je molil kardinal Ratzinger v rimskem koloseju takrat, ko je Janez Pavel II. sklepal svojo življenjsko pot, KRIŽEV POT ter šmarnice za otroke POZDRAVI IZ ZAPORA Roberta Friškovca. Dolenjski muzej je ob izidu pesniške zbirke Toneta Pavčka STAROŽITJA, ki je izšla leta 2004, pripravil nekoliko drugačno predstavitev muzejskih predmetov stalne etnološke razstave. Pesnik, prevajalec in esejist akademik Tone Pavček je s pesmimi iz zbirke STAROŽITJA in s svojo poetično besedo obudil spomin na posamezne razstavne predmete, ki so nekdaj bili nepogrešljivi pri vsakdanjih opravilih slovenskega kmečkega človeka.

APRIL 2006. Ob enajstem slovenskem tednu knjige smo v Mohorjevem atriju v Celju pripravili razstavo o nastanku in delovanju založbe in predstavili nekatere pomembnejše knjižne izdaje.

O zanimivi in samosvoji postavi slovenske kulture – Štefanu Kališniku –, slavistu in uredniku, je tekla beseda na tiskovni konferenci v knjigarni na Nazorjevi 1 v Ljubljani. Knjiga SKORAJ POZABLJENE ZGODBE Štefana Kališnika, poleg izbora je spremno besedo prispeval France Pibernik, predstavlja literarno odkritje in potrjuje vpis v slovensko literarno zgodovino, saj je bil Štefan Kališnik kot književnik doslej znan le po eni drami.

MAJ 2006. V sodelovanju z Goriško Mohorjevo družbo je v začetku meseca izšla monografija TERSKA DOLINA/ALTA VAL TORRE/VAL DE TOR. Bogat dvojezični zbornik, v njem so objavljeni prispevki kar enaindvajsetih avtorjev, je uredila Milena Kožuh. Predstavitvi v Terski dolini je sledila predstavitev v Ljubljani, kjer smo predstavili še tri knjige. Zmaga Kumer in Anton Štrukelj sta oskrbela prevod knjige ČLOVEŠKI ČAS V BOŽJEM ČASU škofa Egona Kapellarija, knjiga je izšla v sodelovanju z Mohorjevo družbo Celovec. V zbirki Religiozna misel je izšlo delo filozofa Sergeja Bulgakova TRAGEDIJA FILO-

ZOFIJE. Predstavitev smo zaključili z drobno, a toliko bolj zgovorno knjižico Zmage Kumer OD FLORJANOVEGA DO VELIKEGA ŠMARNA.

Sredina maja je prinesla zopet obsežno založniško bero naše založbe. Nadaljujemo z izdajanjem LEKSIKONA CERKVA NA SLOVENSKEM. Urednik Luka Vidmar je predstavil dva nova zvezka, ki predstavljata dekanijo Postojna. Predstavili smo likovni priročnik Jolande Pibernik DRUGAČNOSTI, ki posreduje skrbno zbrano znanje ter delovne izkušnje likovnih pedagogov in likovnih teoretikov. S predstavitvijo BOBROV – četrte knjige Izbranih spisov Janeza Jalna –, smo zaokrožili zbrano delo tega pisatelja in dramatika. Za mlade bralce smo pripravili knjigo sodobnega hrvaškega književnika Božidarja Prosenjaka SEJALEC SREČE.

JUNIJ 2006. V začetku meseca se je v domovini svojih staršev skupaj z nekaterimi člani združenja za pomoč njegovi dejavnosti, katerega častni predsednik je monaški knez Albert, ustavil svetovno znani slovenski misijonar z Rdečega otoka oče Peter Opeka. V sodelovanju vseh treh Mohorjevih družb je v slovenskem prevodu Toneta Hočevarja izšla Opekova knjiga BOJEVNIK UPANJA.

Z bogato monografijo DOLNJA KOŠANA IN OKOLICA, ki odstira kraj pri nekdanjem Šentpetru na Krasu, je razveselil domačine dr. Marjan Dolgan. Na dan državnosti sta Občina Pivka in Kulturno društvo Košana v Dolnji Košani pripravila osrednjo občinsko proslavo, kjer je bilo največ pozornosti namenjene knjigi Marjana Dolgana. Slavnostni govornik na prireditvi je bil glavni direktor naše založbe Jože Faganel.

JULIJ 2006. Počitniški čas smo začeli s povabilom na 5. pohod po poteh Robanovega Joža. Alpska dolina, dolina blagoslov, kot jo imenujejo ljubitelji narave, je 2. julija privabila številne ljubitelje neokrnjene narave in starega domačijskega pripovedovanja, predvsem Joža Vršnika, ki je številne pripovedi zajel v knjigi PREPROSTE ZGODBE S SOLČAVSKIH PLANIN.

SEPTEMBER 2006. Bogato jesensko bero je napovedala že prva tiskovna konferenca, na kateri smo predstavili kar sedem knjig. SVETILNIKI izpod peresa Berte Golob prinašajo portretne črtice o preprostih ljudeh. Vinko Šmajs se je predstavil z izborom meditativnih črtic SONCE MOJEGA ŽIVLJENJA. Rudi Mlinar nas vabi s knjigo VSTOPITE ter ponuja črtice iz vsakdanjega življenja. Avtorja, Helena Štefanič in Karel Gržan, sta se odločila, da znano zgodbo o Frideriku in Veroniki zarišeta nekoliko mlajšim bralcam s knjigama GRAD NESREČNE LJUBEZNI in FRIDERIK IN VERONIKA. Nataša Konc Lorenzutti se nam je tokrat predstavila z mladinsko povestjo iz sodobnega življenja BELA, BELA LILIJA.

Sledila je predstavitev knjižnega prvenca Božidarja Radoša ZLATNIK POLNE LUNE. O UKMARJEVEM SIMPOZIJU V RIMU, ki pod različnimi vidiki obravnava življenje in delo tržaškega duhovnika Jakoba Ukmarja, so na tiskovni konferenci spregovorili Edo Škulj, Metod Benedik in Bogdan Kolar.

HANZI FILIPIČ

POROČILO CELOVŠKE MOHORJEVE DRUŽBE ZA LETO 2006

Ko je Mohorjeva družba v Celovcu pred že šestnajstimi leti prvič odprla vrata **zasebne dvojezične ljudske šole**, smo si ustanovitelji želeli, da bi v nekaj letih štela 100 otrok. V letošnjem šolskem letu (2006/2007) smo to število tudi zares dosegli. Šola ima sedem razredov, in če se bo naslednje leto vpisalo podobno visoko število otrok kakor letos, bomo šolarje poučevali že v osmih razredih. Število prijav jasno kaže, da starši zelo cenijo pouk ter strokovnost učiteljskega zbora na naši šoli, saj moramo ob vsem tem upoštevati, da je sicer na Koroškem tako kakor v drugih avstrijskih deželah iz leta v leto manj šoloobveznih otrok. Upamo, da nam bo uspelo pridobiti več prostorov za šolo, saj sicer ne bomo več mogli sprejeti vseh prijavljenih otrok. Naj ob tem še poudarimo, da je posebno uspešno sodelovanje naše šole s partnersko šolo iz Ruš pri Mariboru. To sodelovanje je koristno zlasti za naše otroke, saj utrjuje znanje slovenščine oz. tako pospešujemo učenje tega jezika.

V **zavetišču** je že pet skupin, torej nad 90 šolarjev. Velika večina staršev, ki so otroke zaupali naši šoli, daje svoje otroke tudi v popoldansko varstvo v našo ustanovo, kar nas zelo razveseljuje in potrjuje na naši poti.

Sobe v **Slomškovem domu** – domu za dijake – so prav tako vse zasedene. Če bi starši želeli svojega otroka prijaviti v naš dom, naj to storijo čim prej med šolskim letom. V domu so izključno slovensko govoreči dijaki, od katerih jih prihaja polovica iz Avstrije, polovica pa iz Slovenije.

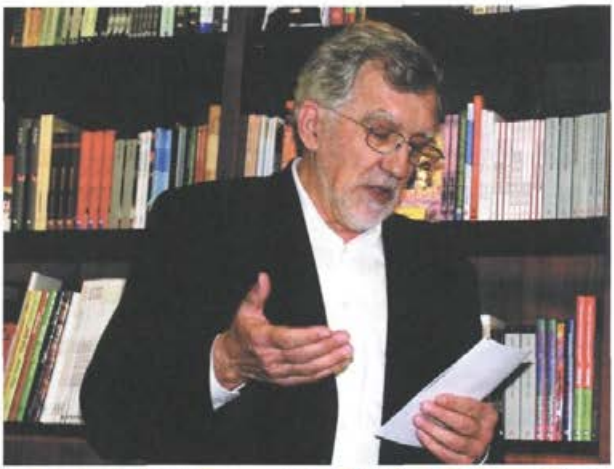
S študentskim domom **Korotan na Dunaju** imamo kar nekaj težav. Seveda je od rešitve teh težav odvisno tudi, ali se bomo lahko lotili nekaterih prepotrebnih obnovitvenih del in investicij. Sploh so vse investicije v prihodnosti odvisne od tega vprašanja.

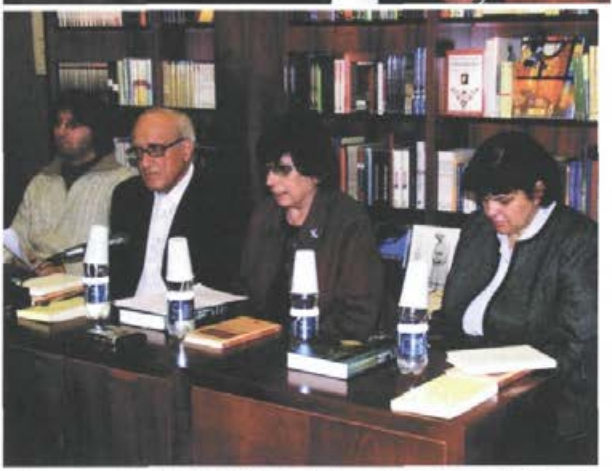
Pastoralni center se je po dolgih letih bivanja v naši hiši odločil, da se preseli k slovenskim šolskim sestram v bližnjo Provincialno hišo na Vetrinjskem obmestju. Zato bomo zdaj spremenili namembnost prostorov, ki jih je prej v glavnem uporabljal Pastoralni center. Veliko kapelo želimo spremeniti v kulturno oz. večnamensko dvorano ter jo temu primerno tudi posodobiti. Naša želja je, da bi prostor postal največja sodobna kulturna dvorana koroških Slovencev v Celovcu.

Pred kratkim smo dobili tudi dovoljenje, da nadzidamo našo matično hišo. Nastalo naj bi dvoje novih nadstropij, v katerih bomo uredili zlasti najemniška stanovanja. Če bi kdorkoli želel najeti eno izmed teh stanovanj, se seveda lahko oglasi na našem tajništvu. Upamo, da nam bo uspel tudi ta projekt.

Tiskarna se mora že več let spoprijemati z vedno hujšimi konkurenčnimi pritiski na področju tiska. V teh razmerah je resnično težko obstati in delovati.

Da bi naši tiskarni olajšali delo in hkrati seveda tudi dvignili kakovost naših tiskarskih izdelkov, načrtujemo nakup sodobnega večbarvnega tiskarskega stroja. Zavedamo se, da bomo samo tako lahko ostali tudi v prihodnje konkurenčni.

Skupna predstavitev treh Mohorjevih na Nazorjevi v Ljubljani: (zgoraj) inž. Franc Kattnig, direktor Celovške Mohorjeve; (spodaj) dr. Damir Globočnik, avtor knjige Prešeren in likovna umetnost, akad. dr. France Bernik, prof. Lojzka Bratuž, urednica Gregorčičevih Izbranih poezij, in ga Daniela Močnik, urednica knjige Požencanovo berilo (foto Mirjam Simčič)

Vedno težje je tudi na področju založništva. Kljub težavam vztrajamo, saj se zavedamo, da imajo prav **Mohorjeve založbe** – seveda s tem mislimo na vse tri sestrske ustanove, celjsko, goriško in celovško Mohorjevo – pomemben in jasen kulturni ter verski profil, ki ga je vredno gojiti in ohranjati posebno v današnji slovenski družbi. Celovški Mohorjevi založbi je v preteklih letih uspelo oblikovati tudi pomemben nemški knjižni program, ki približuje ne samo kulturni prostor držav Avstrije in Slovenije, temveč zlasti tudi znanstvena odkritja. Tako je v preteklih letih izšlo kar nekaj knjig v sodelovanju z inštituti celovške univerze Alpe-Jadran. V seriji "Studien zur Sozialpädagogik" (Socialnopedagoške študije) je leta 2006 izšla že peta knjiga. Serijo knjig o prvi svetovni vojni smo nadaljevali s knjigo življenjepisa Waltherja Schaumanna, ki je bil vodilna osebnost pri odkrivanju in obnavljanju nekdanjih frontnih utrdb v Karnijskih Alpah. Izšla je znanstvena monografija o tromeji – stičišču držav Avstrije, Slovenije in Italije –, ki sta jo izdala zgodovinarja Tina Bahovec in Theodor Domej, knjiga z življenjepisnimi črticami duhovnikov, ki so bili v letih 1816 do 1918 člani dunajske elitne izobraževalne ustanove za duhovnike "Frintaneum" za Habsburško monarhijo (izdajatelja Karl Heinz Frankl in Peter Tropper) ter zgodovinska monografija o jezuitih v deželah tako imenovane Notranje Avstrije (izdajatelja Werner Drobesch in Peter Tropper).

Tudi na področju literature se je pri nas marsikaj dogajalo: izšli so prevodi avstrijskih avtorjev – Ingeborg Bachmann, Christine Lavant, Stefan Zweig, Josef Winkler – ter prevodi slovenskih avtorjev – Feri Lainšček, Jože Hudeček in Desa Muck.

Mnogo naših novih knjig je izšlo na področju otroške in mladinske literature. Še posebno pa smo veseli, da je izšla umetniška monografija koroškega slovenskega umetnika Valentina Omana in knjiga o koroških slovenskih duhovnikih – ki so umrli v letih od 1968 do 2005 – z naslovom "Dobri pastirji" (avtor Janko Zerzer). Zadnjo smo založili v sodelovanju s Krščansko kulturno zvezo in Prosvetnim domom "Sodalitas" iz Tinj. V splošnem programu smo izdali 50 knjig, od tega 27 slovenskih in 23 nemških.

Po večletnem prizadevanju nam je leta 2006 uspelo, da je Krška škofija zaupala prav Mohorjevi založbi celotno distribucijo nemških veroučnih knjig na Koroškem. S tem se je bistveno povečal obseg dela kakor tudi promet pri učbenikih. Na novo smo morali urediti skladišče ter izboljšati logistiko naročanja in dobave. Uspela nam je prijava na razpis, s katerim je IKF (Interdiözesaner Katechetischer Fonds – Avstrijski medškofijski katehetski sklad) iskal najboljšega ponudnika za tisk novih učbenikov, tako da bomo tiskali štiri nove veroučne učbenike, in sicer za potrebe vse Avstrije. Trenutno smo pogodbeno pooblaščeni, da poskrbimo za tisk in ponatis kar 18 nemških veroučnih knjig.

Mohorjeva založba pa tudi sama zalaga slovenske učbenike tako v sklopu avstrijske šolske akcije (učbeniki, ki jih uporabljajo na avstrijskih šolah) kakor tudi za šole v Sloveniji. Na Koroškem smo edina slovenska založba, ki izdaja slovenske učbenike. Zavedamo se, da je izdajanje šolskih knjig in učbenikov dobra tradicija naše ustanove in da je to predvsem tudi v skladu z našim poslanstvom.

V avstrijski šolski akciji 2006/2007 je letos 78 slovenskih učbenikov ter en SbX učbenik (to je učbenik v elektronski obliki oz. na medomrežju) Mohorjeve založbe v programu, v naslednjem letu (2007) pa načrtujemo izdajo dveh novih slovenskih učbenikov za ljudsko šolo, tri učbenike za splošnoizobraževalne ustanove in dva nova SbX učbenika. S tem želimo našo ponudbo slovenskih učbenikov še razširiti in aktualizirati.

V katalogu učbenikov v Sloveniji pa imamo potrjenih 11 učbenikov in nekaj priročnikov. Štiri učbenike in tri priročnike zaradi vpeljave nove valute evra ta čas v celoti prenavljamo, tako da bodo vzporedno z novo valuto v Sloveniji na voljo tudi aktualizirani učbeniki.

Tudi v prihodnje si bomo močno prizadevali za izdajo dobrih in sodobnih učbenikov.

TRI SNEŽINKE

Še malce ostani, princeska hladu,
sem prosil snežinko na dlani.
Nasmehnila se mi je, čisti dragulj,
zbežala mi v smeri neznani.

Še eno sem srečal: "Želim intervju..."
Kaj vse bi lahko razodela!
A raje odšla je med rože ledu,
da z njimi bi v oknu cvetela.

Še eni zaklical sem: "Ljubica, hej!"
A slišati ni me hotela,
čeprav bi na iglici smrekinih vej
med mojim poklonom žarela...

In vendar ne neham ljubíti snežink;
glej, v vsaki nebá je kristal
in v vsaki na križ je Gospodov spomin,
na luč, vekomaj spremljevalko.

NA NEBU JUTRA

Kako prijazne ste na nebu jutra,
čakaje me, oj svetle zvezdice:
že v dan spreminjajočih se minut
pozdrav, ker grem spet z upanjem na delo.

Saj veste, kaj je upanje na srečo:
približamo se, skoraj je v rokah,
zaslutimo jo, toda ni je več –
in spet nas vabi, z božjim Rajem v žlahti.

Kako prijazne ste! Ob polni luni
s pozdravom zame, ljube zvezdice!
Naj pesem s harfe, mojih srčnih strun
gotovost upa v vaš sijaj prenese.

Kako prijazne ste na nebu jutra,
iskreč se na sekund z neba stezé
že v dan spreminjajočih se minut –
odhajam z novim upanjem na delo.

Iva Koršič

PRERANO NAS JE ZAPUSTILA BERNARDKA RADETIČ

Bernardka Radetič (foto arhiv NG)

Mnogo prehitro, sredi vztrajnega dela in veliko načrtov je v nedeljo, 20. novembra 2005, od nas za vedno odšla zagnana kulturna in bojevita, neustrašna politična delavka Bernardka Radetič. Žalostna vest se je iz tržiške bolnišnice, kamor se je nekaj dni prej zatekla, kot blisk razširila na Goriško med njene mnoge prijatelje in znance, ki so jo zelo cenili zaradi njene zagrizene trme in neomajnosti, s katerima se je lotila še tako hudih težav in vprašanj, predvsem v prid slovenski skupnosti v Laškem. Žal ji njena velika notranja moč, vztrajnost in nepopustljivost niso mogle pomagati pri obvladovanju in premagovanju zahrbtne bolezni, ki ji je načela in strla plemenite življenjske sokove. V mrzlem jesenskem dnevu se je velika množica ljudi, domačinov in sorojakov iz Laškega in Gorice ter s tržaškega Krasa, poslovila od nje v jameljski cerkvi. Pogrebni obred je poleg drugih duhovnikov vodil doberdobski župnik Ambrož Kodelja. V cerkvi sta pokojnici namenila poslovilne besede msgr. Oskar Simčič in g. Andrea Bellavite. Ob odprtem grobu na domačem pokopališču pa sta spregovorila deželni svetnik in pokrajinski tajnik SSk Mirko Špacapan ter goriški predsednik SSO Janez Povše. Govorci so poudarili njeno vsestransko nesebično razdajanje za našo narodno skupnost.

Bernardka Radetič je umrla v 54. letu starosti. Rodila se je 21. maja leta 1952 v Sabličih domačinki Viktoriji Petelin in Jožefu Radetiču iz Medje vasi. Bila je dvanajsti otrok; imela je sedem sester in štiri brate. V Gorici je maturirala na slovenskem učiteljišču, v Ljubljani je študirala logopedijo. Kot dvajsetletno dekle je začela poučevati na raznih slovenskih osnovnih šolah na Tržaškem. Leta 1978 se je poročila s Karlom Mučičem, s katerim sta se spoznala v Slovenskem katoliškem akademskem društvu (SKAD), kjer sta bila oba zelo aktivna člana. Dom sta si ustvarila na Tržiškem, da bi bila bliže delovnima mestoma. Huda bolezen in presaditev ledvic sta jo l. 1990 prisilili v predčasni pokoj. Toda takrat se je še bolj zagnano lotila kulturnopolitičnega dela. Z vsem srcem je svoje sile namenila prebujanju narodne zavesti v Laškem. Slovenci na Tržiškem niso imeli

svojega društva, zato je ob podpori občinske uprave l. 1998 bila ustanoviteljica Kulturno-športno rekreacijskega društva Tržič, ki je bilo v naslednjih letih pobudnik marsikatere odmevne kulturne prireditve, tudi na glavnem tržiškem trgu. Društvo je sodelovalo z raznimi italijanskimi ustanovami in tako, kot društvo Jadro v Ronkah, tkalo prijateljske vezi med živečima narodoma na Tržiškem. Prav o delovanju društva je poračala v koledarjih GMD. Med drugim je društvo izdalo Naš koledar za leto 2000, namenjen osnovnošolcem, decembra 2003 z društvom Jadro, s katerim je večkrat sodelovalo, in z inštitutom Gasparini pa knjigo *La toponomastica storica del territorio di Monfalcone*. Leta 2004 je izšel zbornik posveta o italijanskih taboriščih. V mesecih pred smrtjo se je Radetičeva mrzlično pripravljala na izdajo knjige *Slovenci v Laškem* z italijanskim podnaslovom *Cenni storici sulla comunita' slovena nel Monfalconese*. V knjigo, ki jo je uredil Vlado Klemše in si jo je prav ona zamislila in poskrbela, da je šla v tisk, je tudi sama prispevala zapis. Le-ta bo ostal otipljiva sled njenega dela na mešanem narodnostnem področju. Njeni vztrajnosti in posredovanju lahko pripišemo tudi vključitev tržiške občine (l. 2000) v območje izvajanja zaščitnega zakona 482/1999, l. 2001 pa še v območje zakona 38/2001. V zadnjih letih je bila Bernardka tajnica pri rajonskem svetu Aris-Sv. Nikolaj v Tržiču. Od januarja 2002 je bila predsednica slovenske konzulte pri goriški pokrajinski upravi. Tudi tu se je spominjajo kot neustrašno borko za pravice slovenske narodnostne skupnosti. Radetičevi lahko pripišemo tudi to, da so na tržiški občini odprli okence za Slovence in poskrbeli za prevajalko ter da je l. 2005 tržiška občina vključila v proračun postavko za sofinanciranje slovenskih dejavnosti. Našteli bi lahko še veliko njenih uspešnih pobud, za katere je l. 2000 zasluženo prejela Černetovo nagrado. Njej – in njenemu možu Karlu Mučiču – gre pripisati tudi zaslugo, da sta društvi Jadro in Tržič prejeli l. 2006 Nagrado Kazimir Humar.

Bernardka se je vztrajno trudila, da bi se narodnostno mešani prebivalci v Laškem čim bolj zbliževali in zabrisovali ovire, ki jih ločujejo, a neznanci so le nekaj dni po njeni smrti s podlimi in človeka nevrednimi napisi, s kljukastimi križi in fašističnimi simboli na pročelju njenega doma v Tržiču oskrunili njeno velikodušno delovanje za mirno sožitje. Toda taka nizkotna dejanja ne bodo zaustavila rasti poganjkov, ki jih je s tako ljubeznijo gojila Bernardka.

Jože Markuža

DUHOVNIKU FRANCU ZLOBCU V SPOMIN

V ponedeljek zjutraj, 23. januarja 2006, se je v Trstu razširila vest, da je ponoči na svojem domu umrl najstarejši duhovnik tržaške škofije g. Franc Zlobec. Dočakal je 93 let.

Rodil se je v Ponikvah na Krasu 23. marca 1913, v župniji, kjer je deloval zaslužni duhovnik Virgil Ščck, ki se je posebej zavzemal za fante, ki so se odločili za duhovniški poklic.

Mašniško posvečenje je Franc Zlobec prejel 4. junija 1939 v Trstu, novo mašo pa je imel 11. junija v Avberju. Služboval je najprej kot kaplan za tri mesece v Postojni, nato v župniji Osp kar deset let, ko je leta 1949 prišel v Trst. Nekaj časa je upravljal tudi župnijo Tinjan. Ko je bil v Ospu, so ga 5. febr. 1949 odpeljali v zapor v Koper in ga obsodili na prisilno delo. Dva meseca je preživel na prisilnem delu v Savudriji.

Franc Zlobec

Duhovnik Franc Zlobec je izhajal iz šole duhovnika in politka Virgila Ščeka, zato je postal trden narodnjak, ki je večkrat prišel v težave s fašističnimi oblastmi. Med neko čistilno akcijo v Ospu so ga zajeli Nemci in ga zasliševali na Opčinah. Okusil je trpljenje pod vsemi tremi režimi in često nerazumevanje s strani cerkvenih predstojnikov. Prišlo je celo do takih napetosti, da so g. Zlobca za nekaj časa odvedli v umobolnico. Od leta 1950 do leta 1966 je bil kaplan in katehet pri Sv. Jakobu v Trstu. Tu je kot kaplan 1. dec. 1951 prosil škofijo, da bi mu dovolila slovensko polnočnico. Škof A. Santin je temu nasprotoval, zato je Franc Zlobec naslovil svojo prošnjo na svetega očeta Pija XII. Papež je 21. avgusta naslednje leto pozval škofa Santina, naj dovoli zaprošeno mašo, če to lahko pomiri slovenske vernike. Nakar je škof določil, naj se slovenska polnočnica opravi ob 22. uri pri Sv. Jakobu. Zaradi podobnih primerov in za obrambo slovenskega jezika kot enakopravnega v bogoslužju je večkrat s svojimi privrženci tudi javno demonstriral tako v Trstu kot v Vatikanu.

Pri Sv. Jakobu je ustanovil t.i. Marijino šolo za širjenje Marijinega češčenja, zlasti pri mladih, ter začel izdajati istoimensko glasilo. Izšlo je le 25 številk tega glasila. Priredil je več kolonij za Marijino šolo in romanj v Marijina svetišča.

Po vseh preizkušnjah in notranjem trpljenju se je umaknil v zasebno življenje. Neka gospa ga je rešila iz stiske in mu zapustila stanovanje pri Sv. Ivanu, katerega je g. Zlobec prodal in si kupil hišo v ul. S. Cilino. Številne osebe, pa tudi duhovniki so prihajali k njemu za duhovno pomoč. V hiši je uredil tudi kapelo, ki je postala nekakšno središče za molitev rožnega venca. V veliko oporo in pomoč mu je bila vsa leta gdč. Ida Klarič. Težav ni manjkalo, a v veliko tolažbo mu je bil posebni dar papeža Janeza XXIII., srebrni rožni venec z apostolskim blagoslovom.

Ob pogrebni maši 26. januarja mu je spregovoril tudi tržaški škof Evgen Ravignani, ki je poudaril njegovo ljubezen in zvestobo do Kristusa in njegovo ljubezen do naroda. Sedaj je tudi on priprošnjik pri Bogu za duhovniške poklice med slovenskim ljudstvom. Pokopali so ga na predelu tržaškega pokopališča, ki je namenjen duhovnikom, v zemljo, kot je pokojni duhovnik želel.

***

Srečka Černe Artač

V DREVESNI KROŠNJI

Pomlad prihaja, čuti ptica znana,
se z vej na vrh ciprese željna vrača,
kotiček skrita v njej krepko prebrača,
iz kljuna dolgo nit moli pretkana.

Prav varno sama pletla bo že gnezdo,
počíla, zarod novi svoj valila,
roj ptičic malih léta naučila,
živela mirno kot pod bajno zvezdo.

Nič več ne moti je okolje novo;
da le krog nje prhútala bi krila,
bližini bo prerajala prenovo.

Ji čvrst iz grla sili glas, pojila
te pevke radost zdaj nas bo na novo,
spet ptica spevna stvarstvo bo hvalila.

JURIJ PALJK

IN MEMORIAM
NADJA MAGANJA JEVNIKAR

Nadja Maganja (foto arhiv NG)

Tržaška kulturna delavka, publicistka in dejavna članica naše skupnosti Nadja Maganja Jevnikar je umrla po daljši bolezni na svojem domu 8. februarja leta 2006. Rodila se je v Trstu 9. septembra 1951 in diplomirala iz zgodovine na Leposlovni fakulteti tržaške univerze. Poučevala je zlasti na slovenski srednji šoli pri Sv. Jakobu v Trstu. Bila je tudi tržaška načelnica Slovenske zamejske skavtske organizacije. Aktivno je delovala na kulturnem, šolskem in političnem področju. Kot članica različnih odborov si je prizadevala, da bi se šola ohranjala in utrjevala. Več let je bila članica upravnega odbora Narodne in študijske knjižnice v Trstu. Aktivna je bila tudi v edini slovenski stranki v Italiji, Slovenski skupnosti, ki jo je eno mandatno dobo zastopala v občinskem svetu Občine Repentabor, kjer je zadnja leta živela z družino. Dejavna je bila v odboru Društva slovenskih izobražencev v Trstu in v upravnem odboru Društva za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske. Kritična razmišljanja je objavljala v Primorskem dnevniku, za katerega je vodila tedensko rubriko Žarišče. Bila je tudi cenjena sodelavka Novega glasa in večkrat je nastopala kot zgodovinarka na strokovnih posvetih o uglednih osebnostih (Ukmar, Agneletto, Čermelj). Leta 1980 je v italijanščini objavila monografijo o tržaški slovenski politični zgodovini v prvih povojnih letih (Trieste 1945-1949: Nascita del movimento politico autonomo sloveno; II. izdaja leta 1994), leta 2000 pa prispevek za zbornik ob 150-letnici župnije Sv. Križ pri Trstu (37 let župnik v Sv. Križu – žalost in veselje, vaško življenje in izredni dogodki v župnijski kroniki gospoda Andreja Furlana).

Pokojna Nadja je pisala in živela za skupnost, dokler so ji to dopuščale telesne moči, tudi v najhujši bolezni je ohranila nasmeh in zanimanje za prijatelje, našo

skupno usodo. Dejavna je bila tudi v Cerkvi, in sicer na krajevni ravni, kot tudi drugod, nezamenljiva je bila njena vloga v Skupnosti sv. Egidija v Trstu, skupnosti, kjer je bila Nadja vezni člen s slovenskim svetom. Velikokrat je o delu krščanskih laikov pisala v dnevno časopisje, pripadnost krščanstvu je jemala kot življenjsko vodilo. V svojih jasnih, dobro sestavljenih zapisih je stalno zahtevala za slovenskega kristjana, zase in za vse nas!, pravico do javnosti, pravico, da tudi mi lahko na glas povemo svoje stališče, da si prizadevamo tudi mi za pluralnost, a pri tem sami poskrbimo, da se nam bo izkazovalo dostojanstvo, ki ga zaslužimo. Prevečkrat je bila zaradi teh svojih pisanj deležna neupravičenih kritik, prevečkrat je bila osamljena v svojem poštenem iskanju resnice. Bila je dobra, poštena žena, kristjanka, ki nam je nekoč zaupala, da pri nas verniki molimo odločno premalo; to jo je bolelo. Pri njej pa smo najbolj cenili, da je bila izobraženka-prijateljica, s katero si se lahko pošteno skregal zaradi določenih pogledov na našo skupno zgodovino, na našo stvar, a si z njo lahko kljub temu ohranil lep dialog, da te je cenila, tudi ko se s teboj ni strinjala.

Z Nadjo smo izgubili sodelavko in prijateljico, pravo prijateljico, s katero smo se strinjali, in tudi takrat, ko se nismo, smo ostali resnični prijatelji, kar je v današnjem svetu redkost in hvalevredno. Pogrešali bomo njen nasmeh in njene zapise.

Pogreb Nadje Maganja Jevnikar je bil 14. februarja. Že na dan smrti pa so se je spomnili med sejo repentabrskega občinskega sveta in pri maši zadušnici v kapeli Marijanišča na Opčinah. Dan kasneje so se ji poklonili na molitvenem srečanju Skupnosti sv. Egidija pri benediktinkah v Trstu, v petek, 10. februarja, pa je potekala žalna seja v Peterlinovi dvorani. V torek, 14. 2., so bili pri pogrebnem obredu v mrliški vežici pri Sv. Ani v Trstu med kropilci tudi tržaški škof Evgen Ravignani, msgr. Franc Vončina, g. dr. Jože Markuža, g. Dušan Jakomin in g. Peter Gerdol. Ogromna množica se je v prvih popoldanskih urah zbrala v njenem rojstnem Križu. Od vaškega trga do cerkve se je za krsto vil dolg sprevod ljudi iz zamejstva in Slovenije; med njimi so bili predstavniki krajevne politike, zastopniki glavnih kulturnih in civilnih ustanov, skavtje, pa tudi slovenska zastava in prapor Društva za negovanje rodoljubnih pravic TIGR Primorske. V prenatrpani cerkvi je skupno z repentabrskim župnikom Tonetom Bedenčičem somaševalo okrog 20 duhovnikov: salezijanci s Tržaškega Franc Pohajač, Ivo Miklavec in Sandi Osojnik; tržaški škofijski duhovniki Vittorio Cenzato, Ettore Malnati, Marij Gerdol in Žarko Škerlj; goriški duhovniki Marijan Markežič, Viljem Žerjal, škofov vikar Oskar Simčič in p. Mirko Pelicon; koprski duhovnik Ivan Likar ml.; p. Ivan Bresciani iz Ljubljane; provincial frančiškanov p. Viktor Papež iz Ljubljane; slovenska minorita provincial p. Slavko Stermšek iz Ljubljane in gvardijan v Piranu p. Gavdencij Skledar; minoriti iz padovanske province, povezani z beatifikacijskim postopkom za p. Placida Corteseja, p. Apollonio Tottoli (avtor biografije), p. Tito Magnani (vicepostulator), p. Enzo Poiana

(rektor bazilike sv. Antona v Padovi), p. Alessandro Brentari; diakon tržaške škofije Guido Trani. G. Bedenčič je poudaril, da je bila pokojnica "iskrena iskalka", ki je dosegla visoko duhovno zrelost. Razodel je tudi, kako je v duhovni oporoki napisala, da daruje svoje trpljenje za slovensko Cerkev na Tržaškem, za svojo družino in za očiščenje svojih grehov. Iz prošenj in drugih poslovilnih besed med mašo in po njej pa so prisotni lahko izvedeli, da je bila dejavna ne le v političnih in kulturnih krogih, ampak tudi v verskih in karitativnih skupinah, kjer je v tišini ogromno naredila. Po obredu, ki ga je spremljalo petje zbora pod vodstvom Bogdana Kralja, je v svetišču najprej spregovoril družinski prijatelj p. Pelicon, za njim g. Cenzato, nato predsednik DSI Sergij Pahor, za Društvo TIGR Mira Cencič, predstavnik Skupnosti sv. Egidija Piergiacomo Baroni iz Novare, deželni svetovalec SSk Mirko Špacapan, predstavnica skavtinj in skavtov Ivica Švab, avtor knjige o p. Placidu Corteseju p. Tottoli. Vsi so poudarili velike pokojničine vrline, pa tudi zgled, ki ga je dajala kot klena kristjanka ne nazadnje med preizkušnjo bolezni, ki jo je kljub hudemu trpljenju doživljala umirjeno, tesno povezana s svojim Odrešenikom. Njemu – in samo Njemu – je zaupala svoje življenje, svojo družino in skupnost, kateri je z vsem srcem pripadala.

Prerano slovo od žene, matere, sestre, ljube prijateljice in drage znanke je kruta človeška danost. Toda, čeprav se nekam čudno sliši, je bil pogreb pokojne Nadje poseben dogodek, na neki način poln svetlobe, ki bo gotovo zaznamovala marsikaterega navzočega. Zavest o tem, kako je pokojnica živela in kaj vsega je naredila, daje bližnjim in vsej naši skupnosti dragocen blagoslov.

BORUT RUTAR

NAŠI DRAGI PROF. NADJI MAGANJA

V TOPLO ZAHVALO IN BLAG SPOMIN RODOLJUBJA

Težko je zapisati te besede v spomin čuteče izobraženke, ki jo je telesna bolezen strla v njenem najbolj prodornem ustvarjalnem miselnem, intelektualnem obdobju, sredi raziskovanj, pisanja, načrtov... Tako je, kot da umre bližnji sorodnik. Ne sorodnik po krvi, temveč po misli in čutenju. In ravno sredi široke poti sodobne misli v času združevanja Evrope.

V Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij Organizacije TIGR Primorske je bila povabljena leta 1997. V njegov upravni odbor je bila na občnem zboru sprejeta leto kasneje. V naša razmišljanja je s svojimi predlogi, posegi in nastopi, zanesla nov, svež duh slovenske – zamejske in tržaške demokracije. Ne nazadnje tudi širše – italijanske in evropske. Znotraj društva je pomenila pravi "new wave". Dojemanje vsebine delovanja društva je dobilo nove razsežnosti. Mi, s te strani meje, smo se demokratičnega razmišljanja pravzaprav šele učili, improvizirali. Po svoji vesti in naravnem instinktu smo zaznavali, kaj bi bilo prav, dostojno, dobrodošlo, primerno. Društvo je delovalo po izvornih načelih tovrstnega združevanja: od članov, tigrovcev ali njihovih sorodnikov smo sprejemali predloge, mi v upravnem odboru smo jih nato udejanjali z odkrivanjem plošč, izdajanjem knjig. Tako je potekala rehabilitacija, oddolžitev, sprava TIGR-a. S prihodom prof. Nadje Maganje Jevnikar je upravni odbor pridobil novo dinamiko, doživel notranjo vitalno preobrazbo in ustvarjalno rast. Odpadle so stare, preživete, dogmatske, ideološke (celo miselne) blokade, izvirajoče iz političnih obrazcev preteklih svetovnonazorskih opredelitev. Občasna politična nesoglasja smo do leta 2003, do smrti tragično preminulega tajnika Karla Kocjančiča, tudi zelo plemenite osebnosti, uspeli preseči z vrednoto skupnega cilja napredek Slovenstva. Prav duh Slovenstva se je ob njenem prihodu v upravni odbor močno okrepil, kljub zavesti o nujnosti evropskih in svetovnih integracij. Na intelektualnem področju se je društvo z njeno osebnostjo specialistke za primorsko preteklost in problematiko poznavalsko in izobrazbeno učvrstilo. V upravnem odboru povsem volonterskega Društva TIGR je bila edina slovenska zgodovinarka, ki je sprejela prvi in nato večkrat ponujeni mandat. S svojo konstantno prisotnostjo in delom je dajala aktivnostim društva strokovno legitimnost. Njena mnenja in ugotovitve so pred javnostjo overovljala verodostojnost knjižnih izdaj in drugih aktivnosti društva. Preko njenih zadolžitev so v slovensko zgodovinopisje prihajala nova spoznanja, pojmi, pogledi, razlage, ki so znatno oplemenitili skupno zakladnico slovenske zavesti o poteku bližnje nacionalne preteklosti.

Notranji tok dogajanja v več sto članskem društvu ni bil nikoli homogen. Niti v upravnem odboru, ki je bil nenehno pod vplivom različnih strani od zunaj, v želji,

da postane obvladan, servilen, orodje političnih lobijev. Zato so se zdele posamezne aktivnosti društva močno zapletene, zamujajoče, nelogične, kompromisarske. V nekaterih primerih celo miselno zaležane, nazadnjaške, samozadovoljne. Neskončno argumentiranje nekaterih povsem jasnih zadev je izvajalcem vlivalo občutek – kovačev demokracije. Tega niti niso hoteli ne nameravali. Kot take jih je karakterizirala sodobna evropska širina miselnosti njihove osebnosti.

Iz teh momentov je moč razločiti veličino osebnosti spoštovane zgodovinarke, kateri so namenjene te skromne poslovilne besede. Bila je liberalna osebnost, ki iz liberalizma nikoli ni razvijala nove politične discipline, kaj šele diktature. Svobodomiselnost je vseskozi zajemala le iz toplega, človekoljubnega bazena krščanskega etosa.

Življenje prof. Nadje Maganje Jevnikar je pri Društvu TIGR Primorske ugasnilo na zadnjem mestu, ki ga je zasedala, to v funkciji predsednice Komisije zgodovinarjev za opremo Spomenika braniteljem slovenske meje na Velikem Cerju. Veličastni spomenik bo odprt septembra 2007, ob 60. obletnici priključitve Primorske.

***

Vladimir Kos

KOT SONCA ZLAT ZATON

Pesem je kot sonca zlat zaton
na jezeru pri vasi Jámanáka:
smrek in jelš in borov vejni toni
obmolknejo; še veter se smehlja.

Pesem, prava pesem, dragi hrib;
ta z jezerom je časov spremljevalka.
Tudi sonce včasih komaj giba
pero z oblaki čez razstresen val.

Pesem je kot sneg iz snežnih zvezd:x
krog jezera pod njimi veje spijo,
sanjajo o vigredi na cesti,
ki pelje daleč tja v nesmrten sij.

Lojzka Bratuž

POSLEDNJE SLOVO OD PROF. GABRIJELA DEVETAKA

Dne 24. maja 2006 je v 82. letu starosti preminil glasbenik in pedagog Gabrijel Devetak. Pogrebni obred je bil v cerkvi sv. Jožefa Delavca v Gorici. Vodil ga je nekdanji štmavrski župnik Vojko Makuc, ki je v svojem nagovoru osvetlil lik človeka, ki sta mu bila v življenju v veliko oporo zvesta žena in vsa njegova družina. Med mašo je pel štmavrski moški zbor pod vodstvom Tanje Kovic. Zbor je Gabrijelu Devetaku v slovo zapel tudi na goriškem pokopališču, kjer sta se od njega s toplimi besedami poslovila Lovrenc Peršolja in Ivan Valentinčič, njegova nekdanja pevca in štmavrska domačina.

Gabrijel Devetak

Gabrijel Devetak se je rodil 6. novembra 1924. Oče Hektor je bil vodni inštalater in je šel delat v Ameriko, zato je za družino skrbela v glavnem mati Valerija Radinja. Kot trileten otrok je Jelko – tako so ga klicali domači in pozneje tudi prijatelji in sovaščani – zgubil vid, ko se je pred njim raztreščil naboj iz prve svetovne vojne. Od 1933 do 1939 je v tržaškem Zavodu Rittmeyer obiskoval šolo za slepe. Že od malega je kazal nagnjenje in veselje do glasbe. Na tržaškem konservatoriju se je učil klavirja pri znanem pedagogu Constantinidesu. Uspešno je opravil tudi tečaj za orgle. V letih 1945-47 je orglal v goriški stolni cerkvi. Zatem je študiral na Akademiji za glasbo v Ljubljani in se izpopolnjeval v Benetkah, kjer je leta 1949 diplomiral iz klavirja na konservatoriju Benedetto Marcello. Z izpopolnjevanjem je nadaljeval v Sieni in v Salzburgu. V tem času in tudi pozneje je veliko koncertiral v Italiji, Sloveniji in Avstriji ter snemal za različne radijske postaje. Ljubka Šorli mu je leta 1954, ko je poučevala v Štmavru, posvetila pesem *Slepi umetnik*. Sklenila jo je z verzi: *Ves svet njegov akordov je milina, / le njim zaupa srečo in bolest... / Ne vidijo oči mu sonca, zvezd - / a greje skoz temó ga njih toplina.*

V ljubljanskih letih se je zbližal s sovaščanko Ivanko Velušček, ki je tedaj študirala v slovenski prestolnici. Poročila sta se leta 1956 in živela v Štmavru.

Rodili so se jima trije otroci. Leta 1974 se je družina preselila v Gorico. Gabrijel Devetak se je že v šestdesetih letih posvetil poučevanju na goriških šolah. Od leta 1962 do 1970 je bil profesor petja in glasbene vzgoje na slovenskem učiteljišču in na srednji šoli, nato pa na italijanski srednji šoli Ascoli, kjer je poučeval do upokojitve leta 1985. Na šoli Ascoli je dal pobudo za zaključne šolske prireditve ter jih nekaj časa tudi sam načrtoval.

Profesor Devetak se glasbi ni posvečal samo kot pedagog in koncertant, temveč je s svojim bogatim znanjem krepko posegel na področje našega zborovskega petja. V Štmavru je že v težkih vojnih letih skrivaj vodil ženski pevski zbor, potem pa je ustanovil mešani, otroški in mladinski zbor. Največ moči je posvečal moškemu zboru, ki ga je tudi sam ustanovil in ga vodil celih trideset let. S svojimi zbori je nastopal ob raznih priložnostih, z moškim pa redno na vsakoletni Cecilijanki in še drugje, tudi izven naše dežele. Snemal je za tržaški, koprski in celovški radio. Priredil je vrsto pesmi, predvsem cerkvenih (Riharjeve, Cvekove, Premrlove in druge), komponiral pa je tudi originalne skladbe. Med njimi so npr. Jutranja pesem ribičeva na Aškerčevo besedilo in razne cerkvene pesmi.

Za svoje premnoge zasluge je prof. Devetak leta 1996 prejel papeško odlikovanje pro Ecclesia et Pontifice. V svojem poslovilnem govoru na goriškem pokopališču je Ivan Valentinčič dejal: "Dragi Jelko, z vami polagamo v grob del naše vasi, katero ste zelo ljubili in veliko žrtvovali zanjo."

Gabrijel Devetak zapušča svoji rojstni vasi in tudi širši skupnosti dediščino trajne vrednosti. Štmaver, malo vasico pod Sabotinom, je kulturno tako razgibal, da se nove pobude rojevajo še naprej in omogočajo najrazličnejše dejavnosti, zlasti na področju prosvete (prireditve, publikacije idr.) in zborovskega petja. Že ustaljene dejavnosti, tiste, ki si jih je zamislil in s tolikšno vnemo vodil on sam, pa se utrjujejo in širijo. Za vse, kar nam je dal, smo mu iskreno hvaležni.

M.T.

DRAGO PETAROS STAROSTA TRŽAŠKIH ORGANISTOV IN ZBOROVODIJ

Drago Petaros (foto arhiv NG)

Zborovska kultura na Tržaškem in širša slovenska javnost sta v nedeljo, 6. avgusta 2006, izgubili Draga Petarosa, starosto slovenskih organistov in zborovodij. Od oktobra leta 1930 do konca 2005 je bil organist v Borštu in sploh eden vodilnih zborovskih organizatorjev v Bregu, zlasti v Borštu in Ricmanjih, pa tudi v Dolini. Umrl je v 93. letu starosti, kljub častitljivim letom je čilo, skrbno in redno spremljal obrede v borštanski cerkvi. Rodil s je leta 1913 v Zabrežcu. Zaradi padca in zloma v pozni jeseni 2005 je moral opustiti ljubo opravilo na koru, njegovo zdravstveno stanje pa se je postopoma slabšalo.

Lepo ga je bilo poslušati, ko je po radiu Trst A na sveti večer 2005 pripovedoval o svojem življenju in delovanju ter o tem, kaj sta mu pomenila slovenska pesem, cerkvena ali posvetna. Iz njegovih besed je bilo zaslutiti temeljito znanje in predvsem globoko in dolgotrajno ljubezen, ki je znala vedno znova najti pot iz najrazličnejših težav in stisk. Pripovedoval je, kako je konec dvajsetih let prejšnjega stoletja peš hodil v Trst k znanemu glasbenemu pedagogu in skladatleju Stanetu Maliču, ki mu je razkrival skrivnosti glasbene umetnosti in kako je le dobro leto po tem začel vaditi z borštanskim cerkvenim zborom za mašo in obrede ob Vseh svetih. S tem delom je nato nadaljeval skoraj do današnjih dni in dolga leta, dokler je bilo to pač mogoče, dosledno ob svetih vadil tudi posvetne pesmi, kajti "vse izvira iz ljubezni ene".

Z orglami in zbori se ni ukvarjal le v Borštu. V letih 1936-1945 je bil organist v Ricmanjih. Vodil pa je tudi posvetne zbore, zlasti v Dolini in samih Ricmanjih, najdlje se je posvečal domačemu mešanemu zboru PD Slovenec, s katerim je veliko nastopal na društvenih prireditvah v domači vasi in okoliških krajih, a tudi na revijah, kot sta zborovska revija Zveze cerkvenih pevskih zborov in Primorska poje. Ob ustanovitvi Zveze cerkvenih pevskih zborov leta 1963 je bil kar nekaj let med tesnimi sodelavci vodstva in je s svojimi bogatimi izkušnjami veliko prispeval k rasti in razvoju organizacije.

Drago Petaros je bil tudi prejemnik raznih pomembnih priznanj. Ob 60-letnici orglanja in vodenja cerkvenega petja je leta 1990 iz Vatikana prejel častni naslov Viteza papeškega reda sv. Silvestra, leta 1998 je ZCPZ nagradila organiste in zborovodje, ki so se najdlje posvečali slovenski glasbi na Tržaškem, med temi je bil tudi rajnik, leta 1999 pa mu je posebno priznanje za življenjsko delo dodelil Javni Sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

Žalostno je torej minulega avgusta odjeknila vest o smrti organista in zborovodje Draga Petarosa, a vsakdo je ob tem tudi pomislil, da je bilo njegovo življenje kljub mnogim težkim trenutkom dolgo, polno in bogato, saj ga je posvečal stvarem, ki jih je ljubil: slovenski pesmi, slovenski zemlji, slovenskim ljudem.

***

Vladimir Kos

PRIHOD VEČERA NA RIBNIK

Od mórja prihaja na ribnik večer
in sonce ga čaka z valovi,
da mu razodene jesenski špalir
dreves; dan bi rad se poslóvil.

Ker sonce ostane skladatelj luči,
ni zvezda le, v nebu goreča;
na ribniku barve z jesenjo zloží,
in zdaj je najlepše rdeča.

Ob njej se svetlika oranžno zlató,
zelena prehaja v rjavo.
In veter igra na klavir iz valov,
s spremljavo meglíc temno-plavo.

Na klopco bom sedel; ne misli, da sam –
z menoj je Umetniku hvala.
Glej, zvezde se vračajo k svoda stezam,
za mir v kandelabrih kristala.

Iva Koršič

ADA GABROVEC VD. ČERNIC

Učiteljica in zavzeta kulturno-prosvetna navdušenka

Ada Gabrovec

Sredi poletnih dni (10. 8. 2006) je, na svojem domu v Števerjanu, v Gospodu mirno zaspala učiteljica in zagnana kulturna delavka Ada Gabrovec vd. Černic. Velika množica ljudi se je od nje poslovila v soboto, 12. avgusta, v domači župnijski cerkvi sv. Florijana in sedaj ob možu čaka vstajenja na domači božji njivi. Pri pogrebni maši so somaševali domači župnik Anton Lazar, novomašnik Alessio Stasi, msgr. Oskar Simčič, Marijan Markežič in Karel Bolčina, na koru pa je obred spremljal domači cerkveni zbor; pokojnici v slovo je občuteno zapel tudi pred cerkvijo. V cerkvi so ji izrekli slovo in hvaležnost za vse še števerjanski župan Hadrijan Corsi, Bruno Podveršič, njen prvi stanovski kolega, in Damjan Hlede, njen nekdanji učenec, predstavnik vseh tistih, ki jih je z velikodušno materinsko roko vodila po osnovnih poteh znanja.

Življenjska pot gospe Ade, dobre matere in none, zavedne Slovenke in navdušene pobudnice-spodbujevalke prosvetnega delovanja, se je začela v Števerjanu 4. 4. 1920. Njeno življenjsko popotovanje, še posebno v mladosti, je bilo kar trnovo zaradi splošne revščine in hudih vojnih časov, ki niso prizanesli nikomur. Kljub nelahkim razmeram ji je uspelo se dokopati do učiteljskega poklica. Po štiriletnem delu v tovarni v Podgori, kamor je zahajala s kolesom ali peš, se je ob opravljenem učiteljskem izpitu z dušo in telesom posvetila učiteljevanju, ki se je začelo prav v domači vasi l. 1944 in se po romanju po Goriški končalo v Števerjanu. Ob poklicnem delu je z zagnanostjo učila petje, pripravljala otroke z igricami in recitacijami na nastope, pa tudi za šolske radijske oddaje. Učiteljevanje je bilo zanjo več kot samo poklic. Otroci so se ob njej počutili "kot ena velika družina". Veliko let je skrbela za dobro delovanje knjižnice v števerjanski šoli. Vsepovsod, kamor jo je zanesla učiteljska pot, je vzpodbujala kulturno ustvarjanje

in ob tem skrbela še za svojo družino. L. 1950 se je namreč v Števerjanu poročila s Štefanom Černicem. V zakonu se jima je rodilo šest otrok, Snežica, Anka, Alenka, Marko, Kazimir in Marinka. Njim je bila trden zgled vere in narodne pokončnosti. Usoda ji je prerano iztrgala hčeri Alenko (l. 1986) in Anko (l. 2003) in ji s tem in s smrtjo matere in moža zadala nezacenljive rane. Vedno je bila aktivno povezana z župnijsko skupnostjo. Rada je krasila oltar ob raznih priložnostih in svojo ljubezen in dobroto podarjala predvsem tistim, ki so potrebovali pomoč. Njeno življenje je bilo zelo rodovitno in je prineslo številne sadove.

Gospa Ada je bila tudi vneta bralka mohorjevih knjig in zvesta sodelavka domačega lista Števerjanski vestnik ter Koledarja Goriške Mohorjeve družbe. Oglašala se je predvsem s spominskimi zapisi o zgodovini in navadah ter prosvetnem življenju v domači vasi.

Kako zelo je bila priljubljena, lahko bralec spozna iz utrinkov misli slovesa in iskrene zahvale, ki so iz srca privrele ob pogrebni maši novomašniku Stasiju, bližnjemu sosedu, zelo navezanemu na pokojnico, ki ga je spodbujala na poti duhovništva. Označil jo je kot žensko močnega, bojevitega značaja, trmasto in nepopustljivo v zastavljenem cilju, obdarjeno z bujno domišljijo, velikodušnostjo in navdušenjem, ki je včasih mejilo na pristranskost. V njej so se iskrili skrb za lepoto domačega jezika, pesmi in izročila ter velik čut za pripovedovanje, vzgajanje, poučevanje, neposredna, močna čustva in pripravljenost pomagati, ukreniti, spreminjati. Povedal je, da je najraje zahajala na svoj domači vrt Blaščevo. Tam so posejane "brez pravega reda, jablane, hruške, češplje, marelice, češnje... Nekoč so se tam podile kokoši, koze, v hlevu so bili prašiči, okoli tebe psi, mačke, ki si jih vse poznala po imenu in znala povedati njihovo življenjsko zgodbo, opisati njihov značaj, kakor bi bile ljudje, tvoji najožji znanci in prijatelji. Tam si pozabljala na temine življenja, na otroštvo v revščini brez očeta, tam si ponavljala tako priljubljene Gregorčičeve verze, tam si pripovedovala bajne zgodbe iz preteklosti in vzgajala svoje vnuke. In vsakega gosta, naključnega, pričakovanega, domačega, tujca si vedno peljala v Blaščevo. Po dolgem, napornem potovanju, Ada, si prispela v tvoje večno Blaščevo, v brajdo, kjer nered postane čudoviti red, kjer se slučajnost spremeni v nujnost, dvom v gotovost, smrt v življenje. Nasvidenje, Ada, hvala za vse!"

IVAN ŽERJAL

DR. MARKO UDOVIČ

Marko Udovič

V starosti 75 let je 11. avgusta 2006 na svojem domu v Trstu po krajši bolezni umrl tržaški gospodarstvenik, mecen ter kulturni in politični delavec, predsednik Slovenske prosvetne matice dr. Marko Udovič. Rodil se je 9. januarja 1931 pri Sv. Ani v Trstu v družini dr. Petra Udoviča, prav tako znanega gospodarskega ter narodnega in političnega delavca. V rojstnem mestu je pred drugo svetovno vojno obiskoval italijansko osnovno šolo, nižjo in prvi razred višje gimnazije, po vojni pa je šolanje nadaljeval na novoustanovljeni slovenski realni gimnaziji v ul. Lazzaretto Vecchio, maturiral pa je leta 1951 v Bocnu. Istega leta se je vpisal na tržaško univerzo, kjer je istočasno študiral matematiko in fiziko ter politične vede, po očetovi smrti leta 1950 pa je začel sodelovati v domačem trgovskem podjetju, ki ga je upravljal starejši brat, in v raznih trgovinah. Od leta 1959 naprej je uspešno upravljal domače gospodarstvo. Na tržaški univerzi je študij zaključil leta 1985, in sicer na leposlovni fakulteti, zatem je nekaj časa tudi poučeval slovenščino, zgodovino in zemljepis na Trgovskem tehničnem zavodu Žige Zoisa ter na učiteljišču Antona Martina Slomška.

Ti skopi življenjepisni podatki pa o dr. Marku Udoviču povedo zelo malo, saj je bil pokojnik znan predvsem po svojem pestrem delovanju na družbenem, kulturnem in političnem področju. S to dejavnostjo je začel že v dijaških letih, ko je leta 1949 sodeloval pri ustanovitvi dijaškega društva Zarja na Jadranu, katerega je bil tudi prvi predsednik ter urednik glasila in koledarčka. Politika je zaznamovala tudi Udovičeva univerzitetna leta, ko je leta 1959 dal pobudo za prvi samostojni slovenski nastop na volitvah za obnovo univerzitetnega sveta. Tako se je oblikovala Slovenska akademska lista Adria tržaških in goriških akademskih klubov, ki so spadali v t.i. demokratični oz. katoliški tabor in prvič se je zgodilo, da sta bila v svet univerze izvoljena dva slovenska predstavnika: eden od teh je bil tudi Marko Udovič.

Lista Adria je bila odraz težnje po uveljavljanju samostojnega slovenskega političnega nastopanja v Italiji, zaznamovanega z vrednotami zahodne demokracije, katerega je bil Udovič vseskozi prepričan privrženec. Zato se je že zgodaj pridružil leta 1947 ustanovljeni Slovenski demokratski zvezi in bil preko deset let ožji sodelavec njenega zgodovinskega voditelja dr. Josipa Agneletta, po njegovi smrti leta 1960 pa za nekaj časa tudi predsednik stranke. V okviru svojega političnega delovanja v SDZ je bil tudi dopisnik njenega tednika Demokracija in sodelavec urednika Andreja-Slavka Uršiča. S politično dejavnostjo je nadaljeval,

tudi potem ko je prišlo do ustanovitve skupne samostojne slovenske politične stranke Slovenske skupnosti. Marko Udovič se je vključil v njene organe, v katerih je bil prisoten vse do smrti, pri čemer je vedno neposredno in brez dlak na jeziku posredoval svoj pogled o danem političnem položaju oz. vprašanju. Tudi na zadnjem tržaškem pokrajinskem kongresu stranke je bil ponovno izvoljen v pokrajinski svet. Samostojnemu političnemu delovanju Slovencev v Italiji je posvetil tudi disertacijo, s katero je leta 1985 diplomiral na tržaški univerzi in katere naslov je bil Peticije tržaških slovenskih demokratov od 1947 do 1954.

Na kulturnem področju je dr. Marko Udovič deloval predvsem v okviru Slovenske prosvetne matice, kjer je bil že leta 1948 izvoljen za njenega blagajnika, pozneje pa še za predsednika, kar je ostal do smrti. Pri tem je urejal tudi prilogo, zbornik Utripi in druge publikacije, ki jih je izdala SPM. Obenem je pokojnik živo in prizadeto sledil družbenemu in kulturnemu življenju slovenske narodne skupnosti. Bil je stalen udeleženec številnih javnih in kulturnih prireditev, koncertov, zborovanj, predavanj in okroglih miz, tako rekoč vsak ponedeljek smo ga videvali na večerih Društva slovenskih izobražencev v Trstu. Dr. Udovič je bil znan po tem, da je skoraj vsakič posegel v razpravo, bodisi da bi posredoval manj znane podatke o določenem vprašanju oz. zgodovinskem obdobju, bodisi da bi se tudi kritično in polemično odzval na trditve, izrečene na predavanju. Kljub polemičnosti pa je bil Marko Udovič vedno pripravljen gmotno pomagati marsikateri naši ustanovi. Zato se ga mnogi na Tržaškem in Goriškem spominjajo kot dragocenega podpornika in radodarnega mecena, ki je bil angažiran tudi na socialnem področju, o čemer priča njegovo delovanje v okviru Slovenskega dobrodelnega društva v Trstu.

Pogreb pok. Marka Udoviča je bil na mestnem pokopališču pri Sv. Ani 16. avgusta. Poleg sorodnikov se je zbralo zelo veliko prijateljev, znancev in someščanov. Somaševanje v novi pokopališki kapeli je vodil msgr. Franc Vončina s približno dvajsetimi duhovniki, slovenskimi in italijanskimi ter iz Slovenije. Navzoč je bil tudi tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je ob koncu molil pogrebne molitve in blagoslovil krsto s posmrtnimi ostanki pokojnika. Pri sveti daritvi je pel rojanski cerkveni pevski Zbor s pevci ZCPZ pod vodstvom prof. Bogdana Kralja, na orgle je spremljal prof. Tomaž Simčič. Zapel je tudi mladinski pevski zbor Kraški cvet, ki ga vodi s. Karmen. Številni govorniki so ob slovesu poudarili pokojnikovo velikodušnost in dobroto srca, ker je pomagal posameznikom in ustanovam, ter njegovo zavzetost za krščansko pričevanje in slovensko držo. Še posebej se je zahvalil župnik Janez Kebe iz Starega Trga pri Ložu za mecensko podporo pri objavi dveh zajetnih knjig Loška dolina z Babnim poljem.

Preden so pokojnika položili v družinsko grobnico, so pevci zapeli še dve pesmi v slovo. Bog naj mu bo bogat plačnik! (Jože Markuža)

DAMJAN PAULIN

DELOVANJE ZVEZE SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE IN NJENIH ČLANIC

Izvedba Sattnerjeve kantate Soči v KCLB (foto Danijel Devetak)

Leto 2006 je pri Zvezi slovenske katoliške prosvete potekalo v znamenju 100-letnice smrti "goriškega slavčka" Simona Gregorčiča. Veliko energije in truda je bilo vloženih v počastitev te pomembne obletnice. Prireditve, ki jih je Zveza izvedla v okviru te obletnice, so bile kakovostne in odmevne. Najprej kantata Soči za zbor, soliste in orkester, pri kateri je sodelovalo nad sto izvajalcev pod taktirko Hilarija Lavrenčiča, nato pa še izdaja zborovskih skladb na besedila Simona Gregorčiča, sodelovanje pri slovesnosti odkritja kipa v ljudskem parku v Gorici in Cecilijanka, ki je bila pesniku posvečena.

Zveza je uspešno poskrbela tudi za druge dejavnosti.

Zborovska in glasbena dejavnost

Za Zvezo je najpomembnejša zborovska revija Cecilijanka, na kateri nastopajo vsi včlanjeni zbori. Sodelujejo tudi zbori z Goriškega, iz videmske pokrajine, Tržaške, Koroške in iz Slovenije. Lanska Cecilijanka je bila že 47. in je potekala v Kulturnem centru Lojze Bratuž 19. in 20. novembra. Na reviji, ki je bila posvečena skladatelju Ubaldu Vrabcu ob 100-letnici rojstva, je nastopilo šestnajst zborov.

Druga pomembna revija pevskih zborov je Primorska poje. Zveza je soorganizator te revije, ki je letos bila 37. po vrsti in se je začela 4. marca, končala pa 28. aprila. Zveza je poskrbela za organizacijo koncertov, ki so se odvijali 19. marca v občinskem kulturnem centru na Trbižu, 24. marca v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu in 26. marca v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

Zveza je podprla uspešne nastope zborov na uglednih tekmovanjih in pri Slovencih v evropskih državah.

Gledališka dejavnost

V sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž je Zveza organizirala v mesecu januarju in februarju niz veseloiger ljubiteljskih odrov pod naslovom Iskrivi smeh na ustih vseh. Na odru Kulturnega centra so se zvrstile 4 igre: Vesela Ajdovska tržnica v izvedbi članov Dramske skupine Žar društva Most iz Ajdovščine, Hamlet v sosednji vasi v izvedbi Dramskega odseka PD Štandrež, Poročil se bom s svojo ženo v izvedbi gledališke skupine BC iz Bovca. 9. februarja je dramska skupina Nižje srednje šole iz Doberdoba predstavila igro Evgen. Istega dne je bilo nagrajevanje natečaja Mladi oder.

Sodelovanje s Koroško in Slovenijo

V mesecu oktobru so se zvrstili 12. Primorski kulturni dnevi na Koroškem. Srečanje je priredila Krščanska kulturna zveza na Koroškem skupaj z Zvezo slovenske katoliške prosvete v Gorici in Slovenske prosvete v Trstu. Program se je začel v nedeljo 16. oktobra 2005 v farni dvorani v Selah z nastopom igralske skupine iz Štandreža z igro Stara garda. V ponedeljek 17. oktobra je bila otvoritev razstave oljnih slik goriških slikarjev Davida in Marka Faganela. Letošnja okrogla miza zamejskih politikov in kulturnikov je imela naslov "Ali se zaveda Republika Slovenija odgovornosti do zamejskih Slovencev?" in se je odvijala 18. oktobra v Katoliškem domu Sodalitas v Tinjah. V petek, 21. oktobra, je bil predvajan, najprej na slovenski gimnaziji, nato še na višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru, film "Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci". Istega dne zvečer je bilo srečanje Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice, Glasbene matice iz Trsta in Slovenske glasbene šole na Koroškem.

Nastop MePZ Podjuna iz Pliberka na Cecilijanki 2005 (foto Damjan Paulin)

Srečanje se je sklenilo v nedeljo, 23. oktobra, v Kulturnem domu v Žitari vasi z nastopom zbora Igo Gruden s kantato Adija Daneva.

Sodelovanje s Korošci se je nadaljevalo tudi na Koroški poje, kjer je Zvezo zastopal zbor Hrast iz Doberdoba, in na Cecilijanki, kjer je nastopil koroški zbor.

Dan slovenske kulture

Osrednja prireditev ob dnevu slovenske kulture je bila pod pokroviteljstvom obeh krovnih organizacij in je bila posvečena pesniku Simonu Gregorčiču ob 100-letnici smrti.

Skrb za izvedbo programa prireditve je pripadala Zvezi, ki je postavila na oder kantato Soči za soliste, zbor in orkester po uglasbitvi p. Hugolina Sattnerja in na besedilo Simona Gregorčiča. Prireditve so se zvrstile 8. februarja v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici, 12. februarja v Kulturnem domu v Trstu ter 13. februarja zopet v Kulturnem centru v Gorici, tokrat kot slovesna proslava 100-letnice smrti Simona Gregorčiča. Vse tri postavitve so žele velik uspeh, saj so bile dvorane ob vsaki predstavi prenatrpane.

Izdajateljska dejavnost

Zveza je ob 100-letnici smrti Simona Gregorčiča izdala zbirko zborovskih skladb na pesnikova besedila.

Podprla je izdajo publikacij včlanjenih društev.

Odkritje doprsnega kipa dr. Kazimirja Humarja (foto Damjan Paulin)

Spominska slovesnost

V spominskem parku Kulturnega centra Lojze Bratuž v Gorici stoji od prvega junija 2006 doprsni kip dr. Kazimirja Humarja, dolgoletnega predsednika ZSKP in vsestransko zaslužnega kulturnega delavca. Prvega junija je namreč potekalo slovesno odkritje doprsnega kipa, ki ga je izdelal Zmago Posega, priznani umetnik iz Bilj. Otvoritvene slovesnosti z bogatim kulturnim programom se je udeležilo veliko ljudi.

Mešani pevski zbor Lojze Bratuž

Jesenski del sezone 2005/2006 je zbor 19. novembra začel na pevski reviji Cecilijanka.

V mesecu decembru je MePZ Lojze Bratuž na izrecno naročilo vodstva slovenskega oddelka vsedržavnega radia in televizije RAI skupaj z mešanima zboroma Hrast iz Doberdoba in Jacobus Gallus iz Trsta oblikoval slovesno proslavitev 60 – letnice slovenskih radijskih oddaj in 10 – letnice slovenskih televizijskih programov, ki je potekala v Kulturnem domu v Trstu 4. decembra. Izvajal je Vrabčevo kantato Dve sestri ter kantato Podolgem in počez vlečejo te strune, ki jo je na besedilo pesnika Jurija Paljka uglasbil mladi goriški skladatelj Patrick Quaggiato prav za to priložnost.

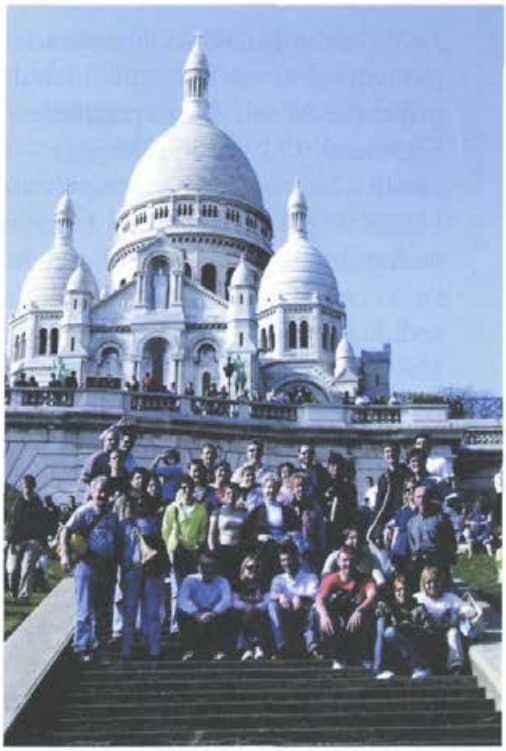
Takoj za tem se je zbor posvetil študiju Gregorčičeve kantate Soči, ki je v organizaciji ZSKP pomenila jedro letošnje osrednje zamejske proslave ob dnevu kulture. Krstna izvedba je bila 8. februarja 2006 v Veliki dvorani Kulturnega centra v Gorici, v Kulturnem domu v Trstu pa 12. istega meseca. Dan kasneje, to

je 13. februarja, je bil v Kulturnem Centru Lojze Bratuž večer, posvečen spominu 100 – letnice smrti Simona Gregorčiča.

2. aprila je zbor nastopil na odru pevske revije Primorska poje v Pivki, 10. aprila pa spet v dvorani KC L. Bratuž ob predstavitvi nove knjige, posvečene opusu Lojzeta Bratuža.

V aprilu je MePZ Lojze Bratuž odpotoval na gostovanje v Pariz, kjer je v nedeljo, 23., sodeloval pri sv. maši v cerkvici Slovenskega doma v Chatillonu. Obred je zbor spremljal s Tomčevo sv. mašo na čast sv. Cirila in Metoda in z drugimi slovenskimi evharističnimi pesmimi. Po obredu je zbor slovenskim rojakom ponudil krajši koncert. Istega dne se je zbor predstavil s samostojnim koncertom v pariškem Slovenskem konservatoriju.

Goriški zbor je prvega junija sodeloval na svečanosti odkritja kipa dr. Kazimirja Humarja v spominskem parku Kulturnega centra Lojze Bratuž.

Pevci MePZ Lojze Bratuž v Parizu

Na mednarodnem zborovskem tekmovanju v Azzano Decimo je 1. julija mednarodna komisija podelila zboru prvo nagrado.

V počastitev 250-letnice rojstva skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta je zbor skupno z mešanim zborom iz Sel na Koroškem naštudiral njegov Missa Brevis in jo izvedel 15. oktobra v stolnici v Gorici v okviru Koroških kulturnih dnevov.

Radio Spazio 103 – Slovenski oddelek Gorica

Slovenske oddaje na Radiu Spazio 103 se vrstijo neprekinjeno že štiri leta. Na sporedu so z uveljavljenim urnikom od 20. do 21. ure vse dni od ponedeljka do petka. Radijska postaja, ki ima sedež v Vidmu, razpolaga z desetimi frekvencami in z njimi krije celotno Furlansko nižino od Tržiča do Pordenona, Karnijo, Kanalsko dolino in Goriško pokrajino. Slovenske oddaje snemajo na mini plošče v goriškem studiju že en teden prej in jih pošiljajo v Videm.

Oddaje so razporejene kot v preteklih letih. Eden od sodelavcev skrbno sledi novostim v glasbenem svetu. Drugi nudi zvočne zapise skoraj vseh glasbenih prireditev na Goriškem in posebno zvesto snema zborovske koncerte. Pri drugih oddajah razpravljajo o vprašanjih sodobne družbe, razmišljajo o veri in cerkvi, spominjajo se pomembnih osebnosti iz naše zgodovine, opozarjajo na zgodovinske dogodke in se poglabljajo v odkritja znanosti in naravnih pojavov. Med glasbenimi oddajami so vedno na sporedu obvestila o kulturnih prireditvah.

V tem smislu so sodelavci radia posneli v slovenskem prevodu niz intervjujev s pomembnimi osebnostmi na kulturnem in družbenem področju. Pogovore so pripravili Alisei, Zveza prijateljev mladine iz Nove Gorice in Meridies s skupnim naslovom: Od vzhoda do juga – različni glasovi sveta. Program si je zamislil in uredil Claudio Gerin v sklopu evropske pobude Interreg III A Italija – Slovenija. Finančno podporo so dali Evropski sklad za regionalni razvoj, Republika Italija in Avtonomna dežela Furlanija-Julijska krajina. Gre za izredno zanimive pogovore, ki osvetljujejo pomembna kulturna in socialna vprašanja našega časa. V njih sodelujejo tržaški pisatelj Boris Pahor, pesnik in pisatelj Ciril Zlobec, sarajevski glasbenik Goran Bregovič, nemški založnik in pisatelj Veit Heinichen, ki se je preselil v Trst, Kossi Komla – Ebri, Afričan iz Toga, zdravnik v Italiji in pisatelj, Khaled Fouad Allam iz Alžirije, profesor islamistike na italijanskih univerzah, Alexian Rom iz Abrucev, skladatelj, pesnik in predavatelj romske kulture, Paco Ignacio Taibo II, strasten pisatelj in pripovedovalec iz Mehike, ter italijanska pisatelja Pino Cacucci in Bruno Arpaia, globoka poznavalca južnoameriške kulture. Intervjuji so na sporedu po radiu prav v tem času, in sicer ob torkih.

Radio ostaja še vedno pomembno sredstvo obveščanja, posebno na etnično mešanem ozemlju. Postaja Radio Spazio 103 si je izborila primeren prostor, ki je odprt v različne smeri in nudi priložnost za srečanje različnih jezikov in kultur.

Igralki Odra 90 Solange Degenhardt in Petra Miklus v spevoigri S pesmijo v stare cajte

SKPD Mirko Filej

Letošnja sezona je bila osredotočena na organizaciji spevoigre: S pesmijo v stare cajte originalno besedilo publicistke Erike Valentinčič, ki je bila krstno uprizorjena junija letos pri Kusičevi domačiji na Oslavju. Delo v režiji Radoša Bolčina, igralca SNG Nova Gorica, so snovali igralci Oder 90, moški zbor Sraka in dekliški zbor Šempeter. Kot vsako leto je društvo organiziralo v KC Lojze Bratuž tradicionalno miklavževanje s priložnostno igrico. Ob pričakovanju ambicioznega projekta spevoigre igralci Oder 90 niso ostali križem rok. V tem času so sodelovali na številnih prireditvah v slovenskem in italijanskem jeziku. Novembra 2005 so z recitatorji nastopili v goriški knjižnici na večeru, posvečenem grški dramatiki z naslovom La figura femminile nel teatro greco.

Februarja so igralci sodelovali z društvom MOST na dvojezičnem praznovanju Dneva slovenske kulture z naslovom: "... ne vrag, le sosed bo mejak ... amico non ostile il vicino" z branjem poezij goriških ustvarjalcev. Večer se je odvijal v prostorih Kulturnega doma v Gorici.

V sejni dvorani goriške Pokrajine je v mesecu marcu v organizaciji Službe za jezikovne identitete in enake možnosti pri goriški Pokrajini bila predstavitev zbirke poezij "Mozaik-Mosaico" prof. Klavdije Vončina, na kateri so igralci Oder 90 nastopili kot recitatorji. Konec meseca marca so sodelovali z društvom T. Crali, kot recitatorji na predstavitvi štirijezične zbirke poezij Darija Mulitscha de Palmenberg v Hotelu Entourage. V začetku aprila 2006 so sodelovali kot recitatorji na predstavi: "Pavle Kalan: glasbene misli za mladino" v organizaciji Glasbene šole E. Komel v programu SNOVANJA.

Maja je Oder90 sodeloval z igralci in tehnično organizacijo z goriško Pro Loco v gledališki igri "L'ultimo conte di Gorizia", delo prof. Marie Rosarie De Vitis-Piemonti, ki je bilo premierno uprizorjeno v Kulturnem domu v Gorici.

KD Sabotin

Kulturno delovanje v Štmavru je bilo pestro. Organizirali so vsakoletne prireditve in praznike, in sicer miklavževanje, martinovanje, na katerem je nastopil zbor iz Kalobij, ter enajsti natečaj Jaslice pri nas doma.

MPZ Štmaver na Cecilijanki 2005 (foto Damjan Paulin)

Ob prazovanju sv. Valentina je bila na ogled razstava z naslovom "Čipke" umetnice Eveline Makuc. Nastopil je tudi mešani pevski zbor Rado Simoniti iz Goriških Brd. Predstavili so publikacijo z naslovom Pevma, Št. Maver, Oslavje in Podgora v otroških očeh, ki jo je pripravila osnovna šola iz Pevme. Na sedežu društva so podpisali tudi listino o medsebojnih odnosih med krajevno skupnostjo Pevma, Oslavje in Št. Maver ter krajevno skupnostjo Solkan. V nedeljo pa je bila tradicionalna šagra.

V sodelovanju s krajevnim svetom in domačo župnijo je potekalo tridnevno praznovanje ob 16. pohodu na Sabotin, in sicer predavanje o flori na Sabotinu, odprtje razstave "Po klancih" umetnice Katerine Kalc, pohod in sveta maša na vrhu Sabotina ter predstava Že čriček prepeva društva iz Podgore.

Društvo je sodelovalo ob praznovanju sv. Ane v Pevmi, pri poučno rekreativnih pohodih na Sabotin osnovnošolcev iz Pevme in višješolcev iz Gorice. Že vrsto let sodeluje tudi s Centrom za arheološke in zgodovinske raziskave na Goriškem. Decembra je bilo v soorganizaciji s Krajevnim svetom in župnijo božično srečanje v cerkvi v Pevmi z nastopom dekliškega zbora Križ, otroškega zbora Domio ter domačega moškega in otroškega zbora.

Praznovanje sv. Valentina v Štmavru (foto Bumbaca)

Na koncu koncev Vsi pirati je bil naslov letošnjega pustnega alegoričnega voza, s katerim so se Štmavrci in prijatelji iz sosednjih vasi udeležili nekaterih povork v naši deželi in poleg odličnih prvih in drugih mest prejeli tudi pokrajinski pokal.

Društvo je sodelovalo še pri pobudi Naj, naj, naj maj in pri prireditvi za Trgovski dom v Gorici.

Mladinska gledališka skupina je ob miklavževanju predstavila igrico Otok znanih junakov.

Moški pevski zbor Štmaver je pod vodstvom Nadje Kovic pel na revijah Cecilijanka, Primorska poje, na Mednarodnem koncertu učiteljskih pevskih zborov v Tržiču (Slo), pri spomeniku padlim v Pevmi, na otvoritvi razstave "Na Goriškem obrambnem mostišču" na kmetiji Figelj na Oslavju, na Prazniku špargljev v Štandrežu, v goriškem zaporu ob odkritju spominske plošče Lorisu Fortuni, na večeru, ko so Solkanci predali Betlehemsko luč naši skupnosti na kmečkem mejnem prehodu Grad Štmaver in na vseh že prej omenjenih kulturnih prireditvah v vasi.

Domači otroški pevski zbor je nastopil na reviji Mala Cecilijanka in na raznih prireditvah v vasi in v drugih krajih.

SKRD Jadro

Pred začetkom šolskega leta je potekala tradicionalna dvotedenska poletna predšolska priprava za osnovnošolske otroke, ki obiskujejo šolo v Romjanu. Jeseni so tudi predstavili knjigo člana društva Iva Petkovška Belinov kodeks. Organizirali so tečaj izdelovanja suhih rož. V Doberdobu pa je društvo praznovalo martinovanje.

Decembra je v Tržiču potekalo tradicionalno miklavževanje z obdarovanjem več kot 170 otrok iz Laškega; ob tej priložnosti je sodeloval novogoriški čarodej Saturno. Leto so zaključili s podaritvijo čipke z občinskim grbom ronški občinski knjižnici ob 20. obletnici delovanja klekljarskega krožka ter z običajno razstavo klekljarskih izdelkov na sedežu društva.

V januarju je društvo Jadro priredilo tradicionalni božični koncert, na katerem sta nastopila Mladinski pevski zbor iz Trsta in duo Butkovič-Lazar z orgelskim koncertom.

Ob dnevu slovenske kulture je nastopila v občinski sejni dvorani Moška pevska skupina z Repentabra. Priložnostno misel je podal časnikar Duško Udovič. Ob tej priložnosti je Vesna Guštin predstavila svojo knjigo o Kraških želiščih, domači umetnik Amerigo Visintini pa je prebral nekaj odlomkov svojih poezij, ki jih je predstavil in prevedel v slovenščino Igor Tuta.

V marcu in aprilu so imeli tečaj izdelovanja kartonastih škatel.

V mesecu maju so končali vsi trije tečaji slovenskega jezika za odrasle in tečaj klekljanja.

Društvi Jadro in Tržič sta prijeli priznanje Kazmir Humar. Slovesna podelitev je bila 1. junija v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici.

V juniju sta društvi priredili družabni svetoivanski večer v parku v Selcah.
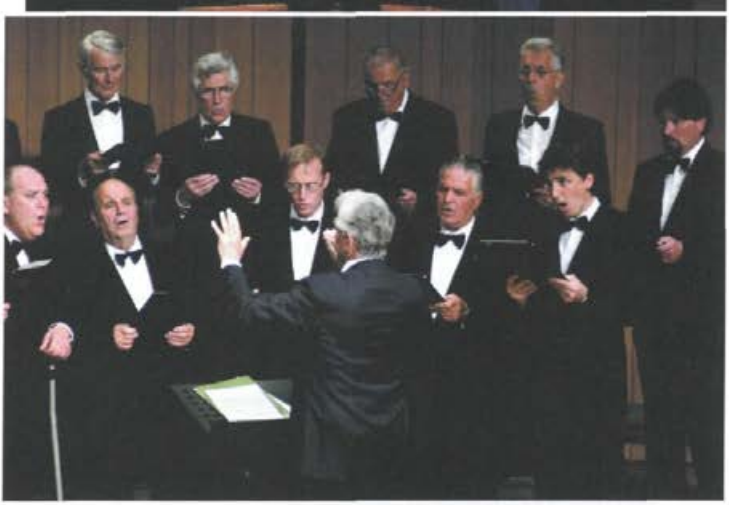
MoPZ Mirko Filej

Goriški moški pevski zbor Mirko Filej je s svojim dirigentom Zdravkom Klanjščkom slovesno praznoval 40-letnico uspešnega delovanja.

Višek praznovanja je predstavljal jubilejni koncert 7. maja v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Nekaj utrinkov iz štirih desetletij delovanja je posredoval član zbora Matej Klanjšček. Zboru so izrazili voščila predstavniki sorodnih zborov in društev ter organizacij. Ob tej priložnosti so podelili priznanja zaslužnim pevcem, posebno toplega aplavza sta bila deležna Jožko Maraž in Zdravko Klanjšček, ki sta pri zboru od vsega začetka.

Zbor se je udeležil tradicionalne revije Cecilijanke v Kulturnem centru L. Bratuž v Gorici, v začetku aprila pa revije Primorske poje v Knežaku pri Ilirski Bistrici.

Člani društev Jadro in Tržič ob prejemu priznanja Kazimir Humar (zgoraj)
MPZ Mirko Filej med jubilejnim koncertom (foto Danijel Devetak)

V novembru je zbor pel pri sv. maši v domači cerkvi v Rupi za pokojne pevce, v decembru pa je s pesmijo obogatil praznovanje 50-letnice župnije sv. Marka.

V organizaciji Združenja cerkvenih pevskih zborov iz Gorice je bila v goriški stolnici tradicionalna božičnica, katere se je udeležil tudi MoPZ Mirko Filej.

Zbor je sodeloval v marcu na svečanosti ob 100-letnici posvetitve goriškega nadškofa Frančiška B. Sedeja v Števerjanu.

Nastop otrok na Prazniku frtalje (foto Damjan Paulin)

PD Rupa-Peč

Jesensko delo se je pri društvu Rupa-Peč začelo s pripravami mešanega pevskega zbora na zborovsko revijo Cecilijanka in na praznovanje zahvalne nedelje v Rupi. V mesecu oktobru je zbor sodeloval pri proslavljanju zlate maše domačega župnika Viljema Žerjala.

Na Miklavževanju v Rupi se je s petjem predstavil društveni otroški zbor, mladi igralci pa z igro Debela repa, ki so jo ponovili tudi v Gabrjah.

V decembru je otroški zbor pel na Mali Cecilijanki v Kulturnem Centru Lojze Bratuž, mešani zbor pa je izvedel, v sodelovanju z moškim zborom Mirko Filej, koncert, ki je zaključil praznovanje 50-letnice župnije sv. Marka v domači vasi. Zbor je pel tudi na božičnem koncertu v goriški stolnici.

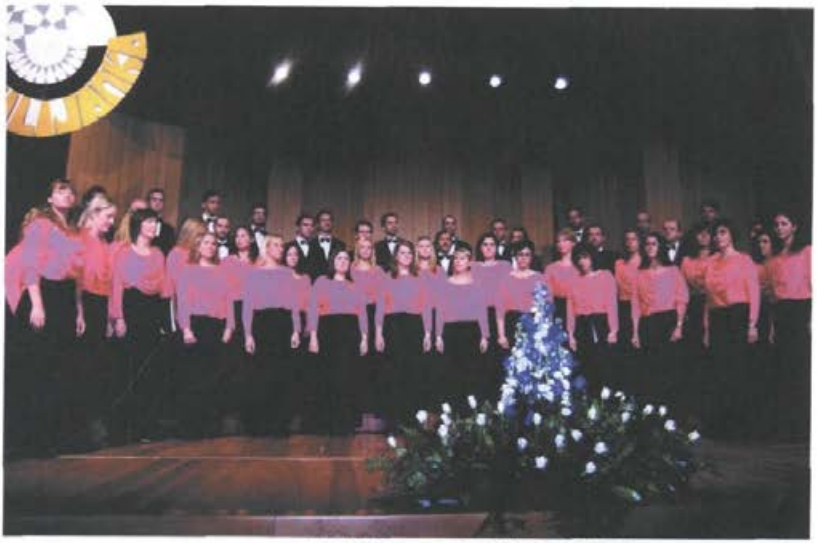
V letu 2006 je v marcu zbor pel na reviji Primorska poje v Biljah in se udeležil zborovskega srečanja Sovodenjska poje.

Šestega maja pa je v Kulturnem domu v Sovodnjah društvo Rupa-Peč organiziralo koncert pobratenih zborov, na katerem sta poleg zbora Rupa-Peč nastopila še zbora Ciril Silič iz Vrtojbe in Fran Bogovič iz Dobove.

Veliko napora je društvo vložilo v organizacijo vsakoletnega spomladanskega Praznika frtalje, ki se je začel 25. aprila in nadaljeval 30. aprila in 1. maja. Na prvem dnevu so nastopili otroški zbori z Vrha sv. Mihaela, iz Štmavra, Rupe in s Peči. Isti dan je potekalo tudi tekmovanje v cvrtju frtalje. Na prvomajskem praznovanju je številne prisotne nagovoril pisatelj Boris Pahor, kulturni program pa sta oblikovala ženski zbor Vesna iz Križa, ki ga vodi Mirko Ferlan, in štandreška dramska skupina z vedro igro Kdo je zadnji?, ki jo je režiral Janez Starina. Pozdravni nagovor je imela nova društvena predsednica Martina Gereon, ki se je zahvalila Ivu Kovicu, dolgoletnemu predsedniku, za uspešno vodenje društva Rupa-Peč in mu izročila priznanje.

SKD Hrast

Za uvod v novo sezono je društvo Hrast meseca oktobra priredilo literarni in slikarski večer umetnika Ameriga Visintinija ter branje njegove poezije v bizjaščini in slovenščini.

MePZ Hrast na Cecilijanki 2005 (foto Damjan Paulin)

Mešani pevski zbor Hrast se je v novembru udeležil Cecilijanke, 4. decembra pa je v Kulturnem domu v Trstu nastopil skupaj z zbori Gallus iz Trsta in Bratuž iz Gorice na proslavi ob 60-letnici slovenskega radia in 10-letnici slovenske deželne televizije. Društvo je v začetku decembra pripravilo miklavževanje v centru na Gradini z igrico Sneguljčica v režiji Mateje Černic.

Pevmska cerkev je bila prizorišče božičnega koncerta zbora Hrast in Akademskega pevskega zbora iz Maribora.

Pevci doberdobskega zbora in njihov dirigent Hilarij Lavrenčič so sodelovali pri izvedbi kantate Soči, ki jo je na Gregorčičevo besedilo uglasbil Hugolin Sattner. Kantata je ob Dnevu slovenske kulture bila najprej v Kulturnem Centru Lojze Bratuž 8. februarja, nato pa še v Kulturnem domu v Trstu. Ob proslavi 100-letnice smrti "goriškega slavčka" je bila kantata Soči ponovno na programu 13. februarja v Kulturnem centru Lojze Bratuž.

Društvo Hrast je pripravilo v sodelovanju z drugimi društvi iz Doberdoba Dan slovenske kulture. Mešani zbor je 12. marca nastopil v Domu glasbe v Celovcu na Koroška poje, 7. aprila pa na Primorska poje v Sežani. Na povabilo Glasbene matice iz Ljubljane se je zbor Hrast 9. aprila predstavil ljubljanskemu občinstvu s celovečernim koncertom v veliki dvorani Slovenske filharmonije v okviru niza Tako pojo zlati, na katerem nastopajo zbori, ki so na tekmovanju Naša pesem osvojili zlato plaketo mesta Maribor.

SKD Hrast je 18. junija priredilo v domači župnijski cerkvi sv. Martina koncert, ki sta ga oblikovala domači zbor in zbor sv. Nikolaja iz Litije. Zbor je 13. septembra zaključil program glasbenega večera v Kulturnem centru Lojze Bratuž ob 1. Konferenci slovenskih glasbenikov iz sveta in Slovenije, ki ga je organiziral Svetovni slovenski kongres. Konec meseca septembra pa se je podal v Teramo, kjer je sodeloval na mednarodnem zborovskem festivalu.

Pri društvu je aktiven tudi otroški zbor, ki ga vodi Mateja Černic. Sodeloval je na raznih prireditvah, na Mali Cecilijanki in na 6. reviji Zlata Grla.

Dramska skupina PD Štandrež z igro Vojna škovac (foto Damjan Paulin)

PD Štandrež

Prosvetno društvo Štandrež skrbi, da je kulturna dejavnost v vasi živa in da s številnimi gostovanji in nastopi krepi sodelovanje z drugimi društvi in organizacijami.

Mešani pevski zbor, ki ga vodi David Bandelli, je bil zelo delaven tako z rednimi vajami kot z nastopi. V novembru je sodeloval na Cecilijanki v Gorici, 18. decembra pa je nastopil na Prazniku miru v domači cerkvi in sodeloval na Dnevu slovenske kulture v župnijski dvorani Anton Gregorčič. Na reviji Primorska poje se je predstavil s štirimi skladbami Stanka Jericija v občinskem gledališču France Prešeren v Boljuncu 28. aprila. Pel je tudi na srečanju pevskih zborov v Mačkoljah.

Dramska skupina je 21. januarja 2006 premierno uprizorila komično satiro Iva Brešana Hamlet v sosednji vasi v režiji Jožeta Hrovata. Delo so večkrat ponovili v Štandrežu (22.1.), v Gorici (29.1.), v Novi Gorici (5.2.), v Števerjanu (16.2.), na Gradišču (5.3.), v Dornberku (18.3.), v Mačkoljah (26.3.), v Desklah (8.4.), v Izlakah (19.5.) in v Šempolaju (25.7.). Na Prazniku špargljev pa so se 4. junija štandreški igralci prvič predstavili z vedrim prizorom Janeza Povšeta Vojna škovac. Tudi to predstavo so večkrat ponovili v poletnih mesecih na prireditvah na prostem. Iz prejšnjih sezon so člani dramske skupine večkrat ponavljali dela Stara garda, Za blagoslov in rdeče zvezde, Kdo je zadnji?, Na trimu in Čudna bolezen. S temi predstavami so gostovali v raznih krajih naše dežele, v Sloveniji in na Koroškem.

Prosvetno društvo Štandrež je bilo pobudnik tudi številnih drugih prireditev v domači vasi in sodelovalo na skupnih proslavah. V začetku oktobra so društveni člani s kioskom na goriškem Korzu sodelovali na prireditvi Okusi ob meji, od 8. do 15. oktobra pa pri Skulturi, na kateri so v Jeremitišču priznani umetniki klesali umetnine. V oktobru je bila na sporedu v župnijski dvorani prva gledališka predstava abonmajske sezone, ki jo prireja društvo in na kateri je nastopilo pet gledaliških skupin iz Slovenije, s katerimi štandreški igralci tesno sodelujejo. V novembru je društvo pripravilo družabno srečanje ob martinovanju, predstavitev

Mladinski zbor PD Štandrež na Mali Cecilijanki (foto Damjan Paulin)

knjige Dorice Makuc o primorskih dekletih v nacističnih taboriščih in fotografsko razstavo domačina Viktorja Selve. V decembru je bilo miklavževanje, otroški zbor je pel na Mali Cecilijanki, v domači cerkvi je bila prireditev ob Dnevu miru, 26. decembra pa se je odvijala vsakoletna dobrodelna baklada. V sodelovanju z osnovno šolo Fran Erjavec je društvo pripravilo Dan slovenske kulture. Marca so v župnijski dvorani predstavili knjigo Jurija Paljka O kruhu in naših stvareh, v cerkvi pa se je odvijala Primorska poje. Na srečanju gledaliških skupin severne Primorske sta člana dramske skupine Vanja Bastiani in Marjan Breščak prijela priznanje za vlogi v delu Hamlet v sosednji vasi.

V spomladanskih in poletnih mesecih je društvo priredilo Praznik špargljev, ki se je odvijal od 26. maja do 4. junija v župnijskem parku pod lipami in je z bogatim kulturnim in družabnim programom privabil številne obiskovalce. Ob tej priložnosti je bila v spodnjih prostorih župnijske dvorane na ogled zanimiva razstava različnih vezenin, delo tridesetih domačink. Od 28. junija do 15. julija pa je društvo priredilo poletno srečanje manjšinskih gledaliških skupin iz Avstrije, Italije, Slovenije in Madžarske pod naslovom Gledališče pod zvezdami. Predstavilo se je pet skupin iz omenjenih držav.

PD Podgora

V okviru PD Podgora uspešno delujejo MePZ Podgora, moška pevska skupina Akord, otroški zbor in mladinska dramska skupina.

Društvo je poskrbelo za več doživetih prireditev v domači vasi. V decembru je bil v domači cerkvi adventni koncert, ki so ga oblikovali recitatorji ter otroški in mešani pevski zbor. V februarju so praznovali Dan slovenske kulture, ki je bil posvečen pesniku Simonu Gregorčiču. Govor je imela prof. Lojzka Bratuž, sodelovali so recitatorji, otroški zbor ter skupina Akord in mešani zbor. 2. aprila je društvo organiziralo natečaj cerkvenega petja v spomin na zborovodjo Bogomira Špacapana.

Idilična podoba nekdanje košnje je lepo prišla do izraza 1. julija na Britofu v Podgori na prireditvi, ki jo je sestavila in zrežirala Lidija Jarc. Košnje so se udeležile vse društvene skupine, kot gost pa je zapel zbor iz Bocna. Društvo je poskrbelo za miklavževanje in gostilo psihiatra dr. Bernarda Špacapana, ki je v župnijski dvorani predaval o alkoholu, drogi in mladih.

Pevska skupina Akord (foto arhiv NG)

Obe pevski skupini, mešana in moška, sta pod vodstvom Mirka Špacapana imeli številne nastope v slovenskih in tudi italijanskih krajih. Povsod so se izkazali z lepo slovensko pesmijo in obogatili marsikatero našo prireditev. Tudi otroški zbor, ki ga vodi Katja Bandelli, je večkrat pel v domačem kraju in se je udeležil tudi drugih otroških pevskih srečanj. Mešani pevski zbor Podgora je pel na tradicionalnih pevskih revijah Cecilijanki in na Primorski poje 22. aprila v Kulturnem domu v Selu. Oblikoval je več prireditev v domači vasi, zapel na svečanosti konec septembra, ko so obhajali 30-letnico spomenika v Podgori. Pevci so se spomnili tudi vseh mrtvih na proslavi, ki je bila 1. novembra v Podgori. Marca je nastopil na Dnevu slovenske kulture v Nabrežini, v maju pa je sodeloval na srečanju pevskih zborov v Mačkoljah. Pel je tudi v ljudskem parku v Gorici in 11. junija v štandreški župnijski cerkvi na koncertu, ki ga je organiziralo goriško Združenje cerkvenih pevskih zborov. Pevska skupina Akord je pela v Trentu (11.9.), na Sv. Višarjah (28.9.), na Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž in decembra na božičnici v Jamljah. Leto 2006 je skupina začela v komorni dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž na predstavitvi dela Jurija Paljka, sodelovala je na Dnevu slovenske kulture v Nabrežini in 1. junija v spominskem parku Kulturnega Centra Lojze Bratuž ob odkritju kipa Kazimirja Humarja. Tudi v poletnih mesecih skupina ni mirovala in se odzvala raznim vabilom.

Prosvetno društvo Podgora izdaja bilten Podgora, moja vas.

SKPD F.B. Sedej

V mesecu oktobru je v novo sezono stopil mešani pevski zbor, vodstvo katerega je prevzel mladi obetavni dirigent Mirko Ferlan, ki študira zborovodstvo in kompozicijo na tržaškem konservatoriju. Mladi dirigent je med pevce prinesel veliko novega zagona in pozitivne energije.

14. oktobra je potekal 23. občni zbor društva. Odbor društva se je delno pomladil in spremenile so se nekatere funkcije. Za predsednika društva je bil izvoljen Matej Pintar.

1. novembra je zbor pel ob spomenikih padlim v Števerjanu, na Jazbinah in na domačem pokopališču. 13. novembra sta otroški in mladinski zbor predstavila zgoščenko Pesem je naše veselje, ki sta jo izdala ob 30-letnici delovanja zborčka. Večer je popestril nastop zborčka Ladjica iz Devina, ki je na oder postavil glasbeno pravljico. 20. novembra se je mešani pevski zbor udeležil revije Ceci-

lijanka v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici. 23. novembra je zbor sodeloval na kulturnem večeru v Nabrežini, na katerem je predaval g. Špeh. 5. decembra so otroci pričakali sv. Miklavža z igrico Kdo bo zmagal v režiji Kristine Corsi. 8. decembra pa so otroci nastopili na Mali Cecilijanki v Gorici. 24. decembra je Mladinski krožek organiziral baklado.

Meseca januarja je izšel Razpis 36. Festivala "Števerjan 2006". 6. januarja je bila v Sedejevem domu tradicionalna božičnica, na kateri je domačin Silvan Pittoli prikazal diapozitive na temo Naše gore. Na dan Gospodovega razglašenja so števerjanske domove obiskali modri z Vzhoda. Od 19. januarja vse do konca meseca marca je Mladinski krožek organiziral plesni tečaj, ki se je odvijal v dvorani Sedejevega doma. 19. februarja so se pevci zbora odpravili na izlet v Milan, kjer so peli pri slovenski maši v karmeličanski cerkvi Rešnjega telesa. 24. februarja je potekala Prešernova proslava, na kateri je pela vokalna skupina Vinika iz Brd. Gost večera je bil pesnik in časnikar ter urednik Novega glasa Jurij Paljk, ki je prisotnim predstavil svojo najnovejšo knjigo, zbirko glos z naslovom O kruhu in naših stvareh. 28. februarja je pustna povorka Pingvinov in hišna higiena – Iris krenila po vasi in obiskala vse števerjanske družine. 5. marca se je zbor odzval povabilu mešanega zbora Silvulae Cantores iz Trsta in tam so oblikovali večerni koncert. 11. marca je Mladinski zbor nastopil v domu na Bukovju ob dnevu žena. 19. marca se je mešani zbor udeležil revije Primorska poje v Piranu. 31. marca je društvo, v sodelovanju z župnijskim občestvom, priredilo poklon msgr. Frančišku B. Sedeju ob 100. obletnici škofovskega posvečenja. Na proslavi je zapel tudi domači mešani pevski zbor. 1. aprila sta otroški in mladinski zbor nastopila na reviji Zlata grla v Sovodnjah.

36. izvedba števerjanskega Festivala (foto Bumbaca)

Mešani pevski zbor Sedej je sodeloval v juniju na koncertu, ki ga je v štandreški cerkvi organiziralo Združenje cerkvenih pevskih zborov.

Od 7. do 9. julija je v parku med Borovci potekal 36. festival Narodno-zabavne glasbe, katerega se je udeležilo 35 glasbenih skupin. Pri organizaciji je bilo veliko mladih članov društva, udeležba ljubiteljev narodno-zabavne glasbe je bila številna. Društvo poleg intenzivnega delovanja izdaja štirikrat letno tudi glasilo Števerjanski vestnik.

NADIA RONCELLI

DELOVANJE SLOVENSKE PROSVETE V TRSTU V SEZONI 2005/2006

Slovenska prosveta je krovna organizacija, ki povezuje delovanje slovenskih kulturnih ustanov in društev na Tržaškem. Njeni začetki so bili težki, ker je bilo treba v prvih povojnih letih postaviti za redno delovanje najprej temelje. Na Tržaškem ni bilo prave tradicije za kulturno delo katoličanov, fašizem pa je zapustil za seboj pravo opustošenje. Skoraj edino zaslombo so katoličani našli pri takratnih političnih beguncih, ki so se umaknili pred političnim nasiljem v Sloveniji. Med najbolj zaslužnimi za začetek in razvoj Slovenske prosvete je bil gotovo pokojni prof. Jože Peterlin. Bil je med ustanovitelji revije Mladika, igralske družine Radijskega odra, zamislil si je podeljevanje literarnih nagrad Vstajenje in revije Mladika, ljudske gledališke predstave na prostem na repentabrskem griču, bil je časnikar, animator in kasneje pobudnik študijskih dnevov Draga. Prav letos je minilo trideset let od njegove smrti. Slovenska prosveta se je želela spomniti njegovega dela in njegove osebnosti s simpozijem v Peterlinovi dvorani 19. maja 2005. Oblikovali so ga številni ugledni gostje iz Slovenije in zamejstva: Zorko Simčič, Mirko Mahnič, Zorko Harej, Diomira Fabjan Bajc, Nataša Sosič, Licinija Roth, Marjana Prepeluh Lapornik, Maja Lapornik Pelikan, Magdalena Pahor, Zora Tavčar, Matejka Peterlin Maver s filmskim dokumentarcem, Sergij Pahor z uvodno besedo, Marij Maver kot organizator, Katja Pasarit kot povezovalka, Livio Valenčič kot recitator, Marjan Jevnikar kot tehnični vodja. Svoj pozdrav je poslal tudi Alojz Rebula.

Zorko Simčič predava na Peterlinovem simpoziju, ki ga je Slovenska prosveta priredila 19. maja ob 30-letnici smrti Jožeta Peterlina, kulturnega in prosvetnega delavca, vzgojitelja in organizatorja

DSI

Društvo slovenskih izobražencev je v sezoni 2005/06 ponudilo svojim obiskovalcem in prijateljem šestintrideset zanimivih ter tematsko raznolikih večerov. Sezona se je pričela 3. oktobra z večerom, namenjenim spoznavanju življenja in dela letalcev, bratov Edvarda in Josipa Rusjana, zaključila pa se je konec junija z razgovorom ob izidu knjige Borisa M. Gombača "Na drugi strani". Na večeru so sodelovali zgodovinarji dr. Stane Granda, avtor dr. Boris M. Gombač in prof.

Janez Stergar. Večer se je idealno navezoval na petnajstletnico slovenske osamosvojitve in reševanja slovenskih nabornikov v JLA.

Delovanje Društva je bilo torej tudi v pretekli sezoni nadvse pestro. Udeležba je bila povprečno visoka, saj so organizatorji pripravili vrsto kvalitetnih in izzivalnih večerov – predavanja, diskusije, predstavitve knjig in prikaze diapozitivov –, nekatere tudi v sodelovanju z drugimi organizacijami in društvi. Skupaj s Knjižnico Dušana Černeta je društvo pripravilo okroglo mizo z naslovom Slovenska najnovejša zgodovina (1848–1992), na kateri je bil govor o najnovejši, obsežni skupinski zgodovinopisni publikaciji Inštituta za novejšo zgodovino iz Ljubljane. Na predstavitvi so sodelovali nekateri uredniki in soavtorji dela, doktorji zgodovinskih znanosti Žarko Lazarević, Ervin Dolenc, Bojan Godeša, Aleš Gabrič in Nevenka Troha. V sodelovanju z Inštitutom za družbeno in versko zgodovino iz Gorice je društvo priredilo predstavitev knjig "Cultura slovena nel Goriziano" in "La cristianizzazione degli Slavi nell'arco alpino orientale (secoli VI-IX)", o katerih sta spregovorili prof. Tomaž Simčič in prof. Giuseppe Fornasari. Skupaj s koprsko Karitas je društvo odprlo prodajno razstavo v dobrodelne namene z naslovom Umetniki za Karitas. Šlo je za razstavo del, ki so nastala na likovni koloniji za dobrodelne namene na Sinjem vrhu ob udeležbi številnih slovenskih in tujih likovnikov, med njimi tudi več zamejskih ustvarjalcev. O umetnikih je spregovorila Anamarija Stibilj Šajn. Večer so obogatili še s predstavitvijo knjižne zbirke Boža Rustje in z nastopom združenega pevskega zbora ZCPZ pod vodstvom Edija Raceta. Organizatorji so priredili tudi posebne večere, kot na primer Istrski večer, ko je v Peterlinovi dvorani gostoval študijski krožek BESEDA SLOVENSKE ISTRE. Predstavili so zadnjo številko zbornika Brazde s trmuna z recitacijami, petjem in pripovedovanjem članic in članov društva. Društveni odbor je pripravil tudi Prešernovo proslavo (poročamo posebej) in še prej Božični večer 19. decembra, ko je bil v društvu gost tržaški škof msgr. Evgen Ravignani, ki je podal priložnostno božično misel. Sledila je predstavitev zbirke božičnih pesmi Dine Slama in Aleksandra Furlana ter nastop skupine Gallus Consort.

Predstavitev Rebulovega zbornika na večeru v Društvu slovenskih izobražencev. Od leve: Igor Škamperle, Lojzka Bratuž, Alojz Rebula, Marija Pirjevec in Kajetan Gantar

Društvo je februarja imelo v gosteh Slovenko leta 2005 Mojco Senčar, dolgoletno anestezistko na Onkološkem inštitutu v Ljubljani. Predstavila jo je Ines

Srečanje Društva slovenskih izobražencev s Slovenko leta Mojco Senčar; z njo se je pogovarjala Ines Škabar

Škabar. Aprila je o zloglasnem seznamu žrtev povojnih pobojev na Primorskem spregovorila zgodovinarka Nataša Nemec. Ob stoletnici rojstva raziskovalca slovenske duše Antona Trstenjaka je o njegovem liku in delu govoril prof. Jože Ramovš z ljubljanske univerze. Na večeru 6. marca, ki ga je vodila časnikarka Darka Zvonar Predan, je bil pogovor o ženski literarni ustvarjalnosti v Trstu, ki so se ga udeležile Majda Artač, Marija Cenda in Evelina Umek.

V sodelovanju z založbo Mladika je društvo priredilo predstavitev nekaterih njenih knjižnih novosti na večerih izredne kulturne kakovosti. V ponedeljek, 15. maja, so v Peterlinovi dvorani predstavili dvojezično fotografsko knjigo Alice Zen "Boris Pahor. Biografija v slikah". Večera so se udeležili Boris Pahor, časnikarka Alenka Puhar in avtorica Alice Zen. Devetnajstega junija so v društvu predstavili roman Irene Žerjal Kreda in hijacinte. O avtorici in njenem delu je govorila Marija Cenda, umetniško je večer obogatil nastop pevke Andrejke Možina ob klavirski spremljavi Gorazda Pintarja.

Razstave

Slovenska prosveta in Knjižnica Dušana Černeta sta v sodelovanju s Kobariškim muzejem pripravili v Peterlinovi dvorani otvoritev odmevne razstave z naslovom "V Krnskem pogorju med veliko vojno – La Grande guerra sul massiccio del Monte Nero". Razstava, ki je bila na ogled od 25. novembra do konca januarja, je privabila veliko obiskovalcev, med temi tudi veliko šolske mladine. Na odprtju sta sodelovala direktor Kobariškega muzeja Jože Šerbec in Oktet Simon Gregorčič iz Tolmina.

Tridesetega januarja sta poslanec državnega zbora RS Josip Bajc in Vinko Čeligoj odprla posebno filatelistično razstavo s prikazom vseh dosedanjih znamk slovenske države.

Desetega aprila je tržaški škof msgr. Evgen Ravignani odprl razstavo likovnih del Umetniki za Karitas. Šlo je za dela, ki so nastala na likovni koloniji za dobrodelne namene na Sinjem vrhu ob udeležbi številnih slovenskih in tujih likovnikov, med njimi je tudi več zamejskih ustvarjalcev.

Na začetku junija je v Peterlinovi dvorani razstavila svoje skulpture argentinska Slovenka Zalka Arnšek. Razstavila je male plastike, ki jih je ustvarila v Sloveniji v zadnjih letih in so prikaz nenehnega iskanja, eksperimentiranja in

odkrivanja lastnega izraza. Glasbeno je umetniški večer oplemenitil nastop baritonista Ivana Andresa Arnška, solista ljubljanske opere.

Odprtje razstave Kobariškega muzeja o prvi svetovni vojni konec decembra 2005 v Peterlinovi dvorani

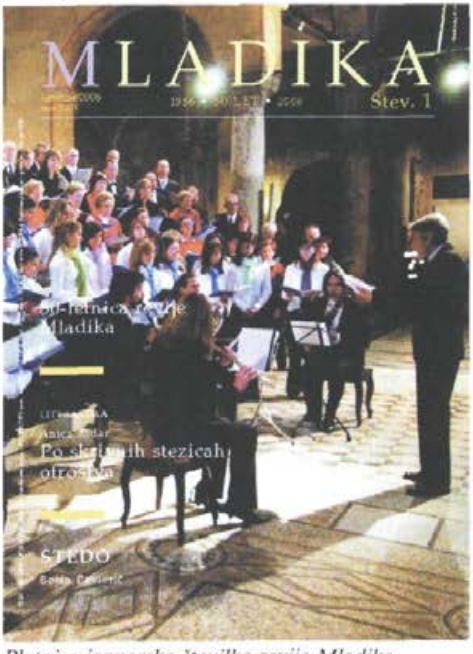
Mladika

Založba Mladika deluje v Trstu plodnih petinštirideset let, saj je prav leta 1961 izdala svojo prvo knjigo, pesniški prvenec Brune Marije Pertot *Moja pomlad.* Od takrat ponuja bralcem zanimivo bero naslovov – romane, pesniške zbirke, eseje, razprave –, ki so namenjeni odraslim in mlajšim bralcem. Ime pa je založba dobila po istoimenski reviji, ki je začela izhajati že nekaj let prej, leta 1957, in je tako letos prešla v svoje petdeseto leto življenja. Poglejmo pa najprej Mladikine knjižne izdaje.

Knjižni program v sezoni 2005/06 zajema štirinajst naslovov. Založba za svoje novosti prireja predstavitve, pomemben kulturni moment pa predstavlja tudi prisotnost na knjižnem sejmu v Ljubljani konec novembra, na katerem predstavi vse svoje knjižne novosti ob prisotnosti urednikov in avtorjev. Leta 2005 so pri Mladiki izšli droben dvojezični umetniškozgodovinski vodnik po katinarski župniji z naslovom *Župnija Katinara – La parrocchia di Cattinara*, ki ga je uredil Jožko Gerdol. V sodelovanju z Goriško Mohorjevo družbo in s Slavističnim društvom Trst–Gorica–Videm je Mladika ob pisateljevi osemdesetletnici izdala *Rebulov zbornik.* Delo je uredila Lojzka Bratuž in prinaša študije in eseje o Rebuli, njegovem umetniškem in duhovnem svetu ter odnosu do antike; glavnino sestavljajo referati simpozija Primorskih slovenističnih dnevov leta 2004 na Opčinah pri Trstu. Konec leta 2005 sta pri Mladiki izšli še strokovna knjiga Guida Komarja o tržaškem pomorstvu z naslovom *Tržaško pristanišče in sodobni blagovni promet. Zabojnik – Intermodalnost – Logistika* ter glasbena knjiga, ki je sad sodelovanja med glasbenico Dino Slamo in tržaškim narečnim pesnikom Aleksandrom Furlanom z naslovom *Ana sama lučka.*

Z letnico 2006 sta izšli knjiga spominskih črtic Draga Štoke *Začeti znova* in pesniška zbirka mladega goriškega pesnika Davida Bandellija *Razprti svetovi.* Maja je zagledala luč tudi izjemna fotografska knjiga, ki jo je uredila tržaška fotografinja Alice Zen, posvečena tržaškemu pisatelju Borisu Pahorju, delo z dvojezičnim naslovom *Boris Pahor. Biografija v slikah / Boris Pahor. Biografia per immagini*, prinaša eseje–pričevanja vidnih tržaških kulturnikov o Borisu Pahorju in več kot devetdeset črno-belih fotografij, ki pripovedujejo o Pahorjevem življenju

od otroštva do zadnjih literarnih nagrad in priznanj. Na začetku poletja je izšla nekakšna prozna trilogija zamejskih avtorjev. Evelina Umek je izdala roman *Hiša na Krasu* s spremno besedo Marije Cenda, Irena Žerjal pa roman *Kreda in hijacinte* s spremno besedo Ester Sferco. Postumno so izšle tudi spominske črtice Ivana Artača v knjigi *Zaraščene stezice*. Knjige povezuje tudi enotna grafična preobleka, značilna za Mladikine leposlovne knjige v letu 2006.

Platnica januarske številke revije Mladika v svojem petdesetem letu izhajanja

Milan Gregorič v avtobiografski knjigi *Razpotja, izbire, spopadi* pripoveduje o sebi v delu, ki je nekakšna sinteza osebnoizpovednega in publicističnega teksta. Ob koncu poletja je izšel drugi zvezek poljudnoznanstvenega dela Andreja Zagheta o psihosomatiki in grafologiji z naslovom *Iskanje notranjega dragulja. Od diagnoze v psihosomatiki in grafologiji do komplementarnega in psihosomatskega zdravljenja* in tradicionalni zbornik študijskih dnevov Draga 2005 z naslovom *Na dveh straneh meje.*

Po večletnem premoru je pri Mladiki izšlo *Izvestje višjih šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem za šolska leta 1994/95–2003/04.*

Kot smo že omenili v uvodu, slavi revija letos svojo petdesetletnico izhajanja in se s tem potrjuje kot najstarejša revija v zamejstvu in med najstarejšimi v slovenskem prostoru sploh. Revija objavlja prozne in pesniške prispevke, literarne in zgodovinske eseje, uvodnike na aktualno tematiko, ocene knjig in razstav, rubriko Antena z novicami iz zamejstva in zdomstva, mladinsko prilogo Rast pa še veliko priložnostnih prispevkov in kritičnih razmišljanj. Ob Božiču in Veliki noči izdaja tudi posebne priloge.

Revija redno razpisuje nagradni literarni natečaj za prozo in poezijo, v pretekli sezoni že štiriintridesetič. Nagrajevanje poteka med Prešernovo proslavo v Društvu slovenskih izobražencev v prvih februarskih dneh. Leta 2005 je komisija, ki jo sestavljajo pisatelj Alojz Rebula, prevajalka prof. Diomira Fabjan Bajc, pisateljica Evelina Umek, prof. Marija Cenda ter odgovorni urednik revije Marij Maver, prejela v branje in oceno 57 prispevkov v prozi in 73 ciklusov pesmi in tako odločila: prvo nagrado je prejela novela Duh božiča, ki jo je napisala Manca G. Renko iz Ljubljane, druga nagrada je šla Manki Kremenšek Križman iz Šmartnega pri Ljubljani za novelo Zmenek, tretjo nagrado pa je prejela novela z naslovom Vožnja, ki jo je napisala Tina Grandošek iz Ljubljane. Za poezijo je komisija odločila, da prvo nagrado prejme Alja Adam iz Ljubljane za ciklus Spretnost spomina, drugo nagrado Marko Rijavec iz Dornberka za ciklus pesmi, ki ga je

podpisal s psevdonimom Vetrič, tretja nagrada pa je šla Lučki Zorko iz Murske Sobote za ciklus pesmi Prebivalci notranjega sveta.

Draga 2006

Enainštirideseti študijski dnevi Draga 2006, ki idealno zaključijo sezono Društva slovenskih izobražencev, so potekali v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah pod geslom velikega preučevalca slovenske duše dr. Antona Trstenjaka: "*Če hočemo veljati za poštene Slovence, moramo biti predvsem pravični do preteklosti in dovolj modri v sedanjosti, da ohranimo jasen pogled v prihodnost.*"

Okrola miza na 41. študijskih dnevih Draga 2006, ki so potekali od 1. do 3. septembra v Parku Finžgarjevega doma na Opčinah

Draga 2006 se je začela v petek popoldne s tradicionalnim 'zamejskim' predavanjem, ki je bilo tokrat poverjeno literarnemu zgodovinarju prof. Miranu Košuti, z izzivalnim naslovom *Cool tura... Svežilni sprehod skozi 60 let kulture v manjšinskem prostoru.* V soboto je bila na programu okrogla miza z naslovom *Slovenci v vrtincu naglih družbenih sprememb,* ki so jo oblikovali psihologa Silva Matos in Cvetko Heliodor ter profesorja Janek Musek in Jože Ramovš. Ob stoletnici rojstva velikega prijatelja Drage Antona Trstenjaka je Draga s tem predavanjem skušala podati sliko psihološkega stanja v raznih plasteh slovenskega naroda. Zadnji dan Drage se je začel z mašo, ki jo je daroval tržaški škof msgr. Evgen Ravignani. Sledilo je predavanje zakoncev dr. Katarine Kompan Erzar in dr. Tomaža Erzarja *Slovenski vernik med tradicionalno in osebno vero.* Draga se je zaključila s predavanjem *Zvezde, vrtnice in trnje (Kam in kako s slovenščino?)* prof. Marka Stabeja, ki je razmišljal o odnosu Slovencev do lastnega jezika.

Tudi na Dragi 2006 so se zvrstile nekatere spremne pobude kot predstavitev knjige Alice Zen o Borisu Pahorju in ogled dobrodelne razstave slik v bližnjem Zinkovem domu.

MOSP

Predstavniki skupine Mladi v odkrivanju skupnih poti so že na začetku oktobra odpotovali v Švico, da bi se udeležili jesenskega seminarja Mladine evropskih narodnih skupnosti oziroma Youth of European Minorities, to je evropske mladinske manjšinske organizacije. Na seminarju z imenom "Inscuter" (srečanje) so

bili mladi mospovci skupaj s šestdesetimi pripadniki tridesetih različnih evropskih manjšin gostje retoromaske manjšine v vasi Laax v kantonu Graubunden.

Konec januarja je imel MOSP občni zbor z volitvami novega vodstva. Predsedniško mesto je zasedel Matteo Ferruglio, na podpredsedniško mesto je stopil Ivo Lachi, za tajnika je bil izbran Boštjan Romano, Breda Susič pa je prevzela vlogo blagajničarke.

Pravo stalnico v dejavnosti mednarodnega kroška MOSP-a predstavlja tako imenovani Easter (velikonočni) manjšinski seminar, ki ga prireja evropska mladinska manjšinska organizacija YEN. Leta 2006 je srečanje potekalo v madžarskem mestu Pécs, organizacija pa je pripadala tamkajšnji nemški manjšini. Udeležili so se ga nekateri predstavniki MOSP-a, ki so sodelovali na volitvah za izbiro novega odbora.

Gledališka delavnica med Festivalom Drage mladih na Opčinah

Višek organizacijskih naporov MOSP-a je priprava študijskih dnevov Draga mladih, ki jih prireja v sodelovanju z drugimi sorodnimi mladinskimi organizacijami iz Slovenije in s Koroškega. Prvi del Drage mladih je potekal v domu Soliditas v Tinjah na Koroškem od 14. do 16. julija. Spored je bil bogat in pester, saj je zajemal dve okrogli mizi – prva o integraciji, ki so jo oblikovali teolog Peter Kovačič Peršin, sociolog prof. Emidij Susič in psihologinja prof. Mirjana Nastran Ule, druga pa z naslovom Integracija v multikulturni družbi, pri kateri so sodelovali Marco Gabriel, politik Karel Smolle in sociologinja Mojca Medvešček. Ob tem so bile na sporedu še številne delavnice (debatna, pevska, likovna, snemalna, fotografska ...), slovesna otvoritev s častnim gostom pisateljem Borisom Pahorjem ter razne družabne dejavnosti. Drugi del Drage mladih pa je bil 2. septembra na Opčinah z okroglo mizo *Integracija Slovenije v Evropi*, ki so jo oblikovali pravnik dr. Danilo Türk, predsednik SSO dr. Drago Štoka ter veleposlanik dr. Valentin Inzko. Tudi zaključni del Drage mladih so spremljale razne pobude, med temi gre omeniti Festival Drage mladih z delavnicami, debatnimi, kulturnimi in športnimi srečanji.

SKK

Slovenski kulturni klub združuje mlade višji srednjih šol v različnih krožkih – gledališkem, likovnem, časnikarskem in mednarodnem. Njegova mentorica je že več let prof. Lučka Susič. Sredi januarja je klub imel svoj občni zbor, na katerem

je bila predstavljena dejavnost krožkov in med katerim so bile volitve za sestavo novega odbora. Za predsednico je bila izvoljena Helena Pertot, podpredsedniška funkcija je bila dodeljena Juretu Kopušarju, Danijel Simonettig je bil izvoljen za blagajnika, Verena Zeriul pa za tajnika.

Slovenski kulturni klub v sodelovanju z MOSP-om ob dnevu slovenske kulture redno razpisuje likovni, fotografski in literarni natečaj za mlade do tridesetega leta starosti. Nagrajevanje najboljših prispevkov je bilo v Peterlinovi dvorani na Donizettijevi ulici v nedeljo, 2. aprila. Komisija za fotografijo, ki so jo sestavljali prof. Marjan Jevnikar, grafični oblikovalec Matej Susič in likovni ustvarjalec Ivan Žerjal, je nagradila triptih Francesce Vinci Nočna mora, drugo mesto je zasedel Robi Jakomin, tretje pa Igor Gherdol. Nagrada publike v tem sklopu je šla fotografiji Slap Igorja Gherdola. Likovne izdelke so ocenili likovna kritičarka Magda Jevnikar, arhitektka Magda Samec in likovni ustvarjalec Rado Jagodic. Prvo nagrado je prejela Urška Sinigoi, druga nagrada je šla Milanu Lavrenčiču, tretja pa Veroniki Žerjal. Nagrada publike je šla Roberti Busechian.

Mladi nagrajenci na literarnem, likovnem in fotografskem natečaju Slovenskega kulturnega kluba in Mosp-a; nagrajevanje je bilo na prazniku mladinske ustvarjalnosti na začetku maja

Literarne prispevke je ocenila komisija, ki so jo sestavljali časnikarka Darka Zvonar Predan, prevajalka Diomira Fabjan Bajc in urednica Nadia Roncelli. Prvo nagrado je komisija podelila ex-aequo Ankini zgodbi Julije Berdon in črtici Na bregu Sare Zupančič. Drugo nagrado sta si prav tako delila ex-aequo Jasmina Guštin in pesnik Martin Pečenik, tretja nagrada pa je šla črtici Valentine Oblak. Publika je s svojo nagrado potrdila prvo mesto Julije Berdon. Ob nagrajevanju je potekal pravi umetniški večer z branjem vseh prejetih prispevkov in s slovesnim odprtjem razstave likovnih in fotografskih izdelkov.

Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba je v režiji in priredbi Lučke Susič naštudiral igro Luise May Alcott *Male dame* in jo uprizoril 21. maja v Finžgarjevem domu na Opčinah in konec avgusta na Festivalu Drage mladih prav tako na Opčinah. Gledališki krožek je ob Prešernovem prazniku nastopil z lepljenko Gregorčičevih pesmi na srečanju Društva prijateljstva.

Nagrada Vstajenje

Literarno nagrado *Vstajenje* podeljuje odbor, ki ga sestavljajo prof. Lojzka Bratuž, prof. Robert Petaros, prof. Zora Tavčar, dr. Zorko Harej, prof. Diomira Fabjan Bajc, prof. Neva Zaghet in urednik Marij Maver. Nagrada se podeljuje v velikonočnem času in je namenjena zamejskim oziroma zdomskim ustvarjalcem. Komisija je pregledala 32 del zamejskih in zdomskih avtorjev in odločila, da za leto 2005 prejme nagrado pisateljica in publicistka Lida Turk za romansirano biografijo Zora in za svoje dosedanje literarno in kulturno delo. Slovesna podelitev z izročitvijo denarne nagrade, za katero prispeva Zadružna kraška banka z Opčin, je bila 24. aprila v Peterlinovi dvorani. Na večeru je o delu Lide Turk spregovorila Evelina Umek, utemeljitev nagrade pa je prebrala predsednica komisije prof. Lojzka Bratuž. Odlomke iz knjige Zora je prebrala Matejka Peterlin, večer pa sta glasbeno obogatili pianistki Martina Mezgec in Jana Zupančič iz razreda prof. Tamare Ražem pri GM.

Podelitev literarne nagrade Vstajenje publicistki Lidi Turk za delo Zora; na sliki predstavnik Zadružne kraške banke Walter Stanissa, nagrajenka Turkova in predsednica komisije za nagrado Lojzka Bratuž

Mladi oder

Na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani so v ponedeljek, 13. februarja, že enaintridesetič podelili priznanja Mladi oder za leto 2005 otroškim in mladinskim gledališkim skupinam, ki delujejo na ljubiteljskem področju. Na Goriškem je priznanja podelila Zveza slovenske katoliške prosvete, na Tržaškem pa Slovenska prosveta. V kategoriji skupin, ki delujejo v okviru šole, so v Trstu prejeli priznanja: Osnovna šola Frana Saleškega Finžgarja iz Barkovelj za glasbeno pravljico Smrečica za medveda, Nižja srednja šola Levstik–Kosovel s Proseka za predstavo Županove Micke in Nižja srednja šola Srečka Kosovela z Opčin za božično igro Angeli miru. V kategoriji igralskih skupin, ki delujejo v okviru društev in raznih organizacij, so priznanje prejeli Otroški zbor Ladjica iz Devina za dramatiziran prizor Zajček Horuk in pravljico Zgodba o zrcalcu, obiskovalci Tečaja lepe govorice za najmlajše za igro Tri lepe Vide na španskem dvoru, Barvana klapa Sklada Mitja Čuk za predstavo Rdeča kapica, Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba za prizor Eko-metamorfoze, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin za prizor Grmada v pristanu in Miklavževo igrico Čudne želje ter gojenci

Gledališkega tečaja za najmlajše za predstavo Volk in sedem kozličkov. V kategoriji igralskih skupin, ki se izrecno posvečajo igranju, so bili nagrajeni Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka za predstavi Do tiste stezice in Sen kresne noči, Dramska skupina Nabrežina za šest komičnih prizorov, Slovenski oder za igro Stara hiška, hruška, buška in zlato pero, Dramska skupina Športno kulturnega društva Cerovlje–Mavhinje in Slovenskega kulturnega društva Igo Gruden iz Nabrežine za igro Sen kresne noči.

Podelitev priznanj Mladi oder na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 13. februarja

Prešernova proslava

Osrednja Prešernova proslava v zamejstvu, ki jo prirejajo osrednje kulturne ustanove, je bila 8. februarja v goriškem Kulturnem centru Lojzeta Bratuža in 12. februarja v Kulturnem domu v Trstu. Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice je pripravila Sattnerjevo kantato Soči na Gregorčičevo besedilo. V Trstu je slavnostni govor imel kulturni delavec iz Benečije Giorgio Banchig, Zdravljico je recitiral Aleksij Pregarc.

Slovenska prosveta skupaj z Društvom slovenskih izobražencev in v sodelovanju z revijo Mladika je priredila proslavo ob dnevu slovenske kulture v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 13. februarja. Na programu je bilo nagrajevanje zmagovalcev 34. literarnega natečaja revije Mladika za prozo in poezijo (glej zgoraj) in že enaintridesetič podeljevanje priznanj Mladi oder ljubiteljskim igralskim skupinam (glej zgoraj). Umetniški program so oblikovali igralca Radijskega odra Alenka Hrovatin in Tomaž Susič, ki sta prebrala nekaj odlomkov iz nagrajenih del Mladikinega natečaja, ter pevca Lara in Vladislav Komar iz razreda prof. Nore Jankovič pri Glasbeni matici v Trstu, ki ju je pri klavirju spremljala prof. Tamara Ražem. Slavnostni govor je imela kulturna delavka, urednica na tržaškem radiu Loredana Gec.

Primorski kulturni dnevi na Koroškem

Koroške oziroma Primorske kulturne dneve, ki se izmenično odvijajo na Primorskem in na Koroškem, prirejajo Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta.

Tudi Društvo Finžgarjev dom z Opčin je priredilo več zanimivih kulturnih srečanj, diskusijskih večerov in predstavitev knjig. Ob Prešernovem prazniku je priredilo proslavo s spletom Gregorčičevih pesmi z naslovom "Srce mi je biserna školjka". Na sliki Wilma Purič predstavlja knjigo spominov Draga Štoke Začeti znova.

Dvanajsti Primorski dnevi na Koroškem so potekali v raznih krajih Koroške v dneh od 16. do 23. oktobra. V nedeljo, 16. oktobra, so v farni dvorani v Selah nastopili igralci iz Štandreža z igro Stara garda. Naslednji dan pa so v prostorih Zveze bank v Celovcu odprli slikarsko razstavo bratov Davida in Marka Faganela. V torek, 16. oktobra, je bila v Katoliškem domu Sodalitas v Tinjah na sporedu okrogla miza z naslovom "Ali se zaveda Republika Slovenija odgovornosti do zamejskih Slovencev?" Pri pogovoru so sodelovali Sergij Pahor, Damjan Terpin, Rudi Pavšič, Marjan Sturm, Matevž Grilc in Vladimir Smrtnik ter Janez Kramberger in Franc Pukšič kot predstavnika Republike Slovenije. V petek zjutraj so na Slovenski gimnaziji v Celovcu ter na Višji šoli za gospodarske poklice v Št. Petru prikazali film "Sprehod z baronom in drugimi imenitnimi Slovenci", ki ga je slovenska RTV posnela po scenariju in knjigi pisateljice Eveline Umek. Isti dan zvečer je bilo v Dobrli vasi srečanje glasbenih šol, in sicer Glasbenega centra Emil Komel iz Gorice, Glasbene matice iz Trsta in Slovenske glasbene šole na Koroškem. Letošnje kulturne dneve na Koroškem so sklenili pevci kulturnega društva Igo Gruden iz Nabrežine, ki so pod vodstvom Janka Bana izvedli kantato Adija Daneva na besedilo Aleksija Pregarca. Nastop so imeli v Kulturnem domu KUMST v Žitari vasi.

Radijski oder

Dejavnost gledališke družine Radijskega odra je v zadnjih letih izredno pestra in bogata. Radijski oder skrbi za lepo govorjeno besedo v obliki radijskih iger, nastopov, tečajev in prireditev za odrasle in mladino. Prav najmlajšim je namenjen Gledališki vrtiljak, ki ga je RO v sodelovnaju s Slovensko prosveto in Slovenskim narodnim gledališčem iz Nove Gorice priredil že osmič. Predstave so potekale ob nedeljah v dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu in privabile lepo število otrok in njihovih staršev. Prva predstava je bila na sporedu 25. septembra, ko so se z igro *Volk in sedem kozličkov* predstavili mladi gojenci gledališkega tedna Radijskega odra. Triindvajsetega oktobra je nastopilo Lutkovno gledališče iz Maribora z igrico *O kuri, ki je izmaknila pesem.* Novembra je bila na sporedu *Taca muca* v produkciji ljubljanskega Lutkovnega gledališča, 4. decembra pa je Gledališče na vrvici iz Nove Gorice predstavilo igro *Štirje fantje muzikantje.* Januarja 2006 se je najprej predstavil Oder treh herojev iz Pirnič z igrico *Leteča žaba.* Devetnajstega februarja je bila na vrsti igrica

Tobija v izvedbi Gledališča Fru-Fru iz Ljubljane, sezono pa je zaključila domača skupina Slovenskega odra z zimzeleno igrico Astrid Lindgren *Pika nogavička*, ki jo je skupina ponovila konec aprila v Rojanu. Pri gledališkem vrtiljaku je vseskozi sodeloval Študijski center Melanie Klein, ki je pred začetkom vsake predstave poskrbel za animacijo za mlado publiko. Na zadnji predstavi je bilo nagrajevanje natečaja za najlepšo risbico o gledaliških junakih, ki so se zvrstili na odrskih deskah v sezoni 2005/06.

V Finžgarjevem domu na Opčinah je od 13. do 16. junija potekal tradicionalni gledališki teden za najmlajše, ki ga RO prireja v sodelovanju s Slovensko prosveto. Udeležilo se ga je 45 otrok, porazdeljenih v dve skupini, ki sta pripravili priredbo igre Pavla Golie v verzih Sneguljčica. Tečaj sta vodili Lučka Susič in Matejka Maver, za glasbeni del sta skrbeli Dina Slama in Irena Pahor, za kostume in sceno je poskrbela Magda Samec, za gib Jelka Bogatec, režiser celotne produkcije je bil Marjan Bevk.

Prizor iz igrice Sneguljčica, ki so jo mladi udeleženci naštudirali na poletnem gledališkem tečaju za najmlajše na Opčinah (zgoraj) Osmi gledališki vrtiljak pri Sv. Ivanu je privabil lepo število otrok; prizor iz igrice Pika Nogavička v produkciji Radijskega odra

V sodelovanju s Slovenskim stalnim gledališčem v Trstu je RO 28. marca praznoval 70-letnico svojega člana, igralca in pesnika Aleksija Pregarca, s koncertno izvedbo Pregarčevega dramskega besedila z naslovom *Na pragu niča*. Pri uprizoritvi, ki jo je režiral Marko Sosič, sta sodelovala člana RO Matejka Peterlin in Andrej Pisani. Prav tako v koprodukciji s Slovenskim stalnim gledališčem je RO bralno uprizoril dramo Dušana Jelinčiča Oseka na robu gozdov. Obe deli so uprizorili v Trstu in Gorici.

Leta 2006 poteka šestdeset let od ustanovitve. Ob tej priložnosti je RO pripravil nekatere jubilejne pobude: za tržaški radio je izdelal štiri oddaje z naslovom Naš glas pri vas doma, ki so zajemale pregled delovanja RO s posnetki glasov bivših igralcev, odigranih besedil in odlomkov. V tem okviru je RO tudi razpisal natečaj za najboljšo radijsko igro na temo Upanja.

V pretekli sezoni je RO uprizoril dela sodobnih zamejskih in slovenskih avtorjev, romana Alojza Rebule Nokturno za Primorsko in Frizerko Eveline

Umek, igro Prepovedan sad Tanje Rebula, za mladinski oder je posnel Metulji ples Eveline Umek in Tri lepe Vide na španskem dvoru Zorka Simčiča, ob božičnem času pa igro Srečen Božič Brune Pertot. Ob stoletnici rojstva Ivana Mraka je posnel njegovo dramo Apostol Peter.

V sodelovanju s Študijskim centrom Melanie Klein je Radijski oder priredil bralne urice za otroke, ki obiskujejo osnovno šolo, in ki so potekale ob sobotah popoldne. Na teh srečanjih so mlado publiko obiskali Palček pripovedovalček in njegovi prijatelji.

Knjižnica Dušana Černeta

V letu 2005 je Knjižnica Dušana Černeta nadaljevala zbiranje in katalogiziranje slovenskega tiska, ki ga redno prejema od dobrotnikov in prijateljev, ki živijo v raznih državah Evrope, Amerike in Avstralije. V pretekli sezoni si je odbor knjižnice zadal nalogo zbrati čim več gradiva (člankov, izrezkov iz časopisja, vabil, sporedov, fotografij itn.), ki zadeva gledališko delovanje Slovencev v Argentini, saj namerava pripraviti publikacijo, ki bo nazorno in podrobno predstavila bogato gledališko dejavnost argentinskih Slovencev. V publikaciji bodo podrobno popisani gledališki nastopi vseh samostojnih slovenskih gledaliških skupin, dramskega odseka Slovenske kulturne akcije, Slovenskega gledališča v Buenos Airesu, dramske prireditve vseh slovenskih domov (Slomškov dom v Ramos Meji, Hladnikov dom v Slovenski vasi, Dom Slovenska pristava, Naš dom v San Justu, Slovenski dom v Mendozi, Slovenski dom v San Martinu, Slovenski dom v Carapachayu, Slovenski dom v Berazateguiu, Dom Slovenskega planinskega društva v Barilochah ter seveda dramske prireditve v osrednji veliki dvorani Slovenske hiše v Capitalu).

Leta 2005 je bilo v Knjižnici Dušana Černeta inventariziranih 320 knjižnih enot (knjig, brošur in periodičnega tiska), tako da je celotno število inventariziranih enot 12.420. Inventarizirali so tudi 73 enot drobnega tiska (doslej skupno 1.120). Nadaljevali so tudi s katalogizacijo knjižnega gradiva. V centralni knjižni katalog je bilo vloženih 188 knjižnih listkov, v katalog slovenskega zdomskega tiska pa 109 listkov. V glavnem katalogu je sedaj 10.346 listkov, v zdomskem katalogu pa 2.962. Kar se tiče izpopolnjevanja knjižnega gradiva, se je KDČ v letu 2005 v glavnem posvetila zbiranju in dopolnjevanju zdomskega tiska. Zelo dobro je izpolnila periodične publikacije, ki jih izdajajo slovenske župnije v Nemčiji. Periodični list "Med nami povedano", ki izhaja v osmih izdajah, je sedaj precej izpopolnjen, tako da knjižnica poseduje najpopolnejšo zbirko tega lista.

Glede načrtov za prihodnost KDČ pripravlja bibliografijo slovenskega tiska, ki ga izdajajo slovenske župnije v Nemčiji, in pa bibliografijo slovenskega tiska v Kanadi.

N. B. Ta pregled dejavnosti ne krije v celoti bogate in razvejane dejavnosti društev po tržaškem teritoriju. Fotografije v tem prispevku je posnel Marij Maver.

VIDA BITEŽNIK

GALERIJA ARS

Marko Faganel razstavlja v galeriji Ars (zgoraj) Predstavitev zbornika Učiteljice v šolskih klopeh (foto Bumbaca)

Delovanje Galerije Ars teče že v 17. sezono. V začetku se je odvijalo v okviru Katoliške knjigarne, čez kako leto pa je razstavitvene in predstavitvene dejavnosti prevzelo na novo ustanovljeno društvo Ars, po katerem so prostori tudi prevzeli ime.

V minulem letu so bili v galeriji predstavljeni predvsem likovni umetniki, saj so bili literarni večinoma v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Tako je v teh prostorih imel svojo prvo samostojno razstavo v mestu mladi Marko Faganel iz "družine treh umetnikov", kajti tudi njegov oče in brat sta slikarja. Njegove *Odseve narave* je predstavil Jurij Paljk, glasbeni uvod je odigral violinist Joahim Nanut (4. novembra 2005). V decembru (9.12.) je v galeriji razstavljala tržaška slikarka Ani Tretjak. O umetnici in njenih delih, ki so bila na ogled pod pomembnim simbolnim naslovom *Ribje oko* je spregovoril Saša Quinzi, sodeloval je kitarist Michele Schincariol. Pokrajinski arhiv v Novi Gorici je ob 130. obletnici slovenskega učiteljišča za dekleta v Gorici izdal zbornik *Učiteljice v šolskih klopeh*, delo več sodelavcev. Na večeru je prisotne avtorje predstavila Vida Biteznik; svoj poseg so imeli urednica zbornika Vlasta Tul in sodelavci dr. Branko Marušič, Ivanka Uršič, dr. Majda Sfiligoj in založnik Drago Trpin (14.2.2006). Ob našem kulturnem prazniku je v Galeriji navadno predstavitev kakega mladega umetnika. Letos je razstavljal Tržačan Štefan Turk. Pozdravil ga je Ivan Žerjal, ki je predstavitvenim besedam žal odsotnega Jurija Paljka dodal še svoje vtise in misli. Na večeru je ob spremljavi prof. Dalie Vodice nastopil trobentač Francesco Ivone (17.2.). Sledila je razstava motivov v slogu naivcev slikarke Mihaele Velikonja. Umetnico in njena dela je predstavil Jurij Paljk (28.4.). Uvodno je na klavir zaigrala mala Keri Lisjak. Sezono 2005/06 je zaključila tržaška umetnica Olivia Siauss. O njenem ustvarjanju je spregovorila Jasna Merkù. Razstavo so spremljali zvoki violončelista Marcella Casseseja.

Za glasbeni uvod vseh večerov so poskrbeli učenci Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel.

MARIJA KERŽE

ZVEZA CERKVENIH PEVSKIH ZBOROV IZ TRSTA – SEZONA 2005-2006

Nastop Združenega zbora ZCPZ v tržaški stolnici (foto Kroma)

Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta se je v pretekli sezoni pričelo z *Dekanijsko revijo* openskega dekanata, ki je potekala v cerkvi v Barkovljah 8.10.2005, pod geslom *Ob sklepu evharističnega leta.* Nastopilo je osem zborov (CPZ Barkovlje, OPZ Kraški cvet – Trebče, ŽPZ Prosek – Kontovel, MePZ Repentabor, MePZ Mačkolje, MePZ Sv. Jernej – Opčine, CPZ Sv. Ana in Salezijanci – Trst in MePZ Lipa – Bazovica), za zaključek je nastopil Združeni zbor ZCPZ. Na reviji je prisotne pozdravila Vera Poljšak, nagovor je imel openski dekan g. Tone Bedenčič, povezoval je Tomaž Susič; kot sklep evharističnega leta je prisotnim podelil blagoslov msgr. Franc Vončina.

Sledila je *Dekanijska revija* devinskega dekanata v Zgoniku 23.10. Na koru so nastopili naslednji zbori: CPZ Zgonik, CPZ Mavhinje, CPZ Šempolaj, CPZ Devin, v prezbiteriju pa ŽPZ Devin in Fantje izpod Grmade. Prisotne je uvodoma nagovoril g. dekan Jože Markuža, sam koncert pa je povezovala Jasna Simoneta. Ob tej priložnosti je predsednik ZCPZ Marko Tavčar izročil dolgoletnemu zgoniškemu organistu Tonetu Kostnapflu knjižni dar ob njegovi 80-letnici.

V novembru (26.11.) je bila na vrsti 40. revija zborov *Pesem jeseni,* ki se je odvijala v Prosvetnem domu na Opčinah. Po uvodni Vrabčevi *Zdravljici,* ki jo je pel Združeni zbor ZCPZ, se je na odru zvrstilo osem pevskih zborov, vsi s Tržaškega (ŽPZ Prosek- Kontovel, MePZ Rdeča zvezda-Devin iz Saleža, ŽPZ Vesna iz Sv. Križa, MeCPZ Devin, MePZ Sv. Jernej z Opčin, MePZ Skala-Slovan iz Gropade in Padrič, MePZ Mačkolje in Fantje izpod Grmade). Ob okrogli obletnici revije je Zveza izrazila posebno pohvalo in čestitke MPZ Fantje izpod Grmade za štirideseti nastop na tej pevski reviji. Potekal je pa tudi trenutek slovesnosti ob podelitvi priznanja JSRS dolgoletni in požrtvovalni odbornici ZCPZ Berti Vremec. Napovedoval je Matjaž Rustja.

Pod pokroviteljstvom ZCPZ je 20.11. potekal koncert dua Andrej Pegan-orgle in Aldo Žerjal-bas, ob 10-letnici njunega sodelovanja; ta jubilejni koncert je bil v cerkvi pri Salezijancih v Trstu.

Delovanje v mesecu decembru je zaznamoval niz prireditev (7.-11. dec. 2005), ki je obeležil 100-letnico rojstva skladatelja Ubalda Vrabca: v Bazovici je bilo poimenovanje vrtca in spominska razstava, v Trstu je bilo odkritje spominske plošče, razčlenjen simpozij, pri katerem je sodelovalo več izvedencev in poznavalcev Vrabčevega delovanja, ter koncert, v Rodiku pa je bila še spominska maša in poklon na skladateljevem grobu.

Spominska plošča na stopnišču Al Belvedere v Trstu (zgoraj)
S koncerta Vrabčevih skladb v Narodnem domu (foto Kroma)

Že tradicionalni božični koncert v stolnici sv. Justa je ZCPZ priredila 15.1.2006. Koncert, ki je obsegal skladbe Ubalda Vrabca, v poklon njegovemu spominu, je oblikovalo pet zborov, ki redno delujejo pod okriljem ZCPZ: Otroški pevski zbor in Mlajša mladinska pevska skupina Vesela pomlad z Opčin, Dekliški pevski zbor Kraški slavček iz Nabrežine, Mešani pevski zbor Igo Gruden iz Nabrežine, Mešani zbor Mačkolje in Cerkveni pevski zbor Sv. Jernej z Opčin. Zborovski sestavi, tudi z instrumentalno spremljavo, so izvajali Vrabčeve skladbe pod vodstvom Mire Fabjan, Andreje Štucin in Janka Bana. Duhovno misel je podal g. Lojze Kržišnik, napovedovala je Rossana Paliaga. Koncert je bil izveden tudi v cerkvi Marije Vnebovzete v Tolminu 8.1.2006.

ZCPZ je tudi v minuli sezoni sodelovala pri organizaciji vsakoletne revije *Primorska poje*. V samostojni režiji je priredila koncerta v Marijinem domu v ul. Risorta (25. 3.) v Trstu in v cerkvi sv. Roka v Nabrežini (22. 4.); v soorganizaciji z Zvezo slovenske katoliške prosvete – Gorica in Zvezo slovenskih kulturnih društev – Trst, Gorica, Videm je priredila še koncert, ki je bil v Občinskem kulturnem centru na Trbižu (19.3.)

Začetek pomladi (13.3.) je bil pri ZCPZ povezan s pripravo 36. revije otroških in mladinskih zborov *Pesem mladih*. Šestnajst zborov, vsi s Tržaškega, je zapelo na Pomorski postaji v Trstu. Spored sta povezovala Urška Šinigoj in Peter Raseni.

Tudi publicistična dejavnost se je nadaljevala. Spomladi 2006 je izšla knjiga Bojane Kralj Ubald Vrabec 1905-1992, ki jo je izdala Goriška Mohorjeva družba v sodelovanju z Zvezo cerkvenih pevskih zborov iz Trsta.

Združeni zbor ZCPZ, ki je skozi celo sezono imel redne pevske vaje pod vodstvom svojega stalnega dirigenta Edija Raceta, je večkrat nastopal ob raznih praznovanjih in slovesnih mašah na Tržaškem in v Sloveniji (Združeni zbor ZCPZ pel 22.10.2005 v cerkvi v Podutiku pri Ljubljani pri večerni maši, kateri je sledil koncert, na orgle je spremljala Angela Tomanič; v cerkvi sv. Justa v Trstu za hvaležnico 13.11.2005, na orgle je igral Tomaž Simčič; pri slovenski maši 21.11.2005 v cerkvi Matere Božje zdravja; v cerkvi na pokopališču pri Sv. Ani 30.10.2005, kjer je bila maša za vse pokojne, in dr.).

Pesem mladih 2006 (foto Kroma)
Udeleženci orgelskega tečaja v Čatežu (arhiv NG)

V lanski sezoni se je nadaljeval orgelski tečaj z mesečnimi srečanji osmih tečajnikov z dolgoletno mentorico prof. Angelo Tomanič. Nastop gojencev je bil v cerkvi sv. Jerneja na Opčinah 30.4.2006. Prisotne je ob zaključku koncerta nagovoril openski župnik g. Franc Pohajač, napovedovala je Alenka Hrovatin.

Prav tako je čez leto potekal tečaj za pritrkovalce, ki ga že nekaj let uspešno vodi g. Andrej Vovk. Pritrkovalne skupine so se v minuli sezoni izkazale s pritrkovanjem ob hvaležnici pri sv. Justu (13.11.2005), kot tudi na 6. srečanju pritrkovalcev *Pojo, pojo zvonovi*, ki je letos bilo na Repentabru 15.8.2006.

Vsakoletni seminar za pevce, organiste in zborovodje se je odvijal od 6. do 12. 8. 2006 v Čateških toplicah, kjer se je zbralo čez 100 udeležencev. Pevski tečaj sta vodila zborovodji Aleksandra Pertot in Gregor Klančič. Sredi tedna je bil na obisku koprski pomožni škof Jurij Bizjak, ki je udeležencem seminarja pripravil zanimivo predavanje in daroval slovesno mašo. Predstavitev pesmi, ki so jih pevci vadili cel teden, pa je bila zadnji večer seminarja pri maši v cerkvi sv. Jurija v Čatežu ob Savi. Maši je sledil še nastop organistov, ki so se udeležili orgelskega tečaja, ki ga je vodila Angela Tomanič.

DANILO ČOTAR
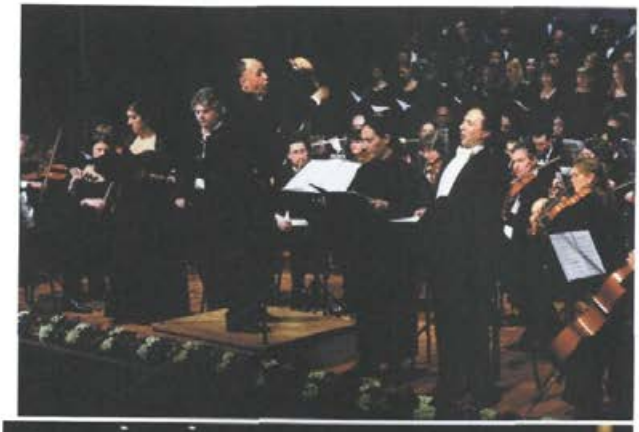
KULTURNI CENTER LOJZE BRATUŽ

Pred desetimi leti, jeseni 1996, je Katoliški dom ponovno zaživel, in sicer v prestižni zunanji in notranji preobleki. Vsa kulturna dejavnost se je obnovila v sodobno zasnovanem središču, ki je bilo poimenovano Kulturni center Lojze Bratuž.
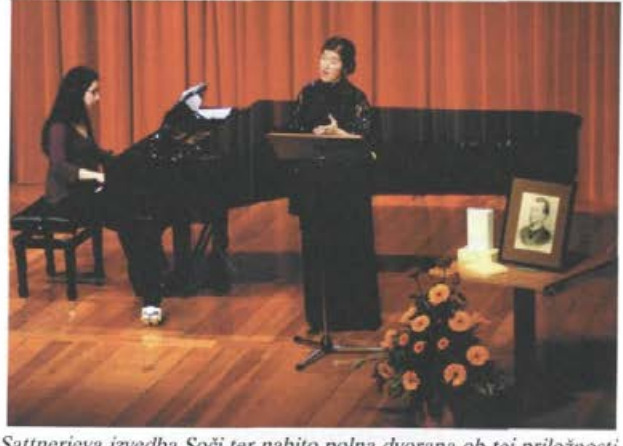
Pod streho novega centra se je v desetih letih zvrstilo več kot tisoč različnih predstav. Nadpovprečno bogato je bilo tudi deseto leto delovanja, saj lahko zabeležimo kar 128 dogodkov, gledaliških predstav, koncertov, razstav in srečanj.

Gledališka sezona je bila bogata kot že v vseh prejšnjih letih. Bilo je 30 predstav za odrasle in 23 otroških. Glasbeno dejavnost bogatijo nekateri prav pomembni koncerti. Novembra 2005 je bila na sporedu že 47. revija pevskih zborov Cecilijanka, ki je bila posvečena skladatelju Ubaldu Vrabcu ob stoletnici rojstva. Mesec kasneje je velika dvorana zaživela ob Mali Cecilijanki, reviji otroških in mladinskih pevskih zborov.

Dan slovenske kulture je Kulturni center L.B. v sodelovanju z Zvezo slovenske katoliške prosvete proslavil s Sattnerjevo kantato Soči, za soliste, zbor in orkester, na besedilo Simona Gregorčiča. Dirigiral je H. Lavrenčič in predstava je navdušila poslušalce, ki so dvakrat napolnili veliko dvorano.

Sattnerjeva izvedba Soči ter nabito polna dvorana ob tej priložnosti
Spodaj: Gregorčičev večer Pesnik po milosti božji
(foto Danijel Devetak)

Posebno omembo zasluži še jubilejni koncert ob 40-letnici ustanovitve MPZ Mirko Filej. Vseh glasbenih prireditev je bilo 29.

V sezoni se je zvrstilo 23 predstavitev, predavanj in zborovanj. Grogorčičevo 100. obletnico smrti je Kulturni center počastil s predstavitvijo *Izbranih poezij* že meseca januarja. Večer s predavanjem, recitacijami in glasbeno točko je imel naslov *Pesnik po milosti božji.* Sledile so predstavitve še drugih prestižnih publikacij, kot so: *Slovenski skladatelji v portretih Saše Šantla*, s prisotnostjo avtorjev Verene Koršič in Primoža Kureta; *Zbrana dela primorskih skladateljev I. Lojze Bratuž, Zlata knjiga* Simona Gregorčiča in *Pregled politične zgodovine Slovencev na Goriškem 1848-1899*, z avtorjem dr. Brankom Marušičem. Kulturni center je gostil proslavo ob 15-letnici samostojnosti Slovenije in 15-letnici ustanovitve Svetovnega slovenskega kongresa.

Z odprtja razstav Slikarske molitve umetnika Safeta Zeca (zgoraj) in zbirke razglednic Maksima Gasparija (foto Danijel Devetak)

V sezoni so bile odprte tri pomembne razstave. Oktobra so bile na ogled *Slikarske molitve* Safeta Zeca. Novembra sta razstavljala umetnine kipar Stane Jarm in slikar Alojzij Čemažar. Na začetku marca pa so razstavne prostore napolnila likovna dela in bogata zbirka razglednic priljubljenega umetnika Maksima Gasparija.

Ob koncu sezone, 1. junija, sē je množica ljudi zbrala na spominski slovesnosti ob 5. obletnici smrti dr. Kazimirja Humarja. V spominskem parku je bilo odkritje doprsnega kipa, v dvorani pa predstavitev publikacije in podelitev 2. priznanja Kazimir Humar društvoma Jadro in Tržič.

B.B.

ŽUPNIJSKA DEJAVNOST V NABREŽINI

Mesečne t.i. konference so postale že skoro tradicionalne za nabrežinsko župnijo. Kljub odsotnosti zaradi bolezni jih pripravlja s pomočjo sodelavk oz. sodelavcev domači župnik g. Bogomil Brecelj. Občasno pripravi srečanja tudi za italijanske vernike, zlasti v misijonskem mesecu in v postu.

Prvo tako srečanje je bilo v sredo, 23. nov. 2005, ko je na konferenci govoril prof. Jože Špeh na temo Stvarjenje človeka po Božji podobi. Sodeloval je tudi mešani pevski zbor F.B. Sedej iz Števerjana, ki ga vodi Mirko Ferlan.

Božični koncert je bil na praznik Sv. treh kraljev, januarja 2006, nastopil je mešani pevski zbor Skala-Slovan, ki ga vodi Herman Antonič. Po koncertu so bile še pete litanije Matere Božje in evharistični blagoslov.

Evharistični blagoslov novomašnika Luka Tula ob praznovanju sv. Roka

Na svečnico je v župnijski dvorani govoril števerjanski diakon, sedaj že duhovnik, g. Alessio Stasi o duhovniškem poklicu. Mesečno srečanje v marcu je bilo posvečeno Simonu Gregorčiču ob njegovi 100-letnici smrti. Sodelovala je pevska skupina Akord iz Podgore, ki jo vodi dr. Mirko Špacapan.

V maju je na večernem srečanju spregovorila ga. Nevja Žerjal Leban o temi Ali je družina še vrednota? Misijonar Pierpaolo Soranzo je prikazal diapozitive o svojem misijonu v Afriki.

Julija je župnija zaznamovala dva dogodka: vsakoletna Marijina slovesnost je bila na tretjo nedeljo v juliju pred občinsko hišo s srečelovom za novo cerkev v Kamnolomih. Naslednjo nedeljo pa je bila spominska svečanost v dolini Branice pri Kodretih, ko se spominjamo štirih umorjenih žrtev iz družine Brecelj leta 1944. Svečanost so pripravili verniki iz Ajdovščine s svojim župnikom msgr. Alojzijem Milharčičem.

V tednu od 16. do 20. avg. je bilo praznovanje sv. Roka, župnijskega zavetnika. najprej je občina Devin-Nabrežina priredila poseben teden praznovanja, nato pa župnija s slovesno sv. mašo, ki jo je vodil novomašnik Luka Tul iz Sečovelj. Evharistično procesijo je spremljala tudi nabrežinska godba v narodnih nošah, pri slovesnem evharističnem blagoslovu so bili navzoči še dekan J. Markuža, p. Janko iz Mavhinj in g. Viktor Godnič. Narodne noše in pritrkovalci so vso slovesnost še obogatili.

V.J.

40 LET FANTOV IZPOD GRMADE

Jubilejni nastop na Kraljevem dvorišču v Slivnem (arhiv NG)

Prve dni julija, natančneje v soboto, 8.7.2006, so Fantje izpod Grmade priredili v Slivnem na borjaču svojega zborovodje Iva Kralja jubilejni koncert ob 40-letnici delovanja. Le nekaj dni prej (26.6.) je namreč minilo 40 let od prvega javnega nastopa, ko so nekaj pesmi zapeli na občinski razstavi vin v Nabrežini. Tako takrat kot danes pod vodstvom neutrudnega zborovodje Iva Kralja skušajo opravljati svoje osnovno poslanstvo, se pravi prepevati sebi in širši skupnosti v veselje, a tudi v zavesti, da lahko s tem opravljajo pomembno prosvetno delo. Zbor se namreč skuša redno odzivati na najrazličnejše pobude tako na posvetni kot cerkveni ravni.

Od ustanovitve tega zbora se je res veliko spremenilo v krajih pod Grmado, spremenile so se življenjske razmere, spremenila narodnostna podoba občine, zamenjale so se generacije.

Vsak zbor je živ organizem, ki zazna in občuti vsako spremembo. Fiziološka nihanja zato lahko pogojujejo njegovo delovanje, a kdor se napaja pri viru ljubezni (do petja, domačih običajev in krajev) tudi ve, da je vsaka ljubezen (tudi domovinska) zahtevna in terja, da se ji posvečamo in jo gojimo. Zelo posrečeno je ob neki priložnosti poudaril sedanji celjski škof dr. Anton Stres, da "šele kot član naroda in njegove kulture postaja človek resnična duhovna in moralno odgovorna oseba". Zato ni slučaj, da so Fantje izpod Grmade za konec svojega jubilejnega koncerta, med katerim jim je čestitalo več kot 20 predstavnikov raznih organizacij in oblasti ter prijateljev bližnjih zborov, izbrali pesem Zorka Hareja *Grmada kres*, ki jim jo je posvetil mavhinjski župnik in velik narodnjak ter pesnik Štefan Tonkli. Ta pesem je tudi naslov zgoščenki s 24 posnetki raznih pesmi, ki so jih Fantje pod vodstvom Iva Kralja zapeli na raznih revijah, tako na goriški Cecilijanki kot na reviji Pesem jeseni v režiji tržaške ZCPZ ali na koncertih Primorska poje in ki sta jih posnela za svoje sporede Radio Trst A ter Radio Koper. Te stare posnetke, ki pomenijo prerez delovanja zadnjih 15 let, so zbrali in z njimi pripravili zgoščenko ter glasbeno kaseto, ki so ju delili na jubilejnem koncertu.

Izdaja zgoščenke je nekakšna krona obhajanja 40-letnice delovanja tega pevskega zbora, ki je tudi s tem potrdil svojo dosledno in osnovno usmeritev ter zavest, da izhaja iz nekega točno določenega okolja in želi temu domačemu okolju, vasem pod Grmado in ob obali našega Jadrana, tudi vračati s spodbujanjem kulturne ponudbe, ki naj krepi in razvija duhovno širino slovenskega življa v teh krajih.

ŽARKO ŠKERLJ

VERSKO IN KULTURNO DELO V BAZOVICI V LETU 2006

Vzhodno kraško območje tržaške škofije zaobjemata župniji Pesek in Bazovica, ki ju po božji milosti in volji pokojnega škofa Lovrenca Bellomija vodim že 11 let. V obeh teh kraških vaseh obstajajo tudi vaška kulturna društva, v Bazovici jih imamo kar dve, to sta: KD Lipa in Slomškov Dom. Posebej zadnja leta se počasi uveljavlja medsebojno sodelovanje in ni več toliko konkurence in medsebojnega nasprotovanja, kot je bilo pred 10 in več leti. In to ne le v Bazovici.

Desetletnica zbora Lipa (foto Žarko Škerlj)

Vaške komponente še kar dobro sodelujejo, z izjemo športnih društev, ki so še vedno bolj sama zase. Škoda pa, da že nekaj let ni več v vasi mladinskega zbora, saj doraščajoča mladina zaradi spremembe glasu ne more več prepevati v otroškem zboru Slomšek. Ta zbor je namreč jedro in gonilna sila vseh otrok in mladih družin v župniji, ki se redno srečujejo ob pevskih vajah in nastopih. Druži jih tudi priprava na zakramente in sodelovanje pri sv. maši. Žal pa je prisotnost mladih v cerkvi vedno redka. Pokažejo se le na pustnih povorkah in podobnih prireditvah. Le nekajkrat na leto.

Kot verjetno tudi drugod poskušamo na vse načine otroke in mlade obdržati povezane s Cerkvijo, a nam to žal ne uspeva.

Verske in kulturne ponudbe in prireditve v vasi in župniji

Čeprav sta župniji še vedno dve, namreč Pesek in Bazovica, je to že dolgo ena sama pastoralna enota. Vedno manjše je število duš v župnijah, pa tudi duhovnikov na Tržaškem je vedno manj in postajamo vedno bolj stari, zato je potreba po združevanju vedno večja. Vedno več je namreč župnij, ki nimajo ali v kratkem ne bodo več imele svojega duhovnika.

Osnovna dejavnika združevanja v Bazovici sta dva pevska zbora: mešani zbor Lipa in otroški zbor Slomšek. Obstaja sicer še moški pevski zbor Bazovica, ki pa

razen na skupnem koncertu božičnih pesmi v domači vasi skoraj ne nastopa. Vasi Padriče in Gropada pa imata že precej let združeni mešani pevski zbor Skala-Slovan in tudi ta se nekajkrat v letu pokaže v cerkvi, vsaj ob praznovanju zavetnikov cerkve na Padričah, na Ciril-Metodovo nedeljo, in v Gropadi, na dan sv.Roka.

Nastop otrok v Gročani (foto Žarko Škerlj)

Oba bazovska pevska zbora Lipa in Slomšek pa sodelujeta in izmenično pojeta v cerkvi v Bazovici skozi vse leto. Glavnina zbora Lipa skoraj vsako nedeljo, otroški zbor Slomšek vsaj enkrat na mesec. Oba nam pripravita tudi več samostojnih ali tudi združenih koncertnih nastopov, bodisi doma v vasi kot tudi v gosteh. V cerkvi in tudi zunaj na prostem.
Naj zdaj naštejem vse glavne nastope in prireditve v letu 2006:
Praznik svete birme v Bazovici (21.5.), ko sta pela oba zbora.
10-letnica mešanega pevskega zbora Lipa, ki je bil v cerkvi v Bazovici 22. aprila.
Skupna prireditev vseh treh bazovskih pevskih zborov na M'zarju, 16. junija zvečer.
Dvakratni pevski nastop otroškega zbora Slomšek; prvič v Gročani 6.6. in nato na Padričah s spevoigro Pomlad je tu. Režirala in vodila gospa Zdenka Križmančič.
Organizacija pevsko-rekreacijskega tedna v Slomškovem Domu za vse otroke. Vodila je Zdenka Križmančič.
Nagradni izlet za otroke in starše na avstrijsko Koroško: maša v Št. Jakobu in ogled Minimundusa v nedeljo, 3. septembra.
Božični koncert vseh bazovskih pevskih zborov v cerkvi v Bazovici.
Nastop domačega mešanega zbora Lipa in zbora Imago vocis iz Catanije na Siciliji, ki je bil po procesiji 8. septembra.
Doživet nastop otrok pri miklavževanju (5.12.) in na pustovanju.
Nastop otrok ob Prazniku družine, 19. marca. Po maši je bilo srečanje z družino Kravos iz Ricmanj.
Vsakoletna Marijina maša in procesija ter nastop otrok v Gropadi, 31. maja, ter v Bazovici 6.9.
Udeležili smo se skupnega tržaškega romanja in izleta v Velesovo 25. aprila.
25. junija smo pripravili župnijsko romanje in izlet na Ptujsko Goro in na Štajersko ter v Prekmurje.
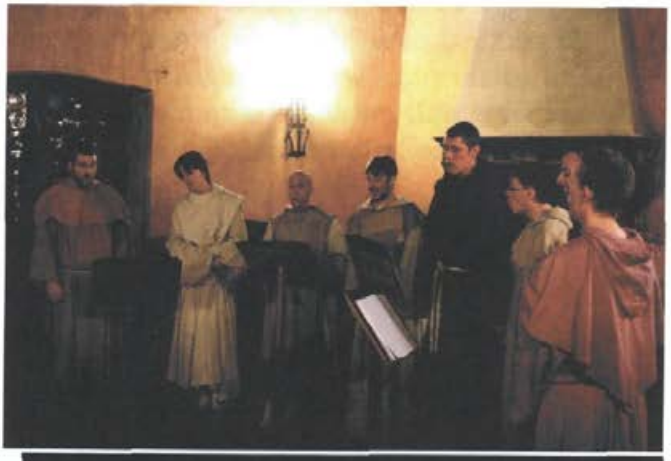
Veliko pobud je torej bilo in to za vse okuse. Vse to in še marsikaj drugega smo lahko naredili, ker je v vasi nekaj dobrih in požrtvovalnih ljudi. Tudi dva lepa prispevka dobimo in smo zanju hvaležni tako Slovenski prosveti iz Trsta kot tudi Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu.

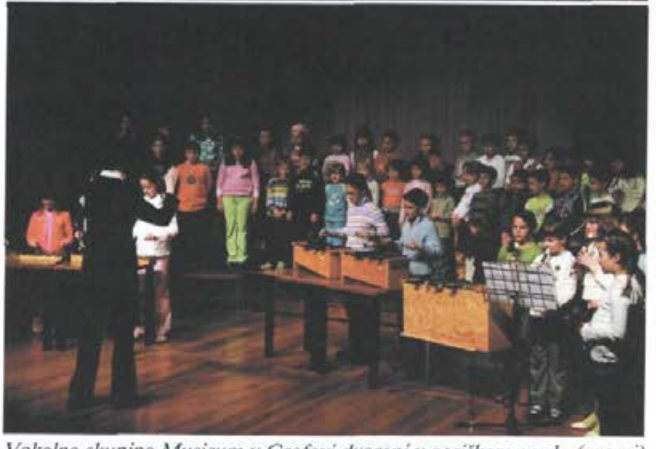
VIDA BITEŽNIK

SLOVENSKI CENTER ZA GLASBENO VZGOJO EMIL KOMEL

Za lanski koledar je ravnatelj Silvan Kerševan prispeval obširen pregled delovanja šole, njenega razmaha, zabeležil tudi njene stiske in probleme. Zato naj bo letošnji zapis le sintetičen prikaz delovanja.

V šolskem letu 2005/06 je bilo na šoli 340 učencev, poučevalo je 35 učiteljev, od teh 7 redno nastavljenih. Poučevali so vse instrumente in predmete kot v prejšnjih letih, ohranili vse tečaje in podiplomski študij za nadarjene pianiste. Delovalo je več pevskih skupin, baletna skupina, komorni in orkestralni sestavi. V redni delovni program so bile zajete šolske in obšolske dejavnosti, redni razredni nastopi, priložnostni nastopi, tekmovanja, srečanja s sorodnimi šolami, sodelovanje učencev in učiteljev na raznih prireditvah. V šolskem letu je bilo okoli 30 šolskih nastopov, božični nastop v Gorici, Doberdobu, Devinu, na Plešivem, zaključni nastopi po vseh podružnicah.

Vokalna skupina Musicum v Grofovi dvorani v goriškem gradu (zgoraj)
Pevski pozdrav gojencev male glasbene šole Emil Komel (foto Bumbaca)

Novost minulega leta pa so bila Snovanja 2006, niz 11 glasbenih prireditev v sodelovanju Centra z **ArsAteljejem**, ki so imeli namen prikazati dosežke šolskega dela in so se zvrstili v pomladanskem času oz. v zgodnjem poletju.

- **Pavle Kalan** – *Glasbene misli za mladino*

Izvajali so izbor iz njegove skladateljske zapuščine in predstavili novo notno publikacijo (KCLB, 7. aprila 2006)

- **Ob klavirju** – nastop gojencev iz razreda prof. Gadžijeva (Dvorana Pokrajinskih muzejev, 12. aprila)
- **Orkester Srednje glasbene šole iz Ljubljane**

Solistični nastop Goričana Anžeta Vrabca, dirigent Tomaž Habe (KCLB, 19.aprila)
- **Moj prvi koncert**, Alexander Gadžijev, klavir
Beethoven, Mozart, Chopin, Mendelssohn, Rachmaninov (Dvorana Pokrajinskih muzejev, 5. maja)
- **Poje vam mladost** – mladinski zbor Emil Komel pod vodstvom Damijane Čevdek (KCLB, 6. maja)
- **Pevska skupina Musicum**, *Po sledovih renesanse* : Gallus, Purcell, Dowland (Grofova dvorana v goriškem gradu, 13. maja)
- **Lieber Wolfi**, voščilo Mozartu za rojstni dan
Nastop gojencev, igralke Antonelle Cerminara v režiji Diega de Bree (KCLB, 26. maja)

Simone Peraz, klavirski recital (foto Bumbaca)

- **Simone Peraz**, klavirski recital
Diplomski koncert: Beethoven, Chopin, Debussy, Franck (Dvorana Pokrajinskih muzejev, 8. junija)
- **Glasbeni mozaik**
Zaključni šolski nastop (Avditorij furlanske kulture, 15.junija)
- **Amadeus ali božanski Mozart**
Solistki Julija Kramar in Renata Vereš Klančič, orkester ArsAteljeja, dirigent Marco Feruglio (cerkev sv. Ivana, 25. junija)
- **Glasbene afinitete**
Poklon učiteljev šole Emil Komel (Dvorana Pokrajinskih muzejev, 7. julija).

Poleg rednih notranjih prestopnih izpitov so tudi letos nekateri učenci opravili izpite na konservatoriju: teorijo in solfeggio Harjet Antonič in Noemi Cristiani, glasbeno zgodovino Joahim Nanut, Marta Lombardi, Eugenio Bernes, harmonijo Marcello Cassese, vstopni izpit v srednjo stopnjo orgel Federico Furlanetto, srednjo stopnjo kompozicije Alessio Mezzarobba, diplomski izpit iz klavirja Simone Peraz (opravil z odliko – 10).

Na tekmovanja so šli: Alexander Gadžijev – tekmovanje mladih pianistov Primorske v Postojni (zlato odličje); Aleksija Antonič – Rassegna per giovani strumentisti "Certamen musicum" v Staranzanu (zlato odličje); Alexandra Tofful – tekmovanje Città di Ravenna (zlato odličje); Martina Kocina – regijsko tekmovanje mladih pevcev Primorske (zlato odličje) ter republiško tekmovanje solopevcev Slovenije (TEMSIG); Mladinska vokalna skupina Vrh sv. Mihaela – tekmovanje Zlata grla v Gorici (1. mesto).

Center je nadaljeval svoje stike z muzikološko smerjo videmske univerze v Gorici (DAMS), s tržaškim konservatorijem Tartini, z novogoriško Glasbeno šolo idr. Nova povezovanja pa je navezal z goriškim gledališčem G. Verdi in v okviru gledališkega abonmaja sodeloval pri organizaciji koncerta Pravljice in legende v ruski glasbi.

Tudi letos je Center z organizacijo podprl mednarodno tekmovanje Mesto Gorica – nagrada G. Pecar (organizator društvo Florestan, umetniški vodja S. Gadžijev) ter v sodelovanju s KCLB in Združenjem cerkvenim pevskih zborov pod pokroviteljstvom goriške občine in pokrajine in Fundacije Cassa di Risparmio organiziral koncertno sezono 2005/06. Koncertov je bilo 7:

- **Trobilni ansambel Slovenske filharmonije**, dirigent Andreja Šolar (KCLB, 30.septembra 2005)

Koncert v sklopu Kogojevih dnevov 2005

- **Vokalna skupina ČarniCe**, zborovodja Stojan Kuret (KCLB, 20.oktobra)
- **Koncertna maša posvečena papežu Janezu Pavlu II.** (cerkev sv. Ivana v Gorici, 5. novembra)

Pija Brodnik, sopran in Maks Strmčnik, orgle

- **Wienersängerknaben** (KCLB, 21.decembra)
- **Klavirski recital zmagovalca na tekmovanju Mesto Gorica – nagrada G. Pecar** (KCLB, 19. januarja 2006)

Jakub Čižmarovič

- **Pravljice in legende v ruski glasbi**, dirigent Marco Feruglio (Gledališče Verdi v Gorici, 20. februarja)

Koncert v sodelovanju z Gledališčem Verdi iz Gorice in Akademijo Ricci iz Vidma

Solista Romina Basso, mezzosopran in Mihäil Rudy, klavir; vokalna skupina Le Pleiadi in Zbor Furlanije-Julijske krajine, simfonični orkester ArsAtelier

- **Slovensky komorny okrchester iz Bratislave** (KCLB, 23. marca)

Solist Sijavuš Gadžijev, klavir; dirigent Edwald Danel

Tekst, oblikovanje in tisk koncertnih listov je tudi letos oskrbel Center Emil Komel.

Iz zapisa je razvidno, da je šoli kljub prostorskim in finančnim stiskam, na katere že dalj časa opozarjata njena ravnatelj in upravni odbor, uspelo redno delovanje, a le z veliko požrtvovalnostjo učnega osebja in razumevanjem sponzorjev, ki so podprli njena *Snovanja 2006*. Vendar se težke razmere ne morejo vleči v nedogled. Potrebna je rešitev, pomoč naših javnih institucij in zavzetost političnih predstavnikov, da se šoli končno zagotovijo normalni pogoji za obstoj in delovanje.

MAURO LEBAN

MLADINSKI DOM

DELOVANJE V LETU 2005-2006

Udeleženci tečaja mnemotehnike, ki ga je vodila prof. Marija Kacin

Društvo Mladinski dom je septembra 2004 nastalo zato, da bi zadostilo potrebam goriškega teritorija na vzgojno-socialnem in kulturnem področju. Ponuja didaktično pomoč dijakom, ki obiskujejo slovenske šole v Gorici in jim na ta način zagotavlja varno okolje tudi v popoldanskih urah. Gojencem so priskrbljeni prevoz od šole do sedeža, kosilo. spremstvo pri opravljanju domačih nalog, pomoč in strokovno svetovanje pri premoščanju specifičnih učnih težav ter prevoz na njihove popoldanske dejavnosti. Storitev pošolskega pouka dopolnjujejo še druge specifične ponudbe, kot so logopedijska in psihoterapevtska služba, strokovna pomoč z inštrukcijami v posameznih predmetih, razni tečaji.

V šolskem letu 2005/06 je *storitev pošolskega pouka* bilo deležnih 17 gojencev, število članov pa, ki se je posluževalo kake od ponujenih uslug, je preseglo 40 enot. Gojencem so skrbno sledili po dva vzgojitelja in trije redni sodelavci.

Poleg pošolskega pouka je društvo namenilo gojencem in njihovim družinam raznovrstne druge pobude.

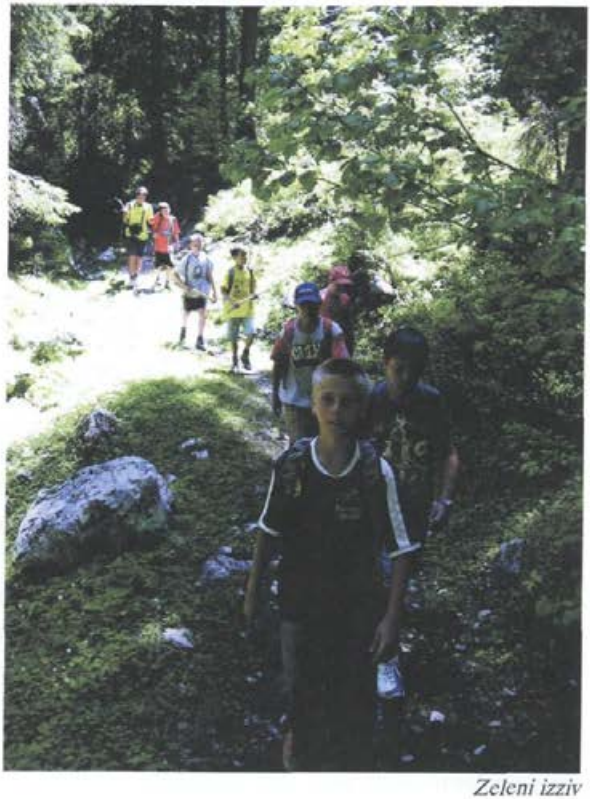
Tako se je v začetku septembra odvijal tudi *tečaj za petošolce* kot priprava na vstop v nižjo srednjo šolo. Otroci so se tri ure dnevno v spremstvu vzgojiteljev in profesorjev privajali novim dolžnostim in izzivom novega šolskega leta, osvajali učne navade ter utrjevali svoje znanje v slovenščini, italijanščini, matematiki in angleščini.

20. oktobra sta se pri Mladinskem domu mudila Državni sekretar Franc Puksič in vodja Urada za Slovence v zamejstvu po svetu Rudi Merljak. *Delovni obisk* je predvideval srečanje z Upravnim odborom MD, med katerim sta bila gosta seznanjena z delovanjem, načrti in težavami društva, ogled prostorov sedeža, kjer se odvija pošolski pouk, in obisk skupnosti na Plešivem. Poleg odbornikov sta se srečanja udeležila tudi deželni svetnik Mirko Špacapan in podpredsednik Sveta slovenskih organizacij za Goriško Janez Povše.

Novembra in decembra se je pod vodstvom prof. Marije Kacin iz Trsta odvijal štiritedenski *tečaj mnemotehnike*, namenjen srednješolcem. Gre za vaje, ki dijaku pomagajo, da si bolje, lažje in prej zapomni, kar bere ali se uči.

Mladinski dom je že drugo leto poskrbel za *prevoz slovenskih otrok s Krminskega*, ki so izbrali nadaljnje šolanje na slovenskih šolah v Gorici. S tem želi pomagati družinam teh otrok, da se ne bi zaradi razdalje ali neugodnih prometnih povezav z Gorico raje odločili za lokalne italijanske šole.

Od 12. junija do 14. julija je Mladinski dom organiziral v sodelovanju s Skupnostjo družin Sončnica *poletno središče Srečanja in Izzivi 2006*, namenjeno predšolskim otrokom, učencem in dijakom, ki obiskujejo slovenske šole na Goriškem. Središče je bilo v prostorih doma in sosednjega Zavoda svete Družine; v petih tedenskih izmenah se je skupno beležilo nekaj manj kot sto vpisov; udeležencev Izzivov, starih od 11. do 14. leta, je bilo dvajset. Animatorji so jim nudili možnost za zdravo rast v skupnosti in naravnem okolju ter vrsto vzgojnih pobud od uvajanja v športno kulturo do delavnic ročnih spretnosti, kopanja v sezonskem bazenu, raziskovalnih in poučnih ekskurzij v naravo, avtobusnih izletov, srečanja in sodelovanja z drugače sposobnimi osebami centra CISI iz Gorice.

Zeleni izziv

Med poletnim središčem je letos pod mentorstvom pedagoga g. Cirila Murnika iz Ljubljane prvič potekala video *filmska delavnica*, pri kateri so otroci sami posneli igrane ali animirane filme. Mladinski dom se je s petimi končnimi izdelki prijavil na 42. Srečanje najmlajših filmskih in video ustvarjalcev Slovenije, ki ga oktobra v Izoli prireja Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti.

V drugi polovici junija je Mladinsk i dom končno prišel do lastnega prevoznega sredstva. Gre za kombi, s katerim bo lahko MD nudil gojencem in drugim otrokom prevoz na razne popoldanske dejavnosti in tako priskočil na pomoč družinam, ki jih prevažanje otrok časovno pa tudi finančno znatno bremeni. Med poletnim središčem je v ponedeljek, 26. junija, g. Marijan Markežič s sestavo posebne molitve izprosil božji *blagoslov na prevozno sredstvo*. Mauro Leban pa se je v imenu odbora še enkrat zahvalil Uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki je z izrednim prispevkom omogočil nakup kombija.

Skupina gojencev Mladinskega doma se je letos od 26. do 29. junija odpravila v Žabnice v kočo sv. Jožefa na zeleni teden, imenovan Zeleni izziv, ki ga je vodil

ravnatelj doma Mauro Leban ob pomoči Simona Petra. Izziv se je začel sv. mašo v naravi, ki jo je p. Robin Schweiger daroval za zdravo in srečno letovanje. Na programu so bili pogovori, družabne igre (najbolj priljubljeni sta bili *Risiko* in *Morilec*), raziskovanje okolice, pohodi v planine, drsanje po snežišču, kopanje v belopeških jezerih, obisk rudnika v Rablju, izvira Save v Zelencih in izvira Soče in še marsikaj. Udeleženci so si sami kuhali, pomivali, pospravljali: zanimiva in za večino povsem nova izkušnja. Ob prasketajočem ognju v krasni zvezdnati noči so pri pečenju klobas, krompirja in jabolk okusili tudi nekaj pustolovskega vzdušja. Izkušnja *Zelenega izziva* je udeležence povezala med sabo in jih pripravila za učinkovitejše sodelovanje v novem šolskem letu.

Ob koncu še nekaj podatkov.

V torek, 13. decembra 2005, je prvič potekalo informativno srečanje, namenjeno širšemu krogu strokovnjakov, sodelavcev in prijateljev, ki bi sestavljali nekakšen svet Mladinskega doma. Dober odziv na pobudo priča o zanimanju in podpori, ki jih je društvo deležno.

19. maja je potekal občni zbor Mladinskega doma. Članom je bil podan podroben obračun opravljenega dvoletnega dela. Obnovljena sta bila upravni odbor, v katererega so bili potrjeni oz. izvoljeni Peter Černic – predsednik, Mirjam Bratina, Tereza Srebrnič, Bernard Spazzapan in Mauro Leban, in nadzorni odbor, ki ga po novem sestavljajo Aleš Figelj, Andrej Vogrič in Ivo Cotič. Izrečena je bila tudi zahvalna beseda podpornikom Mladinskega doma: v prvi vrsti deželnemu svetniku Mirku Špacapanu, vodstvu Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Svetu slovenskih organizacij. Predvsem je bil občni zbor priložnost za načrtovanje nadaljnjega dela in pripravo na nove izzive, ki čakajo ustanovo v naslednjem triletju. Naj tu omenimo le najvažnejše: prejem deželnega priznanja statusa primarne ustanove in s tem možnost redne zaposlitve uslužbencev, nabava hišne in tehnične opreme ter učnih in rekreacijskih pripomočkov, preureditev in obnova notranjih in zunanjih prostorov.

MAURO LEBAN

SKUPNOST DRUŽIN SONČNICA

Novo delovno leto 2005/06 se je začelo oktobra s posebnim zborovanjem, na katerem so člani Skupnosti družin Sončnica pregledali izpeljani program in se pripravilii na nove izzive.

Med tradicionalnim martinovanjem so udeleženci spoznali zgodovinsko zelo zanimiv zaselek – Lokvico na Krasu in obiskali tamkajšnjo kraško jamo.

Na januarskem občnem zboru so člani odobrili bilance društva in izvolili nove odbornike, saj je dotedanjim potekel triletni mandat. Upravni odbor se je v precejšnji meri obnovil: Mojca Terčič je na čelu društva nasledila dolgoletno in prvo predsednico Mirjam Bratina, ki je postala odgovorna za stike z javnostjo, mesto podpredsednika je prevzela Anastazija Fon, za tajniške zadeve skrbi Emanuela Mažgon, Mauru Lebanu je zaupana blagajna, Ana Saksida pa je gospodar. Ostali člani so še Franko Pahor, Marjanka Srebrnič in Karlo Nanut. Svoje mesto sta novim članom prepustila Andrej Fajt in Aleš Figelj, ki je sicer postal nadzornik skupaj z Andrejem Vogričem in Goranom Rustjo.

Udeleženci Dneva družine na Sabotinu (zgoraj)
Vzgojna predavanja so bila vedno dobro obiskana

Na pustno nedeljo je na sedežu potekalo družinsko pustovanje, ki sodi med redne pobude društva.

Proti koncu zime je Sončnica kot vsako leto ponudila širši publiki štiri vzgojna predavanja v dvorani Doma *Franc Močnik*. Tematike so bile zelo zanimive, predavatelji na višini, večeri dobro obiskani. Organizatorji so pogrešali le nekaj več zamejske publike, predvsem vzgojiteljev.

Kot prvi je v sredo, 15. februarja, spregovoril prof. Ivan Peterlin, in sicer na temo Mladinski šport – odskočna deska v življenje. Mladinskega športa ne gre pojmovati zgolj kot zabavo in razvedrilo, biti mora predvsem priložnost za zdravo celostno rast osebe. Bolj kot športni dosežki je kot pri vsaki vzgoji pomembno posredovanje vrednot: prijateljski odnosi, poštenost, tovarištvo, spoštovanje, lojalnost... V našem okolju pa ne moremo zanemariti narodnostnega vidika vzgoje.

Teden kasneje je upokojena profesorica Dušica Kunaver ugotavljala, kako težko je v sodobni družbi, kjer so najpomembnejše materialne dobrine in zabava, vzgajati otroke in mladostnike k delavnosti in lepemu vedenju in jim posredovati človeške vrednote ter lepoto in bogastvo kulturne dediščine. Med svojim predavanjem z naslovom *Da se učenčeva glava odpre, potrkaj na srce* je zbranim podajala svoje dolgoletne izkušnje na tem področju.

Pavzo med predavanji sta sredi marca narekovali dve pobudi: duhovna priprava na Veliko noč v sodelovanju s Slovenskim pastoralnim centrom sv. Ivana v Gorici in informativno srečanje pred odobritvijo Deželnega zakona za družino, ki je potekalo 20. marca v Komorni dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž. Sodelovali so deželna svetnika Cristiano Degano in Mirko Špacapan ter predsednik Foruma družin FJK Franco Trevisan. Zaključno misel je imel profesor etike na Teološki fakulteti Triveneta g. Franco Gismano.

Znamo biti zakonci in tudi starši je bil naslov predavanja univerzitetne pedagoginje dr. Marinke Pahole, ki je 22. marca spregovorila o vplivu odnosa med zakoncema na rast in vzgojo otrok in mladostnikov. Če starši sami osebnostno in duhovno ne rastejo ter hkrati ne skrbijo za svoj partnerski odnos, se sami odrekajo temu, da bi bili dobri starši.

V sredo, 29. marca, je bilo na vrsti predavanje politologinje Doroteje Lešnik Mugnaioni z naslovom *Novi časi – staro nasilje* (Zaznava in obravnava nasilja med vrstniki, v šoli in družini).

Letošnji 11. Dan družine, ki ga Sončnica vsako leto pripravlja na Goriškem ob mednarodnem dnevu družine na drugo nedeljo maja, je izjemoma potekal v nedeljo, 18. junija, v Štmavru. Udeleženci so se po sveti maši v domači cerkvi udeležili procesije ob svetem Rešnjem telesu, nakar so se odpravili na Sabotin. Po pohodu jih je v prostorih domačega društva v bivši šoli čakalo tradicionalno kosilo – odlična priložnost za sproščen klepet ter povezovanje in ustvarjanje novih prijateljskih vezi med posamezniki in družinami. Po kosilu so se tudi odrasli lahko pridružili otrokom in se z njimi pomerili v raznih igrah, med katerimi je bila zagotovo najbolj priljubljena *med dvema ognjema.*

Od 12. junija do 14. julija se je v prostorih Zavoda sv. Družine odvijalo poletno središče za osnovnošolske otroke *Srečanja in Izzivi 2006.* Tudi letos je pobuda potekala v sodelovanju z Mladinskim domom iz Gorice, ki je pa poskrbel za dijake srednje šole. Otroci so se v petih tedenskih izmenah poleg sproščene igre ukvarjali tudi z raznimi drugimi dejavnostmi, ki vzpodbujajo v njih zanimanje in jim v naravnem okolju nudijo možnosti za zdravo rast v skupnosti, kot so kopanje v bazenu in rekah, obisk delavnic ročnih spretnosti, celodnevne ekskurzije in izleti k slapu Savice, v Tolminska korita in k Rabeljskemu jezeru, odbojkarski kamp, video delavnica. V centru CISI so otroci sodelovali skupaj z drugače sposobnimi osebami pri izdelovanju raznih izdelkov. Pri varstvu otrok so odraslim vzgojiteljem pomagali tudi dijaki slovenskih višjih srednjih šol.

ANDREJ ČERNIC

BERA ŠPORTNIH USPEHOV V LETU 2006 POD PRIČAKOVANJI

Leto 2006 je bilo za slovenske barve na športnih igriščih vse prej kot uspešno. Odpovedalo je namreč kar nekaj nosilnih stebrov slovenskega športnega gibanja, ki so bili v prejšnjih letih zagotovilo za uspehe in pravi zbiratelji kolajn in priznanj v svetu. Še pred štirimi leti se je na Japonskem in v Južni Koreji žalostno sklenila slovenska nogometna pravljica. Slovenska nogometna reprezentanca po Katančevem obdobju ni bila več sposobna doseči pomembnejše uvrstitve. Spodletelo ji je pred dvema letoma pri dodatnih tekmah za EP na Portugalskem, spodletela ji je tudi uvrstitev na SP v Nemčiji leta 2006. Na najbolj odmevnem svetovnem športnem tekmovanju je torej Slovenija ostala brez svojega predstavnika. Časi, ko se je na Prešernovem in Kongresnem trgu na ves glas pela »Slovenija gre naprej«, so dokončno mimo. Tudi druga izredno pomembna športna prireditev leta 2006 bo v zgodovinski knjigi slovenskega športa pustila le bledikavo sled: govorimo o zimskih olimpijskih igrah v Turinu. Slovenci so vedno veljali za narod smučarjev. Avseniki in polke so bili ob Planici, Vitrancu in Zlati lisici razpoznavni znak za vsakega Slovenca. Letos so se slovenski smučarji in zimski športniki domov iz Turina vrnili praznih rok, razpredelnica osvojenih kolajn pa je pod geslom Slovenija žalostno in samotno jokala. Kaj bi lahko kljub vsemu za leto 2006 izpostavili pri slovenskem športu? Nekaj svetlih izjem v povprečnem športnem letu lahko seveda najdemo.

Jani Brajkovič: Slovenci znamo kolesariti

Očitno se baricenter slovenskega športnega delovanja v zadnjih časih nekoliko bolj nagiba k športu na dveh kolesih. Slovenci v kolesarstvu niso nikoli prednjačili, čeprav se jih je že veliko soočalo z najelitnejšima dirkama: francoskim Tourom in italijanskim Girom. V zadnjih letih je pozornost medijev največkrat osvojil Martin Hvastja. Septembrski dnevi leta 2006 pa so v svetovno javnost izstrelili novo ime. Na španski Vuelti se je izvrstno izkazal Jani Brajkovič. Jani Brajkovič je 22-letni kolesar ekipe Discovery Channel, doma je iz Bojanje vasi pri Novem mestu. S svojim »predrznim« kolesarjenjem se je v zadnjem letu zavihtel med kolesarske zvezde. Z nastopi v prvem tednu Vuelte se je zavihtel ob bok najboljšim svetovnim kolesarjem. Dva dneva je vozil v zlati majici vodilnega, kar ni uspelo še nobenemu Slovencu v vsej zgodovini treh velikih etapnih dirk. Jani trenira kolesarstvo šele 6 let. Kljub temu

Jani Brajkovič

je v zelo kratkem obdobju v kategoriji kolesarjev do 23 let osvojil naslov svetovnega prvaka in podprvaka Evrope v posamični vožnji na čas. Leta 2005 je po polovici sezone začel nastopati za ekipo Discovery Channel. Gre za elitno moštvo, v katerem je pred upokojitvijo tekmoval celo Lance Armstrong, eden največjih kolesarjev vseh časov in dobitnik sedmih zaporednih francoskih Tourov. Kljub temu da Jani ni imel priložnosti, da bi dirkal skupaj z Armstrongom, je v tem trenutku največji up te ekipe za prihodnost. Brajkovič je ugledno zlato majico oblekel v sedmi etapi dirke po Španiji in jo nosil še naslednji dan. Kljub temu da mu majice vodilnega ni uspelo zadržati dlje, je Brajkovič požel izreden uspeh in si zato postavlja ambiciozne cilje: eden od pomembnejših je nastop na francoskem Touru leta 2008.

Petra Majdič

Petra Majdič – blažilo na skelečo rano zimskih olimpijskih iger

Slovenci iz Turina res niso odnesli nobene medalje. Šlo je za številna razočaranja tako v alpskem kot v nordijskem smučanju. Vse od Bojana Križaja in Mateje Svet dalje so Slovenci vedno krojili vrh svetovnega alpskega smučanja. V letu 2006 se to žal ni zgodilo. Potem ko je Tina Maze osvojila uvodni veleslalom v sezoni 2005/2006, je nad slovensko smučarsko reprezentanco (moško in žensko) padel zastor. V ključnem trenutku, olimpijski prireditvi v Turinu, je slovenski šport odpovedal. Še najbolje se je izkazala tekačica na smučeh Petra Majdič, ki je v panogi 10 km klasično osvojila šesto mesto. Visoka uvrstitev je bila za Majdičevo hkrati razlog veselja, kljub temu da Slovenka ni mogla skriti kančka razočaranja. Od bronaste kolajne je namreč Majdičeva zaostala samo za osem sekund. Sama je v intervjuju za spletni portal Sportal nekaj tednov po olimpijskih igrah tekmo tako ocenila: »Zdaj na to gledam s časovnim zamikom in sem zato lahko bolj razsodna. Šesto mesto je odlično. Boli me, ker sem bila samo osem sekund prekratka za bronasto kolajno. Izpolnitev največje želje vsakega športnika je bila na dosegu roke. Ničesar si ne očitam, storila sem vse, kar je bilo v moji moči. Žalostna sem zaradi višje sile, zaradi smuči.« Majdičeva je namreč bila razočarana, ker se na tekaški progi ni smučala s primernimi smučmi.

Jure Košir z Albertom Tombo

Jure Košir: smučanje v ritmu rapa

Med pomembne dogodke športnega leta 2006 je treba uvrstiti tudi slovo Jureta Koširja od profesionalne kariere. Jure je bil v devetdesetih zastavonoša slovenskega smučanja. V zlatem obdobju Alberta Tombe je bil Košir eden redkih, ki je italijanskemu smučarju dobro pariral. Leta 1972 rojeni, zdaj že legendarni slovenski alpski smučar

je pri dvaindvajsetih letih osvojil bronasto olimpijsko medaljo v Lillehammerju. Jure bo lahko svojim otrokom ponosno pripovedoval še o treh zmagah v svetovnem pokalu, v katerem je tudi dvajsetkrat stal na zmagovalnem odru. Smuči je na klin obesil 25. marca 2006 v svoji Kranjski Gori na ekshibicijski smučarski tekmi, na kateri so sodelovali številni smučarski prvokategorniki. Med njimi je seveda prednjačil Koširjev tekmec in veliki prijatelj Alberto Tomba.

Katarina Srebotnik: tenis niso samo barbike

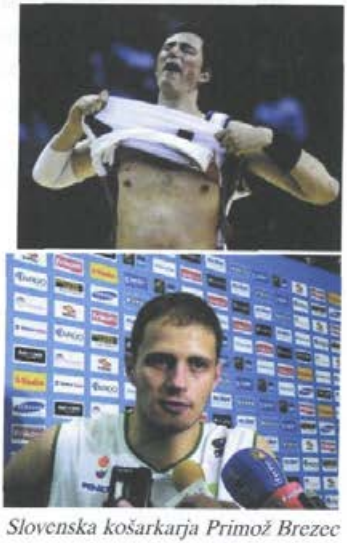
Slovenska tenisačica Katarina Srebotnik je na prehodu iz leta 2005 v leto 2006 dosegla nekaj presenetljivih uspehov, s katerimi se je povzpela na zavidljivo visoko mesto na svetovni lestvici WTA. Najboljša slovenska teniška igralka Katarina Srebotnik je bila po odmevnem uspehu na turnirju v Hasseltu uvrščena med najboljših 30 na svetu. Srebotnikova je natančneje zasedla 29. mesto. Tudi leto 2006 je bilo zanjo dokaj uspešno. Srebotnikovi je uspelo se ohraniti na visokem nivoju in še več, celo izboljšala je mesto na WTA lestvici. Dokopala se je do 20. mesta (avgust 2006), konec leta 2006 je slovenska tenisačica obstala na 26. mestu.

Katarina Srebotnik

Slovenska košarka: uspešno neuspešni

Slovenija se je na japonskem svetovnem prvenstvu uvrstila med šestnajsterico. Nekateri so slovenski dosežek ocenili kot dober rezultat, drugi pa so bili z izkupičkom nekoliko razočarani. Za Slovenijo je bila namreč že sama uvrstitev na SP zelo velik uspeh. Kader košarkarjev, ki ga premorejo Slovenci, pa bi narekoval nekoliko večje ambicije. Slovenci se namreč lahko v svojih vrstah pohvalijo s številnimi košarkarji, ki igrajo na visokem nivoju v ligi NBA. Posamezniki, kot so Primož Brezec, Rašo Nesterovič, Beno Udrih in številni drugi, imajo izreden ekipni potencial, ki pa se nikoli ne razvije v polnosti. Slovenci so prestali prvi krog in se skozi šivankino uho uvrstili v osmino finala. Tam so jih premagali Turki. Slovenci so nato zasedli končno dvanajsto mesto.

Slovenska košarkarja Primož Brezec in Rašo Nesterovič

BRUNA MARIJA PERTOT

NAŠE VELIKO MORJE

Stric Berto, imenovala ga bom Bert, ker je bolj imenitno, je najmlajši od štirih bratov. Prva dva sta, v sozvočju z družinsko tradicijo, črnolasa kot zamorca, zadnja dva pa presenetljivo rdečih in ravnih las: rekel bi, da sta namesto materinega mleka pila korenčkov sok.

Kot vsi ljudje tega kraja, je Bert tako zelo zaljubljen v morje, da ne more in ne more preboleti ločitve, odkar se je po poroki preselil v mesto. Zato je z eno nogo vedno v domačem kraju, zdaj pod to pretvezo, zdaj pod ono, kljub času, ki ga venomer preganja. Njegova domačnost z morjem pa se je povsem skrhala in polašča se ga domotožje.

V dobi dveh, treh let se je povsem pomeščanil, tudi zato, ker v njegovi presladki polovici morje ne vzbuja nobenega navdiha: poleti je tu prevroče, pozimi pa premrzlo, preveč je čiščenja in v zraku je neprestano vonj po mrežah in po ribah, surovih, ocvrtih in pečenih, vedno je treba strgati in ribati kakšne klapavice in školjke, da ne govorimo o sipah, polnih tistega gnusnega črnila, ki ti ga včasih zapackajo v omako, tisto, s katero so ji postregli, ko je prvič večerjala na fantovem domu, prepričani, da jo bodo s to domačo specialiteto nadvse razveselili. Brrr! Še zdaj jo spreleta srh, vsakič, ko se spomni nanjo.

Bert tega ne sme vedeti, saj so njemu sipe v črni omaki tako zelo všeč in zato ga ona ni hotela užaliti, ko pa sta z leti vse bolj in bolj zaljubljena in, če ga ona samo malo bolj milo pogleda, zardi do ušes. Takrat je videti še bolj nenavaden: rdeč obraz, rdeči lasje, ušesa kot istrske češnje. Prav tak je zdajle pri večerji, ne da bi ga ona sploh pogledala. Navadno si ob takih prilikah pomaga z dovtipi in s smešnicami, ki jih pripoveduje kot poklicni komik. Tokrat ne. Nekaj ga kuha in to privre takoj na dan.

"Jutri je sveta Ana!" pove nenadoma in vzhičeno.

"No, in? Saj pride menda vsako leto. Ona in sveti Jakob. Skupaj prideta in skupaj odideta. O tem ni dvoma."

Ne, ni dvoma. A vzdušje je letos povsem drugačno, povsem nenavadno. Živosrebrni stolpec sili vedno više, tja do osemintridesetih, celo štiridesetih stopinj. A novo in nenavadno je predvsem to, da bo stric nepričakovano užival dopust ne enkrat oktobra ali v novembru, v megli, sredi mrlenja, kakor sicer, temveč zdaj, o sveti Ani. Ta dogodek si želi zarisati za vedno v spomin tako, da si izpolni dolgo neuresničeno željo: iti z barko na lov. Žena bo jutri obiskala sorodnike, ki letujejo v Karniji, on pa na kalamare, na karkoli, no, samo da vesla tam daleč, daleč in da meče trnek.

"Kako da ne!" pristane oče, dobrovoljno, čolni so namreč njegovi.

"Ščifa je dol, vesla tudi. Iiin, no, punce naj grejo s teboj!" odloči.

Bert se cedi od veselja, vendar ne razume, zakaj naj bi šli s ščifo, dokler mu oče ne dopove, da z motornim čolnom ne bo nič, ker je jutri sicer sobota, a za tovarno je to delovni dan kot vedno in on bo moral na delo.

Stric je na to popolnoma pozabil in ni preveč razočaran, saj je jasno, da je v tem primeru ribiški čoln najbolj prikladen: mjhen, težek in varen. Z lahkoto ga bo opravljal. A v najbolj skritem kotičku možganov ga oplazi misel: čemu tudi dekleta, tako rekoč otroci? Nezaupanje, kontrola? Pa naj bo kar hoče! se nenadoma sprosti: "Jaz kapetan, ve dve mornarja!" in se gostobesedno navdihuje in navdušuje, sedaj je govor samo o tem.

"Čas odhoda: ob šestih."

"Ob šestih !" se zgrozim.

"Zame je prezgodaj!"

Sestra se razburi: "Čas za na morje je ob štirih, kvečjemu ob štirih in pol. Ali gremo pred peto ali nič. Za ta letni čas je to prava ura!"

Ah, bi jo brcnila v nogo pod mizo! Pa se oglasi oče in pove, da ima sestra prav. In še kako prav! Odločeno, določeno, podpisano. Ker tramvaj ob tisti uri ne vozi, se stric požene domov, v mesto, po nekaj stvari. Noč bo potem prespal na vojaškem ležalniku, v bunkerju iz cementa, na jugovzhodnem vogalu portiča, kjer je tudi v najbolj vročih nočeh prijetno in kjer oče hrani mreže in ribiško opremo. Ob štirih in pol sva s sestro že na pomolu. Vrata ribarnice so že odprta, ženske prekladajo košare z ribami, čistijo veliko medeninasto vago s krožniki, pred kažoti pa so že na delu domači ribiči: drobceni Škila, trdoživi Kavka, legendarni Pepe Turk, gosposko redkobesedni Juštek, ki je edini, ki ne preklinja, pravijo, da zato ne, ker ni oženjen, v resnici pa tega ne počne, ker je krotkega značaja in iz verne družine.

"Dober dan."

"Dober dan! Če ta ni dober! Dober in lep!"

Jutro ne spada v ribiški slovar, zato ga ribiči kar preskakujejo, saj je ob tej uri zanje že pravi dan in ko bi kdo pozdravil z "dobro jutro," bi menili, da je nemara kakšen doktor, ki je prezgodaj vstal in pomotoma zašel mednje.

Nič se jim ne zdi čudno možakarjem, da se dve dekleti sukata tod okoli ob tej uri. Seveda ne. Saj je stric že vstal, prilezel iz bunkerja, naslonil vesla na zid in nestrpno maršira gor in dol po moliču, ves svež, obrit, s prečko sredi od briljantine svetlečih se las in v beli srajci. Vsi vedo že vse, tudi tisto, česar stric še ne ve: da je čolnov še enkrat toliko kot takrat, ko je še kot pobalin hodil z barko na morje. Celo sardele za vabo mu velikodušno podarijo v stari pločevinasti škatli, ker da ima tako lepo polikano srajco in je tako praznično obrit, so povedali in skrivajo hudomušno ironijo, ki je oči ne morejo tajiti, a je stric niti ne zazna, tako je vzhičen in poln pričakovanja.

Ko se prikaževa, je že ves na trnju, vendar židane volje in se ob tistih neobritih, neprespanih in zagorelih obrazih zdi kot svež, poživljajoč bonbon, a se zaradi prirojene prostodušnosti tega sploh ne zaveda.

Od Vejne dol bi rad zavel maistro, kakor se spodobi za to uro in ta letni čas, a je nekajkrat samo zavzdihnil, nato ga je vzelo in nebo in zemlja že naznanjata, da se nam po pasji noči obeta nov pasji dan.

Stric sname navezo, z veslom se mogočno upre v zidek in odrine čoln, da se loči od drugih in zapluje proti izhodu. Toda vse okoli nas spretno in urejeno drsijo ribiški čolni, eni iz porta, drugi noter, saj se vračajo z nočnega lova in tem se je najtežje ogniti, ker jih je zaradi velikih klobučastih lampar še enkrat toliko. Ulov je bil sanjski, zato gre vsem skorajda na smeh.

Ščifa ni enostavno plovilo: pravokotno na dolžino telesa ima pritrjeno brcaro ali tram, ki ji štrli ven iz bokov kakor dve razpeti roki in na obeh koncih so pritrjene vilice, kamor vtaknemo vesla: ta so kriva, da je nenadoma in nepričakovano čoln začel upravljati strica, namesto da bi on njega, prav zdaj, ko bi se bilo treba izogniti prihajajočim čolnom na motor in mož, namesto da bi z loparji vesel rezal vodo, maha z njimi po zraku in vse se je tako nevarno nagnilo, da bi se sestra skorajda prevrnila v prazno.

"Ajajaj! Rajši da se svetilnik zvrne v morje, kakor da takšna pupa pade noter, se zravna zagoreli Kavka, ki pobira škombre iz mreže, tam, na veliki barki, in dvigne splošni, nekoliko privoščljiv smeh, skrivoma namenjen stričevi pričeski.

To bo potem ponavljal leta in leta, vsakič, ko se bo sestra prikazala na portiču. Da, rajši da se svetilnik zvrne v morje kot taka pupa!

Toda pupa se ni zvrnila. Kot da bi si nekaj takega vsak čas pričakovala, je prisebno zagrabila za vesla, uravnala čoln in jadrno ubrala smer proti izhodu; tedaj priplava do nas domač, porogljiv glas: "Čič ni za barko. Ni. Ni nikoli bil!"

Ocena je prišla iz ust Bertovega črnolasega brata, ki je po vseh neovrgljivih naravnih zakonih tudi najin stric: blaženo se preteguje ob prazni steklenici, na kupu mrež, kjer je, nag do pasu, od glave navzdol namreč, prespal noč pod milim nebom, ne da bi ga kdo opazil. Stara mama se, v zvezi s svojim najstarejšim sinom, stalno tolaži s tem, da niti v Kristusovi rodovini ni bilo vse, kot bi človek pričakoval. Bert gleda na to povsem drugače in četudi ni zamerljive narave, tokrat in v tem trenutku ne želi ostati dolžan: "Če sem Čič jaz, potem si tudi ti!"

"Jaz ne, jaz! In ti si lahko tudi Barkovljan, a barke ne znaš voziti! Je nisi nikoli!"

Bertu postaja vroče in si je začel slačiti srajco: "Bomo videli, če znam ali ne!" jemlje vesla že spet v svoje roke, ko se oglasi sosed, s katerim smo si v sorodstvu in do katerega imamo vsi neizmerno spoštovanje: "Pusti jo, da izpelje na odprto. Ona to zna," pokaže na sestro. "Je vajena, ti pa ne. Je tudi nevarno! Boš veslal, ko pridete ven, na prosto!"

Bertu ne preostaja nič drugega, kot da se vda. Ker v ščifi ni kam sesti, se spusti na dno barke, skrbno spravlja srajco in gleda, kje bi bila na varnem; ker ne najde, jo nežno položi na brcaro.Tam, na dnu čolna, se mu pričenja svitati, zakaj mu je brat za to prelepo poletno jutro naprtil svoji dve navihani hčeri: ne zato da bi poročali kako in kaj, to tako in tako izve vse zvečer v vaški gostilni, temveč da bi ga starejša, tej je nekaj čez štirinajst let, varno in brez vsake škode popeljala iz portiča, saj je predvideval kakšno težavico.

Bert si mora z obžalovanjem priznati: kdor nikdar ne vesla, veslati ne zna. Pika. Povedali bi mi naravnost, ne!

Tuhta: ona je vajena, jaz pa ne!! To, to je nekaj nezaslišanega! Ženska! In ti vesla kot kakšen dedec! Mah, novi časi! Novi časi!

In že plujemo po odprtem morju: sestra se je spretno izognila še osmercu, ki reže gladino tja proti Miramaru, nato preda vesla stricu, ki se še kar dobro drži. Ves čas nas spremljajo velike jate drobnih, srebrnih gavonov, mi jim pravimo jerajci, kar je veliko lepše za te predrobne ribice, ki skačejo iz vode in se zopet potapljajo, saj o sveti Ani morje dobesedno mrgoli rib.

Sonce vzhaja nekaj minut pred peto. Tankerji na obzorju so že vsi v zlatu, breg pa je potopljen v kobaltno zeleno barvo. Vsak čas bo žareča obla osvetlila tudi nas, a do devetih, desetih, bo nadvse prijetno. Stric vesla zdaj z nepopisno vnemo.

"Zakaj tako daleč, stric?"

"A smo daleč?"

"Seveda. Še malo in bomo pri valobranih."

"Neee! Kje so še valobrani!" ugovarja, a se je začel nenadoma ustavljati, čoln se umirja in stric že spušča sidro, ki ne najde dna. Zmanjkuje vrvi. Zato se pomaknemo nekoliko bližje obali: vrv je na novi točki izmerila petnajst metrov globine, naš zaliv jih premore petindvajset.

Od obale sem zazvoni sveto jutro: od Barkovelj, s Kontovela in z Montuce, od svetega Justa in svetega Spiridijona in, prav rahlo, od Strunjana, v srebrno modrih valovih prihaja to zvonjenje, hkrati z neba in iz morskih globin, to pa zato, ker vlada brezvetrje, sicer bi nas doseglo samo tisto, ki ga veter ujame v svoje registre in ga nosi s sabo kot glas molitve novega dne.

Medtem ko je stric spuščal sidro, je sestra nataknila vabo, zagnala v vodo s svincem obteženi trnek in pustila, da ji nitka teče med prsti.

"Stric, stric, že jedo!" vzklika.

"Kdo?" je nadvse presenečen.

"Kalamari, ne!"

"Še preden bi začeli, že jejo, daj, no!"

"Če rečem!" vleče z neverjetno hitrico k sebi, sestra, in privleče v čoln za dve dlani velikega kalamara. Stricu so oči prilezle iz jamic in kar nočejo na svoje mesto.

"Ah, kako nas gleda!" pravi stric. Kalamar, namreč.

"Tudi ti bi gledal, na njegovem mestu." Tišina.

"Ko ribo snemaš s trneka, ji ne smeš gledati v oči, ni dobro."

Ni dobro. Tam noter gorita sla po življenju in groza pred smrtjo, pa še gensko podedovano spoznanje, staro kot zemlja, da se življenje hrani z življenjem, da te bo tisto bitje, v katerega oblasti se zvijaš, pojedlo, ker živa bitja ne jedo ne peska in ne kamenčkov: jedo življenje. Ah! Ljudje ne vedo, da tudi riba joče, a to počne samo v nevidnih globinah, čim se znajde na površini, v človeški roki, ji pričnо solze teči navznoter, prav kakor človeku, ko prvič spozna, da obstajajo stvari, ki jim ni moč ubežati.

Kdo naj sname kalamara s trneka? To delo navadno opravlja oče. A zdaj? Sestra je zaprla oči, ga snela, ter ga vrgla v škafič z morsko vodo. Zato da ne bo trpel in se dušil na zraku. Tako so nas naučili. Poklicna etika.

"Pa res jedo! Blagor njim, vsaj niso tešči kot jaz!" se zasmeje nenadoma Bert. Pustolovščina je tako napeta, da sva pozabili na malico. V nekaj minutah pospravimo domačo marmelado s kruhom in z ječmenovo kavo. Treba je pohiteti, sicer ne bo časa za kopanje! Stric si je iz bunkerja prinesel puščo, ki je veliko bolj kruta kot trnek: je tanka paličica, na koncu katere je venček ukrivljenih kaveljčkov, ki se vsi hkrati zabodejo živali v gobec. Stric si jo ogleduje, kot da jo vidi prvikrat in nenadoma ne ve več, kaj bi z njo. Vrže jo v košaro, saj ta priprava zahteva povsem drugačno tehniko. Na to se sploh ni spomnil.

"Je še kakšen trnek pri hiši, na barki, se pravi?"

Iztegnem roko ter mu ponudim svojo tunjo, mene se ribe tako in tako izogibajo.

Sestra medtem lovi kalamare kot za stavo, drugega za drugim, velike, srednje in majhne, stric pa, podobno kot jaz, nima sreče. Sprva se je smejal, a ker je sestra skoraj do polovice že napolnila škafič, mu je stvar začela iti na živce. Meče trnek, natika, vleče, zopet natika, nič.

Ko nazadnje privleče iz morja veliko, roza svetilki podobno meduzo, ki jo krasijo vijoličaste franže, mu prekipi: žival je treba, seveda, nemudoma vrniti morju, a da ji snamemo trnek, potrebujemo cunjo, sicer nas opeče. Na dnu čolna je, hvala Bogu, nekaj zmendranega in pohojenega, ki nas reši zadrege. Ko je operacije konec, si stric ogleda cunjo in v njej z grozo prepoznamo njegovo belo srajco. Že ga premaguje jeza, a se pravočasno zave, da si je z njo ves čas brisal pot, ne da bi pomislil, da je to njegova ljubljena, v dve, tri plasti zložena srajca. Zato naredi silo samemu sebi in se junaško obvlada.

"Ti, zamenjajva prostor," predlaga sestri.

"Zdi se mi jasno, da jih na tej strani nekaj moti. Ne?"

Polašča se naju histeričen smeh, ki ga ni moč zadržati in nenadoma in z vso silo bruhne na dan, do samih solz.

"Veš, stric, včeraj sva videli film, kjer Stanlio in Olio," si sestra prizadeva rešiti stričev ponos in jo skrbi, da bi se ne užalil.

"Nehaj, vedno ko se smejeta kot dve kozi, vlečeta na dan filme. Zamenjajva prostor!"

"Jih je več kot pol škafiča, kdo bo vse to pojedel! In vroče je, treba bo zaveslati proti domu. "

"Zdaj proti domu? Ne premaknem se od tod, dokler ne ujamem vsaj enega."

"Veš kaj, Bert, prevelike koščke vabe natikaš, zato ti jo sunejo in se trnka niti ne dotaknejo!"

"Da ni to!" se udari po čelu." Kako velike koščke staviš pa ti?" si ogleduje sestrin trnek.

"Vidiš, vidiš," je namah prepričan, da je našel pravo rešitev. A majhna vaba je za majhne ali vsaj vešče roke in preden bi zinil, si Bert prebode kapico levega kazalca.

"Ah!" stisne skozi zobe nerazumljivo besedo in pogleda v nebo. Je pa tudi on med tistimi redkimi, ki ne preklinjajo. Vseeno bi zelo rada vedela, kaj mu je v tem trenutku privrelo na ustnice prav iz srca. Spet se nenadoma pomiri, kjub temu da mu iz prsta curlja kri.

"Saj bo takoj minilo," namaka palec v morju, ki je naše običajno razkužilo, posebno zdaj, ko je tako zelo slano, polno joda in prozorno, ker že tretji mesec ne dežuje.

"Samo malce potrpljenja," se celo nasmehne.

"Enega samega kalamara bosta ja privoščili stricu!"

"Seveda bova, kako da ne!"

Sestra, naveličana kalamarov, spusti krilo na tla in se požene v vodo, da se čoln pošteno nagne in zajame kar nekaj vode, ki nam zalije obutev in jo je treba odstraniti z leseno zajemalko. "Glej jo, norico, hočeš, da se prevrnemo!" se Bertu naježijo lasje.

"Bilo je rečeno, da se okopamo potem, ne tukaj, zdaj, da se mi še utopita!" se vznemiri. Seveda jo nemudoma posnemam, le da v vodo zlezem počasi in previdno.

"Ah, ah, voda, voda!" vpijem, čofotam, plavam.

A medtem ko ona plava daleč od čolna in nazaj, se jaz sukam okoli vrvi, ki drži sidro. Strašno je plavati v tako globoki vodi in videti pod seboj to jasnino, ki se izgublja v zeleni morski solati in dna ni nikjer. In v tisti solati tu in tam skrivnosten premik srebrnega repa, grebena, plavuti. Kljub temu da je voda izredno topla, me spreleta srh. Kako daleč je breg! In na bregu, prav pred nami, tovarna Stock. Kako majhna je videti od tu! A ko si noter, je tako zelo velika. V njej se počutim kot doma. Gospodarji so Judje: so čudoviti ljudje in imajo veliko srce. Očeta imajo tako rekoč za svojega.

Zdaj je gotovo ura, ko malicajo, in mož, ki se je povzpel na ploščato streho tovarne, je gotovo on, papa, ki je prišel pogledat, če bi nas videl kje v bližini. Zdaj se mu je pridružil še eden, pa še trije drugi in nam mahajo. Jih je vedno več! O,

kako mahajo! Pomeni, da so nas, kljub temu da smo tako daleč, prepoznali. Mi pa njih ne, morda ker je voda okrog nas en sam bliščˇ.

"Ne mahajo nam," meni Bert, ki je medtem spet vrgel trnek. "Komu pa, če ne nam?"

"Tistim na motornem čolnu, ki je švignil mimo njih."

Čoln pristaniškega poveljstva ima na muhi nas: iz njega se po zvočniku dere jezen glas, ki

že od daleč ukazuje, naj se nemudoma povzpneva na čoln, ker so v neposredni bližini opazili

nevarne in velike morske pse. Vrgli so v vodo gumenjak in eden od mož je že v njem, da nama pomaga, a se brž prepriča, da to ni potrebno.

Strah je namreč čudovit božji dar: namesto da ti odreže noge, ti vlije tako moč, da se ji sam ne moreš načuditi: zvleči se na čoln, ko nimaš nič pod nogami, navadno zahteva dolgotrajno in nadvse smešno kobacanje, toda tokrat, s sestro, dobesedno pljuskneva Bertu pod noge, kakor bi nas kdo izstrelil: ena od leve in druga od desne, da bi se čoln ne prevrnil.

Iz motornega čolna se dvigne navdušen Ooo. Možje postave se namah pomirijo, pomahajo in že so na drugem koncu zaliva, potem ko so nam z motorjem nesramno premešali vodo in dvignili visoke valove, ki se širijo na vse strani in nam delajo preglavice.

Kljub premetavaju pa so v slabi minuti trnek, sidro in vesla na mestu in Bert vesla v smeri portiča, kot da nas nosi burja. Slekel si je tudi spodnjo majico in njegov hrbet je mlečno bel. In v ta hrbet neusmiljeno bije to pasje julijsko sonce. Tišino enakomerno reže le trenje vesel ob vilice. Nihče ne omeni rdečih zastav, ki visijo pred kopališči in jih ni nihče od nas niti opazil, vse do prihoda motornega čolna.

"Kako si bel, Bert," se tišina nenadoma razbije sama od sebe. "Skoraj te ni moč gledati! Kako bi te bil morski pes vesel!"

"Pa zakaj prav mene?"

"Ker ga bela koža najbolj skomina. Pa veš, da ga še tako majhna količina krvi prikliče tudi iz najglobljih globin in daljav in ga neizmerno razkači? Ti si ga s svojim krvavim palcem dobesedno klical, naj pride! Pa veš, on nima ene same vrste zob kakor mi, ima jih kar šestnajst! Blagor mu!"

"Bomo videli drevi, če bosta tako gostobesedni kot zdaj! Bosta že še slišali očeta!" grozi in točno ve, da se bo moral zagovarjati najprej on sam.

Toda tu, v neposredni bližini portiča, na pesku, kamor smo dospeli v rekordnem času, se vda prošnjam in dovoli, da se ohladiva v tej čudoviti vodi, saj nam sega do pasu in je videti daleč naokoli, tako da še njega premaga želja po olajšanju in zaplava.

"Zakaj ima glavo pod vodo!" zavpije nenadoma sestra vsa iz sebe; istočasno Bert zajame zopet zrak, nato spet izgine, enkrat, dvakrat, trikrat. Sedaj vpijeva

obe in ko začneva klicati na pomoč, se prikaže končno na površju z velikim jastogom v roki. Tišči ga za klešče: "Da ne bosta rekli, da Bert ne zna loviti!"

"Pa kdo to pravi!" se smeje ena.

In druga doda:

"Pa veš, kako je jastog postal redek, in dragocen! Malokdo ima srečo, da ga najde."

"Kako najde!"

"Najde. Ne da bi iskal. Saj jastog podnevi spi v pesku, med kamenjem."

"Proti ženskemu jeziku zares ni mogoče veslati. Če pa sta dva, Bog se nas usmili! Torej: če je tako zelo redek in ga nisem ulovil, ampak našel, ga lahko mirne duše izpustim," meni povsem iskreno. Vem, da se mu žival smili.

"Ne. Ne. Večno niti jastog ne more živeti. Če ga izpustiš, ga bo našel kdo drug in, in, potapljal si se kot šampion, si zares super, Bert. Kaj pa je vedro kalamarov! Ne da se primerjati z jastogom! Daj, no!"

Stric je v devetih nebesih in v portiču, kjer se že vsi odpravljajo domov, si ga ogledujejo z velikim zanimanjem, tako da doživi pravo zmagoslavje. Ponosno stopa, nag do pasu, s spodvitimi in mokrimi hlačami, zapacan in bos, (saj noge v namočenih sandalah nevarno polzijo), z lasmi, ki visijo na vse strani in s hrbtom prekritim z rdečimi, vodenimi mozolji, kot se spodobi za človeka, ki bi rad živel z morjem, na morju, ob morju. Sedaj ga ti sinovi morja imajo za svojega.

Preostali del dneva poteče v pripravljanju morskih dobrot. Del kalamarov roma k sosedu, od tam pa so prišli k nam škombriči in kobilice, oče je poslal belo vino, soseda je prinesla črno. Na latniku visi kuhan jastog, da se iz njega izcedi voda. Ne vem, kdo je bolj rdeč, če kuhani jastog ali stric. Vseh nas je kar nekaj: strici, tete, mi mlajši.

Spričo takega ulova in ker se je vse srečno izteklo, se je oče pozabil razjeziti. Tako izvemo, da je mož, ki se je pojavil na ploščati strehi tovarne, bil vodja uradniškega oddelka, ki je kot vsako jutro preletel obzorje z daljnogledom in nas ujel v svoje leče. Stekel je iz urada na streho in nemudoma naročil, naj pokličejo očeta, ki je prisostvoval destilaciji in mu potisnil daljnogled v roke: "Morda se motim, a zdi se mi, da se ti hčere namakajo v morju." Ni znano, kaj je oče rekel. Pritekli so uradniki, eden je že obvestil pristaniške oblasti, pritekle kuharice, saj ga ni bilo daleč naokoli, ki bi ne vedel za srhljivi obisk zobatih, krvoločnih gostov. In so mahali, joj, kako so mahali prav nam, v upanju, da zlezeva iz vode.

"Vidiš, Bert, mahali so prav nam!"

Trije junaki dneva se smejemo na ves glas, ker smeh je edinstveni človekov napoj, ki ima moč izbrisati usedlino dneva. Ker je nalezljiv, se nazadnje smejemo vsi, saj ima prav vsak v sebi ostanek dneva, ki bi ga rad odvrgel od sebe in izbrisal.

Bert ima še toliko moči, da se odpravi po lubenico, ki se hladi v vodnjaku. Ker ga dolgo ni nazaj, me pošljejo, da pogledam. Vodnjak je zazidan v tla. In tam

kleči Bert in vleče, vleče, vleče. "Zamotalo se je in se zagozdilo med kamne", me pogleda ves zaripel. Tudi oči, ki so navadno lepe in rjave, so zdaj rdeče.

"Kaj se je zagozdilo?"

"Sidro, ne."

"Sidro! Vročino imaš, stric! daj sem!"

Toda lubenica je kot iz svinca, zato rečem: "Še nikoli se lubenica ni ujemala s kalamari." Vidim, da me ne razume.

"Hočeš, da ti odgrizne roko?" me povleče k sebi.

"Kdo, stric mi bo odgriznil roko?"

"Kanica, ne! Kaj niso rekli, da so se pojavile kanice?"

"Kanice so v morju in mi smo doma. Vročino imaš, zato pustiva lubenico, naj se hladi do jutri. Bo še boljša! In pa domače breskve nas čakajo gor: domače breskve v domačem vinu!" Stricu pa ni do breskev. Bog nebeški, prav zares so se mu tudi oči obarvale rdeče!

Imeti vročino v tej pasji vročini je najbrž nekakšno predčasno, nezasluženo doživljanje pekla. Poleg tega nam noč že nekaj dni ne prinaša olajšanja. Zrak je negiben, vsak kamen izžareva sončno pripeko, ki jo je nakopičil med dnevom, na njem bi utegnili skuhati kavo. Zemlja je topla, v hiši nima nihče obstanka. Zato mlajši poležemo na brisače v travo, starejši v ležalne stole in vsak zadremlje, kot more.

Ljudje v soseski sedijo pred vrati in po vrtovih in se pogovarjajo šepetaje, da ne bi kalili nočne tišine in v kostanjih na Klancu svetega Jerneja nateguje čuk. Sanjam. Morski pes me tišči za stopalo z vsemi šestnajstimi vrstami vkrivljenih zob in vpijem: "Izpusti, izpusti!" in Bert ga tolče z veslom po glavi, vse dokler ne skočim pokonci.

Vsi spijo. Le stric sedi, naslonjen z rokami in z glavo na mizi. Ne more ležati.

"Si pameten," stopim po kos platna in mu ga razgrnem po travi.

"Na boku boš lahko ležal, če na hrbtu ne moreš."

Bert zastoka in mi zaupa, da ima velike žulje tudi na obeh dlaneh. Vesla! pomislim in predlagam obkladek, a ga ne mara, se nemudoma vleže in zaspi, kakor bi ga kdo udaril po glavi, in se blaženo smehlja.

Ura v zvoniku je odbila dve in soseska drema po vrtovih.

Tudi zadnji krajec se je vlegel vznak tam, nad Strunjanom, kot majhna gondola in se obarval oranžno.

Potihoma se dve senci odtrgata od hiše, na klancu se jima pridružijo še tri druge, do morja je deset korakov in že padamo v vodo in skačemo in plavamo in mečemo drug drugega z moliča, rinemo zdaj tega zdaj onega pod vodo, prikrajšani smo le za vreščanje in vpitje, ki bi nas izdalo, a smejemo se do onemoglosti in si tiščimo usta. Prebudili smo one male ribice, ki tako rade ščipajo in plašijo kopalce. In koliko vode moraš popiti, če ti kdo tišči glavo pod vodo! O, je grenka in slana in vendar je vse skupaj tako nepozabno sladko v tem našem velikem

morju, ker vedeti je treba, da nobeno morje na svetu ni majhno, da je morje eno samo in je veliko, veliko in neizmerno.

V bregu se že prebujajo ptiči, ki so tako glasni, da utegnejo prebuditi še koga, ki mu to nepozabno sladko ne bi bilo všeč. Ob prvih znakih svitanja, vsakdo že trdno spi na svojem ležišču in viha ušesa ter skuša uganiti, če je kdo opazil skrivnostno nočno premikanje.

Še najbolj trdno spi oče, ki je legel pred kakšno minuto v ležalnik in nadzoruje dogajanje skozi goste trepalnice priprtih vek. Saj je danes nedelja in bo imel veliko priložnosti vprašati povsem nenadoma in nepričakovano: "Se bomo tudi to noč tihotapsko namakali v morju in se ponujali morskim psom?"

Seznam narečnih izrazov:
Maistro: maestral, severozahodni veter
Ščifa: ribiški čoln
Kažoti: lesene ali tudi zidane shrambe ribičev
Lampara: svetila, pritrjena na čoln
Brcaro: prečni tram na ribiškem čolnu
Tunja: kos plutovine, na katero je navita vrvica, ki se konča s trnkom
Kanica: star ljudski izraz za morskega psa
Papa: iz it. oče

VSEBINA

Koledar 4

Iz verskega dogajanja
Nove škofije v Sloveniji - Jože Zadravec 29
Dr. Franc Rode slovenski kardinal - J.M. 35
Novomašnik Alessio Stasi - Danijel Devetak 36
Torošev simpozij v Rimu - Božo Rustja 39
Stoletnica nastopa goriškega nadškofa dr. F.B. Sedeja - Franc Kralj 41

Pričevanja, dogodki, razprave
Marija steber vernosti pri Slovencih - Silvester Gaberšček 49
Od Alasijevega (1607) do Brecljevega slovarja (2006) - Lojzka Bratuž 56
Gregorčič in cesarski obiski na Goriškem - Renato Podbersič ml. 61
850 let Marije na Skalci v Spodnji Idriji - Janez Kavčič 65
"Slava svetima bratoma Cirilu in Metodu!" - Jurij Rosa 72
Spomini Ferda Karisa - Branko Marušič 80
Nerazčiščene dileme okrog Ravnikarjevega rokopisa - Ivan Vogrič 85
100 let bohinjske železnice - Ervin Sorč 92
Vloga zborovskega petja - Andrej Bratuž 97
V spomin Simonu Gregorčiču - Ivanka Uršič 100
Sedemletna vojna - Marijan Bajc 104
Anton Čok in slovensko krščansko socialno gibanje v Trstu - Tomaž Simčič 106
Poimenovanje otroškega vrtca na Colu po Antonu Fakinu - Igor Gregori 113
Vstaja Primorcev v organizaciji TIGR v letih 1938-1941 - Borut Rutar 116
Restavrirana cerkev Svete Trojice v Krogljah - S.M. 123
Prenovljena cerkev na Vrhu svetega Mihaela - Danijel Devetak 125
100-letnica društvenega udejstvovanja pri Banih - Pavel Vidau 127
Festival narodno-zabavne glasbe "Števerjan 1971-2005" - Marijan Drufovka 129
Slovenski evrokovanci - Mitja Petaros 131
Evro in Slovenija - Mara Petaros 135
Tržaški astronomi odkrili izredno kratke radijske impulze - Andrej Guštin 138
Izzivi za kmetijstvo tretjega tisočletja - Matjaž Rustja 139

Jubileji
Železnomašnik Alfred Jug-Ughi - Jože Markuža 142
Msgr. Cvetko Žbogar biseromašnik - Iva Koršič 143
80 let Marjane Prepeluh v službi slovenske govorjene besede - Matejka Peterlin 145
Msgr. Oskar Simčič osemdesetletnik - Marko Tavčar 146
Prof. Janez Dolenc osemdesetletnik - M.H. 148
80 let duhovnika Emila Cenciča - M.T. 149

Družbenopolitične razprave
Parlamentarne volitve 9. in 10. aprila 2006 - Alojz Tul 150
Na skupnem trgu obeh Goric še vedno državna meja - Marijan Drobež 160
O dvojezičnih tablah - Peter Rustja 163

Poročilo Mohorjevih družb
Delovanje Goriške Mohorjeve družbe v letu 2006 - Marko Tavčar 165
Celjska Mohorjeva družba - Alenka Veber 169
Poročilo Celovške Mohorjeve družbe za leto 2006 - Hanzi Filipič 173

Spominski zapisi
Prerano nas je zapustila Bernardka Radetič - Iva Koršič 177
Duhovniku Francu Zlobcu v spomin - Jože Markuža 179
In memoriam Nadja Maganja Jevnikar - Jurij Paljk 181
Naši dragi prof. Nadji Maganja - Borut Rutar 184
Poslednje slovo od prof. Gabrijela Devetaka - Lojzka Bratuž 186
Drago Petaros starosta tržaških organistov in zborovodij - M.T. 188
Ada Gabrovec vd. Černic - Iva Koršič 190
Dr. Marko Udovič - Ivan Žerjal 192

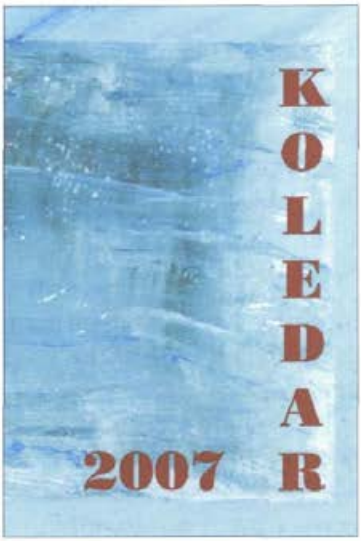
Kulturna dejavnost
Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete - Damjan Paulin 194
Delovanje Slovenske prosvete v Trstu v sezoni 2005/2006 - Nadia Roncelli 208
Galerija Ars - Vida Biteznik 221
Zveza cerkvenih pevskih zborov iz Trsta - Marija Kerže 222
Kulturni center Lojze Bratuž - Danilo Čotar 225
Župnijska dejavnost v Nabrežini - B.B. 227
40 let Fantov izpod Grmade - V.J. 228
Versko in kulturno delo v Bazovici v letu 2006 - Žarko Škerlj 229
Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel - Vida Biteznik 231
Mladinski dom - Mauro Leban 234
Skupnost družin Sončnica - Mauro Leban 237

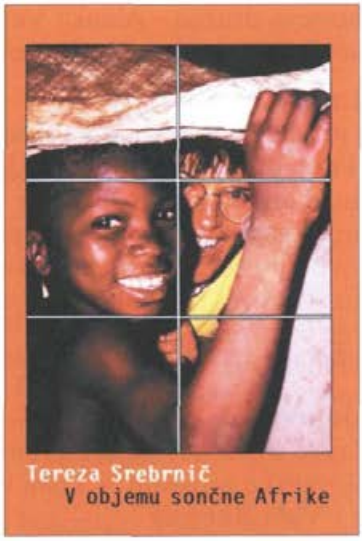
Športni dosežki
Bera športnih uspehov v letu 2006 pod pričakovanji - Andrej Černic 239

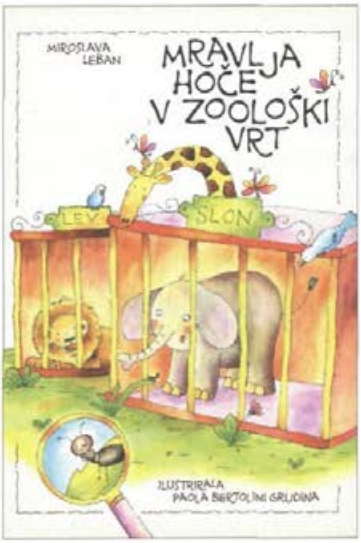
Zgodbe življenja
Naše veliko morje - Bruna Marija Pertot 242

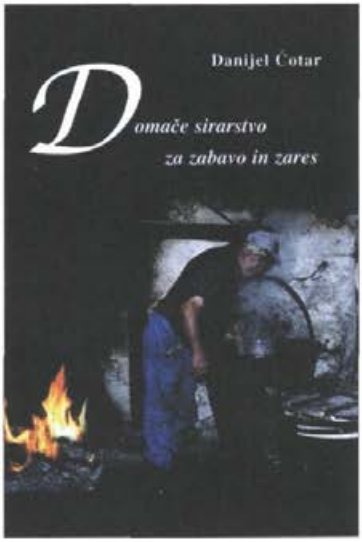
Pesmi
Velika prošnja - Vladimir Kos 48
Pogled na morje - Jože Aleksij Markuža 105
Pomlad je tu - Jože Aleksij Markuža 122
Sôlkan - Srečka Černe Artač 141
Obdana vsa od žarkov diadema - Vladimir Kos 144
Tri snežinke - Vladimir Kos 176
Na nebu jutra - Vladimir Kos 176
V drevesni krošnji - Srečka Černe Artač 180
Kot sonca zlat zaton - Vladimir Kos 185
Prihod večera na ribnik - Vladimir Kos 189

KNJIŽNA ZBIRKA GMD 2007

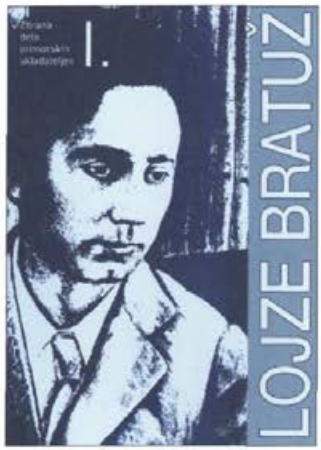

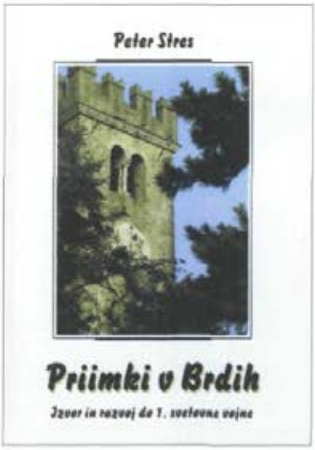
KOLEDAR 2007	Koledarski del ilustrirala Magda Starec Tavčar
Tereza Srebrnič	V OBJEMU SONČNE AFRIKE
Miroslava Leban	MRAVLJA HOČE V ZOOLOŠKI VRT Ilustrirala Paola Bertolini Grudina
Danijel Čotar	DOMAČE SIRARSTVO ZA ZABAVO IN ZARES Ilustrirala Danila Komjanc

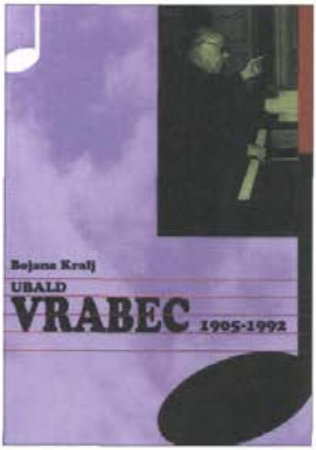
KNJIGE GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE 2005-2006

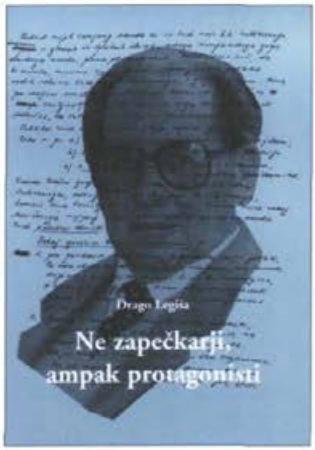

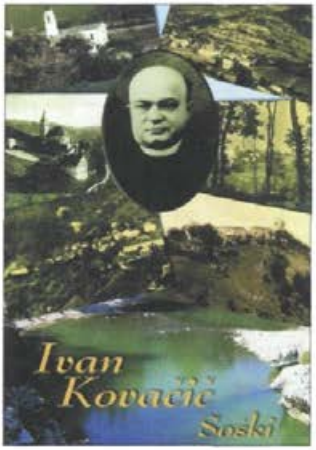

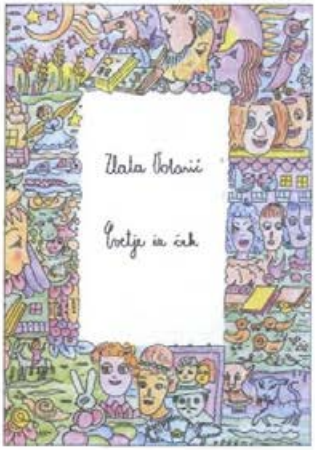

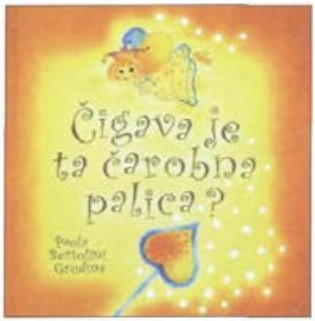

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA - TRAVNIK-PIAZZA VITTORIA 25, 34170 GORICA-GORIZIA, ITALIJA
tel. (0039) 0481 533177, fax 0481 548276, e-mail mohorjeva@adriacom.it; mohorjeva@gmail.com

Goriška knjižnica Franceta Bevka

€ 15,00
(IVA inc.)

05
KOLEDAR 2007

Go Dom

10028679

COBISS c

GORIŠKA KNJIŽNICA